

NAJUŽI IZBOR ZA NINOVU NAGRADU 2000. GODINE

NAGRADA „ISIDORA SEKULIĆ“

MIRJANA
NOVAKOVIĆ

strah
i njegov sluga

NAJUŽI IZBOR ZA NINOVU NAGRADU 2000. GODINE

NAGRADA „ISIDORA SEKULIĆ“

MIRJANA
NOVAKOVIĆ

strah
i njegov sluga

Mirjana Novaković

Strah i njegov sluga

Mojim roditeljima, Milici i Ljubiši

Roman ne trpi istoriju.

Ljiljana Pešikan Ljuštanović

Deo prvi
POD OBRAZINAMA

Glava prva U MAGLI

- Gospodaru, molim vas da izađete napolje. - Tim recima probudio me je moj sluga iz lakog sna što me je bio obuzeo od Petrovaradina.

- Točak nam je napukao. Moramo da ga zamenimo pre nego što se slomi.

Zevnuo sam, protegnuo se i istupio iz kočije. Šest belih konja stajalo je mirno, dok su kočijaš i moj sluga spremali drugi točak. Bilo je hladno jutro; nikada neću saznati zašto me uvek nagovore da pođem na put u cik zore kad ja mrzim zore. I čikove, šta god oni bili.

Okrenuo sam se oko sebe, dva puta, da bih utvrdio da se svuda okolo valja gusta magla po ravnoj crnoj zemlji. Beskrajna ravnica. Kažu daje ta zemlja plodna. Za pšenicu.

Kočijaš mi je prišao dovoljno blizu da osetim lošu berbu od prošle godine.

- Gospodine - rekao je - da li biste pripazili na konje dok mi zamenimo točak?

- Sve odjednom? - zapitao sam.

- Oh, ne, gospodine, samo predvodnika treba da uhvatite za oglav.

Pametno je to rekao. Sinoć, kada sam ga unajmio, izgledao je mnogo glupli. Na njega je alkohol, očigledno, obrnuto dejstvovao - postajao je mudriji. Trebalo bi da prestane da pije.

- Ne poznaješ ti mene, kočijašu - odgovorio sam. - Istina je da ja volim da držim vođu ali, još više od toga, volim da ih držim sve.

I samo što sam to izgovorio, čuo sam udaljeno rzanje konja i bat koji je mogao da pripada samo nekoj drugoj, nadolazećoj kočiji. Nisam je video od magle, ali ona je stizala, u to sam bio siguran.

Prošlo je neko vreme, čilaši su se uznemirili. Moj sluga je izvadio kuburu i napunio je. Ali to nije bilo potrebno.

Ja nemam neprijatelja među ljudima. Svi me vole.

I dok sam razmišljao o ljubavi, iz gustine se promolila široka crno-žuta kočija. Šestopreg takođe. Njen kočijaš je zaustavio konje, a carski grb na vratima se pomerio u stranu i, dakle, iz carske unutrašnjosti iskočio je mladić.

Bio je obučen jednako dobro kao ja. Visok i širokih ramena. Naklonio se i kazao na nemačkom:

- Vidimo da ste u nevolji, gospodine. Da li možemo da vam pomognemo?

- Hvala vam, plemeniti mladiću, ali ja se nadam da će moj sluga i kočijaš uspeti da zamene točak i da ćemo ubrzo nastaviti putovanje.

- A kuda ste se zaputili, ako smem da pitam?

- U Beograd.

- I mi takođe. Ali, dozvolite da se predstavim: ja sam Klaus Radecki, lekar, posebni istražitelj u službi Njegovog carskog veličanstva Karla VI.

- A ja sam grof Oto fon Hauzburg, dalji rođak Njegovog carskog veličanstva. Zaista je čudno da se ovako sretnemo. Mene je pre nekoliko dana, kada sam polazio iz lieča, primilo Njegovo carsko veličanstvo, ali ništa nisam čuo o nekom posebnom istražitelju.

Radecki se iznenada uzvrpoljio. Bilo mu je neugodno, ne zato što je uhvaćen u laži nego što je uhvaćen u istini.

- Njegovo carsko veličanstvo ne želi da se zna o mom... odnosno našem poslu - zamuckivao je.

- Ali ste vi, odmah, meni počeli da pričate, zar ne?

- Ja sam... znate... ne bih mogao da objasnim... - U tom zamuckivanju odjednom ga je pogodila spasonosna misao: - Ja sam odmah primetio vašu sličnost sa Njegovim carskim veličanstvom i odmah sam znao da ste u srodstvu.

- Istina je da sam ja u srodstvu sa polubratom Njegovog carskog veličanstva, a taj polubrat je kopile, a ja sam tom polubratu srodnik sa majčine strane, dakle, moglo bi se reći da nisam u krvnom srodstvu sa Njegovim carskim veličanstvom. Niti u mlečnom. No to nije mnogo važno. Važno je da mene Njegovo carsko veličanstvo voli i ceni. Ja sam ličnim zaslugama u engleskim kolonijama stekao titulu i zemlje, a ne nasleđstvom. Radecki nije ni zucnuo, spopala ga je još veća sramota. Samo je gledao okolo, očekujući, valjda, spas iz magle.

Ali spasa nije bilo. A kako je i moglo da ga bude? I to iz magle?

- Pa, sada, kad ste već toliko ispričali, možete da mi kažete i svrhu vaših poslova u Beogradu. Sve, znate, valja dovesti do kraja. Priču pre ostalog.

Mislio je nekoliko trenutaka, onda hrabro progutao pljuvačku. Izgleda da je bila vrlo velika - pljuvačka, mislim.

- Grofe - kazao je - ionako biste saznali u Beogradu. Ja sam član posebne komisije koju je Njegovo carsko veličanstvo lično naimenovalo i poslalo u Beograd da ispita neverovatne i užasne događaje što se zbivaju u toj doskoro turskoj zemlji. Sa mnom su još dva naučnika, grofa.

Sreća mi je prišla, konačno. Posle onih mršavih Mađarica u Pešti, pametnog kočijaša i slomljenog točka, eto i dobre prilike za mene. Trebalo je samo da se združim i sprijateljim sa Radeckim i sve što želim da znam biće mi posluženo kao na dlanu. Dakle, vesti su, ipak, stigle i do samog cara. Nisam se ja, znači, zalud zaputio. Klimnuo sam mladiću i on se okrenuo i uskočio u kočiju. Ponovo sam ugledao grb, a onda je kočija utonula u maglu.

Ali nije prošlo ni toliko vremena da se izgube topot konja i škripa točkova odlazeće kočije, a već se kroz magluštinu pomolio novi lik. Ovaj je bio sam i hodao je na sopstvenim nogama. Siromašak ili budala, dakle. A to mu dođe na isto. Kako mi se približavao, razaznavao sam neke pojedinosti na njemu. Bio je izuzetno visok, nosio je dugačku plavu kosu i bradu i bio u dronjcima. Približio se, ali ne sasvim, i povikao: - Da li vam je potrebna pomoć?

Taj meni da pomogne! Čovek sa dobrom dušom, pretpostavljam sam. Takvih u magli koliko hoćeš. A ja ih ne volim. Obično se ne kupaju jer misle da čistoća tela nije važna. Zato smrde. Odbijaju druge ljude svojim smradom i ovi ih se klone. A kada nemaš posla sa drugim ljudima, lako je biti dobar.

Ali nije me iznenadila ponuda tog jasnog, više neza-krpljenog nego zakrpljenog skitnice. Ne, začudio me je jezik na kom je pitao. Bio je to ruski. Odgovorio sam na istom jeziku:

- Ne!

A on je povikao:

- Brate! - i pritrčao mi.

Da, smrdeo je.

- Ja nisam tvoj brat - kazao sam mu na ruskom, držeći ruke ispred sebe i dajući mu znak da se suviše približio. Ti Rusi vole da se ljube. I to tri puta.

- Ali vi ste Rus! - uskliknuo je i dalje pokazujući želju da me izljubi.

- Ja sam Nikolaj Ljeskovič Patkov, iz Moskve.

- Ja sam boljar Mihail Fjodorovič Tolstojevski - bilo mi je posebno zadovoljstvo da se predstavim. - A kuda ste se vi uputili, Nikolaju Ljeskoviču?

- Za Beograd! - odgovorio je radosno, ne znam zašto.

- Za Beograd? Iz Moskve za Beograd? To je veliki put.

- Da, gospodaru, dalek je put. Pošao sam još proletos. Ali put mora da se pređe.

Sluga mi je saopštio da su točak zamenili i da smo spremni da krenemo.

- Pa, Nikolaju Ljeskoviču, želim vam svako zlo, pardon, dobro - izgovorio sam i ušao u kočiju. Šestopreg je cimnuo, a Rus je i dalje stajao. Taj će stići u Beograd do večeri. Ako se ne izgubi u magli. A ja, hm, meni ne bi bilo loše da stignem u Beograd pre komisije. Izvadio sam iz kese četiri krajcare, pa vratio jednu. Viknuo sam kočijašu:

- Ako stignemo u Beograd pre one kočije što je prošla, dobićeš... - vratio sam još jednu krajcaru u kesu - dve krajcare.

Čuo sam bič.

Glava druga I DALJE U MAGLI

Godinama nisam bio u Beogradu. I uželeo sam ga se. Zanimalo me da vidim kako izgleda grad posle dvadeset godina austrijske vlasti. Poslednji put kada sam video varoš, beše to čaršija, minareti su sekli nebo na bezbroj mesta, smrdeo je loj i hodže su zavijale. Pričali su mi u Pešti kako je grad tokom opsade 1717. poprilično srušen, ali da je sada tri puta tvrdi i još teže osvojiv nego što je bio pod Turcima.

Stupili smo na savski most, a sve oko nas je bilo neprozirno. Proturio sam glavu kroz prozor koliko sam mogao, ali grad nisam video. Sav je bio u magluštini. Na vrhu sam jedva nazirao kalemegdansku tvrđavu.

Stali smo, moj sluga je razgovarao sa stražarima i ubrzo sam čuo škripu teške kapije. Carske i druge državne pečate su mi izrađivali najbolji jevrejski majstori. Imam ih od svih loza, nemačkih kneževina, italijanskih republika, austrijskog i ruskog carstva, francuskog kraljevstva... čini mi se da mi taj, francuski, neće još dugo služiti.

Ponovo sam bio Oto fon Hauzburg, grof.

- Gospodaru - obratio mi se sluga - stražari rekoše da odmah odemo u regentovu rezidenciju. To mi je bilo sumnjivo, no samo sam klimnuo glavom i šestopreg me je opet cimnuo.

Kočija se konačno zaustavila, pritrčale su sluge i počele da isprežu konje. Obećavajući doček, rekao bih. Video sam svog slugu kako razgovara sa domaćom poslugom i kako svi zajedno vrte glavama. Odmah sam dao znak slugi da mi priđe.

- Šta pričaju? - pitao sam ga. Uvek se najvažnije stvari doznaju od najmanje značajnih.

- Kažu, gospodaru, da ni po koju cenu ne srne da se izlazi posle zalaska sunca.

- Eh - kazao sam, praveći se nevešt - u svim gradovima je tako, kao da u Pešti ili Beču srne da se ide po ulicama noću. Nakupilo se svuda secikesa i razbojnika, a ovde je još i ceo garnizon, pa kada se ti napiju i razulare...

- Ne, gospodaru, ne pričaju oni o vojnicima i razbojnicima i ostalome što je po svim gradovima strah i trepet. Vojnici su vojnici,

ali su ljudi, i razbojnici su ljudi, znate vi to, gospodaru, ali ovo što iz mraka preti ovde, to je nešto drugo.

- Šta drugo?

- Nisu hteli da mi kažu. Plaše se. Regent ne voli da se o tome govori.

Naravno, pomislio sam, naravno da ne voli, kada mu se zbog toga dovodi u pitanje regentstvo. Ali ćutanje nikoga nije spasio, čak bi se moglo reći da je obrnuto.

Nisam hteo dalje da razgovaram o tome jer nisam želeo da sluga sazna pravi razlog mog dolaska. Nikad ništa nisam mogao da mu poverim.

Jasno, kada je čuo kuda smo se zaputili, bio je besan:

- Zašto, gospodaru, u Srbiju? Pa tamo se ponovo ratuje sa Turcima.

- Zato što je dobro da vidiš svoju otadžbinu.

- Sumnjam, gospodaru, da vi to meni činite.

- Onda sumnjaj - odgovorio sam mu.

Ali moram da ga trpim, teško je naći nekoga ko hoće da radi za mene. Naravno, mnogi rade za mene, ma šta mnogi, gotovo svi, ali onako izokola, da se ne primeti. Retko ko od mene lično prima nagradu za trud. Međutim, moj Srbin je po svemu izuzetak.

Posle izgubljenog rata, Srbi su se bili dali u bežaniju od Turaka i ovaj se nije zaustavio do Pešte. Tamo sam ga i našao 1706.

Prvi put sam ga video u kafani Kod debelog Nemca. Bio je trešten pijan, ali mi se odmah svideo. Ne znam zašto. Imao je pametan pogled i lepe ruke. Šta će meni pametan sluga sa lepim rukama, nije mi bilo jasno. Drugi put sam ga ugledao ispred kafane Drugi susret. Zašto baš drugi, još se pitam? Hoću da kažem da je čudno što se kafana baš tako zvala. Nama to i jeste bio drugi susret i ja sam to video kao zlamenje. I tog puta nisam mogao da odolim. On je opet bio pijan i ja sam morao da čučnem da bih razgovarao sa njim.

- Hoćeš da radiš za mene?

Odgovorio mi je kao iz najboljeg austrijskog topa:

- Ti si, bre, đavo!

- Pa šta? Kako misliš da se snađeš u savremenoj Evropi sa takvim predrasudama?

- Šta će mi širina duha kad sam ionako stalno pijan? - uzvratio je i ja sam odmah shvatio da imam posla ne samo sa pametnim nego i

mudrim čovekom. A takve volim za sluge. Istog trena sam prešao na suštinu stvari. Smisao života.

- Plaćaću ti deset forinti da mi budeš sluga.
- Vi kao đavo trebalo bi da budete mnogo darežljiviji.
- Ha! Darežljiviji! Kao da je Krezubi darežljiviji!
- Krezubi?
- Ma, onaj Jevrejin. Krezubi Jevrejin. Šta vam je on pa dao?
- Ništa dao, ali mnogo obećao.
- Kako se ti zoveš, mudrace?
- Ja sam Novak. Dvanaest forinti.
- Jedanaest - rekoh ja.
- Mnogo piješ.
- Dvanaest, jer sam pametniji kada sam pijan.

Svi su mi govorili da je popustljivost jedna od mojih najboljih mana. Pristao sam, a on je odmah grunuo:

- A recite mi, oduvek me je zanimalo, šta vi u stvari radite?
- Ima sedam stvari kojima se ja bavim. Samo sedam. I te su stvari, redom, ali pazi, red je izuzetno bitan: gordost, srebroljublje, razvrat, zavist, neumerenost u jelu i piću, gnev i očajanje u lenjosti, nemar prema večnom spasenju.

I tako sam ga zaposlio.

No to je bilo davno, pre trideset godina.

U ovolikoj magli svi su bili spori i zbunjeni, pa je mnogo vremena prošlo pre nego što sam stupio u rezidenciju. Unutra bar nije bilo magle. Tamo su bili uglavnom goli zidovi sa po kojom vitkom ukrasnom helebardom kao što su one sa saskih dvorova u vreme Johana Georga I. Našlo se tu i nekoliko kitnjastih buzdovana, kao i husarskih sabalja, jedan nadžak, desetak bodeža, pet-šest rapira, jedan dvoručni mač sa kojim bi se i Herakle namučio da ga digne, dva jatagana, tri katane, par mardok pištolja i jedna kineska slika tajanstvenog predela, na svili.

Čovek koji me je dočekaao zvao se baron Šmidlin. Bio je savetnik Administracije i imao je nešto malo preko četrdeset godina. Već ćelav, oniži i sa pivskim trbušćićem. Ponašanje mu je bilo više srdačno nego ljubazno i nije mu dugo trebalo da pređe na stvar. A ko žuri, taj i greši, kao što se zna.

- Grofe - rekao je uzbuđeno - ja znam da ste vi poslali iz Beča da ispitajte strašne događaje koji muče građane Njegovog veličanstva.

Odlično, pomislio sam, on je uveren da sam ja posebni carski istražitelj. Kako mu nije palo na pamet da sam poslat zbog rata koji je Austrija vodila na jugu? Posle početnih pobeda i osvajanja Niša, carska vojska je trpela poraz za porazom. Pali su Caribrod i Piroto, a Niš je bio pod turskom opsadom.

- Da - kazao sam mirno - ja sam posebni carski istražitelj i od vas očekujem da mi u svemu pomognete, kako bismo što pre zaključili istragu.

- Ja ću vam ispričati sve što znam, ali vi shvatate da ćete morati sami da izađete i da vidite to.

- Šta?

- To - ponovio je - to što nema ime.

- Dobro - rekao sam - izaći ću - siguran da neću.

- Vi se uopšte ne plašite!?

- Ne - kazao sam odlučno, mada sam se bojao. Da se nisam bojao, ne bih ni došao u Beograd.

- A sada mi ispričajte.

- Sve u svoje vreme - gotovo je šapnuo Šmidlin.

- Očekujemo da se regent vrati iz lova svakog časa. Vidite kakva je magla, lov sigurno nije bio uspešan, a regent je veoma ljut kada se vrati praznih šaka.

- Koliko sam ja čuo, on je stalno veoma ljut - pokušao sam da se približim Šmidlinu. On se osmehnuo i klimnuo glavom:

- Da, i molim vas ne zaboravite: on ne voli da ga zovu predsednikom Administracije, stoje njegova prava titula ovde. Zovite ga regentom Srbije.

- Zapamtiću to.

- Još nešto: večeras je bal ovde u rezidenciji. Vi ćete svakako doći, ali molim vas da ništa ne govorite regentu o prirodi vašeg posla. To će ga samo razdražiti.

- Ali ja sam posebni carski...

- Beč je daleko, grofe, a ovde se grozni zločini dešavaju u mraku.

- U redu - i ja sam klimnuo glavom - ali morate znati da dolazi još jedna komisija koja ne zna za mene i koju je Njegovo carsko veličanstvo poslalo da uporedo sa mnom radi na ovom zadatku. Oni

ne znaju za mene jer ja, između ostalog, moram i njih da nadgledam. Tu komisiju vodi jedan mladić, lekar, Klaus Radecki.

- Vrlo očekivano - uzvratio je baron - vrlo očekivano da iz Beča pošalju lekara.

Ništa više nije rekao i ja sam osetio da se suzdržao. Kako sam i očekivao, bio je toliko ljubazan da mi pokaže put do odaja koje su pripremili za mene. Ušao sam u sobu, ne preterano raskošnu, i legao na široki krevet. Bio sam zadovoljan sobom. Zaspao sam i samo su me nakratko probudili prvi petlovi.

Glava treća

LJUBAV JE UZROK SVIH JADA

- Ljubav je uzrok svih jada - šapnula je domaćica bala nekoj svojoj čankolizi na uvo. Ali ja sam čuo. Dakle, zato je princeza Marija Avgusta Turn i Taksis izgledala odsutno i tužno. Mučena starom boljkom dokonih, princeza je jedva obratila pažnju na mene. Ionako je prestara za moje radosti. Doduše, još nije navršila tridesetu, ali to su, po mom ukusu, već zamakle godine za ženu. Dobra hrana joj je zalepila primetne naslage na bokovima i grudima. Bila je telesno jaka žena i imala je tamnosmeđu periku i oči, kao i svi pripadnici porodice Turn i

Taksis. Zašto cele porodice nose vlasulje iste boje, nikad mi neće biti jasno.

Pretpostavljam da je njen brak bio dobro promišljen i vesto ugovoren. Nije se udala dok njenom suprugu nije bio osiguran položaj regenta Srbije. Tek tada je poslata na ovu stranu Dunava da kaže kako je ljubav uzrok svih jada. A šta pa ta glupa žena zna o jadima? Ništa. Ja bih mogao da pričam godinama i desetlećima i vekovima, i da ne završim. Ali ne mogu da pričam. Nemam kome.

- Kako možete da ga volite? - pitala je čankoliza, rekao bih čak sa gađenjem. - On je daleko od bilo kakvog savršenstva.

Marija Avgusta je glasno uzdahnula i kazala:

- Nisam se ja zaljubila zato što sam tražila beskrajnu snagu, ili savršenu lepotu ili vanrednu mudrost. Baš naprotiv, zaljubila sam se kada sam mu u snazi primetila malu slabost, kada mi je u oko upala trunčica ružnoće, kada sam mu čula glupu i blesavu misao... - Zastala je, pa nastavila: - Preterano snažni, preterano lepi, preterano mudri ne mogu da budu voljeni, to je njihov danak.

- Da, ali... - zaustila je čankoliza, i onda ućutala. Ne znam da li zato što je shvatila da je princeza u pravu ili zato što se nimalo nije slagala sa princezinim mišljenjem.

Ali zato je baron Šmidlin torokao sve u šesnaest. Zašto baš u šesnaest, ne znam. Uvek sam se pitao zašto ne u petnaest, sedamnaest ili, daj meni, u trinaest. Ali pomislio sam, zašto se ne bih i ja priključio njegovim slušaocima. Znao sam da bi bilo veoma dobro da steknem potpuno poverenje tog čoveka, a nema boljeg načina da

vas neko zavoli od toga da pomno pratite njegove priče. Čudno je to, zaista, i meni koji sam toliko star, čudno i neobjašnjivo, kako se lako poistovećuje obična pažnja sa ljubavlju.

Onaj mladi lekar, Radecki, izgleda da je imao iste namere kao i ja jer je već uveliko klimao glavom i pokazivao znake da prilježno prati Šmidlinovu zloupotrebu jezika. Tu su bila još dvojica, odevena po poslednjoj bečkoj modi. Dakle, pretpostavio sam da je baron Šmidlin živo razgovarao sa članovima prave komisije. Zasiurno je uživao u lažnom znanju da postoji tajni poverenik Njegovog carskog veličanstva, to jest ja. Sve vreme koje sam proveo među ovom bagrom od ljudi svedok mi je da nema ničeg što ljudi više vole ili u čemu više uživaju nego što je sopstveno uverenje daje laž istina. Ovaj Šmidlin je prosto cvetao na đubrivu mog obmanjujućeg predstavljanja.

Prišao sam i odmah primetio kako se Radecki trgao videvši me. Baron Šmidlin mi se blago naklonio i upoznao me sa lekarom Radeckim i dvojicom naučnika, grofova kojima sam zaboravio imena. Jedan od njih nosio je plavu vlasulju, drugi crvenu. Jasno, predstavio me je kao grofa Fon Hauzburga, na proputovanju ka Nišu. - Upravo objašnjavam mladoj gospodi iz Beča kako smo opravljali i preziđivali kalemegdansku tvrđavu. Glavni za izgradnju bio je general Doksat, koga ćete zateći u Nišu. On je i predložio da tvrđava bude prema zamisli genijalnog francuskog maršala Vobana.

- Voban, Sebastijan Prestr de Voban? Mislite na maršala koga je naš princ Evgenije Savojski tukao kako je stigao? - upitao je Radecki.

- Tako je - potvrdio je baron nameštajući vlasulju, koja mu je i dalje nahereno stajala - ali nemojte da zaboravite da je maršal Voban, u svoje vreme, dobijao svaku bitku. On je, u stvari, po zanimanju bio inženjer i njegova glavna oblast je bila utvrđivanje gradova i njihova opsada. Svaki grad koji je opsedao on je uspeo i da osvoji, a da vas samo podsetim, gospodo, njegov plen su bili, između ostalih, Lil, Mahstriht, Luksemburg, kao što je i svaki grad za koji je on osmislio fortifikaciju odoleo neprijateljima.

- Dakle, majstor i za odbranu i za napad - uključio sam se i ja u razgovor.

- Pa, morate da znate kako se napada - zaključio je Šmidlin - da biste znali da to sprečite. I obrnuto, morate da shvatite odbranu da biste je probili. General Doksat je primenio sve osnovne naloge koje maršal Voban predlaže za uspešnu artiljerijsku fortifikaciju. A u našoj biblioteci možete da pogledate knjižicu koju je maršal napisao o opsadi i utvrđivanju, naravno, ako znate francuski. Delo se zove De l'attaque et de la defense des places. Ove godine je štampana u Parizu.

Zastao je nakratko, pa nastavio:

- Evo, sutra bismo mogli svi zajedno da obiđemo tvrđavu.

- Neizostavno ćete nas provesti po utvrđenju - rekao je ljubazno saputnik Radeckog, onaj sa plavom vlasuljom.

Na to se Šmidlin lupio po čelu i saopštio:

- Umalo da zaboravim, sutra uveče je maskenbal. To je najvažniji društveni događaj ove jeseni i svi u Srbiji koji drže do sebe naći će se u regentovoj rezidenciji, preobučeni i maskirani.

- A da li biste nam nešto rekli o razlogu našeg dolaska ovamo? - upitao je drugi naučnik, onaj sa crvenom vlasuljom. Radecki me je pogledao, pa je pogledao Šmidlina, pa lažnog crvenokosog, pa lažnog plavušana, pa ponovo mene. Baron je značajnim pogledom zatražio odobrenje od mene i ja sam mu ga dao lakim klimanjem glave.

- Prve žalbe od Srba dobili smo, ako me sećanje dobro služi, u jesen trideset i četvrte. Ali nismo obraćali pažnju, svi smo to smatrali za sujevernu besmislicu. Ponovo smo dobili pritužbe u proleće trideset i pete i ponovo smo ih odbacili, bez ikakve provere. Međutim, nešto pre Božića te godine, nestane nam jedan poreznik, baš u tom kraju odakle je i stiglo najviše žalbi. Mi smo taj zločin pripisali nekim odmetnutim seljacima, hajducima, kako ih Srbi zovu. Smatrali smo: šta je za njih da ubiju i opljačkaju čoveka, a kamoli poreznika koji se vraćao sa prikupljenim haračem. Ne samo što su se dobro omrsili plenom, već su u očima svojih sunarodnika i porasli otimajući oteto, kako Srbi gledaju na poreze. U pratnji nesrećnog poreznika bila su petorica vojnika. Svi su zaspali, ne ostavivši nijednog na straži. Bili su pijani, to smo lako utvrdili. Kad su se sutradan ujutru probudili, nije bilo ni poreznika ni novca. Mi smo, jasno, odmah naredili da se pretresu njihova oprema i oni sami jer

smo sumnjali da su se vojnici dogovorili, ubili poreznika i podelili blago. Međutim, ništa nismo našli, ni jedne jedine krajcare. Osim toga, da su oni to stvarno učinili, ne bi se ni vratili u Beograd nego bi otišli u druge gradove da propiju taj novac. Takođe smo primetili da se vojnici čudno ponašaju. Postali su tihi, bleđi, bezrazložno su se zamarali. Prestali su da piju, što je bio stvarno ozbiljan znak. Ubrzo smo prestali da ih sumnjičimo i zaključili da nedelo treba da pripišemo srpskim hajducima.

- Da li bismo mogli da razgovaramo sa vojnicima? - prekinuo je Radecki barona.

- Oh, ne, dobri gospodine. Ubrzo posle tog događaja morali smo da ih otpustimo. Više nisu bili sposobni za vojnički život. Verujem da su svi odavno nestali iz Beograda. Ali možete da razgovarate sa lekarom njihovog puka. U stvari, ne možete, on je premešten u Niš, ako se ne varam. A u Nišu je, kao što znate, teško stanje. Moraćemo da mu pošaljemo poruku da dođe ovamo. Mada neće moći da dođe. Ne možemo puk da ostavimo bez lekara onda kad mora da brani grad od Turaka. Kažu da se skupilo osamdeset hiljada Turaka.

- Nastavite priču - rekao sam nestrpljivo.

- Da. Dakle, naredili smo udvostručenje pratnji i najvišu budnost jer smo želeli da obeshrabrimo svaki budući hajdučki napad. I zaista, napada više nije bilo. Tako bismo živeli, zadovoljni što smo sprečili zlo, da se nije dogodilo nešto sasvim neverovatno. Dvojica naših srpskih oberkapetana, koji su bili u prolazu kroz taj kraj, sasvim su slučajno, u podrumu jedne krčme, našli poreznikovo telo. Telo je bilo... bilo je... oberkapetani su se tamo našli letos... šest meseci posle nestanka poreznikovog... telo je bilo... bilo je...

Šmidlin je neprekidno nameštao svoju vlasulju koja mu je sve besmislenije i besmislenije čučala na okrugloj glavi.

- Telo je bilo... bilo je...

- Aman, čoveče, recite kakvo je bilo telo, ne mogu više da izdržim! - povikao sam.

- Telo je bilo... - lokne su letele na sve strane. - Telo je bilo...

I u tom trenutku neko je zavrištao. Okrenuo sam se i video: vlasulju. Na podu. Tamnosmeđu vlasulju. Iznad nje je stajala Marija Avgusta. Bez vlasulje. Kosa joj je bila seda. Sasvim seda. I kratka.

Ta žena... Ta žena, pomislio sam, zaista pati. Pa ona nema još ni trideset godina. A sasvim seda. Sasvim.

- Šta se dogodilo? - pitao je Radecki.

- Ne znam - odgovorio je jedan od one dvojice. Ali ta žena je sasvim seda. Namučena duša. Duša. Nisam mogao da skrenem pogled sa nje. Sluga je dotrčao, podigao vlasulju i pokušao da je da princezi. Međutim, ona nije želela da je uzme. Samo se okrenula i brzo izašla iz dvorane. Taj izlazak nije bio ponosan, bio je skrušen i ličio je na bekstvo. Tek pošto je ona napustila dvoranu, mogao sam da se okrenem ponovo ka Šmidlinu i lekarima. Baron je i dalje pipkao svoju vlasulju. I nervirao me.

Crvenokosi grof i naučnik je šmrknuo, pa rekao:

- Ovde nešto smrdi. Na sumpor. Radecki se brzo sabrao, za razliku od mene: - Dakle, telo je bilo...?

- Telo je bilo - ponovio je Šmidlin, a ja sam video da uopšte nije mislio o onome o čemu je govorio. Došlo mi je da ga ošamarim.

- Izvinite me. Moram nešto da... uradim - rekao je baron i u sledećem trenutku nestao. Pokušao sam da se smirim. Od svega. Prvo, oberkapetani su našli telo. Telo. Dakle, poreznik je bio mrtav. To mi je bilo važno. Bio je mrtav. Drugo, oberkapetani su bili živi. Šmidlin nije rekao da se oberkapetanima nešto desilo. Treće, princeza je imala sedu kosu. To me nije smirivalo. To me je povređivalo. Uzevši sve to u obzir, ne računajući princezu, naravno, nisam imao zašto da se brinem. Osim možda zbog tela. Kako li je telo izgledalo, kada Šmidlin nije mogao preko usana da prevali odgovarajuće reči.

- Valjda će se baron vratiti - obratio mi se Radecki.

- I ja se tome nadam - odgovorio sam najljubaznije što sam mogao.

- Šta vi mislite? - ponovo će Radecki.

- O čemu?

- O tome šta je bilo s telom.

- Nemam pojma - izustio sam.

- Ni ja, ali mora da je bilo strašno.

- Pa vi ste lekar, šta bi vama moglo da bude strašno?

- Ne znam. Nešto što nikad nisam video, verovatno.

- Trebalo bi da razgovarate sa oberkapetanima - pokušao sam da budem predusretljiv.

- Neizostavno - rekao je već odsutno Radecki.

Svi su mi se pogubili. Princeza se nije vraćala. Šmidlin isto tako. Princ regent se nije ni pojavio. Ovde su se, zaključujem, domaćini vrlo čudno ponašali. Pokušao sam da se umešam u nekoliko razgovora, ali nisam uspeo da doznam ništa o tome kako je princezi spala ili bila smaknuta vlasulja, niti šta se uopšte desilo sa princezom. Da li je laj događaj imao veze sa njenom nesrećnom ljubavlju? Niko nije znao ili niko nije želeo da priča. Mada, ako neko nešto zna, onda najčešće i priča. Ne može da izdrži.

Zasvirala je muzika i igra je počela. Ništa nisam mogao da vidim od raširenih haljina. Seo sam na stolicu i pitao se da li da napustim bal ili još malo da ostanem. Nadao sam se da ću čuti nešto važno. Nadao sam se da će se Šmidlin vratiti da dovrši priču. Nadao sam se da će se princeza vratiti.

I, zaista, vratila se. Nosila je potpuno istu vlasulju. Rila je očajna, mada se smešila. Od njenih osećanja do njenog izraza lica prostirao se bolan razmak koji se zove noblesse obliges. Odlučio sam da joj se približim, ali ne i da razgovaram sa njom. Čak i kad nekoga dobro poznajem, izbegavam da pričam sa njim (a još manje sa njom) U teškim trenucima. Princeza je sela i rukom podbočila bradu. Neko vreme je samo gledala igrače i igračice, nikoga posebno, primetio sam, a onda je naglo zamahala lepezom, kao da je iznenada postalo toplo. Lepeza je bila kineska, oslikana bambusovim mastilom. Kineski zid se prostirao preko sredine lepeze i gotovo savršeno je delio. U donjem delu bila su prikazana uređena pirinčana polja, sa vrednim Kinezima do kolena u vodi. Sasvim desno, bliže dršci nego zidu, kretala se nekakva povorka zvaničnika, možda je među njima bio i sam car, ali to nisam mogao da vidim. Seljaci su dubokim naklonima pozdravljali vlast. Ispod donjeg reda seljaka bio je prst Marije Avguste. Niže se pružala njena bela i nežna ruka.

Sa one strane zida ležala je pustinja čiju je belinu kvarilo samo retko, nepravilno raspoređeno i kržljivo rastinje. Na levom kraju uzdizale su se stenovite planine ali nije bilo jasno sa koje su strane zida. Tačno iznad njih, crno Sunce je (slika je bila crtana samo crnom bojom) osvetljavalo-zamračivalo celu sliku. Iznad Sunca i belog neba bio je bal, raznobojne haljine, uštogljeni plesači i muzika.

Princeza je sklopila lepezu, iznenadno kao što ju je i rasklopila, i utom mi je prišao jedan sluga i šapnuo:

- Vaš sluga vas čeka napolju. Kaže da je stvar od velikog značaja.

Mogao sam da zamislim od kakvog je značaja. Da mu pozajmim pare za neku pijanku. Stalno sam mu pozajmljivao pare. Pa odbijao od plate. Pa ponovo pozajmljivao. Osećao sam se kao banka. A ovde, u Beogradu, bilo je kafana kao nigde. Čuo sam, ciglo dvesta. Terevenčilo se na sve strane. Kafana Kod crnog orla bila je, kažu, najbolja u gradu. Švapska piva, mađarska vina, srpske rakije, sve se slivalo niz ždrelo pijandura. Zašto li sam uzeo njega za slugu? Najgoreg koga sam mogao da nađem. Ne samo da pije i ne samo da mi stalno duguje novac, nego je i bezobrazan. Sećam se da sam mu jednom pričao o tome kako sam ismejao Krezubog. Krezubog. Krezu bog. Sviđa mi se. Dakle, gde sam stao? Aha, jednog dana, u Jerusalimu, u gomili, a bio je neki jevrejski praznik, naletim ja na Krezubog. Ne prepozna on mene, jasno, ali ja odmah prepoznam njega. Pa ga pitam:

- Je li ti, na koga si ti krezub? Majku sam ti video i njoj su svi zubi na broju, znači na oca si. He, he, he. - A on meni odgovori...

- Čekajte, gospodaru, nismo se tako pogodili - prekide me Novak.

- Šta se, bre, nismo pogodili?

- Pogodili smo se da vas služim, ali ne i da slušam vaše priče.

- Pa zar ti nisu zanimljive moje priče?

- Iskreno da vam kažem, nisu. Osim toga, ne volim kada našeg Gospoda zovete Krezubi.

- Gospoda!? Gospoda!? Ja sam tvoj Gospod, i to za dvanaest forinti.

- Ne! Vi ste gospodar, a Hrist je Gospod. Vi ste moj gospodar, a Hrist je naš Gospod. Tako me je stalno potresao. Moj sluga, mislim. Ćubre srpsko. E neće dobiti ni pare. Nek bude trezan. Nek pati.

I dok sam besneo u sebi, ugledao sam ponovo Šmidlina. Brzo sam mu prišao i povukao ga u jedan slabije osvetljen ugao. Nisam želeo da nas vide Radecki i ona druga dva idiota iz komisije.

- Barone - rekao sam mu - ispričajte mi do kraja šta je bilo sa telom. Ja to moram da znam.

- Znate, ja u stvari nisam video telo. U to vreme sam bio u Beču. Da, bilo je to u julu i upravo smo završavali dogradnju

kalemegdanske tvrđave. A ta je koštala, a ja sam, znate, prvi savetnik Komore.

- Znači, vi ne znate kako je telo izgledalo?

- Pa znam. Opisali su mi ga. Mada ne mogu da budem siguran pošto ga nisam video. Razumete?

- Razumem, ali prepričajte mi ono što ste čuli. Međutim, samo što sam izrekao te reči, pored mene se stvorio moj sluga. Moj neverni sluga.

- Gospodaru, hitno morate da pođete sa mnom!

- Zašto?

- Zato što sam otkrio ono što tražite.

- Ti, budalo, i ne znaš šta ja tražim.

Razgovarali smo na srpskom i Šmidlin nije mogao da nas razume.

- Znam. Vi tražite vampire!

Glava četvrta UNTER RACENŠTAT

1.

Smidlin se trgao, kao da je razumeo.

- Neću valjda ja da se sastajem sa vampirima - rekao sam, a noge su mi klecale.

- Naravno da ne, gospodaru. Ja sam vam ugovorio sastanak sa onima koji su ih videli.

- Ti što su ih videli... oni nisu vampiri? - pitao sam oprezno.

- Ne, gospodaru. Oni su obični ljudi kao vi ili ja. Kao ja, to jest.

- Nema nikakve opasnosti, znači?

- Ne, gospodaru, baš nikakve. Uz mere koje su mi objasnili, nema nikakve opasnosti.

- Kakve mere?

- Videćete već, gospodaru. Samo nemojte da se uzbudu-|ete. Znae da se uvek osećate na sumpor kada se uplašite.

- To nije istina! - viknuo sam.

- Nećemo sada oko toga, gospodaru. Oni vas čekaju u Unter Racenštatu. Ili Donjem Beogradu, kako mi Srbi kažemo.

Izvinio sam se Šmidlinu koji se, kako mi se učinilo, veoma obradovao što neće morati da odgovara na moja pitanja i izašao sam za slugom iz dvorane.

- Obucite se dobro, gospodaru, napolju je vrlo hladno. I magla je.

-1 noć je. A ti si mi sam rekao da ovde niko ne izlazi noću.

- Da, ali mi ćemo biti zaštićeni.

Izgledao mi je uveren u to, a osim toga i on je išao sa mnom. Kako god bude bilo njemu, biće i meni. On je sebe isuviše voleo da bi se uvalio u nevolje. U to sam mogao da se pouzdam.

2.

Izašli smo napolje, u noć i maglu. Brzo smo došli do Kralj-kapije koja je prema Savi čuvala ulaz u kalemegdansku tvrđavu, i izlaz u varoš. Vojnici stražari su nas pozdravili, prošli smo kroz kapiju i ušli u varoš. Mesec se povremeno pomaljao iza oblaka. Nedostajao mu je samo tanki srp da bude pun. Kaldurma je bila neravna i obojica smo se spotakli po nekoliko puta. Prolazili smo uskim i vijugavim ulicama.

Moram priznati da bih se izgubio da me moj sluga nije vodio. Iako davno nije bio u Srbiji, niti u Beogradu, besprekorno se snalazio u lavirintu sokaka. Nisam se plašio jer smo još bili u Vajsburgu, dakle u nemačkom delu grada, a kako mi je Novak objasnio, vampiri se nisu pojavljivali sa ove strane princ Evgenijeve linije. Čak su i oni poštovali granice, za razliku od običnih ljudi.

Ali kada smo došli do spoljne kapije koja nas je razdvajala od Racenštata, srce mi je sišlo u pete. Vojnici su nas odmah propustili i brzo smo se našli sa one strane princ Evgenijeve linije. Ispred nas je bio samo mrak. Baš ništa više nisam video. Ni mesec na nebu, ni kuće na zemlji.

- A sada, gospodaru - rekao je Novak - zaštita! - i izvaci io ispod kabanice nešto što u prvom trenutku nisam razabrao šta je. Ali sam namirisao. Bio je to venac belog luka.

- Budalo! Zar ti misliš da to zaista štiti od vampira?

- Tako su se spasli oni što su ih videli.

- Pa da li ti znaš da to navodno čuva ljude i od mene?

- Jeste, gospodaru. Ali ako je za vas laž, ne mora i za vampire biti laž. Uostalom, šta će da vam bude ako ga stavite oko vrata.

- Ništa neće da mi bude, ali to je glupo. I neću ni da idem ako mi je to zaštita. Ako će beli luk da me čuva, onda neću biti sačuvan.

- Zašto mi ne verujete, gospodaru? Evo i ja ću da stavim jedan venac. Zar mislite da bih se ja izlagao opasnosti? Ja sam uveren da je ovo dobro.

- Neću da idem!

- Ali nema nikakve opasnosti. Imamo i pištolje.

- Sumnjam da pištolji njih mogu da zaustave. I zašto se ne sastanemo s tim Srbima sutra, po danu.

- Gospodaru, oni su hajduci i Austrijanci ih traže. Osim toga, oni baš žele da se upoznaju sa vama.

- Nisi im valjda rekao ko sam ja?

- Jesam, što da ne?

- Ti si poludeo. Pa ne moraju svi da znaju. Ja volim da nvek budem inkognito.

- Priznajem, pogrešio sam. Ali vi morate da se pojavite. Nećete valjda da razočarate svoje obožavatelje. Oni su toliko ljudi ubili, žena

silovali, opljačkali, mučili, da bi bilo stvarno sramota da se ne upoznaju sa vama.

- A da li su sujetni i samoljubivi i tašti i zavidljivi i...

- Jesu, jesu.

- Dobro onda, daj mi taj luk.

- Evo, gospodaru. Ali ima još nešto.

- Šta?

- Morate još nešto da stavite kao zaštitu.

- Šta?

- Pa ne znam kako da vam kažem.

I ništa nije ni rekao. Samo je izvadio. Ispod kabanice. Nisam mogao da verujem. Izvadio je krst.

- Ubiću te! Tako mi svega, ubiću te!

- Gospodaru, smirite se. To je samo krst.

- Ja da stavim krst?! Ja!?

- To ide zajedno. Zaista, gospodaru, tako su mi rekli. Ne вреди beli luk bez krsta.

- Ali ja da stavim krst? Ja, najveći neprijatelj krsta.

- Ne treba tako da gledate na to, gospodaru.

- Nego kako?

- Ako bi, recimo, neki najgori grešnik nosio krst, šta biste vi na to kazali?

- Kazao bih da je licemer.

- Eto vidite - rekao je moj sluga pobedonosno.

- Ne vidim ništa.

- Licemerje je greh. To Krezubi ne voli. Zar nije negde i rekao: „Vi fariseji ste licmerni okrečeni grobovi“, ili nešto slično?

- Aha, sada ga zoveš Krezubi.

- Prema tome, ja ne vidim zašto ne biste činili nešto što je mrsko Krezubom. Morao sam da priznam da mu je zaključivanje bilo na mostu. Okačio sam to čudo.

3.

Ulice su se spuštale. U mraku, išli smo neznano kuda, činilo mi se bez plana i smisla. Ali s ciljem. Tako je uvek: besmisleno, ali s ciljem. Sluga me je vodio, na svakom uglu je razmišljao, okretao se, gledao u crno nebo. Nogu pred nogu, korak po korak napred, i dole u maglu

i tminu. I noć je bila gluva, bez drugog zvuka osim mog bata. Novak je hodao tako meko da ga uopšte nisam čuo. Nismo razgovarali. Oni su bili oko nas. Znao sam.

Vampiri. Da li ispred ili iza, levo ili desno? Negde. Svaki korak može da bude poslednji. Da skrenem u prvi sokak? Da se vratim? Da nastavim? Isto.

Stežem kuburu.

Prolazimo pored prozora. Zatvorenih. Možda je iza život. Lak san. Ali to ne vidimo. Stalno nadole. Samo moji koraci, pustim koraci, pustim ulicama. Moj bat. Eho. Dišem. Bije. Da tražim da se vratimo? Ali ne. Da požurimo? Ali ne. Da se odmorimo? Ali odmor ni za šta nije rešenje.

- Neverovatno koliko večeras smrdite na sumpor. Tupi koraci. I srce. Mirišem reku. Niže ne možemo.

Kako taj grad izgleda? Reka? Mora daje crna. Ne presijava se, nema mesečine. Kad nema ničeg da je osvetli, nema je. Ne postoji sama. Ali osećaš njen mulj. Čuješ zatezanje konopaca. Škripu. Udarce vode o korita čamaca. Senka. Siva senka u crnoj noći. Vampir!

Uhvatio sam Novaka.

- Šta vam je, gospodaru?

- Vampir! U kapiji, pravo - stiskam mu mišicu. - Vampir, čoveče!

- Ništa ne vidim, gospodaru.

- Bežimo!

- Ali nema ničega, gospodaru. Poslednje vreme. Poslednja knjiga. - Ništa ja nisam rekao, gospodaru.

Talas u ukotvljen brod. Drugi put. Treći put. Senka se naginje ka vodi. Osluškuje neravnomerne zvuke. Ispravlja se, trznuvši se, možda zato što ju je pljusnulo nekoliko kapi. I onda nestaje.

Dugo idemo pored reke. Ali brže. Osvrćem se stalno.

- Ma učinilo vam se, gospodaru.

Hodamo li uzvodno ili nizvodno? Kako, to nije ni važno kad nismo u vodi! Besmisleni tok. Matica nosi. A ja stojim izvan i ništa me ne nosi. Niti me sprečava. Uzvodno bez po muke, nizvodno bez olakšanja.

Nikada se ne treba prepustiti. Nikada usprotiviti. Treba biti izvan.

4.

Ekmeklučka kafana. Nema natpisa, ali sluga mi kaže da je tako zovu. Ušli smo. Jedva sam nazirao unutrašnjost od duvanskog dima. Kažu da dobar duvan gaje oko

Varaždina. I eto, već ovde ga rado puše. Gruba lica se zagledaše u nas. Istina, bili smo suviše dobro obučeni. I nismo smrdeli. Kako se samo u stoletnom i stohvatnom smradu oseti miris kolonjske vode. To više smeta nego trunčica smrada među versajima francuskih parfema.

- A šta gospoda traže među nama? - pitao je jedan listajući. Taj je bio najkrupniji od svih.

- Ovde smo da se nađemo sa Vukom i Obrenom - odgovorio je moj sluga.

- Austrijske uhode - rekao je drugi, isto tako ustajući. I taj je bio ogroman. Oči mu se nisu videle od obrva.

- Izdajnici srpstva! - skočio je treći. Ne treba ni da spominjem koliki je bio.

- Brankovići! - skočio je četvrti. Ogroman.

- Bagra švapska - peti. Mali, doduše.

Okružili su nas. Ja sam napipao kuburu ispod ogrtača. Mogao sam da ubijem jednog. I Novak još jednog. Ostalih dvadeset bi nas šćepali. Kubura nije mogla da pomogne. Pipnuo sam beli luk. Mada ovi Srbi nisu bili vampiri. Krst? Pa hrišćanske su glave. Ne može krst da me odbrani od vernika Krezubovih.

- Vidi koliku krstinu nosim i beli luk!

- Zaštita od vampira.

- Od vampira, đubrad austrijska.

- Poželeće oni vampire kad vide šta ćemo mi da im uradimo. Smeh.

Približavali su se. Polako i sa zadovoljstvom. Izvukao sam kuburu. Bar će jedan sa mnom.

5.

-Kad se šćaše, po polju Kosovu, crnu polju, crnje da ne bude...

Svi stadoše i okrenuše se. Sasvim u uglu, jedva osvetljen, sedeo je starac. Nije nas video. Bio je slep. Svi su zanemelo gledali u njega. Nekoliko trenutaka bili su nepokretni. Onda se pomeri prvi i krene ka

uglu, ka čiči. Pa ostali za njim. A čiča zavuče ruku u duboki džep svog gunja i izvadi nešto. Nešto što nisam odmah video šta je.

- Gusle!
- Gusle!
- Guslar!

Vikali su ushićeno. Gusle su bile neugledne i malene kao podlaktica. U velikim šakama sakrilo mu se kratko gudalo. Stavio je gusle u krilo, glavu gusala pritisnuo bradom i počeo da maže strunu smolom i da huče u gudalo. Tek tada sam video: strune uopšte nije bilo.

Kao da je sam na svetu, sve je to radio samosvesno i mirno, dok su ga svi netremice gledali. Sasvim su me zaboravili. Jeknuo je prvi zvuk i guslar je kroz nos počeo da usklađuje svoj glas sa nepostojećom strunom koja je zavijala kao daje zaista razapeta. Onda je odjednom ponosno zabacio glavu, tako da mu je iskočila jabučica na vratu.

- Pevaj nam o Kosovu.
- Kako izgubismo carstvo.
- Kako izgubismo zemlju.
- Krčmaru! Daj pivo čiči.
- Austrijsko pivo, čiča, najbolje pivo!

Ja i Novak sedosmo za sto pored vrata. Što je sigurno, ligurno je. Naručismo i mi pivo.

Guslar je pustio otegnut i prigušen glas:

- Aaaa-aaaaaa! - i odmah nastavio razgovetno i kliktavo:

Poletio soko tica siva
Od svetinje od Jerusalima,
I on nosi ticu lastavicu,
To ne bio soko tica siva,
Veće bio svetitelj Ilija.
On ne nosi tice lastavice,
Veće knjigu od Bogorodice,
Odnese je caru na Kosovo,
Spušta knjigu caru na koleno,
Sama knjiga caru besedila...

Srbi su se sve više zbijali oko guslara, a dah im se nije čuo. Oči su im se vlažile. A slepac sve brže i zanosnije kuka ili peva, kako se uzme. Učinilo mi se kao da je vatra u ognjištu postala jača i bleštavija. Posmatrao sam svog slugu. Napeto je slušao guslara, kao da će nešto neočekivano da se dogodi, kao da će neki deseterac da iskoči i postane dvanaesterac, kao da će neka pauza da se pomeri sa četvrtog sloga. Nema takvih iznenađenja u srpskoj narodnoj pesmi i nikada ih neće ni biti. Ali ma koliko predvidiva, ta me je pesma spasla od pogibije.

Gledao sam ga, dakle, svog slugu, i razmišljao o njemu. Zašto me služi? Ja bar ne verujem u te priče o prodavanju duše đavolu. Pisao je onaj Englez o tome. Mario, kako se zove, ime mu je gadno, da ne kažem. Ko, dakle, prodaje dušu đavolu? Niko. Svi ti što mene služe, eh, svi ti, svi su davno propali, pre nego što su mene sreli. A drugo, ja ne kupujem. 1 ja volim kada mi se od srca da, a ne kada se traži para. Koliko već dugo lutam, vitak, poneki put i sa lukom, ali ne sretah takvu dušu koja mi se sama nudi, ne tražeći ništa zauzvrat.

- Ljubav je to što vi tražite, gospodaru - rekao mi je jednom Novak, kada sam mu pričao o nekim nesrećnim događajima.

- Glupane jedan - odgovorio sam mu ja - ljubav je lako naći. Nije ljubav ono što ja tražim.

- Kako, gospodaru, to: lako se nalazi? Pa toliki je traže i ne nađuše je!

- To je vrlo jednostavno: oni koji dugo i mnogo traže, oni i ne žele da nađu.

- To ste sada smislili.

- Pa da sam i sada smislio, što da ne, zašto bi ono ranije smišljeno bilo pametnije od novijeg? Ah, vi ljudi verujete da su mudrosti drevne, a da sadašnjica ne porađa ništa do prizemnosti.

- Nije li tako?

- Jasno da nije. Zar je vreme takva sila da ondašnje prizemnosti uzdigne u današnje mudrosti? Tada mi je, ne znam baš zašto u vezi s tim razgovorom, Novak ispričao svoj život i kako je i zašto otišao iz Srbije i postao pijanica. I moj sluga.

Elem, bio je on sin bogatog i uglednog beogradskog trgovca. Ovo bogat i ugledan uvek idu ruku podruku. Doduše, ne u početku, u početku je samo bogat, a posle nekog vremena, bogat i ugledan.

Međutim, na Novakovu nesreću, njegov otac je bio i napredan. Dakle, odluči matori da sina iškoluje. Nađe on učitelje, sve po redu, za grčki i latinski i ostale nauke. Mladić je bio prilježan i zeljan znanja, opet na svoju štetu, i već je u svojoj dvadesetoj bio toliko čuven da je sa vladikama, pa i samim mitropolitom, sve o umnim stvarima razgovarao. Na primer, da li sam ja pao u greh iz zavisti ili zbog manjka ljubavi, i šta će sa mnom biti na kraju sveta. Tako i završe oni koji vode tuđu brigu. Kao sluge. Škola mu je, dakle, dobro išla, naučio on i poslovne knjige da vodi i novac da irešto računa. Međutim, nije ga trgovina privlačila. Privlačile ga knjige, sve velike tragedije, o velikim ljubavima, ivi se vole i svi mrtvi na kraju. I tako on, malo-pomalo... nije on to meni priznao, jasno, to sam ja sam shvatio: umislio je moj Novak da njegov život ništa neće vredeti ako se i on tako namrtvo ne zaljubi, i sve dalje kako već piše u knjigama. Sve on kao Hamlet, međutim, oca nema ko da ubije, majka mu već bila umrla, stric mu propio celo imanje i puzao pred bratom, te je to propalo, a da ne pričam da se ni Ofelija nije našla među devojkama koje je poznavao. Posle hteo da bude Paris i čak je video devojku koju bi oteo i koja je pristala da pođe za njega, ali je stvar propala kada je slučajno čuo njenog oca kako kaže: samo kad bi je neko uzeo, dao bih mu ne jedan nego pet miraza. Od rata za devojku, odmah mu je bilo jasno, tu ništa ne bi bilo. Posle se zanosio daje on Odisej, no Penelope niotkuda, mada su mnoge Srpkinje prele. („Ali ne baš toliko" - kako mi sam priznade.) Njegov Otac, videći da sam ja odneo šalu - što nije tačno jer ja baš volim šalu i nikuda je ne bih odnosio - dakle, njegov otac reši da ga oženi. Nađe mu devojku, bogatu i mladu, Iz dobre kuće. Međutim, on neće, pa neće. I nije hteo sve dok otac nije pripremio razbaštinjenjem. Onda je i Novak video da sam ja odneo šalu, pa je pristao. Bude svadba i prva bračna noć. Ona sva uplašena i jadna. On grub i besan. I tada je počeo da je tuče. Ona mu za sve postala kriva. I tukao je i kleo je.

Tako bi to bilo do kraja njihovog veka da se Austrija i Turska ne umešaše u njihov brak. Osvane 1690, crna godina za Srbe. Poteraju ih Turci, zato što su sa Austrijancima ratovali protiv Polumeseca, i isteraju dobar deo naroda sve do Beograda. Na Beograd navale najdivljije tatarske i arnautske čete i 29. septembra svi krenu preko Save i Dunava, u Austriju. U tom opštem komešanju i bežaniji,

pogine mu žena, odnosno udavi se u Savi. Nešto mu se tada u stomaku okrenulo, tako mi je rekao („Samo mi se nešto prevrnulo.“) - i od tada više nijednu ženu nije pogledao i svih se drugih radosti lišio. Osim pića. Ali to mu nije bila radost, tako on kaže, mada mu ja ne verujem. („Da okajem svaku batinu koju sam joj udario. Da okajem svaku psovku kojom sam je kleo.“) Otac mu je umro a on posao nije preuzeo, već je sve pare propio. I takvog sam ga ja zatekao u Pešti, u onoj kafani. „Da radim za đavola, hoću, baš hoću da večno gorim u paklu, to sam zaslužio.“ „I da se ubiješ, opet bi večno goreo u paklu“, rekao sam mu. „Samo ti je ovo, naravno, zabavno, grešniče najgori. Ne okajava se jedan greh drugim grehom, ako baš ja moram to da ti objašnjavam.“ A često to ljudi rade, okajavaju jedan greh drugim grehom: upropaste ženu, pa se prijave u vojsku, kobajagi da se očiste, pa tamo poubijaju silesiju ljudi. Ili se nakradu, pa onda sve prokockaju. Ili propadnu u ljubavi, pa onda odluče da više nikad ne vole.

Ali svega toga ne bi bilo da Novak nije čitao knjige. Kada knjige nisu postojale, ljudi nisu znali ništa o uzvišenim i čistim ljubavima i verovali su da je prava i velika ljubav ona koju mogu da dosegnu. Tek kada su počeli da čitaju knjige, umislili su da je ljubav nešto što samo najređi srećnici mogu da nađu. Ja vam kažem, goreće kod mene svi ti što ispisaše te gadne knjižurine zbog kojih se ljudi više ne vole, nego sve čekaju, pa merkaju, pa im nije po volji, pa menjaju, pa oni bi bolje, pa oni bi najbolje, a sobe ni da pogledaju, ni da se prisete onog, bar Srbi, njihova je izreka: Prema svecu i tropar. Nego što on ili ona gori, to misle da zaslužuju bolje. I eto meni mušterija. Ja obožavam knjige, a čitaoce još više.

Noć je odmicala, kroz dim, piće i kosovsku propast, a hajduci nisu dolazili. Pomislio sam da su se uplašili. Zaista, bude tako nekada: najgori zločinci, ubice, siledžije, kraljevi i pesnici ustuknu preda mnom. Oni koji se nisu gnušali nikakvih zala, ne usuđuju se da se suoče sa zlom samim. Zašto je to tako, često sam se pitao. Jasno je da oni greše već zato što veruju da sam ja samo zlo i da u meni ničeg drugog nema. A ne shvataju, glupači: da sam ja sušto zlo, ja bih onda bio Bog. Jer Bog je Bog zato da bude samo dobro, a to je isto kao i samo zlo. Bog je Bog zato što je samo jedno i zato što nema ničeg drugog. Svi mi ostali, od anđela, preko ljudi, do mene,

mešani smo od dobra i zla. Sad, ko ima čega više, druga je stvar. E, pa oni, ti najgori od ljudske vrste, oni se plaše jednog. Pa bilo to dobro ili zlo. Ne mogu oni da stanu ni pred Boga ni pred mene.

I boje me se zbog još jednog razloga. I tu su u pravu. Znaju oni da sam ja gori od njih. A takvi se boje samo gorih od sebe; jarosni strepe samo od jarosnijih, okrutni samo od okrutnijih, grešnici samo od većih grešnika.

- Da li ima smisla da još čekamo? - upitao sam Novaka.

- Ne možete od ljudi van zakona da očekujete da budu tačni - odgovorio mi je mudro.

- Dobro - rekao sam - čekaćemo koliko još da popijemo po pivo.

Naručili smo pivo i, pošto je Novak tako prilježno slušao guslara, nisam ni pokušavao da razgovaram s njim i zato sam počeo da gledam po kafani ne bih li primetio kakvu zanimljivu dušu.

Nisam.

Bilo mi je dosta i rekoh Novaku da pođemo, da više nema vajde od čekanja. Novak nekako zlovoljno ustade, valjda nezadovoljan što neće moći više da sluša guslara i mi se zaputismo ka izlazu. Kazah mu: - Ovaj instrument, ove gusle, ima da postavim u paklu; ako se nađe neki da voli vatru, ovaj zvuk sigurno neće moći da podnese. - On me samo popreko pogleda i ništa ne reče. Na moje iznenađenje. Ali na vratima, ko iznebuha, stvoriše se dvojica malih ljudi, jedan krivonog i brkat, drugi ćelav i brkat. - Jesi li ti vrrag? - obrati mi se ćelavi. Nije umeo da izgovori glas „r“ i izgovarao ga je kao Francuzi.

- Taj sam - odgovorih, pa dodah, samo zbog „r“ -vrrag.

- Onda sa nama imaš posla - reče onaj krivonogi, ali još nisam znao šta je sa njegovim „r“, pošto nijedno još nije izgovorio.

- Ovo su hajduci?! - upitah Novaka a on, mrko me pogledavši, pokaza ka stolu i svi sedosmo.

6.

Ovo je moj broj. Kažu.

Dakle, sedimo nas četvorica za stolom i prvi ja prozborim:

- Da čujem priču.

- Parre prvo! - Odmah novac.

Čudno, kao da su izrekli nešto sasvim različito. Izvadio sam kesu na sto.

- A sada priča - rekao sam.
- Dobro, kada tražiš... Ovako je bilo... Svi smo se primakli stolu i nagnuli ka pripovedaču.
- ...Austrijanci su poslali skupljača porreza u naš kraj, u pratnji dva vojnika. - Meni su rekli da su bila četvorica - ispravim ga ja.
- Dva, pet, ko marri. Mi smo znali da i on i pratnja vole da popiju, pa smo im postavili zasedu u rano jutro, niz put. Uvek su išli istim putem, ti porreznici.
- Pošto je to jedini put - umešao se nakratko drugi hajduk i opet nisam čuo kako on izgovara „r“. - Računali smo da su mamurni. A bila je magla kao danas... Pa neće da idu valjda po poljima... Prođe jutro, a mi još čekamo. Prođe podne, ništa. Krrenemo i mi u kafanu. Vidimo, nema konja. Znači pošli su jutros.
- Mi se iznenadimo - kaže drugi, opet bez „r“ ili „rr“.
- To me ne zanima što ste se vi iznenadili, baš me briga - pokušam ja da malo pospešim priču. - Dobro. Kažem ja njemu, ovi su se izgubili, mamurni, u magli. Da ih tražimo?
- Da ih tražimo. - (Ah, konačno, znači „r“.)
- I krrenusmo mi onako porred puta. Gledamo levo i desno. I tako smo išli. A posle, rasterra se ta magla.
- Upekla zvezda...
- Uopšte nisam mogao da se setim šta je Šmidlin rekao koje je godišnje doba bilo kad je poreznik nestao. - ..mi žedni. Kažem ja da se vratimo u kafanu.
- Da se vratimo.
- Popijemo mi, pošteno platimo, izađemo ponovo, opet krrenemo putem. Da nisu nazad pošli? Pijani, pogrešili, vratili se. Pođemo nazad. Vručina, mi jašemo. Jašemo, jašemo, letnji dan do podne. A da se vratimo u kafanu?
- Da se vratimo.
- Popijemo mi još po dve. Možda su ipak pošli kako treba. Opet drumom. Opet gledamo, levo-desno. Ništa, kao da su u zemlju prropali.
- Da sa vratite u kafanu - pomognem ja.
- Baš sam to rekao, da se vratimo u kafanu?
- Da se vratimo.
- Popijemo još po dve.

- Još dve.
- Kažem ja, pa da pođemo, opet nazad. Odmakli su nam, ako su jutros izjahali. Mi opet gledaj, levo, desno. Ništa, nema ih. Da se vratimo u kafanu?
- Da se vratimo.
- Vratimo se mi. Kaže nam gazda: sve ste mi popili. Mi? Nekoliko čašica. A oni dole, kaže on. Koji dole? Pa oni Austrijanci. Dole? U podrumu? A konji? Gde su im konji? Rekli da odvedem na livadu da pasu. Znači, u podrumu su. Uđemo mi u podrum. Vojnici mrtvi pijani. Porreznik još gleda. Zakoljemo ga. Parre uzmemo. Vojnike ostavimo, nismo ih mogli onako.
- Ne možemo kad ne gledaju.
- Ne možete da koljete one koji vas ne gledaju? - nije mi bilo jasno
- Ne možemo. Budili smo mi njih. Ali ko mrtvi su bili.
- Ko pravi.
- Porreznika iznesemo i zatrpamo telo da se ne vidi.
- Pa gde su tu vampiri? - pitam ja.
- A to je posle, vraže.
- Pričaj.
- Posle godinu dana, umre jedan č'ek. I mi ga stavimo u isti podrum. Austrijanci...
- Naši, oborkapetani...
- Ah, jes', naši oborkapetani ga našu. Mi im dojavimo, razumeš?
- Ne razumem.
- Zato što taj č'ek...- „rr“ je počeo grohotom da se imeje. A za njim i „r“.
- Šta je smešno? - rekao sam i pogledao Novaka, ali ni on nije shvatao, samo je slegnuo ramenima. „Rr“ se već valjao po prljavom podu kafane. „R“ se mnogo bolje držao. Za stolom se tresao od smeha. Onda su počeli i za usednim stolom da se smeju. Pa za jednim daljim. Ma nije prošlo ni koliko da se setim svojih deset poslednjih dobrodela a već se cela kafana orila od srpskog smeha.
- Taj č'ek... vraže, taj č'ek je... - ali nije uspeo da završi rečenicu; i on je pao.
- Shvatio sam! Taj č'ek je ličio na poreznika. Oni su ga namestili, č'eka koji je nedavno umro, i ispalo je kao da je to bio onaj

poreznik. Posle godinu dana, ili šest meseci, izgledao je sasvim taze. To je Šmidlin hteo da kaže: da mu je telo bilo potpuno očuvano.

Udario sam rukom o sto. Dakle, to je ta priča o vampirima. Priča da ih u stvari nije ni bilo. Ali nije bilo ni moje kese. Ni hajduka.

7.

Bar mogu da odahnem. Doduše, jesu me opelješili. Ali sve se plaća. I da saznaš da nečega ima, i da saznaš da nečega nema. Znači: nema vampira. Celu tu gužvu i strku su izazvala ova dvojica „r“-ova. I stvar je došla do cara u Beču. A o sebi da i ne pričam.

Pa ako tako stoji, onda ja mogu da se vratim u Beč i dalje u Pariz, u Parizu ću imati silnog posla da pripremim nešto. Ovaj događaj sa Srbima samo me je malo skrenuo s puta i usporio. Jedino žalim što neću moći više da budem sa onom divnom dušom, Marijom Avgustom Turn i Taksis. Ali kad bolje razmislim, zašto da ne. Pa neće ta stvar u Francuskoj da propadne ako ja ostanem koji mesec duže u Beogradu i dobijem tu sedu dušu. Stvarno, zašto ne?

Rekao sam Novaku da možemo da pođemo.

Izašli smo u maglu koja je sad bila svetlija, mada još nije svitalo. Prolazili smo, valjda, istim ulicama, ali uzbrdo. Novak je žurio i ništa nije govorio. Nisam znao da lije bio razočaran što vampira nema ili uopšte nije ni shvatio šta se u stvari dogodilo. Možda je još bio pod utiskom guslareve pesme. Narodne umotvorine su čak i meni zanimljive. Čuo sam ja sve one priče o Svetom Savi i meni, i o meni i mom šegrtu. Slaba vajda od toga za pripovedače koji me ne vole - ja samo u pričama mogu da ispadnem glup. Svetog Savu nisam nikad ni sreo, šegrtu nisam nikad zaposlio. Imao sam samo sluge, kao što i sada imam slugu, slugu, a ne šegrtu. Jer šegrt hoće da uči, da jednog dana postane gazda, sluga bi samo da ne brine.

- Haaaalt! - prolomilo mi je uši. Unezvereno sam pogledao oko sebe ali ništa osim magle nisam video.

- Gospodaru, to je straža na kapiji.

Povikao sam na nemačkom ko sam i da me puste nazad u Vajsburg.

Pitali su me da li znam lozinku.

- Kakvu, bre, lozinku?

- Odbij onda!

Pogledao sam Novaka. On je pogledao mene.

- Sad ne možemo da se vratimo u nemački deo grada! Ne znamo lozinku. Ti mi nisi rekao da ima lozinka. To je I voja dužnost kao sluge, da se raspitaš o takvim stvarima.

- Nemojte da se uzbuđujete, gospodaru. Sačekajmo malo, izjahaće neko iz nemačkog dela ko nas zna, pa će nas uvesti unutra.

- Ma ko nas zna, idiote? Samo onaj Šmidlin i onaj Radecki, a ti nikad neće izaći. To jest, Radecki će možda i izaći, kad komisija bude izašla.

- Eto.

Ma šta eto. A šta ćemo dok komisija ne izađe? Ako uopšte izađe. Ne volim da budem sa spoljne strane princ Pvgenijeve linije.

8.

Neko vreme stajao sam besan i bespomoćan i kleo svog slugu. Zaista, kakva budala!

Magla se nije razilazila, kao ni mrak, i slabo sam šta video dalje od dve-tri stope. Bilo je ponižavajuće da sedim i čekam ispred kapije. Jer, čekanje je uvek ponižavajuće, ma šta čekali. Da krenem nekuda morao sam, samo je pitanje bilo: kuda? I tako sam se osvrtao oko sebe, pošto sa Novakom više nisam hteo da pričam. Ali Novak se meni obratio:

- Neko dolazi, gospodaru.

Ništa nisam mogao da čujem i samo sam odmahnuo rukom. Međutim, on je ponovio:

- Verujte mi da neko dolazi, gospodaru.

Još jednom sam načuljio uši, ali opet ništa nisam čuo. Samo sam ga prezrivo pogledao, a on je ponovio po treći put, u najboljem duhu srpskih pesama:

- Siguran sam da neko dolazi, gospodaru.

I tada je iz magle izašao par volova. A za njima kola, zajedno sa seljakom i njegovom šibom. Trojka se približavala i dalje nečujno. S vremena na vreme seljak bi ošinuo volove, ali niti se čuo fijuk šibe niti zvuk udarca po volovskim leđima.

- A da se povežemo sa seljakom? - rekao je Novak.

- A kuda da nas poveze?

- Kako kuda, zar niste čuli da nas je pitao da li idemo u Dedejsko Selo.

- Nisam čuo - mora da sam počeo da ludim.

- Zašto da ne?

Seljak je zaustavio kola i ja i Novak smo se popeli. Ja sam seo do vozara, a Novak pozadi, okrenut nama leđima.

Niko ništa nije progovarao, ili ja ništa nisam čuo. Neprijatno sam se osećao. A kad god se neprijatno osećam, ja počinjem da obraćam pažnju na sitnice. To ni i toliko zauzme prvo pažnju pa onda i misli da prestanem bilo šta da osećam. A sitnica koju sam odmah uočio bila je torba koju je seljak stiskao u svom krilu: kožna ali vrlo propala. U njoj je bilo nešto čiji oblik nije mogao da se razazna spolja.

Dugo smo se vozili, a jedino što sam čuo bili su moji i Novakovi pokreti. Magla je i dalje bila neprozirna. Da nisam koji jesam, već bih pomislio da su nečastive sile imale udela u tom bezvučju. Ovako mogu da sumnjam samo na častive sile.

Nakašljao sam se, tek da čujem nešto. Činilo mi se daje magla sve gušća i gušća i da je seljak terao volove po pamćenju, ili su volovi sami išli po pamćenju jer se put nije ni video. U jednom trenutku magla je zasvetlucala.

Mora da se sunce izborilo sa istokom i obasjalo maglu. Malo kasnije mora da je ponovo zašlo. I dalje nisam ništa čuo.

Ispred nas se iznenada isprečila omanja kazamatovana kapija. Video sam da se levo i desno od nje nastavljaju bedemi. Prilično niski, jedva viši od niskog čoveka, i izgrađeni od drveta.

- Ovo vam je takozvana poljska linija - rekao je Novak štiti srpsku varoš, ovu koja je van princ Evgenijeve linije.

Bez ikakvog vidljivog ili čujnog razloga, dveri kapije su se otvorile i mi smo prošli kroz nju. Magla je ponovo zasvetlucala.

Odmah iza kapije isprečila nam se rečica i seljak je poterao volove, ali su oni nevoljno pošli u vodu. Samo što su se kola okvasila, zaglavili smo se u blatu i ni makac. Seljak se uzvrpoljio, niti da šiba volove, niti da siđe i povede ih.

Na kraju je ipak odlučio da ugazi, što sam ja jedva čekao i, čim je on postao previše zauzet baktanjem oko volova, zgrabio sam torbu. Brzo sam je rašnirao i otvorio. Unutra je bila glava šećera. Nisam mogao da odolim i zagrizao sam vrh. Šećer je, jasno, bio sladak, tu

nemam šta da kažem. Odmah sam vratio glavu u torbu, zašnirao je i vratio na mesto.

Seljak je još petljao oko volova. Novak mu se pridružio i tek su zajedno uspeli da isteraju volove i kola iz gliba. Kad smo izašli na drugu obalu, seljak i Novak su se vratili na kola.

Nismo se još dugo vozili, kad Novak važno saopšti:

- Stigli smo.

Skočili smo sa kola, a seljak je nestao u magli i noći.

- Dobar čovek ovaj seljak - rekao je Novak.

- Znaš da mrzim dobre ljude.

- Ali se vozite sa njima.

- Tako je, ništa mi nije slađe nego da zloupotrebljavam dobre ljude. Slatko mi je bilo na svaki način.

9.

Bio sam premoren i seo sam na oveći kamen pored puta. Na neravnom kamenu bilo mi je vrlo nezgodno, ali i to je bilo bolje nego da sednem u prašinu pored druma kao skitnica. Uvek sam mislio da se gospoda od slugu razlikuju prvo po tome što gospoda uvek sednu na nešto, ma koliko to bilo neprijatno, dok sluge uvek sednu u nešto. Novak je, jasno, potvrdio pravilo i ja sam ga, gledajući odozgo, pitao:

- A gde smo sada?

- Pa u Dedejskom Selu.

- Aha, da. A koliko smo daleko od Kalemegdana?

- Ne bih znao tačno da vam kažem, gospodaru, ali racunam da ima malo jače od sata hoda do kapije na koju smo izašli.

Isuviše daleko, pomislio sam. Nije trebalo tako daleko da izmaknemo. Odlučio sam da je najbolje da se prvo odmorim, možda i odspavam, jer mi se baš spavalo, pa da onda pođemo nazad, prema kalemegdanskoj tvrđavi. Samo smo se bezveze vozili. Magla se polako razilazila. Mesečev lažni sjaj zamenila je prava vatra. Ne volim jutro i znao sam da me ni ovo neće obradovati. I dok sam tako razmišljao, čuo sam topot konja i uzvike.

- Neko dolazi, gospodaru.

- Znam to i sam - povratio mi se savršeni sluh.

Pogledao sam unaokolo i nisam video nikakav prirodan zaklon. I po uplašenom licu mog sluge, zaključio sam da nije ni on. Izvadio sam

kuburu i mirno kazao:

- Ako su hajduci, borićemo se. Ako su gospoda, predstavicu se.
- Kao đavo ili kao Oto fon Hauzburg? - upitao me je moj sluga.
- Glupane! Pa kad bih se predstavio kao đavo, ko bi mi poverovao? Mislili bi da sam lud. To mi se već dešavalo, i t i to dobro znaš. Kako mrzim kad se praviš nevešt!

Konjanici su nam se već sasvim približili i bilo je jasno da nisu hajduci. Nosili su oklope i vlasulje i nije bilo sumnje da su Austrijanci, i to plemenitog porekla. Vratio sam kuburu pod ogrtač.

Srednji jahač je, doduše, bio bez vlasulje. Imao je vrlo kratku kosu, odnosno glava mu je bila gotovo izbrijana. Vrat mu je izgledao kao u bika, a šake su mu bile tako krupne da je, činilo mi se, mogao konja da obori bez teškoće. Videlo se da je odelo navlačio u žurbi ili u nemarnosti. Bio je dobro podgojen ali je delovao snažno.

Tek kada mi je sasvim prišao, video sam ožiljak koji mu je sekao kožu od levog uva pa do temena. Nije baš bio mlad, mogao je da broji pedesetak godina.

Sa njegove leve strane jahao je starac. Ni crna vlasulja, ni uspravno držanje nisu mogli da sakriju njegovo doba. Sve na njemu je blistalo, a purpurni plašt je visio i preko konjskih sapi, do zemlje.

Treći, sa desne strane onoga sa ožiljkom, bio je mladić, možda jedva napunio dvadeset godina. Imao je velike, crne brkove i odmah sam znao da je Srbin. Nosio je uniformu oberkapetana.

Iza ove trojice bilo je desetak ljudi, dobro naoružanih, a još dalje iza njih konji su vukli kola sa arnjevima.

Zaustavili su konje, na znak srednjeg jahača. Gledao me je dugo i onda rekao:

- Ti si đavo lično!

Istina, pomislio sam, ali naglas sam rekao:

- Gde ja mogu da budem đavo, ja sam Oto fon Hauzburg.
- Ne možeš ti mene da prevariš. A izgledaš mi kao da si u velikoj nevolji. To se ne bi moglo očekivati od đavola, ali poznajem te ja.
- Ja sam grof!

Nasmejao se grohotom i viknuo:

- Konja za đavola!
- I za slugu - dopunio sam ja.
- Đavo i njegov šegrt. Konje, brzo!

Nije se predstavio, niti se bilo ko od njih predstavio. A to je odlika ili izuzetno sigurnih u sebe ili izuzetno nesigurnih. Ovi drugi se stide i samog svog imena, to jest misle da nisu dovoljno vredni da imaju ime, a oni prvi smatraju da svi moraju da znaju za njih.

Uzjahao sam kobilu, posle malo muke. Nije se baš dala, nenavikla, izgleda, da se jaše. Pošli smo svi, ja uprkos otimanju kobile, a ostali bez ikakvih teškoća.

Dok smo jahali prema Beogradu i napuštali Dedejsko Selo, pitao sam se u sebi ko bi mogli da budu ovaj čovek i njegova neobična družina. On je sigurno bio neki plemić, kao i purpurni. Pomislio sam kako bi najbolji način da saznam s kim jašem bio da spomenem barona Šmidlina, pa da vidim kako će ta priča dalje da se razvija. Tako sam i učinio:

- Juče, kad sam razgovarao sa baronom Šmidlinom...

- Oh, razgovarao si sa Šmidlinom? - prekinuo me je onaj sa ožiljkom. - Sigurno ti je rekao da mi se ni slučajno ne obraćaš kao predsedniku Administracije, već kao regentu Srbije.

Znači, to je bio Aleksandar Virtemberški, kralj-regent Srbije, veliki vojskovođa princa Evgenija Savojskog i muž one divne žene, one napaćene duše.

- Budala, taj Šmidlin - rekao sam sa zadovoljstvom.

- Da - nasmejao se Virtemberški - ali ne pokušavaj da spominješ Administraciju u mojoj tituli. Ništa nisam rekao, ali sam pomislio da me ponekad zaista nervira kako se ljudi ponašaju prema meni. Ljudi! Pa čitaju li ti ljudi knjige, Novi zavet?. Ne piše li tamo da sam ja princ ovog sveta? I ne kaže li to sam njihov Krezubi, onaj gadni Jevrejin i onaj još jedan gadni Jevrejin Pavle? Ne veruju ni ono što im vera govori. Meni će ovaj bedni administrator, meni, princu celog ovog sveta, meni će on da kaže kako da ga zovem. Ja, princ sveta, njega, šefa Administracije.

- Vaše visočanstvo, regentu Srbije, da li je lov bio uspešan? - upitao sam tek da popunim vreme.

- Nisam zadovoljan.

Onda je počeo nadugačko da priča o nevažnim dogodovštinama iz lova kao da su to, u najmanju ruku, bitke u kojima se odlučuju sudbine carstava. Mnogo kraljeva i prinčeva, i tribuna i vođa sam ja upoznao, po raznim zemljama i u raznim vremenima i svima sam im

video zajedničku osobinu: sve svoje lične poslove i zabave smatrali su za najvažnije na svetu, pridavali su svojim razbibrigama, svom lovu, svojim ljubavnim avanturama, svojim balovima najveći značaj i najozbiljnije se bavili tim stvarima, dok su, istovremeno, svoje države i narode vodili sa mnogo manje truda i brige.

On je pričao, ali ja ga nisam slušao i, kako nisam imao ni o čemu pametnijem da mislim, prirodno je do mojih ušiju dolazio razgovor što su ga vodili onaj Srbin i još neki vojnici iz pratnje. A pričali su o osvajanju Beograda 1716.

- Tvrđava je morala da padne pre dolaska turskog pojačanja. Pontonski most preko Dunava brzo smo postavili i znate ko ga je prvi prešao? Naš slavni princ, regent Srbije Aleksandar Virtemberški. Onda smo krenuli ka Vračaru i postavili prvu liniju napada. Neprekidno smo pucali iz svih raspoloživih topova i jednom smo čak pogodili barutanu u Donjem gradu. Naši inženjeri su uveliko smišljali pristup bedemima. Kada osvajate grad, bitka je, u suštini, uvek ista: bijete topovima dok ne probijete otvor u zidinama. Za to vreme pešadija puni jarak zemljom, odvaljenim kamenjem i čime već stigne - pričao je brkati.

- Ja sam mislio - rekao sam - da je cilj da se probije kapija.

- Vrlo retko, vrlo retko. Kapije su uvek dobro čuvane, najbolje čuvane. Obično imaju sopstvenu posadu. A vojska može da uđe u grad i kroz običan otvor bilo gde u bedemu - odgovorio mi je brkati.

- Ali čak i kada probijete otvor, zar onda odbrambena posada ne osigura to mesto većim brojem vojnika?

- Gospodine, vidi se da niste upoznati sa opsadama. Običaj je, naime, kada se zidine provale, da se odbrani predloži predaja grada. Ukoliko prihvate, nema pljačke i posada čak ima pravo da pod oružjem napusti grad.

- I vi ste Turcima predložili predaju?

- Ne, mi nikada nismo ni načeli bedeme svojom artiljerijom.

- Kako ste onda zauzeli Beograd?

- Vojska koju je Halil-paša doveo u pomoć stigla je pred Beograd. Ali ta vojska nije mogla da uđe u grad jer je prethodno Mustafa-paša Čelić, zapovednik kalemegdanske tvrđave, naredio da se sruše svi gradski mostovi da bi sprečio bekstvo svoje vojske. Halil-paša se

ukopao na Ekmekluku. Sukobili smo se na otvorenom, kod Malog Mokrog Luga, 16. avgusta, nešto posle ponoći.

- Mali Mokri Lug?

- Da, tako se zove selo. Razbili smo ih u našem prvom naletu, posebno našim desnim krilom. Onda se, međutim,

Unska konjica povampirila i gotovo preokrenula bitku. Tada je pala teška i neprozirna magla. Turci su stali, kao i mi. Svi naši generali su bili za to da sačekamo jutro, magla da se razide, pa da onda udarimo ponovo, ali princ Evgenije Savojski je naredio da odmah napadnemo. U magli, naša krila su se razdvojila, Turci su to odmah primetili, ali je tada sam princ Evgenije uleteo u boj sa drugim redom i zgazio sve do drugog turskog reda. Samo nas je njegova neverovatna hrabrost spasla. Trebalo je videti kako je taj čovek jurišao na noć i maglu i Turke. A Luj XIV francuski odbio je Evgenija Savojskog jer mu je bio prenizak za vojnu službu. Zar ima višeg od princa Evgenija? U tom naletu je i naš regent Srbije, koga u Beču ogovaraju da je štićenik princa Evgenija, zadobio ranu na glavi, janičarska dimiskija ga zasekla. E pa, ako štićenici tako stradaju, onda ja ne bih voleo da budem ničiji štićenik. Zli jezici su našem regentu naneli više štete nego zle ruke sa sabljom. Turcima smo ubili petnaest hiljada vojnika, zaplenili ceo logor, a Halil-paša se u bekstvu nije zaustavio sve do Niša. Mustafa-paša Čelić je ponovo odbio da preda grad i ponovo smo ga tukli. Posle dva dana, zapovednik kalemegdanske tvrđave potpisao je predaju grada. Tako je sama tvrđava ostala neosvojena. Mi smo Turke pobedili izvan nje. A po dogovoru o predaji, gradski garnizon i preživeli Turci su smeli da se ise u Tursku sa ženama i decom, i prtljagom i oružjem što se nosi o ramenu i paše o bedra. Otišli su u Niš.

- Shvatam - rekao sam.

- A sada smo izgradili još moćniju tvrđavu, koju niko neće moći da osvoji - zaključio je brkajlija.

Gnjevi mi, boginjo, pevaj Ahileja, Peleju sina, zlosretni štono Ahejce u hiljade uvali jada...

- Otpevao je neko na klasičnom grčkom.

- Zar postoji ijedan grad koji je odoleo opsadi? - nastavio je isti glas.

Ja sam se okrenuo, ali neposredno iza mene bio je samo onaj u purpurnoj pelerini, koji je držao usta kao da nikad ništa nije govorio,

mada mi nije izgledao kao neko ko nema šta da kaže; naprotiv, izgledao je baš kao neko ko bi imao šta da priča ali ćuti da bi odavao utisak ozbiljnog i važnog čoveka. Često ljudi umišljaju daje ćutanje znak da ćutač odlučuje o nečem važnom ili da najdublje promišlja o smislu života. I jeste.

- Da li vam je drago što ste svoju zemlju oslobodili od Turaka? - pitao sam brkatog Srbina na srpskom. Moje poznavanje jezika ga je očigledno iznenadilo, preneraženo me je pogledao, a onda je, pokušavajući da odloži odgovor, uzeo kesu sa duvanom i počeo da puni čibuk. Konj mu je bio krotak i Srbin nije prosuo mnogo duvana; bio je vest.

- Kako je u paklu? - dobio sam pitanje od regenta umesto odgovora od Srbina. Rekoh:

- U paklu je hladno jer ga sunce nikad nije ogrejalo. Severniji je od severa. I večna je noć, bez zvezda i meseca...

- Gospodine nečastivi, ja sam najamnik i za mene je bolji onaj koji više plaća - odgovorio je brkajlija.

- ...plašt crnji od mraka ga pokriva - nastavio sam ja - da se trunka svetlosti ne probije i stanovnike mu ne obraduje.

Mračno lakonski je rekao regent. Da, nista se ne vidi - uzvratio sam. Onda to i nije kazna, kad ništa ne može da se vidi -mudar je bio Virtemberški.

- Vaše visočanstvo, kralju Srbije, sasvim je dovoljno što se zna, ne mora i da se vidi.

- Ali većina ljudi su budale i znaju samo za ono što vide - nije se predavao administrator.

- Takvi i nisu u paklu.

- Ah - zaključio je Virtemberški i začutao.

Meni je to dobro došlo da ponovo porazgovaram sa brkajlijom:

- A kako se ti zoveš, junače?

- Vuk Isaković, gospodine nečastivi.

I samo što je to izgovorio, onaj sa purpurnim plastom ga oštro pogleda, gotovo besno, kao da je brkajlija, izrekavši svoje ime, otkrio neku tajnu, dobro čuvanu i nedostupnu strancima. Isaković se nekako stresao, poterao konja napred a zatim usporio, ali tako da se purpurni nade između nas. Bilo je očigledno da mu je purpurni

zabranio da priča sa mnom. I ja sam se upitao kakvu to moć ima purpurni kad ga se Vuk Isaković boji više nego mene.

Utom smo ponovo naišli na onu rečicu i kapiju sa niskim drvenim bedemima. Ulazili smo u srpsku varoš. Neko od vojnika povika nešto, kapija se otvori, mi uzmu-tismo vodu i projurismo kroz kapiju. Novak mi se sasvim približio da mi kaže:

- Zašto pričate s tim oborkapetanom? Taj se napio srpske krvi. Pljačka za Austrijance, a još više za sebe. I zašto ga pitate da li voli što je svoju zemlju oslobodio od Turaka? - kazao je Novak, kao da do Isakovičevog okoli-šenja nije došlo zbog uplitanja purpurnog.

- A što da ne? - odlučio sam da se i ja pravim blesav. - Naravno da voli, sad može daje pljačka. Pod Turcima nije mogao.

- Dobro, a ti? Da li ti voliš što je Srbija oslobođena od Turaka.

- To je pitanje na koje teško može da se odgovori.

- Je li? A zašto?

- Zato što to zavisi od očekivanja.

- Kakvih očekivanja? Pa Austrijanci vladaju Srbijom već dvadeset godina, a Turci su još duže bili zaseli - kazao sam.

- Nisam mislio na to. Nego: ako očekujete najgore ili nešto sasvim malo bolje od najgoreg, ono što dođe učiniće vam se divnim. Očekujete li najbolje, a desi se nešto sasvim malo lošije, izgledaće vam užasno.

- Da?

- A Srbi su posle Turaka očekivali najbolje.

- I razočarali se - zaključio sam.

- Da, ali to još nije kraj, a što znači ni najgore u svemu... - stalno je zastajao iza rečenica.

- Slušam.

- Austrijanci neće još dugo u Srbiji. Svi već znaju da će se Turci vratiti. I svi već očekuju najgore.

- I?

- A kako je u paklu? - ponovo je pitao regent, kao da je zaboravio malopredjašnji razgovor. Hteo sam da se obrecnem, ali sam se ipak uzdržao i rekao:

- U paklu je vrelo. Južniji je od juga. Sunce nikad ne zalazi. Sve je usijano, a sve što može da gori, gori. Nebo je žuto, nema ni hlada, ni

senke; od same svetlosti, koja sija nepresušno i nikad prekinutom snagom, ništa se ne vidi.

- Kakva je to kazna ako se ništa ne vidi? - ponovio je kao da to nikad nije rekao.

- Ne mora da se vidi, dovoljno je da se zna - pa da vidimo ko će duže.

- Ali ima mnogo budala koje znaju samo za ono što vide - nisam verovao sopstvenim ušima.

- Da, Vaše visočanstvo, i sve te budale su u paklu - rekao sam.

- Turci neće ponoviti grešku od pre pedeset godina... - presekao me je moj sluga - kada su se svetili Srbima za Austriju. I neće biti ni blizu najgoreg. Shvatate?

- Ne baš.

- Zbog prevelikih očekivanja, Austrijanci su u srpskim očima bili zveri; zbog prevelikog straha, Turci će izgledati kao jaganjci. Tako je to u životu: od dobrih očekujete najbolje, i uvek se razočarate; od loših najgore, i uvek vas prijatno iznenade. Posle je jasno zašto smo stalno u lošem društvu. Teško je trpeti dobrotu, nikad nije dovoljno dobra.

- Je li ti to o meni nešto, bezobrazni slugo?

- Ne razumem - ponovo se oglasio Virtemberški - kako je to hladno i nikad nema sunca, a istovremeno toplo i sunce neprekidno sija? I kako to u paklu nema budala i opet su sve budale u paklu? Šta je od to dvoje istina?

- Oboje - odgovorio sam.

Pred nama se ukazala kapija koja je čuvala ulaz u nemački deo grada. Ali pre nego što smo prešli princ Evgenijevu liniju, primetio sam da nema purpurnog.

Glava peta

KALEMEGDANSKA TVRĐAVA

I.

Ja sam princeza Marija Avgusta Turn i Taksis, udata za princa Aleksandra Virtemberškog, nekadašnjeg regenta Srbije. Rodila sam tri sina, sva trojica se zovu Evgenije, po Evgeniju Savojskom, zaštitniku moga muža, i jednu kćer, Katarinu. U Srbiju, to jest u Beograd, došla sam 1730, a otišla sam početkom 1737. Sva su deca došla na svet posle mog odlaska iz Beograda.

S čovekom za koga me pitate upoznala sam se u Beogradu, u jesen 1736. Kažu da se on pojavio dan ranije, međutim, ja sam ga prvi put videla kada ga je baron Šmidlin vodio u obilazak beogradske tvrđave na Kalemegdanu.

Kako je izgledao? Obično, sasvim obično. Srednjeg rasta, smeđe kose i očiju, bez ikakvih upadljivih telesnih osobina. Ne, nije hramao. Govorio je nemački bez greške, mada se osećalo da mu nije maternji, a, rekli su mi, i srpski i mađarski. Znam i daje čitao neke knjige na francuskom i engleskom. Ne, nije mi bilo sumnjivo - štaviše, smatrala sam tada kako je to retka prilika da sretnem jednog izuzetno obrazovanog čoveka. Želite da vam kažem sve kako je bilo?

Izvinite, ali ne čujem dobro.

Da ne propustim nijednu sitnicu? Vi ćete odlučiti šta su sitnice a šta ne?

Bio je to izuzetno sunčan i topao dan. Miholjsko leto. Ja sam sama izašla u šetnju, volela sam da se sama šetam po Kalemegdanu. Prošla sam kroz Kralj-kapiju i uspela se na uzvišenje, levo od cisterne, odakle sam posmatrala ušće i zemlje sa druge strane Save i Dunava. Veličanstven vidik. Tada nisam shvatala, ali mi je sada jasno, da se odatle pruža prvi i najbolji pogled na Evropu. Da objasnim? Prvi, zato što tek tu počinje Evropa, a najbolji zato što niko ne može da vidi Evropu u njenom pravom značenju, u njenoj pravoj nemoći i njenoj pravoj moći, kao onaj koji stoji izvan nje same, pa nekad žali što ne može da uđe a nekad se raduje što nije unutra. Ne razumete? Nije ni važno.

Dakle, stajala sam i posmatrala Savu i ušće, i Dunav. Reke su bile različite, Sava više smeđa, a Dunav plavlji. I mislila sam da li boja reke zavisi od dužine reke, da li se voda očisti samo protičući dovoljno dugo? Ili bistrina zavisi od mesta kroz koja protiče, zemlje i kamenja, od ljudi koji ulaze u nju? Da li je čistoća posledica velike muke, usecanja korita, zaobilaznih puteva, ili je donosi bezbrižni i laki tok? Ili je reka onakva kakva je bila na svom izvoru i ništa duž njenog toka ne može da je promeni?

Sitnica? Pa vi rekoste da vam sve pričam.

U tom razmišljanju prekinuo me je baron Šmidlin, prišavši mi sa još četvoricom ljudi. Trojica su bili članovi posebne komisije za vampire, a četvrti je bio on - Fon Hauzburg.

Ubrzo su trojica sa Šmidlinom otišla, a Fon Hauzburg, ili kako se već zove, ostao je sa mnom. Ponudio se da mi pravi društvo za šetnju po Kalemegdanu i ja sam prihvatila. Hodali smo po suncu i sasvim neobavezno pričali. Ne, nismo pričali o Bogu. Mada... Setila sam se nečega što mi je Fon Hauzburg rekao kasnije, jednom drugom prilikom. Rekao je:

- O Bogu nema šta da se kaže. Taj je sve sam rekao. Da li je to važno? Da nastavim? Ja sam pitala kako to misli, a on je odgovorio:

- On je stvorio svet govoreći. Neka bude svetio, neka bude ovo, neka bude ono. Ništa on drugo nije uradio, samo je govorio. Zar ovaj svet koji je on stvorio ne kazuje dovoljno o njemu i njegovom govoru? Ali to je bilo posle. Tada, prvi put, u šetnji Kalemegdanom, nismo razgovarali o Bogu. Bio je vrlo ljubazan, više nego što je red. Da, pomislila sam da su njegove namere prema meni... da je njegova naklonost prema meni veća nego što bi smela da bude. U jednom trenutku naglo se naklonio i gotovo zgrabio moju ruku. I pomirisao je. Nisam trgla ruku jer se nisam osetila ugroženom. Nisam se uplašila, samo sam se iznenadila. Zaustila sam da ga pitam šta mu to znači, ali on me je preduhitrio:

- Vi ne mirišete na sumpor.

Bila sam sasvim zbunjena i on je iskoristio to vreme da se ponovo nakloni, pozdravi me i brzo se udalji. Tada sam prvi put pomislila da je taj čovek pomerene pameti.

Sagnula sam se da dohvatim svoju lepezu koju sam ispustila od iznenađenja. Srećom, nije se uprljala. Bila je to moja najdraža

lepeza. Kineska. S jednog na drugi kraj protezao se Veliki zid. Naslikan ogroman, moćan, neprelazan. Sa strane bliže dršci bila su blatnjava pirinčana polja, u njima su gacali seljaci koji su pozdravljali nekakvu neurednu povorku. S druge strane zida nalazili su se predivni predeli, najlepše drveće, cveće, ptice, brza i bistra reka sa ribama, zimzelene šume i snegom prekrivene planine sa manastirima. Ljudi su čitali knjige ili razgovarali...

Šta kažete?

Da ne skrećem?

Da li sam se začudila Fon Hauzburgovom ponašanju?

Ne, nisam se začudila, ne čudim se više ničemu, pa odrasla sam i prestala sam da se čudim. A odrastanje je shvatanje da nije sve onako kako su nas učili, da je često baš obrnuto, i da ljudi žive i trpe ono što se smatra najgroznijim, a Bog samo zna kakve to posledice na njima ostavlja. Zašto nas tako uče? Da bismo bili bolji težeći neostvarivom? Ili ćemo postati gori kada jednog dana shvatimo da nikada neće biti idealno i zato počnemo da mrzimo one koji su nas učili i one koji tako i dalje tvrde...

Ali moram da kažem, rođače, da ne razumem čemu sve ovo ispitivanje. I posle toliko godina?

2.

Nikada me nije bilo briga za kalemegdansku tvrđavu. A zašto bi me i bilo briga? Bio sam umoran od neprospavane noci, od regenta i njegovih dosadnih pitanja. Brinuo me je purpurni. Bar sam vampire skinuo s vrata. Spavalo mi se.

Samo što sam zadremao, Šmidlin me je probudio i poveo u razgledanje. I neprekidno je pričao i pričao. Prvo povest tvrđave: rimska legija IV Flavija, nju su isterali Huni, pa Vizantinci, njih su isterali Mađari, pa Srbi, njih su isterali Turci. A nas? Ko će nas da istera, pitao sam ja Sminidlina. Ništa mi nije odgovorio, ali je nastavio da toroče:

- Znete li vi da je Beograd miraz? Srbi nisu osvojili Beograd, oni su ga dobili kao miraz uz mađarsku princezu kojom se oženio kralj Dragutin.

Brakovi se isplate ponekad. I to im je jedina vrlina.

Da postoje dve vrste tvrđava, i da je Beograd nekad pripadao prvoj - priznajem, nisam znao. Prema Šmidlinu, utvrđeni gradovi (a svi su utvrđeni, pa zato mogu da kažem samo: gradovi) dele se na hrišćanske i krstaške. Kako? Hrišćanski gradovi su slabo zaštićeni bedemima, opkoljavaju ih plitki jarkovi, bastioni su nestrateški raspoređeni, topovi su kratkog dometa, ali zato imaju brojnu, srčanu i nepobedivu posadu. S druge strane su krstaški... a reč je samo reč, upozorio nas je baron, i ništa više, i na osnovu nje ne smemo nipošto da zaključimo kako krstaši nisu bili hrišćani ili, još gore, da krstaški pohodi nisu bili hrišćanska preduzeća. Dakle, krstaški gradovi su bili od najtvrdih, najviših i najdebljih bedema, sa najdubljim jarkovima, najdalekometnijim topovima i, pošto su bili takvi, zahtevali su veliku posadu koja se u Svetoj zemlji jednostavno nije mogla naći i zato su zvrjali prazni. Dobro, Šmidlin se nije baš tako izrazio, ali suština je bila da Akru, Jafu, Askalon, Safed, Samariju i sam Jerusalim nije imao ko da brani, a i sami graditelji su se više uzdali u kamen i malter nego u ljude. U tako moćne i zaštićene tvrđave dolazili su najgori plaćenici i kukavice koji su verovali u arhitekturu, ne u sebe. A najmanje u dobrog Boga (tako je rekao).

U vreme Janka Hunjadija, Beograd je bio hrišćanski da hrišćanskiji nije mogao biti, obavestio nas je baron, a sad je, boga mi (tako se zakleo), i hrišćanski i krstaški.

Onda se isprasio, koliko je od stomaka mogao:

- Morate da vidite cisternu. To je remek-delo savremene arhitekture. Gradili smo je dvanaest godina. Završili smo pre pet godina.

Prošli smo kroz Kralj-kapiju i odmah desno bio je ulaz u cisternu. Unutra je bilo vlažno i zagušljivo iako je napolju bio sunčan i topao dan. Ušli smo kroz široki hodnik sa čijih se svodova cedila voda. U levom zidu, iz tri polukružne niše, svetlele su tri baklje. Svega nekoliko koraka od ulaza bila je, sa desne strane, jedna manja prostorija. Provirio sam u nju. Unutra su bile tri česme. Nastavio sam hodnikom i našao se u velikoj prostoriji sa visokim svodom. Bila je sasvim mokra. Desetine baklji su osvetljavale mesto. U sredini je bila ogromna rupa, a oko nje ograda. Nekoliko stepenika je vodilo do kružnog uzvišenja oko rupe. Ona trojica iz komisije su već stajali i zvirkali u rupetinu, a Šmidlin im je pričao o dimenzijama cisterne. Na

dnu rupe je bila voda, to sam pretpostavio, i nisam hteo da se penjem i gledam dole.

- U slučaju opsade Beograda, ova cisterna nam omogućava da se ne brinemo za vodu - rekao je Šmidlin.

Odjednom je dunuo jak vetar. Pogasile su se sve baklje. Stajali smo u potpunom mraku. Došlo mi je da zavrištim. Šmidlin je rekao:

- Odmah ću da se vratim.

Valjda je napipavao put napolje. Čuo sam neke takve umove. Ostao sam s trojicom kretena. Srećom nisam morao da gledam njihove vlasulje. Ali nekako bi mi bilo drago da im slušam glasove. Zato sam ja započeo razgovor:

- Da li ste još nešto saznali o onim oberkapetanima?

- Oh, ništa o njima - po glasu sam prepoznao Radeckog - ali nam je baron Šmidlin ugovorio da sutra uveče prespavamo u Dedinabergu. Ali vi to već sigurno znate.

Naravno da nisam znao. A nije me ni bilo briga. Vampiri su samo uspela šala one dvojice hajduka. Ali morao sam i dalje da glumim svoju ulogu. Rekao sam:

- Da, znam mesto.

- Bili ste već u vodenici?

- Radecki je, kao i uvek, bio spreman da sve istoroče.

- Naravno.

- Jeste li ih videli?

- Ne - toliko ipak nisam hteo da lažem. Ali mi je odlična zamisao pala na um. Poželeo sam i ja da se igram sa Austrijancima: - Mada su mi neki Srbi sa kojima sam sinoć razgovarao rekli da se u vodenici pojavljuje vampir.

- Znam. Baron Šmidlin mi je čak kazao kako se zove - čuo se glas Radeckog.

- Kako se zove, ko? - pitao sam.

- Vampir - rekao je sa strahopoštovanjem Radecki.

- I kako se zove vampir?

3.

- Sava Savanović - saopštio je to kao da mi je otkrio veliku tajnu.

- Da li biste vi želeli da budete sa mnom u vodenici? - nastavio je Radecki.

- Ne - brzo sam odgovorio.
- Ja moram da nadgledam,razumete? Ukazalo se svetio, odnosno Šmidlin sa bakljom.

- Izvinite, gospodo, zbog ove neugodnosti. Dozvolite, pođite za mnom da izađemo napolje. Izašli smo napolje i prvo što su moje oči videle - bila je ona. Princeza okupana miholjskim suncem. Plijujem ja na tog Miholja, jasno, i ne znam zašto se neko kupa u suncu, sledeće što će smisliti biće da se sapunja u sunčevoj svetlosti, ali ta žena je izgledala još uzvišenije i sa još više duše nego sinoć pod svetlošću sveca. Odmah sam se prisetio odvratnog ožiljka koji je njen muž gajio na licu. Nije ni čudo što joj je drugi čovek bio u srcu. Što za mene nije bilo dobro. Suparnici su mi bili i onaj sa burmom i neprijatelj burme.

- Zar nas nećete upoznati sa regentkinjom? - rekao sam Šmidlinu.

- A da... Naravno, grofe.

Šmidlin nas je doveo do Marije Avguste. Bila je okrenuta ka rekama i posmatrala je ušće ili zemlje sa one strane.

- Vaše... Vaše visočanstvo - kazao je nesigurno Šmidlin, a kada se ona okrenula, potpuno se zbunio: - Da vas upoznam... gospoda iz komisije, ovaj, ne, grof, gospodin lekar, ne iz komisije, oprostite, gospoda su stigli juče. Ja sam, oni su... grof Radecki iz Beča i grof Oto fon Hauzburg i grofovi naučnici, zaboravio sam imena...

Marija Avgusta se prijatno osmehnula i najmekšim glasom na svetu kazala:

- Barone, molim vas, nemojte se izvinjavati, najbolje da se gospoda sama predstave.

- Ja sam Klaus Radecki, lekar u službi Njegovog veličanstva Karla VI. A sada oprostite, državni poslovi zovu. Bilo je to vrlo neljubazno. I ne dozvolivši dvojici svojih kolega da se i oni predstave, Radecki ih je pozvao, pa su otišli brzim korakom od mene, Šmidlina i Marije Avguste. Bio sam zbunjen; šta je značilo pokazivati takvo nepoštovanje prema regentkinji?

Samo što su oni otišli, pojavio se neki od slugu i pozvao Smidlina koji se vrlo trapavo ponovo izvinio i otišao. Konačno sam ostao sam sa Marijom Avgustom. Prava prilika da je zavedem. Ili zbunim. Što mu dođe na isto.

- Da li biste voleli da vam pravim društvo u šetnji? - upitao sam je.

- Naravno, grofe.

4.

Ali princeza nije bila raspoložena za razgovor. Hodala je pored mene, utonula u misli, nekako pogrbljena i umorna. Znam da je jedan od najboljih načina da se priđe ženi pitati je otvoreno šta je muči. Nijedna ne može da odoli da se ne izjada. A kad se izjada, onda se oseća vezana za onoga koji ju je slušao. Osim toga, žene cene hrabrost, čini mi se mnogo više hrabrost jezika nego mišića. I to ima smisla jer juriš uz poklič nedvosmisleno određuje budalčinu, dok otvoreno pitanje uvek ostavlja sagovornika u nedoumici: da li je onaj koji se raspituje glup, pošten, iskren, ljubopitljiv, lukav ili ne zna da se ponaša. A žene vole tajne.

- Vidim da ste snuždeni danas. A ni najlepšoj ženi ne stoji lepo kad je snuždena.

Pogledala me je nakratko, a zatim opet nastavila da gleda ispred sebe u stazu po kojoj smo gazili, bez reči.

- Juče, na balu, sasvim slučajno, čuo sam nešto što ste rekli svojoj družbenici.

- Da?

- Rekli ste kako je ljubav uzrok svih jada.

- Jesam - odgovorila je i nasmejala se kao daje osmeh boli. Moram da priznam da nisam očekivao da će tako brzo i bez ikakvog otpora priznati.

- Onda je uzrok vašeg današnjeg neraspoloženja... ljubav?

Zastao sam onoliko dugo koliko je bilo neophodno da moje izvinjenje deluje iskreno:

- Dozvolio sam sebi da budem toliko slobodan, oprostite, molim vas.

- Ali pogrešila sam, znate. Ljubav nije uzrok nikakvih jada. Štaviše, ljubav je jedina stvar na svetu koja ne uzrokuje nikakve jade.

- Ne bih rekao da je baš tako, Vaša visosti.

- Oh, jeste, jeste. Mi samo pogrešno verujemo da patimo zbog ljubavi. A u stvari patimo zbog toga što ljubav nije dovoljno jaka da pobedi zla zbog kojih stradamo.

- Lepo ste to rekli.

- Ne laskajte mi...

Kada je to rekla, znao sam da je moja taktika uspela. Želela je otvoren razgovor sa mnom i bio sam na najboljem putu da joj se približim.

- Ako dozvoljavate da pitam, koja su to zla koja vas muče, a pred kojima je ljubav nemoćna?

- Šta mislite, grofe, da ću ja sve da vam kažem samo zato što ste pokazali da umete neuvijeno da razgovarate? Zaćutao sam. Sve u svemu, moj prvi susret sa princezom je dobro napredovao, dok smo nas dvoje napredovali prema jednoj baraci. Nisam je odmah ni primetio, bila je neugledna i delovala je zapušteno. Međutim, kako smo joj se približavali, tako je princeza ubrzavala korak. Iznenada sam osetio da joj smeta moje prisustvo i baš zato nisam želeo da se oprostim od nje. Kad smo došli do same barake, Marija Avgusta je stala između mene i vrata, okrenula se ka meni i pitala:

- Da li volite golubove?

- Ne znam - slagao sam. Mrzeo sam ih, i to ne samo zato što su na bednim crkvenim žvrljotinama predstavljali Svetog duha. Mrzim ih jer, kao sve ptice, mogu da lete.

- Ja ih izuzetno volim.

Iz barake su se čuli lepet krila i gugutanje. A princezin položaj na vratima govorio mi je da ona ne želi da ja uđem unutra.

- Da li biste bili toliko ljubazni da me sačekate ovde? - upitala me je.

- Naravno, Vaše visočanstvo.

Ušla je unutra, a ja sam se zamislio. Šta li je ona imala da radi u golubarniku što ja nisam smeo da vidim? Sa nekim ljubavnikom se verovatno ne bi sastajala na takvom mestu. Golubove svakako nije jela presne. Kako god bilo, vrlo brzo je izašla držeći goluba u rukama. Golub je imao kljun malo zavrnut nagore, sigurno neka urođena mana. Pošla je nekoliko koraka ka bedemu, sve vreme se uopšte ne obazirući na mene, i iz ruku izbacila goluba vrlo visoko. Ptica je letela, prvo u malim krugovima, sve više i više, onda su krugovi postajali širi i, kad je postala jedva vidljiva, zalepršala je na jug. Princeza ju je pažljivo pratila i, tek kada je golub nestao, vratila se do mene i, široko nasmejana kao da ništa neobično nije učinila, upitala me:

- Da li znate da je večeras maskenbal?

Zaboravio sam. Zato što ih ne volim. Najteže je dobiti dušu na maskenbalu.

- Odlučite kakav kostim i obrazinu želite, pa pošaljite slugu kod grofa Šmetaua. On je zadužen za maskenbal. Ne brinite, biće vremena da vam se sašije, naši krojači su brzi, a svi ostali već imaju svoje obrazine, tako da danas posle podne neće biti mnogo posla.

- Ne brinite, Vaše visočanstvo, biću prerušen tako da će me svi prepoznati.

Marija Avgusta se nasmejala, a ja sam hteo da iskoristim taj trenutak, jer kad nekog nasmejete, kao da ste mu za delić vremena kupili dušu. Upitao sam:

- A kako ćete vi biti prerušeni?

5.

Nije mi odgovorila. Rastali smo se i ja sam požurio u svoje odaje da odspavam pre nego što počnem da se bavim maskenbalom.

Kada sam se probudio, nekoliko sati kasnije, i pogledao kroz prozor, video sam da su se navukli crni oblaci i da je počeo da duva jak vetar. Nailazila je oluja. Dozvao sam Novaka i ukratko mu izložio plan: - Sutra uveče Radecki će prenoćiti u vodenici u Dedinabergu u kojoj se pojavljuju vampiri. Te noći oni će se zaista pojaviti, razumeš? Hoću da dobro uplaše Radeckog, tako da ovaj stvarno poveruje da postoje. Jedan od njih, po mogućstvu najgrozniji, ima da se predstavi kao Sava Savanović.

- Sava Savanović?

- Čuo si za njega?

- Da, taj je stvarno vampir.

- Ne znam šta to treba sad da znači. Zar nam ona dvojica lopova nisu razjasnila da vampira nema? - Gospodaru, oni su nam samo objasnili da u jednom slučaju nisu bili vampiri u pitanju, što ne znači da vampiri ne postoje.

- Smrdiš na alkohol i ušeslušno lupetaš.

- Vaša najveća nevolja je u tome, gospodaru, što verujete samo u ono što vam odgovara. A i ne razumem što se toliko zimate za vampire. Očigledno ih se plašite, ali mi je jasno da ste u Srbiju došli zbog njih.

- Ne plašim se vampira i nisam došao u Srbiju zbog njih i oni ne postoje.

- Kako god hoćete, gospodaru.

- Hoću da ideš i platiš neke divlje Srbe - (kao da ih ima pitomih) - da prestrave Radeckog. I neću ti dati pare jer si bezobrazan, to ćeš od svoje plate da završiš. Manje za rakiju, više za poslove.

Onda se ta mrcina odvukla u srpski deo grada, a ja sam se spremio i pošao kod grofa Šmetaua. Uveli su me u njegovu radnu sobu. On je sedeo za stolom i nešto crtao pomoću lenjira. Gomile planova su se prostirale po stolu i padale na pod. Jedva je podigao glavu i pogledao me žmirkajući. Očigledno je slabo video na daljinu. Bio je mlad, imao je najviše trideset godina, a nosio je sedu vlasulju. Mlađi bi uvek da izgledaju starije, stariji bi da deluju mlađe i nikad niko ne misli da je u pravim godinama. Samo, ima jedna crta u životu koja kad se prede, sve bude okrenuto kao u ogledalu; tad ljudi počnu da se žale na ono za čim su žudeli i da žude za onim na šta su se žalili. Recimo, prvo žude za ženama, pa odjednom počnu da se žale na njih, ili se žale na srebroljubivost drugih, a onda sami postanu srebroljubivi. I retki primerici tu crtu prekorače u dvadesetoj, dobrodržeci u tridesetoj, a budale u kasnoj starosti. Licemeri prelazak te crte zovu zrelošću, a tako je i ja zovem. Šmetau je do dvadesete već sve prezreo i sad mu je ostalo da žudi za svim. Ono što Šmetau nije znao, ali ja jesam, jeste da svaka krepost ostavlja neizbrisive posledice na duši i umu, pa makar vrlo kratko trajala. Uz to, Šmetau je bio obrazac nemačkog grofa. Pametan, mlad a ambiciozan. Njegovi interesi su se poklapali sa državnim, njegovo držanje je otkrivalo njegove interese, a svi su mogli da stanu u jednu reč: vlast. Odmah sam ga pročitao.

- Princeza mi je rekla da se vama obratim radi odela za maskenbal.

Naglo je skočio kao da sam mu udario šamar. A onda je seo i nastavio da sedi i crta tako mirno kao da nije ni poskočio.

Dakle, očigledno je lud i ja sam se stvarno nalupetao tumačeći ga. Ponovio sam rečenicu, pošto sam već znao da je ovde uobičajeno da se isto priča više puta:

- Princeza mi je rekla da se vama obratim radi odela za maskenbal.

Podigao je pogled sa crteža polako, dajući značaj svakom svom pokretu, što je moglo da uspeva kod ugarskih princeza ali ne i kod

mene.

- Šta mogu da učinim za vas? - pitao je, a ja sam znao da ne samo što ne želi ništa da učini za mene, već da bi me najradije poništio kao da me nikad nije ni bilo. Ali niko ne može da poništi đavola. - Želim obrazinu i kostim za maskenbal - rekao sam.

- Gotovo sve je već izdato - odgovorio je Šmetau, smatrajući da je to dovoljan razlog da se ponovo zagnjuri u nacрте.

- Zaista?! - rekao sam ironično.

- Zaista - odgovorio je ironično.

- Možda ja tražim nešto što još niste izdali.

- Možda - odgovorio je drsko i sve vreme nije podizao glavu.

- Možda ja tražim presvlaku Krezubog.

- Ne znam ko je Krezubi - odgovorio je hladno.

- Hrist. Možda ja tražim prljavu ponjavu i trnov venac.

- Izdato.

- Možda ja tražim oklop Jovanke Orleanke.

- Izdato.

- Možda ja tražim... - nisam mogao ništa da smislim - kostim nekog sveca koji nije jeo meso ni spavao sa ženama.

- Izdato.

- A možda ja tražim haljetak grčkog filozofa.

- Izdato više komada.

- Odežda pesnika sa lovorovim vencem i lirom?

- Toliko je bilo zahteva da smo lire naručili iz Beča.

- Srpski hajduk?

- Izdato.

Pošto sam samo hteo da saznam kakve ću sve spodobe sresti na balu, konačno sam otkrio svoj istinski zahtev.

6.

- Đavo?

- Đavola imamo.

- Onda mi ga dajte.

Šmetau je nevoljno ustao i otišao u susednu sobu. Ja sam tu priliku iskoristio da pogledam kakvim se nacrtima bavio. Bili su to, koliko ja znam, tlocrti tvrđave, bedemi, bastioni, kurtine i slične, meni nevažne stvari. Osim nacрта, na stolu je ležala i knjiga maršala Vobana:

Odbrana i napad mesta. Tu knjigu mi je zbunjeni Šmidlin već preporučivao, očigledno je bila vrlo čitana u Beogradu. Otvorio sam prvu stranu i pročitao nekoliko prvih rečenica. I moram da priznam da je zanimljivo počinjala:

„Umetnost utvrđivanja je izmišljena da bi se sačuvala prava ljudi. Zajednica je mogla da opstane samo zahvaljujući nevinosti ljudi. Kada su poroci obuzeli ljudska srca - ljudi su morali da se dele, a interes ih je razmeštao; onaj koji je bio jak postajao je ambiciozan, a slabi su se povlačili. To je poreklo gradova, utvrđivanja o kojima ćemo govoriti.”

Maršal me je oduševio jer, ako sam ga dobro shvatio, zli a slabi su obitavali u gradovima i zidali utvrđenja; zli a jaki su obitavali van gradova i pokušavali da ta utvrđenja sruše.

Svi su bili zli.

Samo što sam knjigu strpao u tajni džep pelerine, Šmetau se vratio noseći pažljivo presavijeno odelo i povrh nje ga obrazinu. Kostim je, naravno, bio crvene boje, nazirao sam i strelasti rep, a obrazina je bila takođe crvena, sa rošćićima i ružnim zubima. A ja ovako lep čovek. Eto koliko je hrišćanstvo lažljivo.

Vratio sam se u svoje odaje i listao Vobanovu knjižicu. Ilila je napisana na način koji nisam voleo: kroz sve praktične poslove i svrsishodne teorije utvrđivanja i opsade, bavila se i filozofijom. Kao da nije moguće izgraditi bastion a ne pridati tome viši smisao. Jasno je da se bastioni zidaju samo zato da bi poslužili očiglednom - odbrani od napada.

Ali hvala meni, takav način pisanja je sve manje u upotrebi i pisci brzo uče da pišu samo o temi. Nadam se da će doći vreme kad će napisano biti usredsređeno na ono čime se zaista bavi i ni na šta više. Najviše moguće stručno, najviše moguće tačno, i bez filozofskih ispada. Osmišljavanje je najveće zlo. Voban se nije držao sopstvene teme, on se upinjao da pokaže kako zna sve o svemu, za sve je imao najmanje dvostruko objašnjenje, sve je bilo uzrokovano „višnjim" razlozima, sve je imalo „višnje" posledice. I jedino što mi se svidelo bile su te početne rečenice: da su svi ljudi zli, samo su slabi počeli da se ograđuju a jaki da provaljuju unutra. Iz toga bi sledilo da su, po pravilu, slabi osnivali gradove koje su jaki ubrzo napadali, pa su se izrodili bedemi i ostali graditeljski podvizi vezani za utvrđivanje.

Ima brzih misli i sporih misli, i vreme protiče u skladu sa njima: brzo, dok mislim brzo, a sporo, dok mislim sporo. Mora da sam mislio brzo jer je dan već prošao kada je moj sluga zakucao.

7.

- Vreme je za maskenbal - rekao je svečano, a onda, videvši kostim i obrazinu đavola, prevrnuo očima. Ali se mudro suzdržao da bilo šta kaže.

- Bolje ćuti - kazao sam i on me je poslušao. Pomagao mi je dok sam se oblačio. Nažalost, rupe za oči na obrazini bile su suviše blizu i nisam baš najbolje mogao da gledam kroz njih. A kako se već bilo prilično smračilo, što od noći same, što od oblaka, slabo sam uopšte video.

Kiša je počela da pada. Duvao je jak vetar i nanosio kišu u sobu kroz otvoren prozor. U uglu ženica mi je blesnula munja.

Ali sve to me nije sprečilo da i ja budem sjajan, kao uvek.

- Da li si mi ugovorio one Srbe?

- Uopšte nije bilo teško, gospodaru, prosto nisam znao koga da izaberem, svi su hteli posao.

- I? Koga si onda izabrao?

Grom je udario tako snažno kao da je pogodio moju sobu.

- Jednog okretnog momka iz Požarevca, on mi se učinio najsposobniji i najpouzdaniji. Nedavno je bio na Kosovu. Slavnom Kosovu.

- Kad smo već kod Kosova, uvek sam hteo da te pitam: zašto vi Srbi slavite Kosovo kad je to bio vaš poraz?

- Kosovski poraz je nagrada za nas. Da smo pobedili, ko zna kakvo zlo bi nas snašlo.

- Hm, to ne znam, ali znam da su u porazu mnoge veličine drage Krezubom... A kako se zove taj momak?

- Ne znam, nisam ga pitao.

- Idi sada, nećeš mi biti potreban do jutra.

Novak je otrčao, srećan što može da ide i pije celu noć, a ja sam popravio nabore na kostimu. Bio sam spreman. Okrenuo sam se prema ogledalu i iz njega me je pogledao sam davo. Munja je sevnula. Naklonio sam se i rekao:

- Dozvolite da se predstavim, ja sam čovek od imanja i ukusa, muvam se okolo mnogo godina, ukrao sam mnogu ljudsku dušu i veru.

Zadovoljno sam se nasmejao, a na đavolu u ogledalu se ništa nije videlo, obrazina je potpuno skrivala lice. Okrenuo sam se i čuo kako je crveni plašt isekao vazduh. Grom je ponovo udario negde u blizini. Stupio sam u hodnik. Bilo je prilično mračno i jedina svetlost je dolazila od baklji koje su stajale u držačima. A između držača je bilo bar dvadesetak koraka razmaka. Išao sam nesigurno po stepenicama klizavim od kiše koja je napadala kroz otvorene prozore.

Pomislio sam kako je baš divno vreme za maskenbal i sa zadovoljstvom pogledao napolje u noć i kišu. Tada mi se učinilo da vidim nekog. Ni sam ne znam zašto, proturio sam glavu kroz prozor, želeći da bolje osmotrim. Napolju su, ispred jedne od zgrada, stajali neki ljudi. Zapitao sam se ko su i zašto trpe nevreme? Kakva ih muka ili zarada teraju?

Setio sam se jednog davnog nevremena. Pljuskala je kiša i bila je noć. Čovek na magarcu je ujahao u grad. Bio je skroz mokar i spuštenih ramena. Ja sam stajao ispod masline i kisnuo nešto manje nego on. Znao sam da će doći i čekao sam. Dva karavana su ušla, jedan izašao iz grada. Ponekad bih čuo goniče kako viču i to je bilo sve što se probijalo kroz kišu.

On je dolazio na magarcu. Počelo je pravo nevreme. I tada sam video da magarac gazi po palminom lišću. Mora da se tovar jednog od prethodnih karavana prevrnuo.

Zasijala je mesečina i zato sam primetio lišće. Na ulazu u Jerusalim.

Zasijala je munja i za trenutak osvetlila dvorište.

Tri prilike su kisle. Dve su bile izrazito brkate. Jedan od brkatih je bio i krivonog, drugi ćelav. Nedvosmisleno, bili su to hajduci Vuk i Obren. Treći mi je bio okrenut leđima, ali sam jasno video da nosi uniformu austrijskog oficira. U sledećem trenu sve je ponovo bilo u neprozirnoj tami i kiši, u takvoj tami i kiši da više nisam mogao biti siguran čak ni u dalju prisutnost te trojice. Zatim mi je grom zasekao uši i nehotice sam odstupio dva koraka ka sredini hodnika.

Stali su dva hajduka, čije je glave Austrija ucenila, razgovarala sa austrijskim oficirom usred kalemegdanske tvrđave? I odmah sam sebi odgovorio kako su sigurno došli da učine nešto loše jer dobra dela ne traže zaklon mraka i nepogode. Pitanje je samo protiv koga su spremali zlo, protiv Krezubog ili protiv mene?

Glava šesta MASKENBAL

1.

Na vratima me je čekao dvorski sluga da bi me smestio u udobnu kočiju koja me je odvezla do rezidencije princeze Marije Avguste. Maskenbal se održavao u velelepnoj zgradi koju je ona dobila kao verenički poklon od regenta čim je stigla u Srbiju. Rezidencija je bila van bedema tvrđave i ubrzo smo, prošavši kroz Varadinsku kapiju, stigli ispred raskošno osvetljenog zdanja.

Utrčao sam u predvorje, a zatim u veliku salu; usput sam čuo kako me je sluga na ulazu najavio. Kao đavola, jasno i nepogrešivo. Jasno i nepogrešivo, opet sam, kao već toliko puta u životu, stigao među prvima. Svi koji drže do sebe dolaze sa zakašnjenjem, samo ja, večita budala, gori od najgoreg oficira, gluplji od najgluplje dvorske dame, nailazim pre svih.

U sali su raštrkano sedeli i uglavnom pušili čibuke: dva pesnika ili Apolona, šta li su već bili, jedan luđak prerušen u petla i jedna žena prerušena u Madam de Pompadur. Na sredini sale, kao domaćin, ponosno je stajao regent - bez obrazine. Spazio me je i pozvao rukom.

- Vidim da ste vrlo mudro prerušeni - rekao mi je.

- A otkud vi znate ko sam ja? - rekao sam promenivši glas.

- Samo se đavo lično prerušava u samog sebe i opet mu niko ne veruje.

- Baš zato, Vaše visočanstvo, baš zato. Svi misle da se ispod obrazine nalazi nešto sasvim drugačije. A oni koji ne misle uopšte, oni se raduju mojoj pojavi, baš onakvoj kakvom je opisuju popovi.

- Vesto. A vidite, i ja sam prerušen.

- Je li? A kako to?

- Moje lice i moj izgled najbolja je moja obrazina, nije mi potrebna bolja.

- Drago mi je, Vaše visočanstvo, a sad mi dozvolite da se udaljim i potražim srodne duše - rekao sam i dodao u sebi: - tvoju ženu, tačnije rečeno.

U međuvremenu su ušle druge zvanice. Nije ih bilo mnogo, otprilike dvadesetak. Ali koja od njih je bila Marija Avgusta?

Madam de Pompadur? Jovanka Orleanka?

Ili je možda bila preobučena u muški lik?

Moja draga napaćena duša. Krenuo sam da se movam između prurušenih i da prisluškujem razgovore, što mi nije baš lako išlo, zato što sam izgledao kao đavo, dakle vrlo upadljivo, a i zato što je neprekidno grmelo. Zasvirala je muzika, menueti i rondo i ostale igre koje nisam umeo da igram. Kako mrzim sve što ne znam! Parovi su se sućelili, naklonili i počeli da mi smetaju. Cela ta igra je besmisleno oponašanje ljudskih odnosa: prvo zavodjenja, zatim ljubavi, onda prevare i odbacivanja, na kraju lažne harmonije. Zar to nisu igrali u svojim životima stalno, zašto im je bilo potrebno da istu stvar tancuju uz muziku? Pošto su gotovo svi zaigrali, malo ih je ostalo kojima bih mogao da se priključim u razgovoru ili da prisluškujem šta pričaju. I baš kad sam se prikrao Jovanki Orleanki, jedna odvratna njuška mi se prišljamčila. Ta obrazina je bila toliko gadna da sam poželeo da je strgnem i dokažem samome sebi kako je ispod nje isto toliko gadno lice. Van obrazine štrcale su klempave uši, desno klempavije od levog, a na obrazini su se kezili zubi kakvih se samo zec ne bi postideo. Dva gornja sekutića su virila, dok su ostali zubi bili kvarni.

- Majstore! - obratio mi se - da li možemo da razgovaramo? - Govorio je engleski sa naglaskom iz prekomorskih kolonija.

- Ne - odgovorio sam kratko i grubo.

- Mislim da bi za vas ipak bilo bolje da me saslušate -kazao je i u glasu mu je zazvučala pretnja koju je poduprla munja, blesnuvši na reč „saslušate”. - Grdno se varate - nastavio je - ako mislite da se ovde radi o vampirima.

Ne radi se ovde o vampirima. Ne. Čak se ne radi ni o Vitgenauu...

- Ko je sad pa Vitgenau? - upitao sam. Grom je riknuo.

- Nije ni važno, pošto se ne radi o njemu - odgovorio je. Bilo je to logički savršeno tačno, ali nisam bio zadovoljan. Zato sam đavo.

- Radi se o golubovima.

- Golubovima!?

Okrenuo se oko sebe da pogleda ne prilazi li nam neko. I primetio je, kao i ja, da nam se približava regent.

Munja je sevnula kroz južne prozore.

- Moram da idem.

- Čekaj - gotovo da sam viknuo za njim.

- A ko si ti? Kroz tutanj groma mislim da sam razaznao odgovor.

Rekao je nešto kao:

- Tristero.

Regent je već stajao ispred mene. Taj uopšte nije imao nameru da me pusti na miru. Prosto mi je palo na pamet kako sumnja da mu jurim ženu. Ali čvrsto sam verovao da ga sopstvena žena nije zanimala. Tuđe možda.

- Ako mogu da pitam, koje je vaše sledeće odredište? - obratio mi se i odmah sam namirisao tokajac.

Ne samo što pijani pričaju istinu, već im se istina i sasvim slobodno može reći u lice, pošto im alkohol pije pamćenje da bi pojio osećanja.

- Idem u Francusku, Vaše visočanstvo, u Pariz.

- Je li? A kojim poslom, ako nije tajna?

- Nije tajna - rekao sam, mada jeste bila. To sam mu namerno rekao jer bi se očajnički trudio da zapamti tajnu, ovako će odmah da zaboravi.

- Idem da vidim šta traži treći stalež. Čuo sam da se bune protiv prava plemstva, čak i protiv samog kralja i crkve. Priča se da su bogati građani, a crvene krvi, postali toliko moćni da traže republiku.

- He. Ne nadate se valjda da će treći stalež da ukloni plemstvo?

- Ne samo da se nadam, već idem da im pomognem - odgovorio sam bezobrazno.

- Ah, tako.

Malo je zastao, a zatim počeo da puca iz najboljih nemačkih topova:

- Grdno se varate ako mislite da će nekakav treći stalež da uništi plemstvo. Što ne znači da plave krvi neće nestati. Ali ne zbog tih skorojevića, već zbog nečeg sasvim drugog. Zbog baruta. Mi plemići smo navikli na oklope, ali oklopi musketama, pištoljima i topovima ne mogu da se suprotstave. Oklopi su bili zaštita protiv strela, kopalja, helebardi i buzdovana šesnaestoperaca, ali novim oružjima se ne može suprotstaviti odbrana koja je do samog tela. Odbrana mora da se pomera dalje od tela. Plemstvo se slabo u tome snalazi jer je plemić jedinstvo tela, uma, oružja i oklopa, to jest napada i odbrane. A savremene vojske su sastavljene od - umova koji se ne bore, - tela

sa oružjem; odbrane su se pomerile daleko od bilo kojeg čoveka. A što se trećeg staleža tiče, tih novopečenih bogataša...

- Zar i neki vaš daleki predak isto tako nije bio novopečeni bogataš?
- rekao sam baš da bih ga nervirao.

- Besmislica. Mi smo zaista plave krvi i svi vodimo poreklo od stare rimske aristokratije, koja je od trojanskih junaka, a oni su od bogova. Ali da nastavim, treći stalež zna samo da zarađuje, odnosno da pljačka; nego, svi ti razbojnici i secikese otvorili su banke po gradovima i naplaćuju kamate kao Jevreji. Međutim, oni još ne znaju da troše. Znam ja da oni troše, ali na šta, pitam ja vas?

Pre nego što sam uspeo da odgovorim, regent je nastavio salvu:

- Troše na kocku i kurve. A plemstvo nikad ne troši na kocku i kurve. Mi trošimo na prva izdanja Šekspira, majstore kvatročenta i slične smicalice.

- Smicalice?!

- A šta je umetnost drugo nego najgora smicalica ikad smišljena, proračunata da prevari, i to ne jednom, nego svaki put, i ne neke, nego sve.

- Hm, tačno, ja sam uvek mislio da neko može da vara sve ljude neko vreme, ili neke ljude sve vreme, ali zaista, umetnost vara sve ljude sve vreme.

- A ko je prvi smislio umetnost, vi kao đavo morali biste to znati?

- Naravno da znam. I sad ću vam ispričati.

Glava sedma SKRIVENA

Ne razumem, zašto sada, najednom, da prekinem priču o Fon Hauzburgu? Da pričam o grofu Vitgenauu? Jedva ga se sećam. Bio je vrlo kratko u Beogradu. Možda desetak dana. Čini mi se da je došao oko Božića. Niko zasigurno nije znao koji je bio pravi razlog njegove posete. Čula sam mnogo verzija i sumnjam da je ijedna tačna.

Ali sasvim sam uverena da general Doksat nije bio kriv.

Ne zanima vas šta se dogodilo trideset pete?! Ne čujem. Zanima vas maskenbal?

Ne sećam se kakav sam kostim nosila. Pa davno je to bilo. Kako bih se sećala kad sam koju i kakvu obrazinu u životu nosila? Mnogo je bilo maskenbala i mnogo presvlaka. Sada sam stara i ne pamtim, naročito kada znam da mi svi ti maskenbali nikakvo dobro nisu doneli.

A zašto sam tako radila, pitate. Je 1' to pitate?

Vrlo često, neko pozove vas ili vi pozovete na maskenbal. Tako se živi, znate. Vitgenau.

Dakle, neko je hteo da se našali ili da upozori ili da optuži, nikad nisam razumela, i stavio je na glavu obrazinu koja je bila ista kao lice grofa Vitgenaua. Ne, nikad nisam saznala ko je to bio. Znam ko nije bio. Moj muž, jer je on jedini sve vreme bio bez obrazine. Prvo sam se uplašila jer je ta obrazina bila kao živa, hoću reći, izgledala je kao da nije obrazina. Mogla bih da se zakunem da je vlasulja zaista bila Vitgenauova. Bila je to seda kosa sa plavkastim prelivima.

Da, imali smo običaj da menjamo vlasulje za maskenbal. Pa lako bismo se prepoznavali sa sopstvenim vlasuljama. Naravno, svi smo se najlakše i najbolje prepoznavali po sasvim veštačkim stvarima kao što su vlasulje. Te noći, da, sada se bolje sećam, bila je strašna oluja. Sevalo je i grmelo kao da je leto. A bilo je samo miholjsko leto. Ja sam došla kasnije. Znam da to ne priliči domaćici, ali desilo se nešto, ne sećam se više šta, možda se moja sluškinja porađala ili tako nešto. I odmah sam primetila tog šaljivdžiju sa obrazinom koja je predstavljala Vitgenaua. Razgovarao je sa đavolom, to jest sa nekim ko je bio prerušen u đavola. Ne znam šta su pričali, bila sam

daleko od njih, muzika nije prestajala, a i stalno je grmelo. Čini mi se da nisu dugo bili zajedno. Ne, opet vam kažem, ne sećam se šta sam nosila te noći. Ne sećam se. Možda se neko drugi seća. Nešto drugo mi pada na pamet. Nešto o čemu sam razmišljala tokom maskenbala. To me je često zaokupljalo u Beogradu. Jedna bajka, bajka koju mi je pričala moja baka kada sam bila vrlo mala, još u Regensburgu. Više ne znam, a verovatno da ni onda u Srbiji nisam znala, šta se zbiva u toj bajci. Ne, sigurno nisam. Verovatno da, kao i u svim bajkama, princ mora da ubije čudovište da bi dobio princezu. Ali bilo je nešto posebno, nešto sasvim drugačije U toj bajci, za razliku od svih ostalih. Jedna sitnica. Zaista, samo jedna sitnica, ali takva da mi je potpuno protumačila značenje bajke. Baka mi ju je pričala pred spavanje, da, lako je bilo. Negde u sredini bajke, mladići se kušaju ne bi li se proverilo ko je od njih pravi princ. Sve što je trebalo da urade bilo je da prođu kroz nekakvu šumu do dvorca. Šuma je obična, bez drveća koje govori ili čini još gore stvari, prosta seoska šuma, prilično svetla, nipošto tisova, možda hrastova. I bio je put kroz šumu. Put popločan zlatom i okićen dragim kamenjem. Kao što to uvek biva, bila su tri mladića i njihov zadatak je bio da tim putem izađu iz šume i dođu u zamak. Prvi je uzjahao, ali kad je spazio zlato, odmah je poterao konja pored puta da ne bi gazio dragoceni metal i kamenje. Čim je stigao, odmah su mu odrubili glavu. Drugi, ne znajući šta se desilo prvom, takođe je skrenuo konja sa puta. I ostao bez glave. Treći je bez razmišljanja udario sredinom puta, tako da su sevale zlatne varnice pod potkovicama, a drago kamenje se krunilo u prah. To je bio pravi princ, jer samo pravi princ, rekla je baka, ide sredinom zlatnog puta.

O tome sam mislila na maskenbalu. Šta?

Te večeri se ništa više nije desilo u vezi sa lažnim Vitgenauom. Kako znam da je bio lažan? Zato što je tada Vitgenau bio mrtav već godinu dana. Osim toga, mislim da o svemu što se tiče Vitgenaua vi znate bolje od mene. Vi znate sve o Vitgenauu a i o tome ko ga je ubio. I zašto mene ispitujete kad sam ja samo žena i ne znam ništa o junačkim stvarima, i ne bavim se politikom.

Pa kažem vam, Vitgenau je stigao oko Božića 1735. I odmah je nestao. Baš tako, nestao. A ja mogu samo da vam prepričam šta sam čula od dvorskih čankoliza i posluge.

Ne od ljubavnika. Nisam ja imala ljubavnika.

A čula sam da je Vitgenau bio član tajne carske komisije koja je došla da ispita događaje oko gradnje kalemegdanske tvrđave. I cisterne. Uvek su naglašavali cisternu. Koliko sam shvatala, istraga nije bila usredsređena na trošenje novca. Nikad mi niko nije rekao šta je Vitgenau, u stvari, tražio. Šta još može da se proverava u građenju osim pronevere?

Da, Doksat je bio glavni optuženi. Tako se bar pričalo. Tada još nije bio general već samo pukovnik nadležan za zidanje tvrđave. Jeste, bio je Švajcarac i protestant. Ali njih dvojica se nikad nisu sreli, znate. Doksat i Vitgenau.

Doksat je bio van Beograda kada je Vitgenau stigao. Kad se Doksat vratio, Vitgenau je već bio nestao.

O kome? Zašto sada da pričam o svojoj porodici? Sve znate. Dobro.

Moja porodica drži poštanski monopol u Austrijskom carstvu, Mađarskoj, Slavoniji, svim nemačkim grofovijama, Češkoj, Poljskoj, Nizozemlju, delovima Francuske i severnoj Italiji. Moj stric je Veliki majstor pošta Svetog rimskog carstva. I to je nasledni položaj za moju porodicu od 1490. godine. Imamo preko dvadeset hiljada kurira koji mogu da donesu pismo od Pariza do Budima za sedam dana. Ili od Beča do Istanbula za četiri dana.

Kako? Zašto bismo nosili pisma od Beča do Istanbula? To sam rekla samo kao primer. Ništa više. Naravno da su naši kuriri prolazili i kroz neprijateljske zemlje. Ali za Turke nismo nosili poštu. Bar koliko ja znam. Ko vas, u stvari, zanima?

Vitgenau? Ili Fon Hauzburg? Ili Doksat? Ja vas zanimam!?

Glava šesta MASKENBAL (nastavak)

2.

Regent se sav pretvorio u uvo. Oči su mu suzile, da li od kratkovidosti ili od pijanstva, a čašu sa vinom je stezao u levoj ruci. Gadni ožiljak mu se zacrveneo.

- Nećete mi verovati, Vaše visočanstvo, ali umetnost sam izmislio ja.

- Verujem ti, umetnost je đavolska rabota. Sevnula je munja.

- Bilo je to u početku, kada su ljudi isterani iz raja prvi put spoznali patnju. Odmah su postali zli i moji. A to meni uopšte nije bilo zabavno. Ja volim da se čovek odlučuje između dobra i zla, da prelazi sa jedne na drugu stranu i tek mi se na kraju prikloni. Ali pošto im je sve od početka bilo ružno u životu, ljudi su bezuslovno postajali loši, nisu ni verovali da postoji dobro.

Udario je grom.

- Onda sam im dao umetnost. Posle sam im dao i slova, da zapisu i da zauvek ostane. Dao sam im jedino savršenstvo na svetu: potpunu laž. Paradoks, zar ne?

- Hm, da. Ali zar je tvoj protivnik sedeo skrštenih ruku?

- On nikad nije znao šta će sa umetnošću. Sama po sebi, ona nije zla, ali je laž. Drugo, ja sam je izmislio, onaj mi to nikad nije zaboravio. Nije mnogo prošlo, a već je stigao njegov protivudar: istorija. Ponovo priča, ali koja se pretvara da je istina. Tad su stigle i sve te knjige, kao što je Biblija. Moj protivnik nije mogao da odoli da bude na strani istine, ali recite mi vi, čovek ste od ratnog zanata, šta ljude tera u zlo, istorija koja je istina ili umetnost koja je laž?

- Moć i bogatstvo.

Rekavši to, odmah se okrenuo od mene i otišao do najbližeg stola sa vinom. Dugovao sam mu nekoliko rečenica, ali sam odlučio da ga nađem kasnije. Pošao sam da tražim Mariju Avgustu. Hteo sam da otkrijem koja je od prurušenih osoba princeza. Bilo je poprilično žena, neke od njih su sigurno bili muškarci, u to nisam sumnjao, ali sam vrlo sumnjao da se princeza presvukla u muškarca. Njoj to nije bilo potrebno. Odmah sam isključio dve veštice, jednu devojkicu u

srpskoj nošnji, tri Afrodite, dve sa jabukom, jednu bez jabuke - ta je valjda bila od pre podmićivanja Parisa. Takođe sam odbacio Ofeliju, tri Lirove kćerke, Klitemnestru i Antigonu, a uz malo dvoumljenja i ledi Magbet - kakva ljubav prema drami na beogradskom dvoru! - i još nekoliko njih koje zbog stasa nisu mogle da budu princeza, i usredsredio sam se na Jovanku Orleanku i Madam de Pompadur. Upravo sam krenuo ka Madam kad sam se iznenada našao ispred ogledala. Osmotrio sam se koliko sam mogao kroz dva loše podešena proreza za oči. Lako sam se naklonio. Lik u ogledalu isto tako. Stavio sam palčeve na uši, okrenuo dlanove ka ogledalu i zamahao prstima. Lik u ogledalu isto tako. Stavio sam palac desne ruke na nos, pa palac leve ruke na mali prst desne i ponovo počeo da mašem prstima. Lik u ogledalu isto tako. Toliko sam bio zabavan sam sebi i razdragan da sam skinuo obrazinu. Lik u ogledalu je ostao maskiran. Oprezno sam pružio ruke da pipnem ogledalo i one su lako dodirnule đavola. Trgao sam se. Rekao je: - Drago mi je što smo se upoznali. Nadam se da ćeš pogoditi moje ime, ali ono što te zbunjuje jeste priroda moje igre.

Satanski se nasmejao i nestao u gomili.

3.

Stresao sam se. Ne znam zašto, ali odmah sam se setio razloga zbog kojeg sam došao u Beograd. Žmarci su mi prošli kroz kičmu. Poželeo sam da pozovem Novaka, ali sam znao da ga ne mogu naći, u Beogradu je bilo isuviše krčmi.

Život mi je zaista bio u opasnosti, to mi je ponovo bilo jasno, a hajduci i sve što se, po njima, dešavalo, samo su me zavarali i opustili. Kako sam bio neoprezan!

Moji neprijatelji su bili prurušeni čak i u mene.

Ali nisam dozvolio da me uhvati panika. Prvo, naći Šmidlina i pitati ga da li on zna da su hajduci radili za Austrijance. Možda on o tome i nije morao da bude obavešten, ali je makar mogao da pretpostavi ko ih je uposlio. Drugo, pitati Mariju Avgustu za golubove i Tristera (ako se tako zvao). Treće, pitati regenta ko je purpurni. Četvrto i najvažnije, pitati Šmetaua ko je još iznajmio kostim đavola. Nulto, trebalo ih je sve otkriti među maskiranima, osim regenta koji nije nosio masku.

Krenuo sam prema Madam de Pompadur i u nekoliko koraka se našao pored nje. Bilo je dovoljno samo da je navedem da progovori, glas Marije Avguste lako bih prepoznao.

- Gadna oluja, zar ne?

- Mmm - odgovorila je, ušeslušno želeći da izbegne da kaže bilo šta dovoljno razgovetno. Postavio sam joj još jedno pitanje:

- Da li biste mogli da me upoznate sa grofom Vitgenauom. Madam de Pompadur se u trenutku ukočila. Zatim je sklopljenom lepezom pokazala ka družini od nekih pet-šest ljudi u polumraku. Okrenuo sam se u tom pravcu i kada sam ponovo pokušao da vratim pogled na Madam, nje više nije bilo. Odlučio sam da se Vitgenauom pozabavim kasnije. I sam Tristero je rekao da Vitgenau nije važan.

Na red za proveru je došla i Jovanka Orleanka. Brzo sam je uočio, stajala je i gledala kroz jedan od južnih prozora. To mije odgovaralo da joj neopaženo pridem s leđa.

- Da li ste vi ona koju tražim?

Ona se okrenula kao da sam je udario.

- Zavisi - šapnula mi je na uvo - šta tražite.

To je bio stari trik. Šapat nikad ne možete da prepoznate. Ne možete da znate čak ni da li šapuće muškarac ili žena, a kamoli da prepoznate glas određene osobe. Na maskenbalima se često šaputalo. To što je šaputala moglo je da znači samo jedno: da misli da se poznajemo; dalje bi značilo da je znala ko sam ja, ili je bar verovala da zna. Ili je možda mislila da sam ja onaj drugi, možda nas je pomešala, a ja sam mudrim pitanjima mogao to da otkrijem.

- Tražim ženu.

- Ovde je mnogo žena.

- Tražim dušu koja pati i voli.

- Zašto?

- Ja sam čovek od bogatstva i ukusa. I gotovo sve imam i gotovo sve znam. Ali šta mi to znači bez srodne duše koja ume da pati i ume da ljubi.

- I nije vam neko udvaranje.

- Istina uvek zvuči obično i neuzvišeno.

- Pre će biti da nemate duha.

- U ljubavi nemam. Kada volim, kao da izgubim moć govora jer prava ljubav muca, a niski interesi pevaju.

- To ste tako lepo rekli, pa mora biti da su ipak niski interesi poriv za ovaj razgovor.

- U pravu ste - uspela je da me iznervira sve vreme šapućući. Ako je to bila Marija Avgusta, onda za našu vezu nije bilo nade, ta žena ipak nije bila za mene. Sitničave duše me ne zanimaju. Ja volim duše široke a zle.

Oslobodio sam se šaptačice sa dve-tri grube rečenice; kako je razgovor tekao, teško da bih dobio bilo kakva vredna obaveštenja.

Sipao sam sebi tokajac i pogledao kroz južne prozore. Sve vreme je sevalo i grmelo kao da je bilo pravo a ne miholjsko leto. Kiša je neprekidno padala i unutra je bilo vlažno i zagušljivo. Nisam mogao da se prisetim nijednog dugotrajnijeg nevremena. Ponovo sam počeo da osmatram, ne bih li uočio Madam de Pompadur. Kad neko pobegne od vas, sigurno je da bi vam mogao biti od koristi.

Ubrzo sam je ugledao. Pričala je sa regentom. Pokušao sam da im se približim, ali tako da me ne primete. I najbliže što sam mogao da im priđem nije bilo dovoljno da im čujem glasove. Video sam kako je Madam de Pompadur nežno uhvatila regenta za ruke, bio sam dovoljno blizu da primetim njen laki, rekao bih, naklon ka Virtemberškom. Opazio sam kad je svojom drugom rukom pažljivo poklopila regentovu nadlanicu. Primetio sam kako ga je milovala i kako je on izvukao ruke iz njenih. Približio sam im se. Razgovarali su vrlo kratko. Sve sam čuo. Onda je on otišao. Ona je viknula:

- Regente! - i pokrila rukom svoju obrazinu.

4.

Verovatno su otvorili prozore ili vrata pošto je vetar naglo dunuo. Vlasulje su poletele. Madam de Pompadur je i dalje stajala, kao i njena vlasulja, u stilu francuskog dvora. Odolela je promaji, perika, mislim. Ali je muzika stala. Plesači su morali da je slede.

Pretpostavio sam daje Madam de Pompadur bila jedna od regentovih ljubavnica. Imala je i odgovarajući kostim, ljubavnice Luja XIV. Regent je imao više ljubavnica, o tome se u Beču čak nije ni pričalo. Pričalo bi se da ih nije imao. Kako sam samo promenio vremena i navike.

Vrata ili prozori su i dalje bili otvoreni, vetar je sve jače duvao. Najednom je postalo veoma hladno. Kao daje orkan tutnjio kroz dvor.

Osetio sam potrebu da se uhvatim za stub. Ruke su mi se ledile. Zatvorio sam oči.

Otvorio sam ih ponovo kada je vetar stao, posle nekoliko trenutaka. Tada sam ga ugledao. Stajao je na sredini dvorane, okružen maskiranim ljudima i ženama. On nije nosio obrazinu, imao je usirenu krv na beloј košulji. Kosa mu je bila slepljena, lice bleđo, sablasno pod svetlošću ono malo sveca koje, ne znam ni sam kako, nije ugasio vetar. Jedna jahaća čizma mu je bila bez pete, nogavica iscepana.

Viknuo je:

- Regenta!

I regent se stvorio pred njim.

- Poručnik Makenzen - jedva je uspeo da se isprsi.

- Niš je pao! Virtemberški je ćutao, ostali su zažamorili.

- Niš je pao. General Doksat je sklopio sporazum sa Turcima. Da im preda grad ako puste narod i vojsku da se povuku. Povlače se. Deset hiljada Srba i nešto Jevreja sa vojskom. Beže ka severu. Biće u Beogradu za sedam dana. Ako Turci održe reč i ne napadnu.

- Niš je pao - ponovio je regent kao za sebe. Nekoliko njih su prišli Makenzenu i izveli ga napolje. Zatvorili su vrata, mada je vetar prestao da duva.

Zasvirala je muzika. Maskirani su zaigrali i od raširenih haljina nisam mogao više da vidim regenta. Neko pored mene je na srpskom upitao:

- Šta se dogodilo?

Drugi glas mu je odgovorio:

- Ništa.

Pogledao sam kroz prozore. Niti je sevalo, niti je grme-lo. Kao da se razvedrilo. Palili su one svece koje su se bile ugasile i postajalo je svetlije nego pre loših vesti.

Nasuo sam ponovo vino i s druge strane stola ugledao Jovanku Orleanku. Doviknuo sam joj

- Zar ne bi trebalo da budete u Nišu?

Ona je obišla ceo sto samo zato da bi ponovo mogla da mi šapuće:

- Mrskiji su mi Englezi.

Natočio sam joj vino u polupraznu čašu. Bila je uporna i to mi se svidelo. Takla me je prstom druge ruke da mi stavi do znanja da

neće više vina. Bio je to tako ženstven pokret. Pitao sam:

- Madam de Pompadur?

- Da je Jovanka Orleanka bila muškarac, niko je ne bi zapamtio - šaputala je.

- Niko ovde nije prurušen. Ljudi uopšte ne znaju da se prurušavaju. U šta god da se presvuku, presvuku se u sebe. Cela naša civilizacija se zasniva na uspešnom pretvaranju.

- Zašto?

- Zato što je lakše nositi svoje ja ako ga proglasite za lažno. Istina je nepristojna a ne, kako ste vi rekli, obična. Istina je nepodnošljiva. Sama sam sebi nepristojna i nepodnošljiva i svi drugi su mi takvi. Kako je ta duša bila napaćena! Nisam se prevario kada sam je prvi put procenio. Kako volim napaćene duše, kako ih samo volim, kao i one koje nikad nisu nimalo patile. Ali su te savršeno srećne uvek i savršeno dosadne.

- U šta onda verujete? - pitao sam je.

- U grad - prošaputala je i iskapila čašu.

- Grad?!

- Da, grad, kao Beograd.

Princeza je poludela od ljubavnih jada, to je bilo jedino smisljeno objašnjenje. Brza promena mišljenja je sigurna posledica ludila. Princeza je ponovo nalila sebi vino. Popila je sve, pa još jednom sipala. Osetio sam se suvišnim. I iznenada umornim.

- Dozvolite mi da se udaljim, umoran sam od svih današnjih događaja. Ona je klimnula glavom.

Nisam se potrudio ni da se pozdravim sa regentom, toliko mi se spavalo. A to je bio dobar znak. Znak da me je napetost napustila. Izašao sam i uskočio u prvu kočiju. Truckali smo se vrlo kratko do Kalemegdana. Prošli smo Kralj-kapiju i ušli u utvrđenje. Kako se već uveliko razdanjavalo, kroz prozor kočije video sam zgradu cisterne i dva stražara ispred nje. Prethodnog dana ih nije bilo, toliko sam se sećao.

Skinuo sam obrazinu i kostim i legao da spavam, ali kao za baksuz, što bi rekli Turci, san me nije posetio sve do kasnog jutra. Čuo sam, oko devet sati, Novaka kako se tetura i tek tada sam zaspao. Dosadni petlovi su me budili, ali ja se nisam dao.

**Deo drugi
POD OBRAZINOM**

Glava prva

DRUGI IZLAZAK

1.

Početak priče je, mislim, dan posle maskenbala. Ustala sam kasno, sigurno je uveliko bilo prošlo podne. Sada kad mislim o tome, pitam se zašto mi je muž uopšte ponudio da izađem sa komisijom za vampire u Dedinaberg. Tada sam mnogo razmišljala i učinilo mi se da će taj izlazak van utvrđenog grada biti zabavno, možda čak i uzbudljivo iskustvo.

Nikada ranije nisam bila izvan grada, u Srbiji.

Zahtevala sam da jašem, nisam želela da se vozim kočijom. Ranije me je svuda vukao šestopreg. Aleksandar je rekao da mi osedlaju njegovu najdražu kobilu...

Šta ste pitali?

Ko je sve pošao?

Iz tvrđave su krenuli baron Šmidlin i grof Šmetau. Naravno, glavni su bili trojica iz komisije: Klaus Radecki i druga dvojica naučnika kojima sam zaboravila imena, jedan sa plavom, drugi sa crvenom perikom. Sa nama su bili i Oto fon Hauzburg, za koga se toliko zimate, i njegov sluga. Zašto naglašavam slugu? Pa zato što je on bio jedini od slugu koji je jahao sa nama; naša pratnja, dve-tri moje sluškinje i nekoliko slugu išli su iza nas. Kasnije, kad smo izašli sasvim izvan poljske linije grada, pridružio nam se još jedan Srbin. Čini mi se daje bio oberkapetan, nikad se nisam razumela u činove.

Da, bilo nas je devetoro s tim Srbinom. Vukom Isakovičem.

Vođa puta je bio baron Šmidlin. A cilj puta je bila vodenica u Dedinabergu. Srbi su se žalili da su se u toj vodenici pojavljivali vampiri. Ko god bi zanoćio tamo, živ ne bi izašao. Radecki je verovao da će srpske seljake vrlo lako uveriti u nepostojanje vampira ako provede noć u vodenici i ostane živ. Dok bi on bio u vodenici, mi ostali bismo proveli noć u obližnjoj seljačkoj kući. Kuća je pripadala najbogatijem seljaku u Dedinabergu i, mada nije bila ni blizu dvora, mogla je da nam pruži ukusnu večeru i ugodan san.

Na samom izlazu iz tvrđave, moja se kobila uznemirila i nije htela dalje. Dugo sam je mazila i smirivala pre nego što je nevoljno nastavila. Tu sam i ugledala jednu sirotu devojčicu. Prosila je pored

kapije, u ritama, bosa, sama i nesrećna. Bog joj je bio oduzeo i razum i moć govora, a ja sam osetila neizmernu želju da joj pomognem. Strašno je videti ljudsko biće kako pati - i ja sam patila, na svilenim jastucima ali sam patila, i samo da me je neko prijateljski pogledao, bila bih mu zahvalna. To jedno dete nije imalo nikoga i verovatno se i plašilo ljudi. A strah od ljudi je najteža osuda za čoveka. Ona nije imala nikoga i nije imala ništa. Sjahala sam i zagrlila je: nek zna da drugi ljudi nisu zveri koje prolaze hladna srca, zla jezika i možda preke ruke. Ja sam znala da tih pet krajcara koje sam joj dala nisu ništa, da mogu da joj plate nekoliko obroka, ali mi se srce steglo dok sam je držala i ljubila. I suze su mi pošle. Žudela sam za ljubavlju jednog čoveka, a ta devojčica je žudela za ljubavlju bilo kojeg čoveka. Osetila sam njenu toplinu, njenu blagost i, znajući da je ona pak osetila moju nežnost i ljubav, bila sam srećna što sam i toliko mogla da dam toj nesrećnoj devojčici. Kolika je radost u davanju! Morali smo dalje i ja sam je ostavila, obećavši sebi da ću je kad se vratim uzeti u svoju palatu. Šta?

Dobro, dobro, vraćam se na priču.

O vampirima tada uopšte nisam ni razmišljala. Verovala sam da je to sujeverje prostih ljudi. I razgovor koji su vodili grof Fon Hauzburg i njegov sluga Novak, a koji sam slušala, utvrdio me je u veri da su Srbi sujeverni i da vampiri ne postoje.

Sluga je kazao kako Srbi pričaju daje arhanđel Mihailo došao u Beograd. Kada je to čuo, Fon Hauzburg zamalo što nije pao sa konja. Pobledeo je i počeo da postavlja pitanja: kad je došao, gde je došao, šta kažu zašto je došao, šta on kaže zašto je došao, i slično. Pomislila sam da grof nije pri čistoj svesti jer je on očigledno sasvim verovao da se arhanđeo zaista pojavio.

Sluga je počeo da se smeje i meni je bilo neprijatno što se sluga tako drsko ponaša. Kad mu je valjda bilo dosta smeha, rekao je:

- Nije to pravi arhanđel. Sećate se onog Rusa kojeg smo sreli ispred Beograda, onog visokog i plavog. Po opisu, rekao bih da je to baš taj Rus. Kažu seljaci, arhanđel govori anđeoski srpski i visok je i plav i sav je dronjav jer anđeli uvek rade tako: pretvaraju se da su siromasi, pošto se ljudska duša najbolje pokaže kakva je prema siromasima i slaboumnima i bolesnima.

Kako je to sluga izgovorio, i Fon Hauzburg je počeo da se smeje, ali onako grohotom, učinilo mi se izveštačeno. Dodao je:

- A ja sam mislio da se ljudska duša najbolje pokazuje kakva je prema silnicima i mnogo pametnim i bogatim i srećnim. Pa i najgori nađu nešto samilosti u sebi, a čak i najbolji teško odole zavisti, licemerju i kukavičluku. Ne razumem zašto anđeli i sveci ne dolaze u liku kraljeva i grofova, lovorom ovenčanih ili razvedenih pesnika? - Zato što su to vaše omiljene uloge. Vi hoćete da upoznajete ljude kroz njihove najgore navike, a anđeli i sveci hoće kroz najbolje.

- Zato i ne poznaju ovaj svet.

Nije mi taj razgovor bio čudan. Da vi samo znate šta sam ja sve slušala i čula, ne biste me to ni pitali. Osim toga, šta sam ja uopšte tada znala; bila sam mlada i uz to princeza. A ko je išta naučio i shvatio sedeći samo u svili i kadifi. Tek kada sam počela da patim, počela sam da mislim. Prvo o sebi, pa o drugima. Šta ja sada imam od dana blagonaklonih, provedenih u miru i sreći? Ali zato mi mnogo znače ona druga, raspeta vremena, teške i besane noći, suze, bol i strah, tuga i beznadežnost. Jer ti meseci, te godine, izgradili su ono najbolje u meni, dok su me bezbrižni dani samo kvarili. Nije neka pamet to što vam sada pričam. Pa svaki junak iz bajki koje mi je baka pričala, za razliku od lažnih kraljevića, uvek bira težu, mračnu i trnovitu stazu da bi na kraju pobedio zmaja. Oni koji pođu širokim, utabanim putem, nigde ne stignu.

Dobro, dobro, vraćam se priči.

Još nismo bili izjahali izvan utvrđene linije grada, odnosno još smo bili u onome što se zvalo Unter Racenštat, kada mi je prišao grof Šmetau.

Ne, naravno da nije bio moj ljubavnik. Već sam vam rekla da nisam imala ljubavnika. Sa grofom Šmetauom nisam ranije razgovarala duže od nekoliko ljubaznih, neobaveznih rečenica. I iznenadila me je njegova iskrenost.

Pa grof Šmetau je bio... bio je nadležan za tvrđavu. On je bio arhitekta ili nešto slično. Znam da je uvek crtao. Čini mi se da je on dao prvi plan kalemegdanske tvrđave koji je Administracija prihvatila. Kasnije se ispostavilo da nešto nije bilo dobro, to ne znam tačno, i njegov nacrt je odbijen, a prihvaćen je onaj Doksatov. Tako je Doksat postao glavni inženjer. I tvrđava je građena pod Doksatovom ličnom

kontrolom, sve dok nismo objavili drugi rat Turcima. Doksat je tada poslat da vodi drugu regimentu. On je bio vrlo sposoban čovek, zauzeo je Niš svega nekoliko meseci od početka vojne. Zato je i una-pređen u generala.

Dakle, grof Šmetau mi je prišao i rekao:

- Da li znate ko će doći da smeni vašeg muža? Takav bezobrazluk nisam očekivala.

- Zašto bi regent uopšte bio smenjen?

- Zbog poraza. Zbog gubitka Niša i južne Srbije.

- Vi, pretpostavljam, znate ko će doći za regenta?

- Da vidimo... - oklevao je, gledajući me netremice u oči, a onda je suknuo: - Grof Vitgenau! - i počeo luđački da se smeje.

- Meni to uopšte nije smešno.

-Ne!? Jahali smo neko vreme ćutke.

- Vi zasigurno znate da dolazi zamena za mog muža čim ste tako drski, i ta zamena mora da je neki vaš zaštitnik. Drugačije ne mogu da shvatim vaše ponašanje.

- Tako je. I konačno će biti kažnjeni svi zločini vašeg muža i njegovih ulizica. Bio je strah i trepet Srbije, okružen bednim slugama. Za nedelju dana će biti sluga svome strahu. I reći ću vam koja će istraga biti prva: ubistvo grofa Vitgenaua.

- Vi pretite?

- Da. Jer novi gospodar i sudija biće grof Maruli.

2.

A ja što ću, ali sa kime ću, u đavolskim rukama đavolska je i snaga, ili nešto slično. Imam slugu i to mi je pokora, ali i prednost. Sve o čemu nisam mogao da se raspitam, zbog toga što plemstvo obavezuje, Novak je mogao jer nisko poreklo daje pravo na najružnije ponašanje. Kako bi inače propadale porodice i uzdizale se nove. Prvo što sam mu naredio bilo je da se raspita o Tristeru. Drugo, o Vitgenštajnu. Treće, o tome ko je nosio koji kostim na maskenbalu.

Baš ništa nije saznao.

Doduše, nije ni imao mnogo vremena. Probudio me je u podne, pošto smo morali da se spremamo za izlazak iz Beograda i odlazak u vodenicu. Polazak je bio predviđen za prvi sat po podnevu i Novak

je morao i mene da spremi. Ja sam izašao iz sobe da se šetam po tvrđavi i gledam ušće. Bio sam nešto nervozan, kao da se spremam na dalek i važan put. Zapalio sam duvan, nadajući se da će me polagano udisanje i izdisanje smiriti. Ali nije. Ušao sam u jedan od bastiona na severozapadnoj strani tvrđave. Dole je bio Donji grad, vojska je uvežbavala nešto. Oficiri su trčali, oberkapetani su sedeli po strani i pušili. Malo dalje, Sava je bila mutna, još dalje, Dunav je bio plav. Reke su kao ljudi. Suviše prepreka i bola učini ih zlim. Ali ja nemam dovoljno vremena da svima zagorčavam život, pa sam morao da izmislim nekoliko opštih stvari koje će da mi završe posao.

Novak je došao da me pozove i ja sam sa njim krenuo ka sabirnom mestu. Ispred cisterne. Tamo su već čekali princeza Marija Avgusta Turn i Taksis, grof Šmetau, baron Šmizlin i trojica iz komisije za vampire. Sa mnom i Novakom, bilo nas je osmoro.

Šmidlin je viknuo stražaru i dveri Kralj-kapije širom su se otvorile.

3.

Ne, nisam poznavala generala Marulija ni tada, niti sam se ikada upoznala s njim. Mislite daje trebalo da se sretnemo?

Ja ne mislim. Ja verujem da je najbolje bilo onako kako je bilo. I uvek kada se u dokonim satima zabludim u prošla vremena i događaje, među nekadašnje prijatelje i poznanike, shvatim da nisam grešila, ako se uzme u obzir šta sam znala. Kada sam spoznavala, bilo je već završeno. To je priroda znanja - uvek kasni; jer, da prednjači, pripadalo bi tuđem umu, božjem ili đavolskom, svejedno.

A što u dokonim satima, pitate?

Zato što je sve mišljenje i iz njega sve znanje na ovom svetu iz viška vremena i iz dosade došlo. Otud su siromašni glupi i prosti, a plemstvo je uzvišeno i napredno.

I šta je dalje bilo?

Od tvrđave do Dedinaberga nije dugačak put. Pričala sam sa svima pomalo, a najviše sa grofom Fon Hauzburgom. Moj razgovor sa grofom Šmetauom se završio čim smo izašli izvan granica Unter Racenštata. Više se ne sećam kako je priča došla do smrtnih grehova, mada mi se tada učinilo da je to jedna od najdražih Fon Hauzburgovih tema.

4.FON HAUZBURG O GORDOSTI

- Ja kod ljudi hrabrim i podstičem samoljublje i sujetu. I gordost i ponos. Dižem im jedra. Pa su brzi kao jedrenjaci u koje duva najpovoljniji vetar. Razapetih jedara, brode oni samozadovoljno, gutajući silne čvorove po prostranim morima. Kakvo je to uživanje! Sve su luke mesecima daleke, zvezde menjaju raspored i pučina se savija kao kepec pred kraljem posle šale. Zategnuta bela platna nose ih ka crtama gde se mora i neba spajaju. Da li ste ikada plovili lakim lađama?

I onda, kada im se duše uskovitlaju tako, kad im sidra ne pamte slanih voda, kad im oči ne vide suvih zemalja, a oni, gospodari, više i ne hodaju nego lebde i lete ispod teških jedara, onda kažem: ja sam vam to učinio. Ja sam vas otisnuo. Ja sam vam sipao sinje okeane pod noge, ja sam naduo jedra i podigao sidra. - A oluje kada naiđu i ta ista puna jedra što su ih nosila sve dalje, ta ista razapeta jedra onda ih na prostrana dna tih istih prostranih mora odvuku? - upitala sam.

- Onaj ne da. Onaj ne da da spuste visoka jedra. Onaj ne da. To nisam ja, ja ne ubrzavam i ne uskovitlavam vetrove. To ih onaj zavrti i ojača. On ne voli razapeta jedra. Niko na vreme ne spusti jedra. On ne da. I voli da propadnu svi brodovi i svi mornari.

5.

Tada još nisam shvatala da je „on“ u Fon Hauzburgovoj priči, u stvari, đavo.

Ne, nisam mislila da je Fon Hauzburg đavo. Nego da je đavo taj koji ne da da mornari spuste jedra kad naiđe oluja.

Zašto sam tako mislila? Zato što samo đavo ne oprašta.

Ako je neko od njih bio đavo, onda je to, najpre, bio grof Šmetau.

6.

Jahali smo još neko vreme, a onda smo se zaustavili na vrhu jednog brda. Sve je to meni izgledalo isto, poljane i šume, poneki potok. Bio je lep dan, neočekivano miran i svetao posle noćne oluje. Doduše, bilo je hladnije nego ranijih dana.

Stali smo i baron Šmidlin se odmah našao pored mene da mi pomogne da sjašem. Pitala sam da li ćemo se odmarati i dodala da meni predah nije potreban i da slobodno, što se mene tiče, možemo nastaviti. Šmidlin me je čudno pogledao i rekao da smo stigli.

- Gde smo stigli?!

- U Dedinaberg.

- Ja ne vidim nikakve kuće.

- Vaše visočanstvo, ovde i nema kuća u našem smislu reči. Srbi žive po čatrljama, kolibama i zemunicama. Za Vaše visočanstvo naročito smo izabrali najbolju... najbolje mesto za noćenje.

Osvrnula sam se i spazila čatrlju koju inače ne bih primetila, kao što u životu većinu stvari i ne primetimo dok nam neko ne skrene pažnju na njih. A nekako uvek se ispostavi da one i nisu važne. Sami primetimo ono što nam je zaista bitno.

Odnekuda se stvorio i jedan seljak. Bio je veoma star i oronuo, prljav i iscepan. Poklonio se do zemlje i počeo da razgovara sa baronom Šmidlinom. U stvari, izgledalo mi je da baron Šmidlin pita a seljak odgovara. Seljak je sve vreme gledao u zemlju i kršio ruke, kao što čine podli a snishodljivi ljudi. Najednom mi je bilo odvratno da ih posmatram i poželela sam da se prošetam po obližnjoj šumici. Makar je priroda bila časna. Pomislila sam da bi mi možda bilo bolje da spavam u šumi nego među tim odvratnim svetom, opakim seljacima i satanskim grofovima.

Zašto nisam?

Zato što je bilo suviše hladno. Opasno?

U tom trenutku mi ništa nije izgledalo opasno. Kad sam saznala da jeste, bilo je podjednako opasno i napolju i unutra.

Ali grof Šmetau me je pozvao da uдем i pošto nisam želela da se ponašam kao razmažena i hirovita princeza, stupila sam u kolibu.

Unutra je bilo toplo. Vatra na ognjištu je buktala. Stara i prljava žena je kuvala nešto što je smrdelo. U toj prostoriji bile su još tri žene, dva muškarca i troje dece. Nameštaja nije bilo, izuzev jednog tronošca. Po uglovima su bile prostrte nekakve prljave krpe, a jedino svetio je bila vatra u ognjištu koja nije mogla da otkrije celu prostoriju. Prozora nije bilo.

Ali je ta soba bila mnogo veća nego što sam mogla da naslutim gledajući spolja. Tada sam se još nadala da postoji bolje mesto gde

ćemo mi biti smešteni. Nisam poverovala da bi moj muž mogao odobriti da ja spavam u takvoj straćari.

Ubrzo sam, međutim, shvatila da je on želeo da mi pokaže...

Da mi pokaže kako su moje želje nastale iz greha gordosti i sujete. Ja sam želela da budem voljena i bila sam nezadovoljna što nisam, a ti ljudi, ti seljaci nisu imali ni gde da stanuju a kamoli da su se mogli nadati ljubavi.

Da, izgleda da jednu lekciju nikad nisam naučila i da nikad neću biti dobra hrišćanka, jer ja i dalje čvrsto verujem da siromaštvo ne trpi ljubav. Siromaštvo trpi samo drugu bedu.

- Ne brinite, ovde ćemo samo prespavati, a ručak nam već postavljaju napolju - kazao mi je baron Šmidlin i ja sam radosno istrčala napolje. Zaista, na proplanku, pedesetak koraka dalje, sluge su nameštale stolove. U nekoj drugoj prilici bila bih iznenađena obedovanjem na otvorenom u to doba godine, ali tada sam bila zahvalna onome ko je to smislio.

- Ručak neće biti spreman odmah, dozvolite da vam predložim šetnju - obratio mi se grof kojem sam zaboravila ime. Bio je to jedan od one dvojice naučnika koji su pratili doktora grofa Radeckog. Onaj sa crvenom vlasuljom. Prihvatila sam jer nisam imala šta da radim. Ponudio mi je svoju ruku. Pošli smo u šumu. On nije progovarao. Cenila sam njegovu tišinu, pretpostavljala sam da je razmišljao i nisam želela da ga prekidam. I sama sam se zanela u misli.

Misli o ljubavi. O tome koliko sam bila blizu idealne ljubavi, kako sam za razliku od većine žena u odmaklim godinama verovala da takva postoji, kako sam čak znala i ko je čovek mog života, kako je taj čovek i bio moj, ali je opet sve bilo uzalud. Bolje da sve to nisam znala. Bolje da sam bila glupa i zadovoljna bogatim ručkovima, najfinijim haljinama i skupim biserjem. Bolje da mi je bila dovoljna poneka nežna i tužna knjiga što su mi ih donosili kuriri Turn i Taksisa. Bolje da...

- Da li ste poznavali grofa Vitgenaua? - iznenada me je upitao grof, kada smo već dobro zašli u šumu. - Ne. Videla sam ga svega nekoliko puta, pred njegov nestanak.

- A da li ste ga videli kada se ponovo pojavio?

- Pojavio!? Zar se grof Vitgenau pojavio posle... posle svoje smrti?

- Da - rekao je hladno - grof Vitgenau se pojavio posle svoje smrti.

- Gde?
- Ovde.
- I kuda je onda otišao?
- Nikud. Bio je mrtav. Vi ništa ne znate o tome?
- Ne - rekla sam.

On je naglo zaokrenuo i pošli smo natrag. Ja nisam znala šta da ga pitam, a on više ništa nije progovorio. Tako, ćutke, vratili smo se pred onu stračaru.

Prvo sam videla grofa Fon Hauzburga. On je sedeo na zemlji, nad njim se nadvijao njegov sluga. Izgledalo je kao da je Fon Hauzburgu vrlo loše. Držao je ruke na čelu. Možda je i plakao.

Prošla sam pored njega, želeći da obiđem oko cele kolibe i sagledam je spolja. Krenula sam duž jedne strane:

trska oblepljena blatom, poneka drvena greda. I samo što sam došla do ugla, čula sam Šmidlinov glas. Pričao je na srpskom sa nekim meni nepoznatim čovekom i često ponavljao jednu reč koju sam razumela. Ta reč je bila „diskrecija“.

U stvari, obojica su često ponavljali tu reč. Sve poviše-nijim i povišenijim glasovima. Srbin ju je, doduše, čudno izgovarao, kao „diskrrrecija“.

A to što je Šmidlin umeo da govori srpski, to je bilo iznenađenje za mene.

Šta je to zahtevalo diskreciju nisam mogla da razumem, srpski baš ništa nisam znala. Možda naš boravak u tom selu. Možda istraživanje vodenice. Možda vampiri. Možda nešto o čemu ja nisam imala pojma. Kad mi je to palo na pamet, zabrinula sam se. Na osnovu svega što se događalo, jedino sam mogla da razaberem kako postoji još jedan, podzemni tok događaja, koji ja nisam mogla da pratim pošto nisam ni znala da je ispod nas. Da, baš tako, ispod nas.

Glava druga

1.

Nisam bila gladna, odlično se sećam. A Šmetau je bio poveo svog kineskog kuvara. Godinu dana ranije, kada je Kinez prvi put pripremao svečani ručak, pokušavala sam da nagovorim svog muža da obeduje sa svima nama i da se, makar na tren, ostavi divljači. Odgovorio mi je ironično:

- Ti kao voliš kinesku hranu. To si jela u Regensburgu kad si bila mala, jesu li ti bavarski kuvari spremali te đakonije?

- Zar moram ceo život da jedem samo ono što sam jela kao mlada?

- Shvataš li sada zašto te mrzim? Ti si opasna žena, sklona promenama. Molim?

Ne znate da me je moj muž mrzeo!? Pa to je ceo Beč znao. Da, mrzeo me je.

Mrzeo me je. Danima nije želeo da razgovara sa mnom. Bila sam sama. Sama u sobama sa baroknim ogledalima i slugama. Išla sam kroz hodnike besno i brzo, dok sam bila mlađa, ali me je samoća polako usporavala i umirivala. Meseci su prolazili, ja sam zastajala svuda gde je to izgledalo smisleno. Posle bih se ljuljala u vrtu. Onda je došao prvi oficir da me poseti. Bio je ljubazan i pričao je sa mnom. Brzo sam shvatila da je on poslat da me zavede i da mi postane ljubavnik. Posle njegovog neuspeha dolazili su drugi. Uglavnom Srbi, valjda su hteli da me još više ponize. Ko?

Ko. Zašto ja da se razlikujem od drugih dvorskih dama? Sve su one varale muževe. Da li možete da shvatite koliko je opasno ne upustiti se u greh na mestu gde su mu se svi drugi predali? Taj prezir je bdeo nada mnom i kada je ceo dvor spavao.

One nesrećnice, žene što su ih licemerno osuđivali na stub srama zbog vanbračne dece, manje su se osećale prokaženim od mene. One su bar znale da je ta gomila što ih gađa trulim voćem i kamenicama, da je ta rulja podjednako grešna. I u tom znanju nema greha. Ja ne samo da sam bila na stubu srama, nego sam i znala da sam bolja od ostalih i to znanje me je preporučivalo za pakao, bolje nego njih njihove sitne spletke i preljube.

Zar gordost nije najveći greh? Ljudi se kaju zbog pijančenja i jedenja i pohlepe i kaju se zbog besa i preljube i očaja, ali retko se

kaju zato što su bili gordi. I kad se kaje zbog gordosti, kaje se ne zbog zapovesti Boga našega, već zato što se nešto izgubilo zarad ponosa.

Da, dovodili su mi oficire. I svi su to znali, svi su se zabavljali. Kladili su se na Srbina zbog koga ću kao da popustim. Na Vuku Isakoviću izgubili su mnoge talire, zato što su verovali njegovom hvalisanju da mu neću odoleti. A i smatralo se, iz meni nepoznatih razloga, da Isakovič liči na mog muža.

A bio je odvratan. Ne toliko zbog izgleda, mada je bio prljav kao i svi Srbi, već zbog toga što je ropski trpeo Aleksandrove hirove i istovremeno kao najgori gospodar kinjio i pljačkao druge Srbe. Ko je Srbima kriv za sve što se dešavalo? Isakovič i drugi oberkapetani a ne mi. Mi smo i došli kao neprijatelji, ne da ih oslobodimo od Turaka, već da im uzmemo Srbiju.

Ali, opet, bolji smo bili prema Srbima od Srba samih. Nekoliko meseci posle događaja o kojima vam pričam, tražila sam od patrijarha Vićentija Jovanovića da crkva utiče na Srpkinje da se više ne porađaju po žbunju, krišom od svih, kao da je rađanje deteta sramotno. Deca su umirala i žene su umirale.

Kada sam poslala pismo i kada se to pročulo, oberkapetani su bili ljuti jer šta se to mene, princeze austrijske, tiče kako se seljanke porađaju. To je srpski običaj i tako treba da bude. Ako se budu porađale po kućama, tražiće posle još i da ne rade dok nose, ili će iskati lepe haljine i još svačega. Treba da se muče; dok se muče, neće ništa hteti i tražiti, samo će slušati.

Ali gde sam stala?

2.

I kako su se dveri razjapile, tako sam poželeo da se vratim. U utvrđenju je bila moja topla soba, još neohlađena posteljina i mir. Posle, i srneći gulaš i gusto mađarsko vino i krčmarica. Sve jednostavno, lako i lepo. Lako je lepo.

A kad su se dveri Kralj-kapije otvorile da nas izruče iz grada, osetio sam težinu i ružnoću. Kad god sam prolazio kroz tu kapiju, nikad nisam znao da li ulazim ili izlazim. Izlazio jesam, iz tvrđave, to mi je bilo jasno, ali sam i ulazio. U grad, to je bilo očigledno, ali kuda još? Odjednom mi ništa više nije bilo nimalo zabavno, ni lažni vampiri, ni

vodenica, ni sama princeza. Ali nisam mogao da se okrenem, nešto me je teralo napred, neka sila koja čoveka ponekad uzme za ruku i vodi ga u propast. Drugi ljudi u loj sili prepoznaju mene. I kako su se bedemi udaljavali, tako mi se nesigurnost ive više uvlačila u želudac. I Novak se često osvrtao, kao da je proveravao da li nas neko prati ili kao da mora dobro da Upamti kalemegdansku tvrđavu, Kralj-kapiju, jugoistočni bastion sa njegovim kurtinama i velikim bedemom.

Nismo daleko izjahali i uspinjali smo se uz vrlo strmu kaldrmu koja je bila načičkana prosjacima, bogaljima i umobolnicima. Palo mi je na pamet kako su izabrali neisplativo mesto za svoja moljakanja, jer ko bi išta davao dok se preznojava idući uzbrdo. Tek kasnije sam se setio: sto je uzbrdo jednima, nizbrdo je drugima, pa su verovatno ti što su ubrzano i lako silazili bili prave mušterije. Iz iskustva znam da niko ne deli kako to čine oni koji idu nadole. Ne samo pare, već i osećanja.

Zašto sam zapazio baš jednu prosjakinju u tom nizu, ne bih umeo da kažem. Bila je prljava i pocepana, bosa, devojčica koja će, koliko god da pozivi, uvek ostati devojčica jer, dobri Krezubi nekima oduzima razum i pre nego sto nauče da govore i da veruju u njega. Tako je ona stajala držeći ruku ispruženu prema nama. Maloumne oči su nas već gledale sa zahvalnošću. Valjda je zahvalnost bila jedino što ta duša može da iskaže. Devojčica je bila i mutava - kao da mu neimanje razuma nije dovoljno - to sam video po trzajima glave i ribolikom otvaranju usta.

- Je li ovo moja krivica? - pitao sam Novaka, a on je mudro ćutao.

A onda me je princeza obradovala. Udovoljila je svojoj najmanje hrišćanskoj osobini - zaustavila je konja, trapavo sjahala, prišla devojčici, pomilovala je i poljubila u čelo. U šaku joj je zatvorila nekoliko novčića. Nisam video koliko, a hteo sam. Zagrlila ju je, pa ponovo poljubila, mada nisam primetio daje kasnije obrisala usta, sad trapavo uzjahala i poterala konja.

Kakvog li divnog osećanja! Delio sam ga ushićeno sa princezom. Tako uzvišenog, tako moćnog! Spustila se sa visine pravo u bedu tela i još veću bedu duha, lišila se malo parica kojih ima na pretek, najednom se osetila tako lako, plemenito, uzimajući u obzir teškoće sa sjahivanjem i uzjahivanjem, gotovo požrtvovano i onda se,

ispunjena novim duhom, vinula ponovo gore, na konja, među plavokrvne gde i pripada, što nijednog trena nije izgubila iz vida.

I milosrđe se još zove hrišćanskom vrlinom!? Milosrđe sazdano od Svete Trojice: nadmoći, zadovoljstva i ponosa. Oh, moj je ovaj svet, zaista je moj!

Nismo mnogo odmakli kada je Novak obrnuo konja i odjahao natrag. Osvrnuo sam se da bih video kako se Novak vratio do one prosjakinje. Nisam primetio šta je radio, ali je brzo ponovo krenuo ka nama. Nije mu bilo potrebno mnogo vremena da nas sustigne.

Pozvao me je da odjašemo malo u stranu. Pristao sam i mi smo se udaljili sasvim dovoljno da ostali nisu mogli da čuju šta razgovaramo.

- Evo vam tri krajcare - rekao je i pružio ruku u kojoj su među prstima blistale kovanice. Uzeo sam i pitao: - A šta je sad to?

- Uzeo sam od prosjakinje što joj je princeza dala.

- Ah, dobri slugo, nisam ni znao da si toliko dobar. Baš si me obradovao.

- Ja jesam dobar, ma koliko vi izvrtali i zvali dobro i zlim i dobrim i isto tako zlo i zlim i dobrim. A pare sam joj uzeo ne zato da bih ih vama dao, već da bih prosjakinju spasao. Svi oko nje su videli da je dobila novac. Ona je sama, sirota, slaba, oteli bi joj i još bi joj naškodili, a možda bi je i ubili. Sad je sigurna. Ništa nema. - A što ne uzmeš novac za sebe? Aha, znam, da ti uzmeš, bio bi to zločin, prosta otimačina. Ovako je dobro delo, a pare su završile kod đavola. A vidiš, mogao si da uzmeš te tri krajcare i da joj kupiš hranu koju će odmah pojesti i neku prostu obuću koju joj neće ukrasti.

- Nisam se toga setio.

Grof Šmetau se utom nekako našao pored mene i, valjda videvši da se često okrećem, počeo da mi objašnjava kako i zašto se grade bedemi:

- Da li znate da je, pre nego što su usavršeni topovi, najvažnija i najbolja zaštita grada bio visoki bedem? I pošto osvajači nisu imali načina da sruše bedem već samo da ga preskoče, tada je njegova visina bila presudna za odbranu. Što moćniji i važniji grad, to viši bedemi. Onda, prvo su izmišljene mine. Visoki i zbog toga tanki bedemi (nijedan grad nije toliko bogat) lako su rušeni. Ah, da li znate da je Beograd bio prvi grad koji je miniran? Zamislite, prvi put su mine eksplodirale ovde, ispod ovih bedema. I što je najbolje od

svega, odbrana je minirala turske rovove koji su bili opasno blizu tvrđave. Bilo je to 1439, zaslugom Džona Vrana koji je zanat učio u Italiji. U to vreme, Italijani su bili glavni za ratnu tehniku. Vidite koliko se promenilo od tada. Rat se vodi topovima i bedemi su niski i debeli jer ih niko ne preskače već probija đuladima. Sada smo mi Nemci vodeći u tome.

- Zaista? Ja sam mislio da je maršal Voban najveći stručnjak za napad i odbranu gradova. Šmetau je pocrveneo.

- Neko mi je ukrao Vobanovu knjigu - promrmljao je - a ko krade knjige...

- Pisci - preduhitrio sam ga. Začutao je i poterao konja.

I ja sam poterao konja da bih ga stigao.

- Oprostite, grofe, što ću biti tako slobodan da vas upitam kako ste bili prurušeni sinoć? Šmetau se trgao i gotovo zgrčio, povukao uzde i zaustavio životinju ispod sebe. I ja sam ukopao konja.

- Ja nisam bio prurušen u Ludviga, ako ste to mislili. Ludvig je bio moj jedini prijatelj i ja se gadim na onu skandaloznu obrazinu koja se pojavila sinoć. Naći ću ja tog zlikovca, mnogo lakše nego što on misli. Imao sam samo jedan kostim đavola i taj sam izdao vama.

Nije mi bilo jasno o čemu Šmetau priča. Ali me je podsetio na vrlo prostu činjenicu koju sam ludo zaboravio da Šmetau zna ko je nosio koji kostim pošto ih je on izdavao i verovatno primao natrag. Iznenada sam shvatio koliko mi je Šmetau bio bitan; obožavalac bedema je bio jedini čovek koji je znao sva prurušavanja u Beogradu. Doduše, nije imao pojma ko je preuzeo ulogu njegovog jedinog prijatelja. Čudno je kako je veliko i široko znanje obično beskorisno kod stvari najvažnijih srcu.

- Imali ste neki kostim koji niste izdali? - bilo je najsuvislje pitanje koje sam mogao da smislim. - Imao sam, naravno, dosta toga što niko nije hteo, ali đavola sam imao samo jednog.

- A bila su dva na maskenbalu! - konačno sam shvatio da Šmetau priča o mom najneprijatnijem iskustvu u Beogradu.

- Drugi đavo? - upitao sam oprezno - drugi đavo je bio Ludvig?

- Ne! Ludvig Vitgenau je bio najbolji čovek na svetu. Ta odvratna priča koju su širili naši neprijatelji bila je dovoljno besmislena da svi poveruju u nju. Naročito posle...

- Naročito posle? - pokušao sam da ga ohrabrim da priča.

- Kada je posle svoje smrti Ludvig... Razumete? Rekli su da to mora da su nečastive sile u pitanju. Rekli su daje Ludvig sam đavo i da je to početak Strašnog suda.

- Strašnog suda!?

Iznenada se okrenuo prema meni i pogledao me oštro. U trenutku je promenio držanje. - Bili ste dovoljno dugo prerušeni u đavola da ne znate šta je Strašni sud.

- Ne razumem.

- O, razumete vi mnogo više nego što se pretvarate. Onda je ponovo obo konja i odjahao napred.

3.

Samo što mi je Šmetau pobegao, a pobegao mi je zato što nisam ni imao želju da ga jurim jer sam osetio obamrlost kao i uvek kad se spomene Strašni sud, dojahao je Novak.

- Razmišljao sam, gospodaru. Razmišljao sam ja o tome i ranije, ali vam nisam rekao. Zar nije prorečeno da će kada bude vreme Strašnog suda, najboljima manjkati svako uverenje, a da će najgori biti puni velikih strasti. Da li je to vreme stiglo? Naravno da nije, tako je uvek, utešio sam se.

- Odlično, nemoj ni ubuduće da mi saopštavaš. Uopšte nije obraćao pažnju.

- Razmišljao sam o tome zašto ste vi došli u Beograd. Prvo sam uvideo da to mora da je neki vrlo važan razlog čim meni ništa niste hteli da kažete. A za vas, koliko vas poznajem, najvažniji je strah. To je vaš glavni pokretač i, shodno tome, glavna posledica.

- Stvarno!?

- Da. I ta vaša ironija je isto tako strah i ništa drugo. Samo, kad se manje plašite, onda iz toga bude ironija; kad se više plašite, veliko zlo. Kad se manje plašite, onda pričom zlo činite; kad više, onda delom.

- Mudraca imam za slugu, nema šta.

- Da imate mudraca za slugu, bili biste Bog. Imate samo razočaranog i pametnog usamljenika.

- Šta će Bogu sluge?

- Dakle, shvatio sam da ste došli da vidite šta je sa vampirima. Ali i dalje mi nije bilo jasno zašto vampiri. I sinoć u kafani sam shvatio i

to.

- Znao sam ja da je alkohol blagosloven za tebe.

- To što božje prideve dodajete svojim imenicama, neće me zbuniti. Ja znam da ste vi ovde zbog Strašnog suda.

Dva puta za tako kratko vreme najgore dve reči na svetu, to je bilo previše za mene. - Glupi slugo! Šta ti znaš o Strašnom sudu?!

- Znam da ovde umrli oživljavaju, a apostol Jovan u svom Otkrivenju kaže da je to jedan od znakova da će uskoro biti Drugi dolazak i Strašni sud. Zato ste se vi zabrinuli i došli da proverite da li se ovde zaista mrtvi dižu i postaju vampiri. A vi znate da kad naš Gospod drugi put dode među nas, da će nam suditi po svim gresima našim. Vama prvom.

- Po svim gresima našim! Eto! Eto! Po gresima, ne po dobrim delima.

- Biće pravedan Sud i pravedan Sudija - rekao je i klimnuo glavom.

- Da li ti misliš da će to suđenje biti po zakonima i pravu? Da će, kao u Engleskoj, sudije u sudnicu da uđu, veličanstveno da se na knjigu zakunu? Udare čekićem? Da će sa leve strane biti branilac, a sa desne tužilac?

Neće! Samo će Krezubi da bude. Da lomi pečate, kao anđeli njegovi, pečate davno napisanih presuda. Sa kojih je mastilo nestalo, sastrugalo se od jačine patnji i bola. Ali nije njega briga za to. Svaku reč, svaku kretnju, najmanje delo on će ti nabrojati, i neće te pitati što si to činio, je li ti bilo teško, da li si mogao drugačije. Ništa neće taj preskočiti. Ne zavaravaj se. Neće biti ni sudnice, ni branilaca, ni oslo-bađajućih presuda. Jer on je ceo svet u sudnicu pretvorio, da niko nikog ne može da brani. A sam je i tužilac i sudija. Neće biti ni zakona, ni prava.

- Ali pravo je đavolsko, a pravda je božja. Tako i treba da bude, po pravdi, a ne po pravu. - Pravo jeste moje, a nek ti bude daje pravda njegova. Samo, gde je on da presuđuje svakoga dana jer to ljudima treba, i gde je njegova pravda sada na zemlji? Gde je on kada sudovi zasedaju? Gde je njegova pomoć ljudima?

- Pravo je na ovom svetu, a pravda će da bude na onom.

- A ja ti kažem: po pravdi kada bude, svi će biti krivi. To rekavši, ućutao sam. Zar taj bedni sluga nije shvatao da je Strašni sud kraj

sveta kakvim ga znamo i da se ja ne bih osećao lepo. Poželeo sam da se smirim. A nisam imao ništa više da kažem.

Krezubi. Krezubi. Da, bilo je to davno.

Bilo je veče, ne tako toplo kao što zna da bude u Jerusalimu. Stazicama sam se peo uz Maslinovu goru jer sam znao da ću ga tamo naći. Mada sam osećao daje već kasno, ne te večeri, već da je kasno za sve večeri. - Došao si da oprostiš, da vaskrsneš mrtve? Da isceliš bolesne? Da se igraš Spasitelja? Ko te je zvao, bedniče krezubi? Ko te je zvao i kojima si potreban?

- Sedi - odgovorio je frfljajući kroz svoje retke zube -sedi da popijemo vino.

I seo sam na kamen kojim se melju masline. Odakle mu vino, ne znam ili se ne sećam. Ali bilo je slatko, kao i sva samarijska vina.

- Ljubav je hram koji sam došao da podignem.

- Aha, to znači „dići ću ga za jedan dan“. Budale se zaljube za jedan dan... Ma ti si jedan zavodnik, ništa bolji od onih što upropašćavaju čestite žene, što obećavaju a ništa ne daju.

- Pij vino i ćuti - rekao je.

Ozbiljno sam se zamislio da li mu je palo na pamet da me napije. Učinilo mi se da sam video nekoga u maslinjaku niže od nas. Krezubi je pogledao u pehar i rekao:

- Došao sam zbog onih koji će da popiju svoje. Zbog onih koji neće mimoći svoju čašu, iako mogu. - Ne luduj, nego ustani i pođi sa mnom, digni glavu i odreci se svog oca - uhvatio sam ga za ruku. Bila je hladna, kao beživotna.

Opet sam video da se nešto zabelasalo niže u maslinjaku.

- Ako sada pođemo, sve će trajati večno. Neće biti kraja sveta, neće biti Strašnog suda, neće biti pakla...

- Ali će biti smrti - rekao je i pogledao me oštro. Progutao sam grudvu gustog vina. Onda sam ispio ceo pehar. Nijedan od njegovih glupih učenika nije bio u blizini. Kada sam se uspinjao, prošao sam pored Petra koji je hrkao. Jovan je možda prisluškivao, to bi ličilo na njega.

- Imam kratki mač ispod ogrtača. Oni će uskoro doći. Još možemo da pobegnemo. Gledao me je bez reči neko vreme.

Dole se opet nešto zabelasalo. To mora daje bio Jovan.

Nikad mu nisam obećavao ništa izvanredno i neviđeno. Takva obećanja su za prostake i luđake. Samo sam mu ponudio da mu spasem život, tu na Maslinovoj gori. Samo sam hteo da ga nagovorim da pobeegnemo sa tog točka za meljavu. Nikad nisam obećavao hlebove namesto kamenja, niti let, niti moć. Nikad. Posle su to izmislili da bi me učinili moćnijim i strasnijim. Morao sam da budem beskrajno opasan, da bi on bio beskrajno dobar.

Nije se pomerio sa točka.

- Ne mogu više - gotovo sam plakao. - Ne mogu više da se plašim. Ne mogu više da mislim o paklu. Prekini sad i neće biti pakla. Pusti ljude da žive i umru. Šta će im više?

- Pakao je tamo gde si ti, i gde si ti, tamo je pakao. Ja ne mogu da ti pomognem. Došao sam da pobedim smrt i samo je smrću mogu pobediti. Svojom.

Zaćutao je. Dugo je sedeo na kamenu bez glasa.

4.

- Znaš kada ću se vratiti? Hoću da ti to znaš. Vratću se kad ljudi ne budu brinuli o paklu i kada konačno budu uvereni da sam mrtav, da su me ubili. Da, uzviknuće i to. Doći ću kada me ljudi zaborave.

Utom su se pojavili vojnici rimske jerusalimske legije, na čelu sa stotnikom.

- Ja sam Oto Maksim - rekao je plavokosi stotnik i imam naređenje prokuratora Judeje, Pontija Pilata, da uhapsim Isusa iz Nazareta.

Krezubi je prišao i pružio ruke prema stotniku.

Brzo su prošle sve ove godine. Mnogo brzo. I mogao bih da se kladim da niko od tada nije mislio o paklu više nego ja.

Da. O paklu. Posle, jednom, čuo sam kad je onaj Englez, onaj što su ga proburazili u krčmi zbog nekog dečaka, rekao nešto slično kao Krezubi o meni i paklu. Još sam neke rečenice iz našeg razgovora čuo kasnije. Čovek bi pomislio da je bila čitava gomila onih koji su prisluškivali.

Ali moj sluga je zaista bio mudar. Shvatio je o čemu se radi. Pozvao sam ga jer sam i ja mudar. Čak i najveći planovi, čak i najuzvišeniji planovi Krezubog i njegovog oca i onog trećeg ostvaruju se kroz obične ljude i njihova prosta, predvidiva dela.

- Taj Vitgenštajn, zašto je on važan? Raspitaj se.

- Vitgenštajn?
 - Da, Ludvig Vitgenštajn je bio jedini prijatelj grofa Šmetaua. Onda mu se nešto gadno desilo, i to izgleda dva puta. Razgovaraj sa Šmetauovim slugom.
 - Sada?
 - Da, sada.
- Odmah me je poslušao i vratio se među sluge.

Glava treća

PRIPOVEDANJE I PRIPOVEDAČU PRIGOVARANJE

(U ČUTANJU JE ZLO)

1.

Tada smo prošli i drugu kapiju i izašli iz varoši u Unter Racenštat. Novak je i dalje divanio sa slugama, a mene niko nije uznemiravao. Gledao sam preko ćelave Šmizlinove glave desno u Savu. Bila je mutna i prljava od sinoćne oluje. Ta reka je svakog dana imala različito lice. Zar nije onaj Grk što su ga zvali Mračni rekao da čovek ne može dvaput da uđe u istu reku. I ta misao je Tula ljudskog znanja. A suština je u tome da ne može isti čovek dva puta da uđe u istu reku ili različite reke. Ljudi su promenljivi kao i reke.

Iznenada, između mene i Šmizlina je ujahala neka prilika. Po turski odevena. Odakle Turci u Beogradu, upitao sam se. Isprva mu nisam video lice. Veliki crveni turban ga je zaklanjao. Kaftan od najfinije kadife, sav izvezen biserima i sedefom, uveliko je prekrivao konjske sapi. Čarapa mu je bila plava kao tirkiz, a papuča mu se završavala crnim biserom. Onda se okrenuo ka meni i odmah sam ga prepoznao. Njegovu retku dugačku bradu i plave oči. Bio je to veliki vezir Jusuf Ibrahim. Ogroman sedefni ukras krasio mu je turban i gotovo me zaslepio iako nije bilo sunca da se odsijava sa njega.

Setio sam se vezirovog pečata. Bio je podeljen na dva polja: u prvom, većem, pisalo je: Jusuf Ibrahim, istinski rab božji; a u drugom, manjem: U ćutanju je sigurnost. Kakvu sam samo spretnu splotku bio smislio i namestio ovom vrlom Bosancu što se bio izdigao u Istanbulu! Svilenim recima preporučio sam ga sultanovim doušnicima, glatke i zle same su se uvijale u gajtan oko vezirovog vrata. Ali poslovi su me zvali dalje, sa Levanta na Orijent, i ja sam isplovio iz Roga ne obazirući se. Posle sam čuo da se izvukao i iz zahvalnosti Alahu (kao da sam ja šejtan) sagradio most na Žepi, odakle je bio rodom. E, to već nije moglo nekažnjeno da prođe: uzeo sam i napisao mu pismo, podražavajući rukopis jednog njegovog zemljaka. U pismu sam mu preporučio kakav natpis treba da ukleše na mostu:

Kad Dobra Uprava i Plemenita Veština Pružiše ruku jedna drugoj,

Nastade ovaj krasni most, Radost podanika i dika Jusufova Na oba sveta.

Posle, jedne večeri sam prolazio pored Žepe i seo da se odmorim na kamenu ogradu mosta. Sve je bilo hladno, ali most je bio topao, čuvao je u sebi dnevnu žegu. Ali na njemu nije bilo nikakvog natpisa. Rekao sam sebi da ni to ne srne da prođe nekažnjeno...

I staje sad taj Bosanac hteo od mene? Da mi se osveti? I kako je uopšte Veliki vezir mogao da jaše zajedno sa Austrijancima? Odjednom mi je palo na pamet da je on utvara. Kao jedna od onih utvara koje sam već sretao u Unter Racenštat. Mora da ga ostali nisu ni videli.

I dok sam te misli motao, on se glasno nasmejao i rekao:

- Onravts ondej ej omas a irt avs an i kat adžom mondejdo atsem avd an is adas. - Njegovo lice je počelo da se menja. Retka dugačka brada mu je nestala, oči se ukрупnjale, turban se spustio u kovrdžavu vlasulju. A zeleni kaftan u...

Purpurni ogrtač!

Bio je to purpurni grof koga sam video kad sam se vraćao u Beograd. Papuča sa crnim biserom na vrhu ostala mu je i nije se pretvorila u jahaću čizmu. Ali to me nimalo nije utešilo. Još više me je zabrinulo. Pošto je purpurni, jasno, bio Austrijanac, znači da je i pošao sa nama i da neće nestati, kao što bi, da je Turčin, nestao u najboljoj tradiciji duhova iz boce.

I zašto mi se obratio onako? Dakle, ili je hteo da ga ne razumem, ili je znao ko sam ja i saopštio mi šta je hteo tako da ga niko drugi ne razume. Šta god od ta dva bilo, nije valjalo. Jer, ako mi je pričao zato da ga ne razumem, onda je lud, a luđaka se valja plašiti više od zlih; a ako je znao ko sam, onda je mogao da bude moj najveći neprijatelj. I regent Srbije je ispočetka znao ko sam ja, ali regent Srbije nije mogao da se pretvara u velikog vezira. A ako je i moj najveći neprijatelj ovde, onda to može da znači samo jedno: da se ovde zaista sprema smak sveta.

- Šta se zbiva, gospodar, opet se osećate na sumpor? - pitao je Novak.

- Ćuti!

- Ne vidim ništa...

- Ćuti!

- Ali ne razumem.
- Aman, ćuti.

Ali bio je toliko dosadan da me je na kraju smirio. Usporio sam konja, tako da zaostanem za purpurnim. Novak je mudro učinio isto. Kad smo bili dovoljno udaljeni od purpurnog, pitao sam Novaka:

- Da li vidiš onog sa purpurnim plastom?
- Ne vidim nikog sa purpurnim plastom.
- Koliko nas ovde ima?
- Osmoro, sa nama dvojicom. Kakva su to pitanja?
- Nije važno, da li si se raspitao o Vitgenštajnu?
- Taj se zove Vitgenau.

Ko može da pamti ta silna prezimena? Jedva sam držao u glavi sve te evropske porodice i njihove porodične veze. Nemilice su se ženili i udavali. Svi su nosili po dva prezimena i svi su sa svima bili u srodstvu. S velikom radošću ću dočekati dan kada se budu manuli tih plemićkih zavrzlama, brakova, prezimena i ostalih izuma za nejednakost. Vidim da su engleske kolonije u Americi već uznapredovale u tom pogledu. Tamo nema grofova, barona, princeza i drugih krvnih prednosti, tamo je na ceni samo sposobnost. Baš mi se sviđaju ti prekomorski momci.

- Dobro, pričaj.
- Rođen je u Nemačkoj, u dobroj katoličkoj porodici, ali se pričalo da ima jevrejske krvi u njemu. Posle je otišao u Englesku. I odatle došao u Beograd.

Luđak.

- Navodno je rekao: Svet je sve što je slučaj - nastavio je Novak.
- Ne razumem.
- Niko ne razume, ali su ga zato veoma cenili.
- Razumem.
- Kako bilo, Vitgenau se posebno bio namerio na dve cisterne koje je Doksat dao da se izgrade za tri godine: u Beogradu i Petrovaradinu. Svi su bili uvereni da je on došao u nekakvu inspekciju, da proveri je li bilo pronevera i sličnih marifetluka tokom zidanja kalemegdanske tvrđave. Ali Šmetauov sluga mi je rekao, u poverenju, da Vitgenaua niko nije poslao, naročito ne car iz Beča, već da je on došao sam, po svojoj želji, da siđe u cisternu.
- Zašto, zar ne može da se siđe u cisternu?

- Nije ni imao mnogo vremena, siromah je ubrzo po dolasku nestao.
- Možda je ipak sišao u cisternu? He, he, he. Samo nije mogao da izađe. To je prava tajna cisterne: kad siđeš, saznaš sve što si hteo, ali ti više nema povratka.
- Koliko sam ja čuo, postoji par spiralnih stepenica kojima može da se dopre do razine vode. Jedno stepenište je za silazak, drugo za uzlazak.

2.

Kažete da je moja priča nedоследna i da sam kazala stvari koje su suprotne jedna drugoj? I kažete da je zato jasno da lažem?

Da lažem, sve što kažem bilo bi savršeno dosledno, sastavljeno bez greške. Jer da lažem, unapred bih smišljala šta ću da lažem i ispričala bih vam besprekornu priču. Da lažem, pazila bih na Aristotelova pravila logike. Ovako, pošto vam kazujem istinu, ne mislim i potkradaju mi se greške. Svaka savršena priča je laž. A istina je krivudava i nesmislena. Kad govorimo istinu, ne pazimo na logiku jer je oslonac istine ona sama a ne Aristotel.

Samo laž živi na pravilima zaključivanja.

Oprostite, ali ne čujem vas.

Šta je bilo dalje?

Dalje smo seli za postavljeni sto. Nas sedmoro. Vuk Isaković nije bio sa nama. Kad bolje razmislim, nisam ga uopšte videla sve do narednog jutra. A on nam je bio dodeljen kao zaštita.

Ogrnula sam se svojim najdražim purpurnim ogrtačem, jer je bilo previše hladno za sedenje. Poslužili su nam prvo čaj od jasmína. U to vreme stavljala sam prilično šećera u čaj. Ali samo što sam bila dohvatila kašičicu, Šmetau, koji je sedeo pored mene, uhvatio me je za ruku, tako da sam prosula šećer po stolu. Izvinio se, ali sam odmah znala da je to namerno učinio. To se ispostavilo kao tačno jer, kad sam drugi put zahvatila šećer, Šmetau me je gurnuo, ja sam opet prosula šećer a on se ponovo izvinio. I moj treći pokušaj da uspem šećer u čaj sprečio je Šmetau i tada sam morala da ga pitam šta mu to znači.

- Ne stavlja se šećer u čaj od jasmína - odgovorio mi je.
- Zar niste to mogli da mi kažete?

- Da sam vam rekao, možda biste me poslušali ali biste ubrzo zaboravili, ovako ćete sigurno zapamtiti moju bezobrazluku, ali i to da ne stavljate šećer u čaj.

- A šta ako ja, baš zbog vašeg bezobrazluka, budem stalno radila suprotno vašem nemuštom savetu? - Vi ste dovoljno pametna žena da znate kako se iz inata čini zlo samo sebi i nikom drugom.

- Čemu imam da zahvalim za promenu vašeg ponašanja prema meni? Gotovo do malopre ste me optuživali za ubistvo vašeg prijatelja grofa Vitgenaua?

- Ja!? Ja sam samo razgovarao sa vama kao sa srodnom dušom. Sa kim da govorim? Pa pogledajte molim vas ovo malo ali odabrano društvo kretena. Ovog bečkog grofa koga nikad niko nije video, a navodno je stekao titulu u prekomorskim kolonijama, kao da se tamo nešto dešava. I još mi je ukrao knjigu maršala Vobana.

- Ja sam mislila da ste vi prestali da čitate knjige?

- Otkud vi to znate?

- Loš glas se nadaleko čuje, znate kako se kaže - rekla sam i najljubavnije se osmehnula. Poslužili su supu.

- Ovo je kineska supa sa nudlama - rekao je Šmetau. U tišini smo jeli supu, ne znam zašto niko više nije pričao.

Na red je došla začinjena ljuta boranija, ali i dalje su svi ćutali. Tek kad su sluge donele glavno jelo, Šmetau je progovorio:

- Ovo je patka sa „pet začina“ i palačinkama. Sprema se tako što u pileću supu stavite patku, sačekate da proključa i onda dodate soja sos, šećer, so, đumbir i anis. Smanjite vatru, poklopite i kuvate koliko traje Mnogo buke ni oko čega u boljim pozorištima.

- Ali ako ste prestali da čitate, zašto vam je bitno to što vam je Fon Hauzburg ukrao knjigu? - Ja sam prestao da čitam prozu i poeziju, stručne knjige i dalje kupujem i proučavam. Sklonite patku sa vatre i osušite je. Zatim je namažete iznutra i spolja mešavinom „pet začina“, posoljenim crnim pasuljem, i vinom. Kukuruznim i pšeničnim brašnom utapkate patku spolja. Držite je tako koliko traje jedan čin kod težih drama, nipošto komedija. Onda pržite patku u vrelom ulju dok ne potamni, pa je ocedite. Onda uzmete palačinke, i to mandarinske palačinke, i zavijete ih u mokr peškir pa stavite iznad pare i držite koliko traje Hamletov monolog u drugom činu. Na kraju...

- Zašto ne čitate više prozu i poeziju?

- Na kraju isečete patku u komadiće. Sada dolazi na red postavljanje. Zato što sam tražio, draga moja princezo, tražio sam i nisam našao. Nijedna mi knjiga nije bila dobra. Sve počnu kako treba, ja se zadivim, zanesem, zaljubim, a na kraju mi sve bude nedostojno, razočaravajuće, nikakvo. Isprva sam mislio da su ti pisci nevešti,

da znaju da zapletu a ne znaju da raspletu. Ali, s vremenom, ispalo je da nijedan ne ume da me obraduje na kraju. Dakle, kineska kuhinja mnogo polaže na serviranje jela. Pospite palačinke hojsin sosom, pa na to metnite nekoliko parčića pačetine, dodajte praziluk, uvijte i jedite. A onda sam shvatio u čemu je bila moja nevolja. Ja sam očekivao da mi te knjige, te knjižice, na svojim konačnim stranicama objasne smisao života. A one nisu to činile. One su samo ženile glavne junake, ubijale ih, krunisale, ili ih vraćale sa dalekih putovanja. Kakvog smisla tu ima? Kakvog smisla, moliću lepo? Zaboravio sam, princezo, oprostite, količine sastojaka, oprostite mi, ali pitaćemo kuvara ako vas zanima.

- Dragi grofe, da li biste dali da se vaš portret iscrta u pesku?

- Naravno da ne - uzviknuo je.

- E, pa onda, da li bi dragi Gospod Bog dao da se u nečem tako trošnom kao što je jezik objasni suština sveta?

- Apsolutno se slažem sa vama, princezo regentkinjo - umešao se Fon Hauzburg. - Pomislite samo na jezik i šta se sa njim dešava pred našim ušima, da ne kažem jezicima. Takoreći do pre neki dan, reklo bi se: izmenite stražu; sada se kaže: izvršite izmenu straže. Koliko sutra reći će: izvršite izmenu stražareće jedinice. Preksutra, ni sam đavo ne bi smislio takvu gomilu besmislica. Zar to nije dokaz bede i propasti jezika? Kako onaj da pusti da se na takvom jeziku iskaže najveća tajna. Kako?

- Grofe Fon Hauzburg, ne zaboravite da je Gospod stvorio svet govoreći. Jezikom je stvoren svet, jezik je bolji od sveta, jezikom može biti i objašnjen svet, samo što to pisci ne umeju i ne znaju - odbrusio je Šmetau. - Oh, pa znaju. Odlično znaju. Ako je onaj stvorio svet govoreći i ako je u početku bila reč, onda je pogrešno izgovaranje reči, premetačina, metafora, svaka izmena, svaka figura, uništivanje sveta. A tek ironija! Najopasnije oružje. Zamislite samo

daje onaj rekao „Neka bude svetlost“, ali ironičnim glasom u stvari stvorio tamu. Izvrtanje jezika je izvrtanje sveta. To je posao samog đavola, verujte mi - izgovorio je u jednom dahu Fon Hauzburg.

- A šta je sa onim knjigama u kojima nađete lepe i mudre rečenice i izraze, pa se, dok čitate, promeškajite ili pomerite ili sasvim ustanete jer morate da prekinete čitanje. Onda se protegnete i prošetate. Razmislite. Ne postoji veće zadovoljstvo u čitanju nego kad vas knjiga natera da nakratko stanete. Na neki način, čitanje je nalik telesnim strastima koje se sastoje koliko od kretanja, toliko i od prekida. Prekida tokom kojih znate šta je bilo i radujete se onome što sledi. Da li nam je tada zaista potrebno objašnjenje sveta? I romani ili pesme ne služe da objasne ovaj svet, niti da ga pokvare, već nam služe da otputujemo u njih i boravimo neko vreme u vazдушnim banjama reči, stihova, poglavlja - rekla sam ja.

Svi smo začutili, a onda se Fon Hauzburg javio:

- A kako se po vama razlikuju pravila života ovog sveta i pravila sveta književnosti?

3.

Dozvolite mi da malo predahnem, već dugo pričam. Teško je setiti se svega kako je rečeno i praćeno pogledima i pokretima. Eh!

Mnogo je godina prošlo i mnogo toga se izmenilo. Eto i ta revolucija u Francuskoj. Ko je to u ono vreme mogao da zna? A vi mene ispitujete o stvarima davnim i zato nebitnim, o zemlji koja je još onomad Turcima vraćena...

Kako? Kažete objavljena je knjiga!? A kakva knjiga? Dobro, razumem da ja nisam ovde da pitam. Razumem. Ali knjiga? Neko je o svemu ovome o čemu vam ja pripovedam napisao knjigu? Ha. Sad razumem zašto me ispitujete. Šta se stvarno zbilo, nije bitno, važno je šta piše u knjizi. Knjiga vas je uznemirila, događaji nisu.

Znam ja i ko je mogao da napiše knjigu. Znam ja i to.

Znam ja sada mnoge stvari. Evo, sada znam i mere sastojaka iz recepta za patku sa palačinkama i „pet začina“:

- četiri šolje supe,
- dve i po kašike tamnog soja sosa,
- pola kašičice soli,
- dve kašičice anisa,

- dve đumbira,
- jedna i po kašika smeđeg šećera,
- jedna i po kašika „pet začina“,
- jedna i po kašika crnog pasulja,
- dve kašike vina,
- kašika kukuruznog brašna,
- jedna i po kašika pšeničnog brašna,
- šest šolja zejtina
- šesnaest do osamnaest mandarinskih palačinki,
- hojsin sos i
- praziluk.

Sve ovo je za pola patke ili za celo pile, ako nećete pačetinu. Mislim da su za nas napravili dvostruku meru. Ne znam od čega se sastoji taj začin koji zovu „pet začina“, niti znam kako se dobija to hojsin vino. Ja to dobijam iz Kine, uvek, znate, kad naši kuriri nose poruke za Tjenanmen i natrag. Moja porodica ima dobre odnose sa carskom lozom Čin.

Nikad ne možete da znate šta sve ulazi u jelo. Nešto uvek ostane tajna. I da znate, što je taj nepoznati sastojak manji i naizgled nebitniji, to je jelo ukusnije i bolje.

Šta sam odgovorila Fon Hauzburgu? To ću vam ispričati kasnije. Ne moram da idem sve po vremenu zbivanja, zar ne? Vi ionako sve znate, šta je i kako je bilo. I po kakvom redu. Osim toga, nešto se tada desilo. Nešto je za priču bitnije od mog odgovora Fon Hauzburgu.

Jedan od slugu je nepažljivo zakačio tanjir sa kineskom supom i prosuo je po baronu Šmidlinu. Grof je morao da se izvini i da napusti sto da bi se presvukao. Ne shvatate značaj ovog događaja? Za tim ručkom, nisam ga ni ja shvatala. Kasnije sam i te kako razumela. Dakle, baron Šmidlin je otišao u onu stračaru da promeni odeću. Ali presvlačenje je duže potrajalo, ceo ručak, u stvari. Moram da priznam da smo već bili i zaboravili na njega. Pačetina, odnosno palačinke sa pačetinom brzo su nestajale i ja, zaneta, nisam ni primetila kada su ona trojica iz komisije počela da se dogovaraju, šapućući i nešto vrlo važno objašnjavajući jedan drugom. Videla sam da se Fon Hauzburg trudio da čuje šta šapuću, ali mislim da mu nije

uspelo. Ali ja imam neobično dobar sluh, odnosno tada sam ga još imala, pa sam ponešto mogla da čujem i razumem.

Uglavnom je govorio, to jest šaputao, onaj sa crvenom vlasuljom, a druga dvojica su ga slušala i povremeno odobravalala. U stvari, sve vreme su se ponašali kao da je taj crveni glavni, a ne onaj koga su nam prikazali kao vođu, onaj lekar.

4.

Da, ono što sam ja načula iz razgovora te trojice jeste ono što se zaista kasnije i dogodilo. Dogovorili su se da Klaus Radecki bude taj koji će sam da prespava u vodenici. Nije mi tada bilo jasno zašto ne bi sva trojica proveli noć u vodenici. Kasnije mi je grof Šmetau objasnio. Srbi ne bi verovali da nema vampira ako bi sva trojica prespavali u vodenici. Prema verovanjima, vampiri uglavnom napadaju usamljenike, tako da noćivanje cele komisije ništa ne bi dokazalo.

U međuvremenu, baron Šmidlin se vratio, taman da razlomi svoj kineski kolačić. U tim kolačićima se nalazila uska papirna traka na kojoj je napisana neka rečenica Konfučija ili Lao Cea, ili već nekog drugog. Navodno, niko ne dobije poruku slučajno. To je sudbina koja se ukazuje između slatkih prevoja.

Moja je bila: Radost je u putu, ne u cilju.

Kina?

Da, proročanstva su bila napisana na kineskom. Grof Šmetau nam ih je prevodio. Svima, naravno. Niko od nas nije znao kineski. Mada...

Mada, dobro se sećam, kao da je bilo juče, Fon Hauzburg se vidno trgao kad je razvio svoje proročanstvo. Pomislila sam tada da je umeo da pročita i da ga je to potreslo. Međutim, i on je dao svoj papirić Šmetauu da mu prevede. I grof Šmetau je preveo:

- Tvoj svet je celokupnost činjenica a ne stvari. - I Fon Hauzburg gaje iznenađeno pogledao, kao da Šmetau nije rekao ono što je pisalo već nešto sasvim drugo. Ali Fon Hauzburg ništa nije kazao, samo je uzeo natrag papirić i zgužvao ga.

A šta je kod Šmetaua pisalo?

Ne sećam se više. Čini mi se da je bilo nešto dobro. Nešto vrlo jasno i povoljno, za razliku od mojeg i Fon Hauzburgovog

proročanstva koja nisu bila ni dobra ni loša već nejasna. Makar su u ono vreme bila nejasna. Ne, nije me čudilo to što je grof Šmetau znao kineski. On je voleo Kineze i sve kinesko. To su svi znali. Često je umeo da kaže: „Ovde je istok vrlo blizu“, i da se zagleda u neku kinesku sliku, a bile su okačene svuda po palati. Tajanstvene, bambusovim mastilom na svili crtane slike kineskih predela. Verujem da ga je posmatranje tih slika smirivalo. Ja ga nisam često sretala, ali gotovo uvek kad jesam, bio je zagledan u neku od njih.

5.

Stepenica... Da, stepenica.

- Da li sam ti ikada pričao kako sam, idući stepenicama za Krezubim na putu za Golgotu, kako sam prestigao Mariju Magdalenu? Bila je to duša, znaš, duša kakva se retko sreće. Čak i ja koji sam tusta i trna prošao od ovog sveta, nisam odoleo toj namučenoj duši. Ljubav...

- Gospodaru, zašto vi to meni pričate? Da li vi zaista verujete da umete dobro da ispričate priču? I to još ljubavnu? Pa vi uopšte ne možete da ispričate ljubavnu priču. Zašto? Prvo, zato što ne umete da volite. Možete vi da budete vest i mudar pripovedač, ali ako ne umete da volite, džaba vam sva veština i sva mudrost.

- To što si sada rekao vrlo je glupo - odgovorio sam mu oštro. - Jer, ako je tako, to znači da samo ubica ume da priča o ubistvu, samo izdajnik o izdajstvu, samo ja o zlu i samo anđeo o dobru.

- To je poluistina, gospodaru.

- Kako?!

- Tako što samo đavo nije bolji posle priče.

- Ne razumem.

- Vrlo je jednostavno, gospodaru. Pripovedač mora da nauči od priče koju pripoveda; lik ljubavnik više da voli, lik ubica da se pokaje, lik izdajnik da padne pred kralja. Samo je takva priča prava priča.

- Sve ostalo je istina - rekao sam uz osmeh. Novak je zapalio lulu, bio je to dobar virdžinija duvan, ja sam ga nabavljao za sebe pa davao i njemu. Pogledao me je kao da je pušio hašiš.

- Zašto ja ne mogu da ispričam dobru ljubavnu priču kad sam bivao zaljubljen?

- To je pitanje, gospodaru. Biti zaljubljen, šta to znači? Da li ste ikada bili spremni da se predate voljenoj ženi, bez ijedne misli, bez trunčice straha. Da li ste ikad mogli da verujete u ljubav bez vaše omiljene odbrane: ironije?

- Ne, naravno, pa svaka žena je smrtna.

- Razumem to, gospodaru, tako svako misli, da je on besmrtna a svi drugi da su prolazni i trošni i da je u njima razlog naše uzdržanosti. Ne smejte se, gospodaru, to je tužno.

- I onda? - upitao sam.

- I onda, loš pripovedač ne ume da završi priču. Čak i kad ume da je zaplete, ne ume da je rasplete. Loša priča nema kraj, po tome se prepoznaje loš pripovedač.

- A ti si neki Aristotel!

- Možda sam i bolji. Od njega znam više o nekim stvarima. Ja znam da je zaplet jednak pitanju, a da je rasplet jednak odgovoru. Svako zna da pita, ali malo ko zna da odgovori, za odgovor treba postati bolji. Uvek mislim da je vama sve svejedno. Vi nikad ništa nećete naučiti. Zato ste đavo.

- Sad znam - kazao sam.

A on ništa nije rekao, samo je puckao taj virdžinijski duvan i gledao u zemlju preda se. I ja sam zapalio lulu i pušili smo zajedno.

6.

Grof Šmetau je objavio kraj ručka. Bila je to čudna objava, gotovo nenametljiva, sasvim neuobičajena za Šmetaua. I tada sam prvi put shvatila kolika je veličina u nenametljivosti. A Šmetau je patio od veličine, kao što ste mogli i sami da primetite, od neopisive zamisli o sopstvenoj važnosti koja se nije iscrpljivala samo činjenicom da će grof Maruli, očigledno neki njegov zaštitnik, doći da zameni mog muža, već se, na meni neobjašnjiv način, ticala i Šmetauovog položaja, koji je u tom trenutku već bio drugačiji i uzvišeniji od našeg. Ali to Šmetau još nije mogao da zna.

Kako god bilo, ručak je bio završen, a Radecki je ustao, blago se naklonio i objavio odluku da će on biti taj koji će prespavati u vodenici.

U tom naklonu, posle sam shvatila, bio je početak drugog čina. Tada su našu sudbinu počele da blago gnječe ruke neznanog

majstora, iz nepostojećih razloga nama nenaklonjenog. I tog poslepodneva je sve izgledalo kao pre, u najgorem slučaju kao neuvežbana scena iz loše drame. Spremali smo se da se povučemo na popodnevni odmor, bili smo umorni, ali dan je bio kratak i ispalo je da je to bio počinak. Bila sam uverena da će jutro biti isto kao i sva prethodna. Nisam očekivala od naredne zore ništa osim onoga što svaka zora nosi, poslove namesto misli i sigurnost namesto sumnje. Bar sam ja tako mislila. Možda drugi nisu. Možda su, hoću da kažem, neki od nas zaista bili spremni na susret sa vampirima.

Celog života učimo da razotkrivamo laži, da ih podižemo i ispod njih nalazimo istinu. Kada se konačno suočimo sa istinom samom, nemoćni smo. Jer u laži postoji smisao, u istini ne. Ja nisam očekivala vampire.

7.

- Ne znam zašto si tako strog prema meni. Ja sam, pre svega, pošten pripovedač. Ja ti uvek ispričam ko je šta rekao, čak i Krezubi, prenesem ti sve šta je bilo i kako je bilo. Doduše, nekad idem ispred radnje, nekad kasnim, ali sve to činim da bi tebi bilo zanimljivije, da više uživaš u priči.

- Ta, nemojte kasti. Sve što pričate ima cilj da vi ispadnete pametni, i ništa više. Ne sećam se nijedne vaše priče u kojoj je Hrist imao poslednju reč.

- Naravno, to bi bilo besmisleno. Kako iko može da poveruje u loša predskazanja, pretnje, nagle promene, opamećenja, vaskolika nadahnuća? A to Krezubi pripoveda i propoveda. A ja ti kažem da junak može samo da se nada nekom sasvim sitnom uspehu, glupom prosvetljenju, bednom obogaćivanju. Kažem ti, i to mu je mnogo.

- Ali...

- Dobar pripovedač uspori pred najvažnije događaje, pa onda iznenadi čitaoca obamrlom od filozofiranja. Iznenadenje sledi posle dosade. Pa onda, iznenadenje odmah posle iznenadenja. To je sjajan ironijski obrt. Kažem ti, ironija nije od stvarnog sveta. Eto, takav sam ja pripovedač.

8.

Pošli smo za Radeckim. On je hrabro išao nekoliko koraka ispred nas. Ispršen. Brzo smo se našli ispred vodenice. Bilo je to mračno mesto, u svako doba dana i u svako doba godine. Točak je bio crn, glomazan, truo.

Vodenica sama bila je stračara, oblepljena blatom i trskom.

Onda je Klaus Radecki skinuo pelerinu i kratki kaput, ostavši samo u beloj košulji. Podvrnuo je rukave kao da ga čeka neki posao unutra. Rekao je da ćemo se videti sutra.

Ušao je unutra, zatvorio vrata za sobom. Mi smo stajali i gledali. Ništa se nije dešavalo, ali osećala sam se neprijatno. Prošlo je kratko vreme i tek onda smo počeli da pričamo. Tada sam i primetila seljake koji su zajedno sa nama posmatrali ulazak Radeckog. Na kraju, sve je to i bilo smišljeno zbog njih. Tako sam verovala. Ali, iako smo pričali, niko nije skretao pogled sa vodenice. Dugo smo stajali i razgovor je sve više i više jenjavao. U jednom trenutku, sasvim je prestao. Zacarila je tišina, ali ne zadugo. Uskoro smo čuli hrkanje. Iz vodenice. Bio je to Radecki koji je, valjda umoran od maskenbala, čvrsto zaspao.

9.

Kad smo stigli u Dedejsko Selo, već se bilo smrklo. Baron Šmizlin je dao da se spremi ručak na otvorenom, bila je to odvratna kineska hrana sa čitanjem odvratnih proročanstava iz odvratnih kolača. Ništa me ne može razuveriti da grof Šmetau nije lično ispisao ta proročanstva (taj momak je znao kineski) i podmetnuo svakom od nas ono koje je smatrao odgovarajućim ili ono koje je najbolje ispisivalo našu sudbinu po njegovoj želji. Jedva sam sačekao da se ručak završi i zvanično. A završio se, u stvari, vrlo nezvanično, kada je grof Šmetau prosuo vino po svojim pantalonama i morao da se udalji od stola. Za njim je, odmah, ustao i Radecki, rekavši da mora da se spremi za noć u vodenici. Činilo mi se da se svi pomalo neprijatno osećaju, verovatno zbog kineskih kolača. Svi su počeli da napuštaju trpezu, samo su princeza i baron Šmizlin i dalje pričali i kikota se, ona koketno, on kao kokoška.

Vrlo brzo, Radecki se ponovo pojavio, mlad i odvažan. Šmizlin je naglo ustao, do zemlje se poklonio princezi i učtivo pokazao rukom Radeckom da krene. Radecki je stajao zbunjen jer nije znao kuda

treba da ide, odnosno znao je da mu je cilj vodenica, ali nije znao put do nje. Pošto je Radecki bio bečka škola vaspitanja, i on je ljubazno dao znak rukom Šmizlinu da Šmizlin prvi krene. Baron Šmizlin, pošto je i sam bio dete bečke kulture, ponovio je svoj pokret da prepušta prednost Radeckom. Tu se već Radecki manuo bontona, što je bio očigledan >znak da nije bio hladan kako je želeo da izgleda, i viknuo:

- Ne znam put!

- Ah, oprostite - promrsio je Šmizlin i blago se naklonio Radeckom. Zatim je vrlo neodlučno pošao.

Vodenica nije bila daleko. Možda jedva dvestotinak koraka od trpeze. Radecki je skinuo redengot i ostao samo u beloj košulji. Podvrnuo je rukave i, bez okretanja prema nama, stupio unutra. Primetio sam da su seljaci koji su bili oko nas netremice posmatrali događaj. Mi smo dugo stajali okolo i pričali. Ja nisam pričao. Tražio sam pogledom pogodno mesto gde ću noćas da se sakrijem da bih nadgledao vodenicu. Prosto nisam imao poverenja u Srbe i tog momka iz Požarevca, a da i ne pričam kako u nepostojanje vampira uopšte nisam bio siguran. Na pedesetak koraka od vodenice bio je veliki, gotovo osušen hrast. Iz njegovog niskog stabla prestale su da rastu dve debele grane koje su, svaka svoju, nosile ogromnu krošnjju. Odlučio sam da se popnem na jednu od tih grana, u krošnjju, i sa pristojne visine nadgledam noćne događaje u vodenici. Ali prvo sam morao sa svima zajedno da se vratim u neku izbu koja nam je bila određena za spavanje, pa da se odatle onda iskradem. Svakako sam to morao da obavim pre ponoći jer, kako mi je Novak objasnio, ponoć i gluvo doba noći su, po seljačkim pričama, najbolje vreme za vampire.

Dok sam ja tako razmišljao, razgovor oko mene je prestao i najednom je bilo tiho, kao što zna da bude u paklu. Onda se začulo hrkanje. To je Radeckom, u vodenici, umor prevladao strah. Ili je hrkanje bilo lažno, pomislio sam, možda je to bila igra za seljake, možda za nas, da se pokaže kako nikakve opasnosti nema. Neko je rekao:

- Radecki je zaspao!

Glava četvrta BEČKI DOGOVORI

1.

I više se nikada nije probudio.

Ali, naravno, vi to znate. Da nije tako bilo, ne bi bilo ni ove zakasnele istrage.

Ne znam ja zašto je on odmah zaspao. Na kraju, možda to i nije bilo njegovo hrkanje, možda je to bio neko drugi, iza vodenice, neko ko je želeo da se hrkanje čuje. Ne zaboravite da Vuka Isakovića nije bilo na našem vidiku.

Nikog ne optužujem, samo pričam kako je bilo.

Možda je tajanstveni sastojak u kineskom receptu za Radeckog bio otrov. Otrovi dovoljno jak da ga ubrzo posle jela uspava, i dovoljno slab da ga ne ubije odmah. Kako god bilo, hrkanje je za sve nas bio neugovoreni znak da napustimo to mesto. Krenuli smo ka onoj kolibi. Meni je bilo muka pri samoj pomisli kakav me smrad i beda tamo čekaju. I nisam mnogo žurila. Često sam se i osvrtala. I primetila da se seljaci razilaze.

Mislila sam kako je Radecki hrabar. Mislila sam kako bi se to hrkanje sigurno svidelo mome mužu. Aleksandar je prezirao svaku umerenost. Tražio je, a ako toga nije bilo, onda vesto umišljao, da sve u njegovom životu bude ili najuzbudljivije, najlepše, najhrabrije, najsnažnije, ili besmisleno. Za njega nikad nisu postojala putovanja ili međuvremena, on se stalno nalazio u jednoj od krajnjih tačaka: ushićenosti ili najtežeg očajanja. Voleo je da govori kako je umerenost za kukavice. U to vreme sam mu se divila i zato o Radeckom, ni u jednom trenutku, nisam razmišljala kao o budali.

Već sam gotovo bila stigla do kolibe kada mi se grof Šmetau obratio. Bilo mi je drago da bilo s kim pričam, samo da bih odložila ulazak.

- Da li možete da zamislite - rekao je grof Šmetau - nepobedenu vojsku, na čijem čelu jaše Doksati, kako se uspinje uz Srbiju, dok joj rep briše Austriju. I što joj se više njuška bliži Beogradu, to joj rep otkriva više turske zemlje. Za njima ide Dunav izbeglica i Sava turskih uhoda. Već su jedan dan bliže Beogradu. A za to vreme glava izdaje sedi u gradu i čeka da dođe ruka.

- Šta hoćete time da kažete? - upitala sam.

- Hoću da kažem to što sam rekao, ništa više. Vi ne znate, ja znam. Ali bi trebalo da znate. Da znate sve, i kako je spremljena izdaja, kako je iskopana ta prokleta cisterna, po ličnom nalogu i planu Doksatovom, a po odobrenju vašeg muža, i kako je sve spremljeno za završni čin: predaju Niša, a onda i Beograda. Ali ja vam kažem, dok sam živ, boriću se protiv toga. Beograd neće pasti, pa makar morao sam da zatrpam cisternu.

Ništa nisam odgovorila. Ni sada ne znam šta bih rekla.

Ali, naravno, svi smo osećali isto, svi smo znali da se armija i izbeglice približavaju gradu. Čak smo i računali koliko im je dana potrebno da stignu. Sedam dana, tako su smatrali baron Šmidlin i Fon Hauzburg. Grof Šmetau je rekao pet dana. To su svi smatrali za nemoguće. Od Niša do Beograda ima trideset milja i to bi značilo da bi ljudi morali prelaziti po šest milja dnevno da bi tako brzo došli. Ljudi sa malom decom, starima i bolesnima. Ljudi sa nešto svoje imovine u zavežljajima. Ljudi bez želje da stignu bilo gde, samo sa naređenjem da ispune Doksatov dogovor sa Turcima.

2.

Noć je osvetljavao pun mesec.

U sobi u kojoj su spavali muškarci nije bilo prozora i jedino je tinjajuće drvo u ognjištu naše obrise i obrise stvari bojilo u crveno. Da u paklu počnu da dogorevaju vatre, tako bi izgledao. Činilo mi se da sam satima čekao da svi zaspe kako bih se iskrao napolje. Ali maskenbal i kasni ručak učinili su svoje. I sam sam zaspao. Kada sam se probudio, vatra se bila već sasvim ugasila. Potrudio sam se da se nečujno uspravim. Neko vreme sam sedeo tako, navikavajući oči na mrak. I kako je mesečina ipak probijala kroz pukotine na krovu i zidovima, ubrzo sam mogao da razlikujem pospala tela. Prebrojao sam ih, za svaki slučaj. Bila su tu trojica, osim mene, što je značilo da jedan nije u sobi. Novak je, jasno, bio sa ostalim slugama.

Polako i tiho sam ustao i prvo pogledao najbližeg. Bio je to onaj plavušan iz komisije. Odmah pored njega spavao je crvenokosi. U dva dugačka koraka našao sam se i pored nepoznatog preostalog. Spavao je na trbuhu. I samo što sam se sagao da ga bolje pogledam, on se promeškoltio. Ustuknuo sam, uplašivši se da ga ne

probudim. Kad se smirio, ponovo sam mu se približio. Gotovo sam mu dodirnuo uvo. Zaustavio sam disanje. On se ponovo pomerio. Ja sam se ponovo povukao. On se pokrio preko glave. Možda je bio i budan. Možda je bio Smetau. A možda je bio Šmizlin. Odustao sam od njega i pošao ka vratima, tačnije, prema onome što je zamenjivalo vrata. Kada sam izašao, mesečina me je, u trenutku, zaslepila. Čim sam se dovoljno udaljio od kolibe, zapalio sam lulu. I to me je smirilo.

Začuđujuće brzo sam se snašao i stigao do hrasta. Penjanje mi već nije išlo tako lako i umalo što nisam pao kad je suva grana popustila poda mnom. Njeno pucanje je bilo prilično bučno pa sam, držeći se rukama za druge dve grane, nekoliko trenutaka visio i ne pokušavajući da ponovo nađem oslonac. Tako sam makar bio nečujan. Tek kad su me ruke zbolele, zanjihao sam se i stao na zelenu granu. Valjda sam od tog neuspešnog pada stekao samopouzdanje, jer sam se zatim neočekivano vesto ispeo za još nekoliko grana više i zaustavio se najednom sigurnom račvanju na dobroj visini.

Smatrao sam da sam dobro zaklonjen najviše računajući na nesklonost ljudi da gledaju u visine. Vodenicu i, što je posebno važno, ulaz u nju, video sam kao na dlanu.

O vremenu nisam imao pojma, ali sam pretpostavljao da nisam dugo spavao i da nije moglo biti više od devet deset sati. Mada sam bio naslonjen na jaku granu, ipak mi je bilo prilično neudobno i zbog toga mi se možda činilo da sati prolaze sporije nego što su stvarno proticali.

Ponekad samo umor može da pobedi strah. Ili previše straha otupi samog sebe. Svejedno, ubrzo sam ponovo zaspao. Samo čudom nisam pao sa drveta dok sam spavao. I ko zna koliko bi čudo još trajalo da me žamor nije probudio.

Pogledao sam ispod sebe i video petoricu kako sede pored hrasta. Bili su obučeni u belo. I pričali su na srpskom. Jednog od njih sam odmah prepoznao - bio je to Vuk Isaković. Obučen u belo izgledao je kao medved prerušen u vodeničara. Govorili su vrlo tiho, Isaković bi ponekad pojačao glas, ali uglavnom sam mogao da razumem samo poneku reč, no ne i ono o čemu su u stvari razgovarali. Nisam se usudio da se pomeram, jedva da sam i disao.

Ni sam ne znam zašto sam iznenada skrenuo pogled od njih. Ali jesam. I tada sam video purpurnog kako izlazi iz vodenice. Došlo mi je da viknem. Ugrizao sam se za šaku. Purpurni se nije ni okrenuo. Silazio je niz tih nekoliko basamaka kao da silazi niz carsko stepenište, u dnu kojega se željni podanici tiskaju ne bi li ga videli. Posle nekoliko dostojanstvenih koraka po čistini, lako se izgubio u šumi. Mora da je u vodenicu ušao dok sam ja spavao. Ali ma koliko da me je njegovo pojavljivanje uznemirilo, isto toliko sam pokušavao da razumno tumačim kako je purpurni na neki način moj proizvod jer ga Novak onda nije video, što je moglo da znači da purpurni nije ni postojao. I niko drugi ga nije primetio, ni prvi put, ni drugi put kada je ta avet jahala pored mene.

Vuk Isakovič ga je, doduše, onda, kada smo se vraćali u grad, i te kako video i plašio ga se. Isuviše zauzet pričama, ovog puta nije ništa primetio. Opet, iskreno sam se ponadao da smo Isakovič i ja jedini koji smo mogli da trpimo išta od tog tipa.

A onda mi je nešto genijalno palo na pamet. Šta ako je baš purpurni vampir? Tačno, to ima smisla. Po svemu što sam čuo, vampiri nisu ulazili u grad, a purpurni je bio zgodno nestao baš pre nego što su nam se otvorile varoške dveri. Ipak nisu džabe bila silna razmatranja o gradovima i bedemima koja sam morao da slušam otkako sam stigao. Šmetau mi je već nekom neprilikom rekao da su gradovi nastali ne zato da se stanovnici zaštite od pljačkaša već da se zaštite od mrtvih. Bedemi, a posebno voda, odnosno jarkovi sa vodom, predstavljaju prepreku za pridošlice sa onog sveta. I za divno čudo, u Beogradu je to važno. Dalje, vampir je dolazio da davi ljude u vodenici, i purpurni je došao; seljaci su pričali da su vampiri crveni od krvi koju piju i da uvek i svuda nose svoj pokrov sa sobom, a ovaj se od svog purpurnog plašta nije odvajao.

Ako je to bilo tačno, onda je Radecki već bio mrtav. Purpurni je, u stvari, bio Sava Savanović. A mrtvi su, pouzdano, počeli da ustaju. Strašni sud. Kraj vremena. Kraj.

Ali ne. Ne, još ne. Možda je postojao način da se vampiri zaustave. Nisu smeli da ulaze u grad. Bedemi su im branili. Voda! Ali kako? Zašto nisu smeli? Kada bih to saznao, mogao bih da ih uništim. Nabijem im glogove kočeve. Prekinem celu stvar. Zaustavim ta

izvrnuta vaskrsenja koja najavljuju. Sprečim dolazak Antihrista i tako sprečim i dolazak Hrista.

I dok sam tako ohrabren razmišljao, slučajno sam pogledao dole. Ona petorica su još bili ispod drveta i vrlo su živo razgovarali. Oni sigurno nisu primetili purpurnog. Čuo sam ponovo nekoliko nepovezanih reči. „Velika pesma... Kosovo... traži... zakleli... bela... junaci... bela... zauvek... nikad... bela... bela...” Izgledali su zaista kao neki urotnici. Ali protiv koga je mogla urota da bude uperena osim protiv Austrije? Možda su hteli da smaknu regenta i odatle je potalo pozivanje na Kosovo i junake. Obradovala me ta ideja da raspore regenta. Baš lepo. A Isakovič bi sjajno izgledao kao krvnik, u belom - uvek sam mrzeo tu boju - dok seče austrijskog Murata onom krasnom solingen sabljom koju je, gledao sam, mazio kao malo dete.

Naprezao sam se da ih čujem. Oni su, međutim, nekad pričali glasnije, i tada bih i razaznao koju reč, a nekad su, valjda kad su se slagali, bili gotovo nečujni. I tu nije bilo pomoći, osim da im u mislima želim da se svađaju. I tako sam, u jednom njihovom „samo sloga Srbina spašava” trenutku, pogledao ponovo ka vodenici. I ponovo video.

Ovog puta bila je to princeza Marija Avgusta Turn i Taksis.

3.

Ona je bila iza jednog drveta, verovatno misleći da je vesto skrivena. Ja sam dugo pazio na Srbe i ona je mogla već da uđe u vodenicu i da iz nje izađe a da je ne primetim. Mogla je i samo da stoji, otkrivena pogledima svih prisutnih, a bilo nas je sve više i više.

Luda žena mi je mahnula. Videla me je. Pokušao sam da joj pokažem da se skloni, međutim, ona je samo odmahнула rukom. Očigledno se nije bojala petorice ispod drveta, što je moglo da znači samo jedno: da su oni bili u nekoj vezi sa njom. Ali što bi meni onda mahala? Možda nije meni ni mahala. Možda je njima davala znakove? Recimo da je htela da se otarasi svog preljubnika. Sigurno mu je nudila da prespava u vodenici, a kad je Virtemberški lukavo odbio, ona se urotila sa Srbima da ga raspore.

A možda im je davala znakove da sam ja iznad njih. Oni je, srećom, nisu primećivali. Ali ako bi je primetili, to bi sigurno bio moj kraj. Visina bi mi došla glave. Ukočio sam se.

Marija Avgusta više nije mahala. Ali je mogla da zamaše svakog časa. Pogledao sam ponovo ispod sebe, a kada sam podigao glavu, video sam jednu priliku koja se nalazila negde na pola puta između mene i princeze. Prilika je bila u senci koju je bacalo gusto drveće obasjano mesečinom, i nisam mogao da je raspoznam. Još jednom sam pogledao u pravcu princeze, ali nje više nije bilo. Vratio sam se na nepoznatog, ali uspeo sam samo da primetim kako i on nestaje u šumi.

Oko vodenice je bilo prometnije nego u paklu.

Pretpostavio sam da je princeza mahala tajanstvenoj osobi. Mogao sam mirno da napustim teoriju o zaveri za smaknuće Virtemberškog i da se upustim u teoriju o namaknuću rogova. Mada je izbor mesta bio malo izvitoperen, čak i za mene.

A Srbi, ako se nisu bavili ubistvom, čime su se onda zabavljali? Šta god to bilo, očigledno je bilo dovoljno važno da ih učini slepim i gluvim za sve plemstvo i vampire koji su se šetali okolo.

Verovao sam da sam video sve što je trebalo da vidim. Ostalo mi je samo da sačekam da se Srbi konačno dogovore ili konačno posvađaju i napuste mesto pored hrasta. Već mi se veoma spavalo. Zevao sam toliko da me je lice bolelo. A ovi ispod su i dalje spominjali reči „Kosovo” i „bela”, pa sam poželeo da viknem: „crna”. Pa zar nije Kosovo crna zemlja za Srbe?

Onda, naravno, palo mi je na pamet da je princezin ljubavnik ili Šmetau ili Šmizlin. Jedan od njih dvojice nije bio u sobi. Ako ubrzo Srbi budu razrešili svoju muku i ja se vratim, pogledaću ko je onaj što je ostao u sobi. Valjda ono dvoje neće biti brži od Srba.

I stvarno, nije mnogo vremena proteklo a zaverenici su počeli da se dižu. Razmenili su još nekoliko reči stojeći, a onda su se razišli. Svaki je otišao na drugu stranu. Vuk Isakovič se odgegao ka našoj kolibi. I ja sam baš počeo da silazim, ali me je zaustavio glas. Taj glas nije dolazio sa tla. Dolazio je sa visine. Dolazio je sa neba:

- Će si bila, zvijezdo Danice? Će si bila, Će si dangubila? Dangubila tri bijela dana?

Bio je to snažan, dubok muški glas, a opet nežan kao najbolji damaski somot. Učinilo mi se za trenutak... Ali ne. Učinilo mi se da to govori... Ali ne. Nemoguće. Na nebu nije bilo ničeg osim Meseca i zvezda. Ali sa neba je stigao i odgovor:

- Ja sam bila, ja sam dangubila Više b'jela grada Bijograda, Gledajući čuda velikoga... Bio je to visok, možda malo prejak, ali opet ranjiv i osećajan ženski glas.

A onda sam se sledio. Glas je nastavio:

- Kako đavo gradu bjelom stiže, Komisiju lažnu izigrava, Svi vjeruju, jedan zna istinu, Izade li iz grada bjeloga...

I u tom stihu glas je prestao. Gledao sam po nebu pokušavajući da razumem šta se desilo, ali jedino što sam primetio bio je veliki oblak koji se iznenada pojavio. Dugo sam zurio, ali se više ništa nije čulo odozgo. Skočio sam sa hrasta i pošao ka kolibi. Povremeno sam zastajao i gledao u nebo, ali jedino što sam video bilo je to da se skupljalo sve više i više oblaka. Prokleti da ste, oblaci, hladni, slobodni, nemate ni rodna tla, ni izgnanja! Zašto su ono dvoje govorili ijekavski? U Beogradu i okolini svi odavno govore ekavski. Da bi slogovi bili na broju? Drugo, staje značilo to o izlasku iz Beograda? Kako je samo pesma prekinuta u važnom trenutku! Osim toga, bilo mi je dosta svega. I suviše toga se zbililo za samo jednu noć. Sve što nisam planirao, desilo se, a jedino što sam sam smislio, nije - onaj momak iz Požarevca, kad ga nađem, loše će da se provede.

Mogao sam da se vratim i da pogledam šta se zbililo sa Radeckim, ali sam nekako bio nevoljan, bilo mi je hladno, pred zoru je uvek najhladnije. Kada narednog dana budem saznao, moći ću makar donekle da izgledam kao stvarno iznenađen.

Najnečujnije što sam mogao, ušao sam u čatrlju. Prebrojao sam spavače i svi su bili na broju. Mene mi, princeza i ljubavnik su bili brzi. Odmah sam legao, ali nisam mogao da zaspim. Što sam više znao, sve sam manje znao.

Kad se samo setim kako je sve nevino započelo: najednom balu u Beču, mesec dana pre Beograda.

Na desetinu koraka od mene stajala su trojica isusovaca. Pažljivo su pratili sve što se zbivalo na balu. Naravno, oko vrata su im visila ogromna raspeća. Jednog dana, kada vere bude sasvim malo, hvala meni, krstovi će biti još veći. Ima da ih prave u prirodnoj veličini, a ta nije mala, ako me sećanje ne vara.

Sunce mi je bilo pravo u oči kada bih pogledao u tri krsta. Nisam mogao da priđem bliže vrhu Golgote, čitava stotina je čuvala

raspeća. I stalno sam morao da gledam u visinu, a tamo je sijalo sunce nišana jako, kao da je neki drugi jevrejski mesec, zaboravio sam im imena. Izgledalo je kao da krstovi sa raspetima gore. Često sam skretao pogled. Mnoštvo ljudi se tiskalo ispred mene, bilo ih je visokih, valjda iz drugih provincija. Jevreji tek ništa nisu videli. Stalno sam morao da se dižem na prste. Dosadilo mi je, a opet, morao sam da budem tamo. Ako budem mogao da ga sačuvam, da ga spasem, da mu produžim muke. Jer, bilo je mogućnosti da Pontije Pilat promeni odluku, pomiluje ga, skine sa krsta. Da ne umre i da ne vaskrsne. Doduše, prokurator je dva puta odbio da me primi. Nisam prošao ni prvu stražu. Počeo sam da se probijam kroz gomilu. Znao sam daje Magdalena tamo, verovatno vrlo blizu. I zaista je bila.

- Šta sad ti opet hoćeš? - viknula je.

- Slušaj, još nije kasno, evo ti sirce, podaj vojniku da ga okrepi. Od mene neće uzeti, od tebe hoće. Žensko si.

Tvoju slabost razume, a i sam je slab na tebe.

- Što ti da pomažeš? - crne oči su joj sevnule. Takva je bila, pre nego što joj je Krezubi popio srce; sevala je.

- Hajde - rekao sam - nemoj da misliš o meni, misli o njemu. Ja idem ponovo do Pilata, možda još ima nade.

- Ali što ti?

- Nema ko drugi.

- Neću! - ciknula je i više nije imalo smisla da je ubedujem. To sam znao. Sa njom nije bilo mnogo rasprave. Zar nismo po jerusalimskim krčmama, i po maslinjacima i izvorima lekovitim bili i pili? Dani su se zatvarali, noći otvarale, duša mi je njena katkad izmicala, telo nije. Čekao sam Krezubog. Nedelje, mladi meseci, ne mogu da se žalim. Rimu nisam bio potreban, Jerusalem se spremio za mog neprijatelja. Imala je gadnu narav, sve je moralo da joj bude po volji ili nikako, popuštao sam joj kao nijednoj drugoj. Zato sam je još više mrzeo i još više voleo. Podsetila me je, sevnula onako kao pre tri godine.

Sirce sam dao nekoj babi. Vojnik je samo klimnuo glavom, ništa nije rekao. Natopio je krpu. Natakao na vrh koplja. I pružio Krezubom na vrhu krsta. Legionar je morao da podigne koplje visoko iznad glave, toliko je krst bio ogroman.

Neprimetno sam se približio isusovcima. Došao sam im iza leđa, nisam mogao da znam staje koji tačno rekao, ali to mi nije ni bilo

važno. Kao što sam i mogao da pretpostavim, ogovalali su.

- Ceo Beograd već zna...

- Još malo pa će i Beč.

- To nije dobro. Ako Njegovo carsko veličanstvo dozna za sve tamošnje događaje, moglo bi da promeni duhovnu vlast, to jest nas.

- I da dodeli franjevcima parohijsku dužnost u Beogradu.

- Što ne smemo da dozvolimo.

- Dakle, moramo nekako da smirimo stvar.

- Kako to mislite da izvedete, grofe?

- Ja sam u srodstvu sa princezinom porodicom. Iskoristiću sav svoj uticaj, i grofovski i biskupski. Aha, dakle, jedan od njih je bio biskup grof Turn i Valsasina. Nemačko plemstvo je ponekad imalo dva prezimena, prvo je bilo porodično, drugo je često bilo ime njihovog poseda. Gde li je bila Valsasina? Nisam znao, ali sam sa biskupom grofom odavno želeo da se upoznam.

Pridružio sam se trojici duhovnika:

- Počastvovan sam da se upoznam sa vama, biskupe grofe Turn i Valsasina. Ja sam grof Oto fon Hauzburg.

Duguljasto lice na kojem su se jasno prepoznavale španske loze i mavarska krv iskrivilo se u nešto što se na engleskom dvoru zvalo osmeh. Po nemačkim kneževinama i južnijim kraljevstvima to se i dalje smatralo za grč. Iskrivio sam svoje lice i ja, na približan način. Grof biskup se zgužvao još jednom, što je, pretpostavljam, trebalo da označi njegovo zadovoljstvo zbog naše sličnosti. Sagnuo sam se i poljubio mu ruku iskićenu prstenjem. Imao je više dijamanata nego godina, a pošto je bio vrlo mlad, bilo je sigurno manje od trideset komada.

- Baš se spremam za Beograd - ne znam zašto sam to rekao, mora da sam nešto predosećao.

- Moje dete - pitao je biskup - moje dete, kojim dobrom u Beograd? Opasan luđak.

- Nikakvim dobrom, biskupe grofe, već zlom.

- Nije valjda, dete moje?

- Dvor u Beču je veoma uznemiren vestima o tamošnjim događajima.

Oh! - bilo je sve od grofa biskupa. Nije bio siguran šta ja znam i ništa više nije želeo da kaže. Samo sam se još jednom naklonio i

mekanim koracima udaljio.

4.

Tog jutra sam ustala umorna od neudobnog ležaja. Bila je to mračna zora, crni oblaci su pritiskali zemlju, neba kao da nije ni bilo. Izašla sam napolje, tamo su me čekali doručak i baron Šmidlin. Naklonio mi se i pitao:

- Kako ste spavali, Vaše visočanstvo?

- Vrlo loše, barone.

- Ah, nadajmo se da će ovaj posao biti završen sasvim uskoro i da ćemo biti na putu za Beograd već tokom narednog sata.

- Nadajmo se - odgovorila sam, ali uopšte nisam verovala u to što sam rekla. Uopšte se nisam nadala. Utom nam se pridružio grof Šmetau:

- Vidite kako je ovde na selu i hladnije nego u gradu i toplije nego u gradu, i sve je više izraženo nego u gradu.

Grad umiruje razlike.

- Grad umiruje prirodu, pre bih rekla.

- Možda ste u pravu, princezo - nasmejao se - ali treba da znate da ljudi iz sela idu u gradove, a ne obrnuto.

- A iz gradova, kuda idu? - upitao je baron lakoverno.

Šmetau se naglo ukočio, kao da je video utvaru, pa posle nekoliko trenutaka napravio groznu grimasu i uhvatio se prstima za nos, kao da je nešto zasmrdelo.

- Iz gradova, barone, iz gradova ima samo jedan put: u ludilo.

- Utešno - rekao je baron, ispavši glup, zato što nije smislio ništa drugo da kaže.

- To je vama utešno, je li, barone? - napao ga je Šmetau.

- Pa ne znam... - počeo je da muca Šmidlin.

- Vi ste čovek rođen za selo, za prirodu. Zar ne? Tu vam je sve na raspolaganju, sve što najviše volite, pivo, žene, ždranje... I diskrecija vam stiže sa sela...

Morala sam da prekinem Šmetaua:

- Kakva diskrecija? Ne razumem kako može nečija diskretnost biti u vezi sa selom?

- Oh, princezo! Diskrecija u novom rečniku naše drage Administracije ne znači kulturu i neprimetljivost, već naplatu za

neprimetljivost i nenametljivost. I kulturu, ako tako baš hoćete. Diskrecija je mito. Mito, draga moja princezo. Mito koje Srbi plaćaju Šmidlinu da ih nenametljivo i kulturno obaveštava o svemu što se zbiva na dvoru vašeg muža. A to nisu ni nenametljive, a još manje kulturne stvari, kao što svi znamo - rekao je Šmetau.

- Ne mogu da verujem! - uskliknula sam, ali sam potpuno verovala.

- Ludost! - viknuo je Šmidlin i to je bilo prvi put da sam mu čula povišen glas.

- Ludost! Ludost! Ja plaćam Srbima da mi došaptavaju šta se zbiva na mitropolitskom dvoru. I sve moje diskrecije su zavedene u knjigama, čisto knjigovodstvo, grofe, kada, kome, koliko i za šta. Vi to odlično znate. Ali vam ne odgovara. Mnogo vam više odgovara da su svi pokvareni kao što je bio onaj vaš...

Šmetau je uhvatio Šmidlina za gušu i počeo da ga davi. Baron je krkljao i ja sam, na tren, morala da zaboravim da sam princeza: udarila sam Šmetaua rukom po glavi. To gaje osvestilo. Pustio je barona. Okrenuo se prema meni, naklonio i otišao ka kolibi.

- Hvala vam, Vaše visočanstvo, spasli ste mi život - kazao je baron.

Ne znam zašto nismo odmah pošli u vodenicu, ali je izgledalo kao da smo nekoga ili nešto čekali. Ja sam se šetala ukруг. Šmetau je sedeo na tronošcu ispred kolibe. Pored njega sedeli su Vuk Isaković i Novak i još jedan kojeg tada nisam poznavala. Između njih sam videla pločice za kinesku igru ma đong. Kad sam bila mala, u Regensburgu, kuriri Turn i Taksisa su mi doneli prekrasnu kutiju sa pločicama iscrtanim kineskim znakovima. Šta ste rekli?

Nije sada važno koja su pravila igre. Šmetau ih je tada, doduše, koliko sam mogla da čujem, podučavao pravilima i strategijama, kako smeju, kako treba i kako moraju da igraju. Mislim da niko od one trojice nije bio oduševljen. Sluga Novak je, naravno, morao da igra, on je bio sluga, Vuk Isaković je kao oberkapetan bio podređen grofu Šmetauu, koji je, čini mi se, imao čin u artiljeriji, a onaj treći je bio neki Srbin, on je zbog same svoje narodnosti i niskog porekla bio u neprilici da mora da se bori za pobjedu u razbibrizi koju nikad nije upoznao i koja ga nikad neće ni zanimati.

Šmetau se radovao kad bi oni dobro odigrali, iako su njihovi dobri potezi njemu samom išli na štetu, i udarao ih po rukama kada bi pogrešili. Isakovića je to toliko raz-bešnjavalo da je i meni, izdaleka,

bilo očigledno kako se jedva suzdržavao da ne uzvрати udarce. Izdaleka, takođe, imala sam utisak daje Novaku najbolje išlo, dobijao je najmanje packi i stalno se smeškao. Ili taj neprilični smešak ili neki izuzetno mudar potez, praćen oduševljenom Šmetauovom cikom, konačno je izazvao Isakoviča da pesnicom udari Novaka u lice.

- Đavo! - viknuo je Isakovič. - Samo đavo zna da igra. Hrišćani gube!

To izgovorivši, on se podigao, duboko se poklonio Šmetauu i napustio mesto, udaljivši se ka šumi. Šmetau se grohotom nasmejao, počeo da kupi pločice i kad ih je sve stavio u kutiju, ustao je i odšetao kao da se ništa nije dogodilo. Onaj treći je takođe ustao, šutnuo u grudi Novaka koji je krvario iz nosa, i otišao za Isakovičem.

Ne verujem daje taj događaj video bilo ko osim mene.

Ubrzo potom, baron me je pozvao da pođemo ka vodenici. Išli smo ja i Fon Hauzburg napred, dvojica iz komisije i baron. Kada smo stigli pred vodenicu, Šmetau je već stajao tamo, naslonjen na jedan osušeni hrast koji se račvao u dve velike, debele grane. Raštrkani seljaci takođe su čekali. Niko nije govorio, vladala je neobična tišina, mislim da se čak ni ptice nisu čule. Šmidlin je klimnuo glavom prema meni. Nisam znala staje to trebalo da znači i, neprijatno se osećajući, prva sam prekinula ćutanje:

- Zašto ne izađe? Da li je moguće da još spava? - upitala sam onu dvojicu iz komisije. Oni su samo slegli ramenima i stajali u mestu.

- Pa da uđemo - rekla sam Šmidlinu. On ništa nije odgovorio i nije me ni gledao.

- Da uđemo? - upitala sam Fon Hauzburga.

- Ja ću posle - kazao mi je i prekrstio ruke. Taj pokret nije bio u skladu sa izrečenim.

- Da uđemo? - pitala sam, na kraju, Šmetaua.

- Ne pada mi na pamet - pošteno je odgovorio.

- U redu - rekla sam na kraju.

- Sama ću ući.

- Nemojte! - kazao je baron.

Pošla sam ka vodenici. Okrenula sam se. Niko se nije pomerao. Zastala sam na pragu. Okrenula sam se. Niko se nije pomerao. Otvorila sam vrata. Okrenula sam se. Niko se nije pomerao. Zakoračila sam unutra.

5.

Radecki je ležao na podu, raširenih ruku i skupljenih nogu. Bela košulja je bila pored njega. Telo mu je bilo belo, bez trunke krvi. Oči otvorene. Vrisnula sam.

Nesrećnik, pomislila sam. Bilo mi je jasno daje mrtav. Onda su potrčali i ostali. Vodenica se napunila. Svi su pričali uglas. Crvenokosi se onesvestio. Šmidlin i onaj drugi iz komisije izneli su ga napolje. Onda su došle i sluge, zavili su u čaršav Radeckog i izneli ga napolje. Za njima sam i ja izašla.

Napolju, Fon Hauzburg me je uplašeno upitao:

- Šta sad?

Ništa nisam znala da mu kažem.

Svi smo pošli ka onoj kolibi. Osećala sam se kao da se vraćamo kući. Ali nisam htela da ulazim, samo sam sela na stolicu, pored stola sa postavljenim doručkom. Gledala sam u tanjire, viljuške, noževe i kašike, i onako odsutno uočila daje doručak običan, ne kineski. Zašto lije Šmetau zakazao, pitala sam se. Molim? Da, ponekad, u teškim trenucima, mislite o nečem sasvim drugom, nevezanom za muku. Ili, možda, nije bilo slučajno što je meni Šmetau pao na pamet baš u tom trenutku.

Ne, nisam tada mislila o svome mužu. Ne bih umela da vam kažem zašto. Jednostavno, nisam. Da li sada mislim o svome mužu? Oh, pa znate, on se davno predstavio Bogu. Ali jesam, nedavno sam mislila o njemu. Kad je izbila revolucija u Parizu.

Da li sada, u ovom trenutku, mislim na Aleksandra? Ne, ali kada je giljotina počela da seče plemstvo na Konkordu, setila sam se nečega, nečega što možda ima veze sa ovom pričom. Znate, moj muž je verovao da je sve evropsko plemstvo poreklom od starog rimskog plemstva, a oni su od Eneje, a Eneja je od rimskih i grčkih bogova. Slažem se, ne baš hrišćansko uverenje. Ali on je verovao.

I zato ga je Fon Hauzburg razjario. Da, bila je to jedna sitnica sa maskenbala. Aleksandar je bio napomenuo to o Eneji, a Fon Hauzburg je počeo da priča:

- Zamislite sliku: Troja u plamenu, meke kule strovaljene, svuda vojnici ubijaju, siluju, pljačkaju. Tamo gde nema vatre, ima dima. Hoću da kažem: ili gori ili je izgorelo. Kasandra zapomaže kao da je

iz cirkusa i svi je gledaju i slušaju, poklanjaju više pažnje njoj nego propasti oko sebe. Trojanski plemići pobijeni, Eneja leži mrtav u podrumu među ćupovima maslinovog ulja.

Ali jedan sluga, baš taj koji je unosio sve te ćupove u podrum, a to je bio veliki posao, zna gde je Eneja i šta je sa njim. Ne kažem ja da je sluga ubio princa. Ne, on samo zna i ništa više. A znati je ponekad početak zločina.

Vest, kao i sve sluge, on skida opremu sa mrtvog Grka i uskim ulicama šunja se do luke. Usput nalazi još nekoliko momaka od svoje fele. Šacuje lađu sa Homerovog popisa brodovlja. U zgodnom času, ukrcava se, ubija iznenađene stražare i isplovlja u noć. Obavezno je noć, plamenovi su prekrasni u noći, ližu zvezde i tanki srp.

Plovi na zapad.

Posle mnogih nevolja i gubitaka, iskrcava se, a priča o uništenju Troje doplovila je pre njega i već se ukotvila.

„Svi su mrtvi, tačno, ali ja, Eneja, ja sam pobegao.“ Od tog vode poreklo svi plemići Rima i Evrope. - Vi pričate kao da ste sve to lično videli? - rekao je cinično i besno moj muž.

- Naravno da nisam. Pričali su mi oni koju jesu - odgovorio je Fon Hauzburg i Aleksandar ga je udario šakom u lice. Fon Hauzburg je pao i na tome se završilo.

Nije mi bilo čudno, mislila sam da se Fon Hauzburg šali i da naoružan vinom samo glupo izaziva mog muža. Eto zato sam mislila o svome mužu. Sreća je što Aleksandar nije doživeo Francusku. Pa zar nije vrhunska ironija što ta rulja u Parizu kotrlja glave potomaka - malo veštijih i pametnijih slugu nego što su bili oni sami? Ako verujete Fon Hauzburgu, naravno. A ne znam zašto mu ne bih verovala! Ne vidim da je on pod istragom, za razliku od mene. Biće da sam ja ta kojoj ne treba verovati.

Da se vratim priči? Ali nikad je nisam ni napustila.

Dakle, sedela sam za stolom i mislila o kineskoj kuhinji kada je pored mene seo onaj plavi iz komisije. Ne mogu da mu se setim imena. Kao ni onom crvenom.

Izgledao je kao belja senka bledog Radeckog. Poželela sam nekako da mu pomognem.

- Ne brinite - rekla sam mu - pokušajte da se smirite. Sigurno ste razradili šta ćete preduzeti u ovakvom slučaju. Ja znam da su komisije Njegovog carskog veličanstva uvek dobro spremljene za sve mogućnosti.

On me je pogledao kao da sam luda.

- Ova mogućnost nije bila predviđena - odgovorio mi je posle kraće stanke.

- Kako to? - upitala sam. - Ako ste došli da ispitajte ima li ili nema vampira, morali ste predvideti makar i najmanju verovatnoću da vampiri postoje i da bi mogli napasti i članove komisije.

- Možda - rekao je plavi posle dužeg razmišljanja - ali naš posao uopšte nije bio da utvrdimo da li ima vampira. Mada smo to, izgleda, utvrdili.

- Pa šta je bio vaš posao? - upitala sam iznenađeno.

- Naš posao je bio... sada to možete da znate... više ionako nema smisla... Mi smo bili komisija sa najvišim carskim ovlašćenjem i naš zadatak je bio da utvrdimo ko je ubio grofa Ludviga Vitgenaua.

Glava peta ŠMIDLINOV DUG

1.

Tu počinje put u srce tame? Tako kažete? Ja ne bih. Vi ništa drugo i ne možete da smislite osim srca tame. Samo vam se tama privida, svetio ne možete da vidite.

Tu počinje put koji vi niste prešli, niti ćete ga ikad preći. Šta vama vredi ta odeća i taj veliki krst na grudima?

Da li sam imala veru? Imala sam veru, u to nemojte sumnjati. Što bih je izgubila? Vera se gubi samo u sreći i zadovoljstvu, nikada u teškim vremenima i u jadu. I o tome je Fon Hauzburg pričao. Ne sećam se kada. „Šta mislite kako je onome gore? Samo sluša kukanje i vapaje. Što, da mu se ne obraćaju siti, napojeni, voljeni? Ti ga odmah zaborave, ali sirotinja i odbačeni nesrećnici rado ga se spominju. Ja, da sam on, ja bih poludeo, ja bih uništio sve što sam stvorio. I one koji zazivaju i one koji ćute.”

Tako je govorio.

Ali da se vratim priči.

Baron Šmidlin me je saslušao pažljivo i nije izgledao iznenađen kada sam mu rekla za komisiju. Pomislila sam kako, izgleda, svi znaju sve i niko ne zna ništa.

- Šta ćemo sada? - pitala sam ga.

On je slegnuo ramenima i rekao:

- Da se vratimo u grad?

I samo što je izgovorio tu rečenicu, svi su se okupili oko nas dvoje. Šmetau se odnekud vratio, Fon Hauzburg, on je stalno bio blizu, dvojica preostalih iz komisije su pažljivo slušali.

- Ja mislim da moramo da se suprotstavimo - rekao je Šmetau.

- Kome da se suprotstavimo? - osorno je upitao baron.

- Vampirima! - Šmetau je viknuo.

- I ja sam za to - dodao je Fon Hauzburg.

- I ja - rekla sam. - Ali kako?

- Srbi to znaju. Oni stalno imaju posla sa vampirima. Evo, da dovedemo mog slugu, on je Srbin, reći će nam.

Fon Hauzburg je otišao po svog slugu. Valjda nije odmah mogao da pronađe Novaka i morali smo u neizvesnosti da čekamo neko

vreme. Niko nije govorio, niko ništa nije imao da kaže, pretpostavljam. Kada su konačno stigli, Novak je stao u sredinu kruga koji smo mi nenamerno napravili. Nije znao u koga da gleda i posmatrao nas je sve redom, čak se i okrećući da bi mogao bolje da nas zagleda. Smatrala sam to drskim ponašanjem. Fon Hauzburg je razgovarao sa njim na srpskom, mada je sluga znao nemački. Novak bi povremeno zastao i čekao da Fon Hauzburg prevede. A baron je bio sve vreme namršten, ne znam da li zato što je i on znao srpski ili zbog nekog drugog razloga.

Šta je rekao? Pa znate vi šta je rekao. Rekao je ono što je posle bilo. Trebalo je naći vampirov grob po danu. A za to je bio neophodan neobeleženi vranac. Pa otkopati vampira i poškopiti vodom adžijazmom, probosti mu srce glogovim kocem. Pri tome treba paziti da mu leptirak ne izleti iz usta. Ako sve bude obavljeno po tim pravilima, unišćićemo vampira.

Ali znate, u tom trenutku, ja nekako nisam verovala da su vampiri naši neprijatelji. Nadala sam se da je za smrt Radeckog odgovorna nekakva druga, ovozemaljskija sila. Stoga mi je bilo drago što ćemo otkopati navodnog vampira. Ako bismo našli samo kosti u tom grobu, a ne očuvano telo, to bi ipak bio dokaz da vampira nema i da su Radeckog ubili vesti protivnici Beča ili mog muža.

Bez ikakve rasprave, svi smo se složili da postupimo onako kako moramo. Ne znam zašto baš tada, ali Fon Hauzburg mi je prišao i šapnuo: - Grof Šmetau samo priča. Je li? On nikada ništa ne radi, samo brblja, zar ne?

- I ja sam stekla takav utisak - iskreno sam mu odgovorila.

- To me brine.

- Zašto?!

- Najviše se bojim ljudi koji ništa ne rade i samo pričaju. Oni koji čute, obično ništa i ne misle, ali ovi koji misle i pričaju a ništa ne čine, ti će svakakva čuda da naprave kada počnu da delaju. Šta mislite, do kakvih su ludosti i gluposti došli ti koji satima i danima ne rade, a misle? Pazite se grofa Šmetaua, draga princezo. Ja sam vaš prijatelj i voleo bih da vam pomognem. U svemu.

Nije mi se svideo način na koji je izgovorio to „u svemu“, ali ništa nisam rekla.

2.

Posle svega toga nisam mogao da spavam. Pušilo mi se. Izašao sam napolje, ne iskradajući se, nije me bilo briga. Sve se, valjda, već desilo. Iz nekog razloga nisam hteo da budem u blizini kolibe i otišao sam malo dalje, ali u suprotnom pravcu od vodenice, za svaki slučaj.

Odšetao sam možda nekoliko desetina koraka, ako se ne varam, u smeru ka gradu i zaustavio se na jednoj čistini. Nebo je bilo oblačno, mesec nisam mogao da vidim, samo da ga naslutim na putu ka zapadu. Zvezdu Danicu nisam mogao ni da naslutim.

Napunio sam lulu i zapalio. I samo što sam povukao nekoliko dimova, čuo sam šuštanje i lomljenje grančica. Kako sam bio na čistini, nezvani posetilac me je sigurno video i nije imalo smisla da se krijem. Zato sam odlučio da se pretvaram kako ga nisam čuo. Samo sam stajao i pušio, mrtav hladan, vruć više od žiške. Iznenada su svi nadolazeći zvući umukli. Taj je znači stao i primirio se. Čekao.

Čekao sam i ja. Šta mi je trebalo da pušim?

Onda se opet začuo šum. Pa je ponovo prestao.

- Pst! - rekao je taj.

- Pst! - dobronamerno sam uzvratio.

- Ja sam, gospodaru, Novak.

Oh, ta budala. Kako me je samo uplašio!

- Šta hoćeš?

- Ništa, izašao sam da pušim i da se prošetam. Ne mogu da spavam. Došao je do mene i nastavio da govori sniženim glasom: - Jedva sam vas prepoznao. Mislio sam da je vampir. - Daću ja tebi vampire! - zamahnuo sam da ga udarim.

- Nemojte, gospodaru. Evo, imam nešto za vas.

- Šta?

- Malo hašiša. Sa hajducima sam se menjao za virdžinijski duvan.

- Je li? Odakle im hašiš?

- Od hajduka u Turskoj.

- Dobro, daj.

Povukli smo se sa čistine i seli uz jedan oveći hrast na obodu. Zapalismo hašiš. Pušili smo dugo, bez reči. Nebo je i dalje mutilo testo, nikakva pogača za mene pričljiva, sva u desetercima da se zaori. I zaore kao brazda po svodu, upisana rukom nespojivih sagovornika.

- Golubovi - reče Novak, kome se zamutilo. Meni nikad. Ko je čuo golubove? Sveti duh? Prisutan?

- Golubovi, eto, video sam - ponovi sluga moj, u dimu.

- Ma kakvi golubovi?

- Skandaruni. Eto takvi. Skan-da-ru-ni.

- Skan-da-ru-ni - ponovio sam u slogovima, ali ne u metru. Nema metra, još uvek su hvati.

- U Iskanderunu skandarun. Skandarun u Iskanderunu.

- Kako? Kako tako lako naopako.

- Igračka plačka. Opalio sam mu šamar:

- Hoćeš.

- Neću. Mi smo mali, al' smo pali.

- Čiju ći. Usredsredi se u sredu, mada je danas, jutro, petak. Možda četvrtak. Šta je skandarun?

- Golub.

- Aha. Tu smo, golub... Da ti nisi bio prerušen, a? Na maskenbalu? A?

- Svi su na maskenbalu prerušeni. Eto.

- Sluge da služe. Nema prerušavanja. - Dobro. Samo malo da odspavam.

Nebo ništa. Oblaci sve. Mesec gde je, a Danicu ću sam da dohvatim. To dvoje znaju. Znaju, a ja ne znam. I nema ih da mi pevaju. Tiho, lepo na uvo, na hrastu.

- Budi se! Budi se! Hajde.

Teška i naduvana mrcina. Moram da ga išutiram. To je zdravo, bolje od šijacu masaže u Japanu, trešnjinih cvetova ispod Fukujame i ostalog.

- Hajde, skandarun. Pevaj.

- Skandarun je golub koji leti, leti, let, let, bubamaro. Zaspala bubamara. Zaspao đavo.

3.

Kad sam se probudio, još je bila noć. Bolela me je glava. Munuo sam Novaka:

- Ustaj. Dosta si spavao. Hajde.

- Dobro, dobro. Evo ustajem.

- Skandarun! Odmah pričaj, moram brzo da se vraćam u kolibu.

- Skandarun!? Otkud vam to?
 - Pričao si. Pre nego što si zaspao.
 - Zaspao!?
 - Naravno da si zaspao. Ako si se sada probudio, razmisli šta je moglo da ti se dogodi pre toga.
 - Zaspao sam.
 - Tačno.
 - Ali od hašiša se nikom ne spava. Mora da je u hašišu bilo još nešto. I još su mi hajduci rekli da i vama obavezno dam da duvate.
 - Da nisu bila to ona dvojica „r“-ova?
 - Jesu, otkud znate?
 - Znam ja sve. Pričaj, skandarun.
 - Ja sam se nekada, u Beogradu, bavio golubovima. Pismonošama. Sećam se kad je jedan Turčin došao sa svojim golubovima. Bili su to skandaruni. Tako se zovu zato što su poreklom iz Iskenderuna...
 - Iskendrije?
 - Pa ne znam ja to sad u sitnice. Tih golubova ima samo u severnoj Africi i samo ih turska vojska drži. A znate kako ih vežbaju? Majku odnesu na pučinu, pa je onda puste da sama nađe svoje poletarce. Svaki put je sve dalje i dalje odjedre ka sredi Sredozemlja.
 - Vidim da ono još deluje... i šta s tim skandarunima?
 - Ništa, osim što sam ih video, ovde u Beogradu, u tvrđavi. Tamo, gore, blizu cisterne je golubarnik.
 - Kažeš, samo ih turska vojska drži.
 - Do sada ih nisam video u hrišćanskim rukama.
 - Dobro, dobro. Odlično. A sad beži natrag.
- I sam sam pošao ka kolibi. Niko još nije bio ustao i ja sam se neprimetno vratio na svoje mesto. Na kraju, ipak, moje bdenje nije bilo uzaludno. Pokrio sam se preko glave, zadovoljan. I spavao, do prvih petlova, poganih, ko ih izmisli!

4.

Baron je naglo povratio moć zapovedanja i počeo da tera sluge da sve spremaju na brzinu. Kao da smo se žurili. Sluge su se onda zbunile, jer se uvek zbune kada treba bilo šta da rade, i krenule da se sudaraju, pa su im ispadale stvari. Sve to uopšte ne bi bilo strašno - na kraju, na nespretnu poslugu smo svi navikli - da se,

nekim posebno nesrećnim slučajem, nije desilo da prevrnu jedan ormarić u kojem su bile zdele sa kineskim začinima. Pa cela je ta kuhinja na začinima. Na začinima i sitno seckanom mesu. Ne daju Kinezi nož u ruke običnim ljudima. Meso ima da bude unapred isečeno. Grof Šmetau je sve znao o tome; da su kineski carevi vekovima pazili na svoje podanike tako što su im seckali meso i time sprečavali sramotne događaje kakvi su spopali Englesku i Holandiju, a sada možemo da dodamo, i Francusku. Takav način vladanja mogao bi da nadmaši samo neko ko bi sasvim ukinuo meso ili ga seckao na još sitnije komadiće. Ali, naravno, dodao bi Šmetau, Kinezi spravlja ju jelo za svakoga posebno, nema velikih lonaca i tiganja, i svako zna da je to što jede baš njemu namenjeno i to mu daje snagu da zaboravi na unapred isečeno meso.

S druge strane, narod kao što su Srbi zna samo za nož od sveg escajga i svako sam seče svoje. Uz to, pošto je sve iz kazana - potpuno suprotno Kinezima - svi se grabe i niko ne zna šta je, u stvari, njemu namenjeno. Jasno, zaključivao bi Šmetau, kod Srba bi veštija vlast obećala veće noževe ili kazane.

Ali, nastavljao bi Šmetau, Srbi i Kinezi imaju ipak nešto zajedničko, a to je da njihovi životi ne vrede ni pišljiva boba njihovim gospodarima, pa zato ni njima samima. Za to, doduše, nije imao objašnjenje preko escajga i kuhinje.

Ali ne pričam ja ovo zbog Srba, još manje zbog Kineza, već zbog toga što je prosipanje začina užasno iznerviralo Šmetaua. Vrištao je, udarao sluge, onda ih kleo najstrašnijim kletvama, plakao, čupao kose, padao na kolena, skakao, trčao oko nas, ponovo vikao, kleo i teturao se. Ono što je ispalo najružnije, međutim, nije bilo njegovo ludovanje zbog gluposti, već očigledna provalija, dublja zbog kratkog vremenskog razmaka, između njegovog hladnog prihvatanja smrti Radeckog i neverovatne patnje zbog propalih kineskih začina. U poslednjem stadij umu, Šmetau se posipao začinima i jecao kako je sve izgubljeno. Kada je, valjda sve čega je bilo, istresao na sebe, najednom se okrenuo prema meni i saopštio glasom predavača:

- Dobro je ovo. Dobro je što se desilo. Sada sam konačno shvatio.
- Skočio je na noge (dotad je klečao) i idući ka meni kazao:
- Gospod daje i uzima. A mi odbacujemo i dobijamo. Moramo da bacamo da se ne bismo zatrpali đubretom. Je li tako?

Zbunjeno sam rekla da jeste.

- Grad ima i ljude koji čiste i koji iznose đubre i ima i kanalizaciju. Zar ne? A selo to sve nema. Selo ne baca. Đubre je đubrivo. Tako je. Vidite, princezo, ne možete da volite sve koje ste ikada voleli. Niti da osećate sve što ste ikada osećali. Morate da čistite. Uništavate. Zato je grad u ravnoteži: božansko mesto, okruženo bedemom od ostatka sveta, to jest od pakla. A mi smo sada u ostatku.

- Hoćete... da kažete - mucala sam - da nas je Bog... napustio.

Okrenuo se od mene, kao da mu više nije bio potreban sagovornik, i nastavio da priča idući ka šumi:

- Ima drugih. Ha, ha, ha. Nestao je u šumi.

Kada sada razmišljam o Šmetauu, zaključujem da je on bio jedan od onih ljudi koji nisu bili u stanju da istrpe nesavršenost u bilo kojem obliku, a naročito ne u njenom najvažnijem vidu - životu. Vrlo jednostavno, njemu je nedostajala lenjost. Jer je lenjost, s jedne strane, i delimična tupost uma i srca a, s druge strane, neophodna je za preživljavanje, tačnije, za sreću. Za većinu ljudi ostvarivanje sreće u životu prirodna je i nekako urođena sposobnost o kojoj ne moraju da razmišljaju i koju, shodno tome, ne moraju da uče. A sve što moramo da učimo, uvek je pod znakom pitanja kako će biti naučeno, što zbog loših učitelja, što zbog loših knjiga, što zbog lenjih i glupih učenika - nas samih. Ili, što je najgore, zbog sasvim pogrešnog školstva. Učiti se sreći, kad ste je iz raznih razloga već jednom izgubili, težak je put sa malo izgleda na uspeh.

Ja sam već bila umorna iako je bilo tek jutro. Ali nisam mogla da imam ni trena mira. Baron Šmidlin mi je prišao, nepotrebno se klanjajući, i upitao me želim li da idem sa ostalima da vidim babu.

- Koju babu? - pitala sam.

- Babu koja jedina zna gde je vampirov grob.

Pošli smo bez ikakve pratnje, primetila sam. Išli smo baron Šmidlin, ona dvojica iz komisije, grof Fon Hauzburg, njegov sluga i ja. Ne bih umela da opišem tačno kuda smo išli, mislila sam o nečem drugom i nisam pazila na put. Međutim, naše putešestvije nije bilo duže od pola sata. Mislim da smo se, budući već najjednom brdu, spustili niz njega, pa se uspeli uz drugo brdo. Išli smo na istok.

Naišli smo na jedno manje selo na vrhu brda i nije nam trebalo dugo da nađemo babu. U stvari, našli smo dve babe. Obe su bile

vrlo stare, sedele su na nekakvim tronošcima i jedna je neprekidno nešto pričala, a druga je ćutala. Obe su imale više od sto godina i bile su verovatno i nagluve i ćorave. Sluga je viknuo: - Koja je od vas Mirjana?

Ništa se nije desilo, ona što je pričala nastavila je da priča, ona što je ćutala ćutala je i dalje.

- Koja je Mirjana? - ponovio je sluga.

- Šta se dereš? - viknula je ona ćutljiva.

- Ionako te ništa ne ćujem. Moraš da mi šapućeš, a ne da se dereš. Odmah sam znala da imamo posla sa nadžak-babom, a o odvratnosti nadžaka muž mi je pričao, doduše kasnije.

Novak je prišao i prošaputao joj nešto na uvo. Ona se nasmejala i pokazala svoje neverovatno dobre zube.

- E, baš neću da ti kažem.

Onda joj je prišao i Fon Hauzburg:

- Ti si Mirjana?

Klimnula je glavom:

- Ali neću da vam kažem.

- Što, baba?

- Eto tako, neću. Da bi' morali sa mnom da se bavite. Da me molite, da pričate sa mnom. Eto. Dosadno mi je ovako. Podmitite me. Hajde.

- Bićeš ćuvena ako nam kažeš - rekao je Fon Hauzburg.

Ponovo se nasmejala i ponovo su se ukazali žuti krupni zubi:

- I ako vam ne kažem, biću ćuvena.

Baron je ćutao. Ona dvojica iz komisije takođe. Sasvim po strani stajao je Novak kao da ga se razgovor ne tiće.

Fon Hauzburg se nasmejao i namignuo mi. Uživao je u nagovaranju:

- Bićeš slavnija ako kažeš.

Baba se opet nasmejala, zadovoljno i bezobrazno. I ona druga joj se pridružila. Onda su počeli da se smeju i ona dvojica iz komisije, pa baron, odmah za njim Novak i Fon Hauzburg. Na kraju sam se i ja, ne znam zašto, smejala.

Baba reče:

- Dosta - i mi svi, kao po naređenju, ućutismo.

- Sava Savanović je zakopan u krivoj jaruzi pod raćvastim brestom.

5.

Zbog njih nisam mogao da zaspim. A san mi je bio neophodan jer sam znao da me očekuju važni događaji i da neće biti mudro da zevam, da budem umoran i da ne budem u najboljem mogućem stanju. Brojao sam ovce. Nije uspelo. Brojao sam, ne znam šta sve ne. Na kraju sam odustao od brojanja. Pokušao sam da ispraznim mozak od misli. To je, kažu, dobro i samo tako može da se spava. Posle se snovi osvete, ali je tada već kasno. Koliko god sam pokušavao da ne mislim, toliko mi se grof biskup Turn i Valsasina nametao, napadao mi misli svojom ružnom facom, svojim kićenim govorima o putovanjima i umetnosti i inkviziciji kojom je predsedavao, tako mlad a već tako dobar. Ništa mi nije bio potreban tog jutra, a on se nametao, nametao, kao da je rešenje svih mojih nevolja. Obletao oko mene, kao sva osećanja koja me i inače tako spopadaju. Samo što on nije bio osećanje, već čovek - kakav-takav. A osećanja su mi to često radila: večito u vazduhu, u drugim ljudima, u stvarima, oslobađala su se vlasnika ili domova i izlazila u svet. Napadala me, pokušavajući da uđu u mene, trudeći se da pređu crte mog lika i ličnosti i prodru kroz bedeme u samo srce. Ali ja im se nisam dao. Branio sam se od osećanja kako sam znao i umeo. A ne, čak i kad bi probila otvor u zidinama, ja se ne bih predavao; pa kud bi otišla moja vojska, kud bi ponela oružje? Gde je moj Niš?

Ništa meni nisu mogle mine ljubavi, ja sam imao višestruke bedeme i lažne rovove, a i one prave - pune ustajale vode, sa šiljcima na dnu što su boli svakog odvažnika skromnosti ili ovna stida.

Eto, tako me je tog jutra grof biskup Turn i Valsasina napadao. I njemu nisam odoleo, priznajem, on je ipak bio samo licemerni pop i zato sam ga pustio.

Sreli smo se još nekoliko puta. U Beču, naravno. Vrlo vesto, jednom prilikom, uspeo sam da ga dovedem pred svršen čin, odnosno da ga nateram da progovori o vampirima. Nije mu bilo po volji, to se videlo, i ja sam već počeo da uživam u svojoj spretnosti. On se, iznenada, ponovo iskrivio u svoj čuveni osmeh i ja sam, u magnovenju (a magnovenje znači trenutak, a ne maglu), osetio da će me nekako prevariti.

- A znate da sam se ja već sreo sa vampirima?

- Ne znam, grofe biskupe.

- Oh, da, jesam. I znate gde je to bilo? U Meksiku, zamislite. Nigde drugde, nego baš u Meksiku. I varate se ako verujete da sam se razdevičio u dodiru sa Indijancima, tim smešnim Astecima i Majama. Ma oni nisu imali pojma o vampirima. Njima su, recimo, pernate zmije bile mnogo zanimljivije.

Začutao je nakratko, pa nastavio:

- Palili smo, znate, jednu jeretkinju na lomači. Ništa posebno, osim što smo sa njom palili i njene slike. Bila je luda za jeresima svih vrsta. Mada, kako mudri papa kaže, sve jeresi su jedna jeres. Zvala se Remedios Varo. Ieretičke poslove je počela u Španiji, ako me sećanje ne vara, a onda je, ludo verujući da može nama da pobjegne, prebrodila okean. U Meksiku je, naravno, nastavila po starom. Slikala je kao da joj je đavo za petama. Kad bolje razmislim, verovatno je i bio.

- Koje je godine to bilo?

- Nedavno.

-Aha.

- I zašto vam pričam sve ovo, pitate se? Zato što je jedna od njenih slika bila naslovljena: Vampiri vegetarijanci.

Na slici su bila tri vampira, neke tri spodobе koje su sedele za malim okruglim stolom i na slamčice, zamislite, na slamčice, pile, redom, lubenicu, ružu i paradajz. Iz šeširića su im rasla kao neka krila i sva trojica su bila vrlo mršava i usukana. Ništa neobično, u stvari, kada pomislite da nisu jeli meso. Eto, gledao sam tu sliku kako gori i mislio: pazi, boga ti, možda ti vampiri i nisu tako loši kad jedu samo neke voćke i cvećke. Međutim, cela ta kompozicija podsetila me je na jednu ikonu koju sam video u Rusiji. Živopisao ju je neki Rubljev i zove se Sveta Trojica. Čim sam je video, odmah sam dobio neodoljivu želju da je spalim. Nisam mogao, naravno, iz političkih razloga, to razumete, ali nekako sam osetio dvostruku zadovoljštinu kad su izgoreli ti vampiri vegetarijanci.

- Potpuno vas razumem.

- Drago mi je.

- Kako to da ta Remedios Varo nije poznatija, mislim, svi jeretici se ipak raščuju, znate kako je, pametni ih vole, sve više i više? - pitao sam ga.

- Ma haj'te, grofe, pa Remedios Varo je bila žena, pa još lepa žena, a kako bi lepa žena mogla da bude cenjena, i to u Meksiku. Niko je nije ozbiljno shvatao, toliko je bila lepa i zgodna, ali mi se ne damo zavesti prevarama koje priroda namešta. Mi smo je vrlo ozbiljno shvatili, zamalo smo je uhvatili u Madridu, onda nam je u Barseloni vesto izmakla, no u Novom svetu smo joj došli glave.

Iznenada se trgao, kao da se nečega setio:

- Da li vi sada radite za inkviziciju?

- Vazda - odgovorio sam.

Dosta je sada bilo Turn i Valsasine, rekao sam sebi i zaspao kao klada. I spavao možda još dva-tri sata, dok nisu svi drugi ustali i tako me probudili iz najslađeg sna.

6.

Tako je baba rekla i njene reči su izgledale jednostavne kao i posao koji je bio pred nama. Tada sam verovala da nema ničeg jednostavnijeg od obreda (a upokojavaње vampira jeste obred), pošto je unapred određen, propisan, svaka sitnica je predviđena i čak ni najveća budala ne može da pogreši. U to vreme nisam sumnjala u uspeh bilo kojeg obreda.

Sada znam da obred, ma koliko star i savršen, nema odbranu od namerne greške, od izvrtaња njegove suštine, izvrtaња koje se čini svesno protiv obreda samog. Jedino što oni koji izvrću ne znaju da se, kad tako čine, ne podsmevaju samom obredu, kako veruju, već se time svrstavaju uz drugu stranu, onu od koje obred štiti. Znaete vi o kojima ja pričam, o onima koji se podsmevaju priprostim molitvama ili masnim popovima ili potkupljivoj crkvi ili samoj veri, govoreći da nas Bog ne čuje. Đavo odlično čuje naš podsmeħ. I raduje mu se. Pošli smo sa seljacima da tražimo sve što nam je bilo potrebno za uništavanje vampira. Svi smo išli zajedno, i Šmetau se ponovo pojavio gotovo niotkuda. Valjda ga je privukao glogov kolac. Konačni kraj vampira. Pa bio je opsednut krajem, žalio se na kraj u knjigama, tražio je punoću, tražio je konačno objašnjenje, a glogov kolac u srcu vampira jeste izgledao kao konačno rešenje.

Iz nekog meni nepoznatog razloga, voleo je da bude pored mene i da mi priča. Ne, nije to bilo ono što biste vi pomislili, verujte mi, grof Šmetau je bio toliko opsednut smislom života da je vrlo lako

zaboravljao na sam život. Niti je mene voleo, niti je bilo koga voleo. Možda je voleo grofa Vitgenaua, ne kao čoveka, jasno, već kao nekoga ko je mislio slično njemu - Šmetauu. Bilo mu je stalo samo do istomišljenika, a njih gotovo da nije ni bilo. Sasvim razumljivo.

Dakle, potpuno nevezano sa predstojećim poslom, koji je ipak bio dovoljno jedinstven i čudan da zaslužuje naše misli, Šmetau je brbljao o svojim iskustvima.

- Da li ste nekad igrali ma dong? Jeste? I ja sam. Sa Kinezima, naravno, kineska je igra. I znate, mudri Kinezi nisu mi ispričali pravila i cilj igre. Hteli su da sam naučim. Samo su mi davali znake kad bih odigrao nedozvoljen potez. A ja sam vredno učio. Prvo, šta srne a šta ne srne da se igra. Tek posle, staje cilj igre. A znate šta sam dobio od toga?

- Naučili ste da igrate.

- Ne! Odnosno jesam naučio da igram. Tačno... Utom su seljaci povikali. Gledala sam ali nisam mogla da shvatim šta se dešava. Sve dok nisu dovukli konja. Potpuno crnog, bez ijedne belege. Nepočišćenog, vikali su seljaci, to mi je baron Šmidlin preveo. Jedino je neobeleženi vranac mogao da prepozna vampirov grob, u stvari, nikad ne bi prešao preko takvog mesta. Odmah za vrancem je išao jedan srpski pop kome se na grudima klatio veliki drveni krst. Bio je ćelav, a brada mu je bila izrazito crna. U ćupčetu je nosio ono što su zvali vodom adžijazmom.

Ispred svih njih, uzdignute brade, stupao je onaj momak kojeg sam tog jutra videla da igra ma đong sa Šmetauom, Isakovičem i Novakom. Nosio je veliki zašiljeni glogov kolac i ogromni bat. Konačno su svi bili tu.

Šmetau je ćutao, kao da se i sam našao, za promenu, pod utiskom spoljnih događaja, a ne samo svojih misli. Išli smo tako, ćutke, dugo, za seljacima koji nisu znali kuda da idu, to je i meni bilo jasno. Tražili su brestove, nisu ih nalazili, tražili su jaruge i nalazili ih, čak i krive, ali bez brestova.

- Znate - povratio se Šmetau - ja sam naučio najgoru istinu učeći da igram. Naučio sam sva pravila igre i shvatio sam cilj. A kako mi je bilo lepo, kako sam uživao dok sam otkrivao vrste pločica, načine skidanja, pobedničke napade, strategije odbrane, nazirao pravi razlog! I kako mi je bilo strašno kada sam konačno sve naučio;

počeo sam da prepoznam ograničenja, da uviđam poraz mnogo ranije nego što je potrebno, da znam da pobeđujem i suviše lako ili pre vremena. Prestao sam da uživam.

- Vidim - rekla sam.

Ništa nije odgovorio. Nastavili smo put bez reči, hvala Bogu, bila sam dovoljno obuzeta iščekivanjem i nelagodnošću da bih mogla da slušam i Šmetauova razglabanja.

S vremena na vreme bismo stali i seljaci bi počeli da kopaju, kao da su svuda groblja i gde god da stanete, možete nekog da iskopate. Mi smo šetali okolo, oštro, divlje, u iščekivanju. Seljaci bi ćutali, kopali, onda bi zatrpavali i nastavljali dalje. Vranac nije njištao, onaj momak sa kocem bi seo i obema rukama se naslanjao na kolac kao na štap. Bat bi spustio pored sebe i svaki čas motrio na njega, kao da se plašio da bi ga neko mogao ukrasti.

Uglavnom nismo mnogo pričali međusobno. Valjda nikom nije bilo do razgovora. Baron Šmidlin je, čini mi se, pažljivije od svih pratio ta silna raskopavanja i zakopavanja.

- Da li znate - rekao mi je u jednom od retkih obraćanja tog dana - u šta Srbi veruju: da će, kad se mrtvi uznemiravaju i kad se kosti vade, veliko zlo naići? Mrtve ne valja dirati.

- Mislite da je bolje da ne tražimo vampira?

- Cesto - umešao se Fon Hauzburg - kad ne smeju da diraju žive, počnu da kinje mrtve.

- Srbi? - upitala sam.

- Kao da mrtvima nije dosta onog pakla pa moraju da učestvuju i u ovom paklu - izbegao je odgovor.

Seljaci su povikali i Šmidlin im je pritrčao. Ja i Fon Hauzburg smo ga gledali u leđa, ali se nismo pomerili. Bila sam ubeđena da je to samo još jedna lažna uzbuna i nastavila sam da pričam sa Fon Hauzburgom. - Ovaj i onaj pakao?

- Pa da - izgovorio je zbunjeno - ovo mesto je samo krajnja tačka pakla, mada pakao nema granica, pa zato i nema krajnju tačku.

- Plašim se da ne razumem.

- Nemojte da se plašite zato što ne razumete, plašite se kad budete razumeli.

Naravno da nisam mislila da je Fon Hauzбург đavo. Prvo, nisam verovala da se đavo samo tako šeta okolo; drugo, ličilo mi je da priča kao svaki drugi filozof - o stvarima koje nije mogao da zna.

Nažalost, u pogledu onog što je mogao da zna, nije bio u pravu. Kao i on, mnogi veruju da su znanje i pamet najbolja prečica za nesreću: što neko više zna ili je pametniji, to mu je teže u životu, a blaženi su neobrazovani i glupi.

Tupi i prosti su osuđeni na glupa i niska zadovoljstva i radosti, oni ne znaju kakve sve divne i zanimljive i uzbudljive stvari postoje na ovom svetu. A svakome, pre ili kasnije, dosade čak i najukusniji fazani, vina najboljih francuskih berbi, najuzbudljivije i najstrasnije igre u postelji i najmaštovitija ogovaranja. Lako je iscrpiti spisak onoga što glupima pruža sreću. I kad se zasite, onda nema kraja njihovoj čamotinji i bedi. Čak i ako su bogati, novac im ne pomaže jer novcem opet umeju da kupe samo ono što im već ništa ne znači.

Oni mrze promene, a posebno mrze različitost i zato su svi isti. Veruju da hode dolinom suza, svaki dan im je isti i svi koje znaju su im isti i sami su sebi nepromenljivi. Nesrećni su, zato što su isti.

Svi nesrećnici su isti, a svako ko je srećan, srećan je na svoj način. Jer srećni, oni koju su pametni, oni koji su nešto naučili i ponešto shvatili, umeju da uživaju u sitnicima, u neobičnostima, u naglim poimanjima, u knjigama koliko u zapadnom nebu, da se raduju zato što se nešto promenilo ili zato što su otkrili novu stranu ili neobičnu lepotu. Pametnima se, jednostavno, pružaju razne mogućnosti, više načina, neobičnija zadovoljstva. Oni ne robuju navikama, ni svojim ni tuđim.

I zato imaju stotinama puta više prilika da budu srećni.

Fon Hauzбург nije bio u pravu kad mi je rekao da se plašim razumevanja. Da li đavo može tako da greši?

Namerno da laže?

Zašto bi davo lagao? Đavo jedini uvek i svugde govori istinu, jedino njemu istina odgovara. Pitala sam ga za pakao. I on mi je ispričao:

- Pakao je toliki da nema kraja. Veći je od beskonačnosti. Preko sedam mora i sedam gora je novih sedam mora i sedam gora, i tako zauvek. Prostranstvo pakla se ne meri hvatima niti bilo kakvom merom za dužinu ili visinu (nemojte zaboraviti da paklene planine i paklene morske dubine ne poznaju krajnje tačke), već se broji

satima i danima i godinama i stolecima i milenijumima i drugim vremenskim merama koje poznajemo, samo... Zato, ko paklom hodi, zna da iako ima večnost pred sobom, nikad neće sresti drugu dušu. Zar ima veće i duže kazne?

Sušta je istina takođe daje pakao tako sitan daje manji od ničega. U toj tački, koja je najbednija senka nezamislivog nepostojećeg, stiskaju se sve duše zajedno u telima svih grešnika svih vremena. Kretanja nema, jer se nikuda ne može ići, i svi su stalno zajedno, pa su gotovo jedno. Nijedna duša ne može da bude posebna i samo svoja. Zar ima veće i duže kazne?

- A kako je onda ovo krajnja tačka pakla?

- Nisam rekao da pakao nema vrata - odgovorio mi je i nasmejao se.

8.

Počelo je i da se smrkava. Rekli su mi da moramo da završimo to pre prvih zvezda, jer zvezde mame vampire napolje i po noći im niko ništa ne može. Noć je njihov čas. Žurili smo, trčali s vremena na vreme. Znojila sam se, teško disala, baron mi je prilazio, tešio me da će se sve ubrzo završiti i da ćemo se vratiti u grad i da ću za nekoliko dana zaboraviti sve što je bilo, kao da nikad nije bilo.

Poslednji zraci sunca su nam otimali nadu kad je vranac zanjištao. Zanjištao i ukopao se u mestu. A onda počeo da se propinje. Na oznojenoj crnoj dlaci presijavala se crvena svedost zalaska.

Seljaci su odmah dohvatili budake i lopate. Posle nekoliko zamaha, udariše u nešto tvrdo. Svi smo se uzrujali, počeli da vičemo koješta. Jedan seljak se onesvestio od uzbuđenja, od umora, ili od previše rakije. Drugi ga brzo skloniše u stranu. Budak ponovo tupo udari. Nadali smo se da je to taj sanduk. Neko povika da ne lupaju toliko jer će probuditi vampira, a dan je već gotov da nas ostavi na milost i nemilost. Seljaci pažljivo očistiše zemlju okolo. Ali bio je to samo stari panj.

Onaj oniži momak sa kocem i batom razočarano sede na obližnji kamen i nasloni se na kolac. Pop, međutim, priđe i naže se da pogleda bolje.

- Brest u mladost' babi, u starost' panj.

- Brestov panj! - povikaše seljaci.

Baron Šmidlin i sam poviče i mi svi povikasmu.

- Nastavite - naredi odlučno baron. A sunce samo što nije zašlo.

Stani, stani, prokleta da si, govorila sam u sebi. Sad stani, a posle zađi ako hoćeš i na dva dana. Seljaci nastaviše da kopaju. Radili su grčevito i mnogo se znojili. Stalno su brisali lica. Ubrzo ponovo začusmo tupe udarce lopata. Svi se pri-bližismo. Naišli su na sanduk. Onaj sa kocem poskoči od radosti. Sanduk je već počeo da se raspada. Bio je nebojen, od običnog nekog drveta. Seljaci ga brzo sasvim otkopaše i pažljivo iznesoše na površinu. Ipak je bio još dan i bili su hrabri. Baron Šmidlin naredi da otvore sanduk. Drvo im se raspadalo pod prstima u trulež. Polako pomeriše poklopac.

Unutra je bio čovek sav naduven, crven u licu, kao da spava i samo što se ne probudi. A trebalo je da bude mrtav već devedeset godina. Ali najviše me je začudilo to što je imao lice. Ja sam očekivala nešto neodređeno, ružno, ničije. A Sava je imao lice čoveka, različito od drugih lica. Sasvim izraženih crta; zapamtila bih mu nos, oči otvorene, usta i kosu, obraze, čak i osmeh, obrvu izvijenu, samo da sam ga duže gledala. To lice je pripadalo nekom ko je bio ličnost.

- Vampir! - vikali su seljaci.

Ništa nisam rekla, a htela sam da kažem: Sava Savanović. Žurili su se, noć samo što ih nije sprečila.

Pop poče da peva unjkavim glasom. Još nije ni završio pojanje, a Savi prosuše onu vodu po licu. Momak sa kocem je stajao nestrpljivo. Sunce je zalazilo. Momak odgurnu popa i svi mu odobriše. Namesti kolac na Savino srce. Ruku u kojoj je držao bat visoko ispruži. Onda udari batom po kocu. Kolac probode srce i krv poče da teče. Tekla je i tekla i tekla. Došla mi do nogu. Umrlijala čizme. Ja sam se pomerila unazad. Ostali ostadoše gde su bili.

Na kraju, od onog crvenog, naduvenog Save osta skvrčeni beli leš. I tada - pošto sam se bila odmakla, ja nisam videla - povikaše:

- Leptirak!

- Leptirak!

9.

Seljaci okružiše Šmidlina. Podigoše lopate i motike. Onaj momak izvuče kolac iz Save i krenu ka Šmidlinu. Nisam razumela šta se dešava. Počeše da zamahuju alatkama na Šmidlina. Nisu se još

usuđivali da ga udare. On im je nešto unezvereno pričao. Ali sam imala utisak da ga nisu slušali. Samo su mu se približavali i sve jarosnije vitlali alatkama. Onaj sa kocem i batom udari barona u glavu. Baron se sruši. Ostali nasrnuše. Dohvatila sam se najbližeg seljaka i udarila ga s leđa kamenom u glavu i on je pao. Krv poteče. Videla sam da je Novak, takođe, oborio jednog. Grof Šmetau se nije pomerao.

Odjeknu pucanj. Fon Hauzburgov pištoljčić se pušio. Još jedan seljak je ležao. Ostali stadoše. Fon Hauzburg uperi pištolj u najbližeg.

Reče im nešto na srpskom i oni nevoljno pobacaše lopate. Gledali su nas s mržnjom, ali su se okretali i odlazili. Pritrčala sam baronu.

On je hteo da mi nešto kaže. Krkljao je i krv mu je išla na usta i na nos.

- Promen... i... o sam panta... lone. Zbog fleke. Fleka. Mara... maramica u onim panta... lo... na... ma. Selja... ci rekli stavi ruku... stavi na usta... vampiru... lep... lept... leptir... ak da ne i... za... đe. Zabo... ra... vio... mara...mara... ma... icu. Up... up... lašio sam se... - krv je počela da šiklja - ruku... голу ruku... da sta... - jedva sam ga čula. Uhvatio me je za ruku: - Vas... vas... vas... vo...

I tad je izdahnuo.

- Znači, seljaci su ga napali zato što nije sprečio da leptirak izleti - rekao je Fon Hauzburg.

- Ne valja, ne valja - kazao je Novak - povampiriće se neko drugi.

Ja sam gledala sirotog barona. Izgledao mi je sasvim drugačije nego za života, ne zato što je bio mrtav, već zato što je bio drugačiji. Nisam mogla da ustanem i ona dvojica iz komisije mi pomogoše da se uspravim.

- Pa koliko ima vampira? - pitala sam ja.

Niko ništa nije odgovorio. Ali i to je bio odgovor.

- Koliko ima vampira? - ponovio je moje pitanje Šmetau. I dobio isti odgovor kao i ja.

- A ko nama garantuje da će oni ostati u Srbiji i da nikad neće preći princ Evgenijevu liniju? - nastavio je da pita Šmetau.

Odgovor se nije promenio.

- Ja nisam verovao u vampire - govorio je Šmetau uzbuđeno - zaista nisam. Ja sam mislio da je to vaš muž smislio. Ja sam

verovao da su zle sile ovozemaljske. Ovo je sasvim drugačije. I kud je otišao leptirak. Mogao je bilo koga da ubode. Bilo koga! Mene nije ubo. Ja nisam vampir. Nisam! Nisam!

Vikao je „nisam" i potrčao natrag. Mi smo svi nepomično stajali i niko od nas nije imao želju da ide za njim. Ubrzo je nestao iz našeg vidika.

10.

Da li je to bilo lice zla?

11.

- Mislim da je sada najbolje da se vratimo u kuću u kojoj smo prespavali, ne bih išao noću za Beograd - rekao je onaj crveni iz komisije.

Meni nije bilo milo da ponovo spavam u onom smradu, ali zaista, po mraku, posle svih događaja, nisam želela da putujem. Praćeni strahom, krenuli smo ka onoj čatrlji.

Nije nam dugo trebalo da stignemo. U stvari, sve je bilo vrlo blizu i meni se samo činilo kako smo tokom dana daleko odlutali tražeći vampirski grob. Verovatno smo se kretali ukруг. Ne vidim drugo objašnjenje.

Glava šesta

O DOGAĐAJIMA KASNIJIM

1.

Da li sada, pošto sam vam ispričala ovoliko, mogu da pogledam tu knjigu? Zar ne zaslužujem? Znam da još nisam rekla najvažnije, ali, kad sam dođe već stigla, zar sumnjate da ću vas prevariti ili slagati za dalje? Hvala.

Evo, da otvorim slučajno. Znae, kao kad ste tužni ili očajni i otvorite Novi zavet nasumice. I pročitate nešto što vas uteši. Ja volim Novi zavet da otvaram pri kraju.

Evo, čitam:

„Ovde se završava naša priča o beogradskim događajima. Ostalo je samo da drage čitaoce obavestimo o daljoj sudbini naših junaka i junakinje.

Grof Jozef Šmetau ostao je u Beogradu. Do sada vam nismo rekli ime dičnog nam grofa jer smo ga sasvim smetnuli s uma, ali smo se sada setili i imena i mogućnosti da našeg grofa pomešate sa jednim drugim grofom Šmetauom - Valdemarom Šmetauom. Grof Valdemar Šmetau je sasvim drugi čovek, doduše i on je imao veze sa Srbijom, prvi je predložio da se Srbija obnovi kao delimično samostalna država - tursko vazalstvo. Taj predlog je podneo preko francuske vlade, one stare kraljevske vlade, ne ove nove revolucionarne. Bilo je to 1774. i, kao što i sami znate, od toga nije bilo ništa. No ostavimo Valdemara i vratimo se Jozefu Šmetauu. Dakle, naš vrli grof je, između ostalog, bio i artiljerijski general, stručnjak za odbrane utvrđenih gradova. Već naredne godine od one u kojoj se zbiva naša priča, on je preuzeo odbranu Beograda. Vrsni znalac, on je rasporedio odbranu tako da olakša posao braniocima glavnog bedema i bastiona. Uspostavio je male ali snažne posade u nekoliko isturenih utvrđenja oko grada. I zaista, njegov prvi uspeh je bio potpuni neuspeh turskog napada na dunavski redut. Grof je bio ubeđen da grad može da se odbrani i spremao se podjednako dobro i za dugu opsadu i za iznenadni kontranapad. Jedino nije bio spreman za ono za šta niko nikada, otkako je ovog sveta i veka, nije bio spreman.

Za izdaju.

Mada izdaja, kao što znate, nikada nije samo unutrašnje pitanje. Jer austrijska izdaja, čiji ste svedoci i vi bili tokom cele ove knjige, bila je ohrabrena srpskom ravnodušnošću, koju ste takođe sigurno primetili, i turskom željom da prodru što bližu srcu Evrope. Željom o kojoj, nažalost, nismo imali mnogo prostora, a još manje vremena, da vam pripovedamo.

Dakle, mada je do našeg grofa stigla vest da austrijski pregovarači nisu bili obavešteni o važnoj pobedi odbrane i da su zato brže-bolje sklopili primirje sa Turcima, istina je da su pregovarači isuviše dobro znali šta se zbiva. Beograd je predat bez prave borbe, posle opsade od jedva mesec dana, a da Turci nijednom nisu ni pokušali da izvedu neposredni napad na grad. Bilo je samo povremenih bombardovanja, i to iz loših turskih topova koji su se često rascvetavali i bili opasniji po one koji su ih opsluživali nego po one na koje su bili upereni. Prva tačka mirovnog ugovora bila je da Austrijanci poruše sve što su od 1717. saziali. To je podrazumevalo jednu od najboljih i najsavremenijih bastionskih trasa kakvom bi se i sam maršal Voban ponosio. Morali su da zaravnaju sve rovove, strovale kurtine, zatrpaju tajne prolaze, unište čak i kasarnu u krugu tvrđave, princezin dvor i sve zgrade, kako u Gornjem tako i u Donjem gradu. Princ Evgenijeva linija je pretvorena u prah i pepeo. Jedino što Turci nisu zahtevali da se sruši bila je cisterna. Ilije, možda, Austrijanci namerno nisu srušili, a Turci se nisu dosetili. Ili je to, možda, bio poslednji čin otpora grofa Jozefa Šmetaua.

Kao da Austrija nikad nije postojala; kao da nikada nisu postojali tvrdi bedemi, veliki bastioni i duboki rovovi, nikada balovi i maskenbali, nikada uzvišeno plemstvo i komadi Šekspirovi, nikada katedrale i semeništa, nikada škole, nikada velika pobeda kod Malog Mokrog Luga, nikada barokni majstori ogledala; kao da nikada austrijska cisterna nije postojala... - počeli su da je nazivaju Rimskim bunarom.

Što se ostalih naših junaka tiče.

2.

Ustao sam konačno, vrlo loše raspoložen. A kako i ne bih? Cele noći se juriti sa utvarama, vampirima, preljubnicima, pušiti loš hašiš i sećati se grofa biskupa Turn i Valsasine - nikoga ni bi usrećilo.

Odmah posle doručka, naša mala svita je upoznata sa posledicama posete purpurnog vodenici i Radeckom. Svi su bili veoma iznenađeni ili su se makar pretvarali da jesu. Plavušan se čak onesvestio kad je ugledao Klauša Radeckog raspetog na podu vodenice. Princeza je pokazala takvu samouverenost i prisustvo duha (kojeg duha?) da sam prosto posumnjao u njenu nevinost. Dobro, bilo mi je jasno da ona ima nešto sa Turcima ili da njena porodica ne samo nosi već i piše pisma. Ali izdaja ljudi ovog sveta drugim ljudima ovog sveta lepa je i korisna stvar, a šurovanje sa onim svetom protiv ovog sveta jeste zločin koji može da se poredi sa izvesnim događajima o kojima nerado pričam.

Ja nisam hteo unutra, mogao sam da pretpostavim kako Radecki izgleda. Čak ni poslovično blesavi Šmetau nije želeo da uđe, a od Šmizlina ništa bolje od smešnog kukavičluka nisam ni očekivao.

Kako to često u životu biva, od mirnih i nepreduzetnih ništa ne naučite, niti saznate, i sva vam korist dolazi od budala koje se zaleću i šepure. Tako je moja manufakturna princeza, sve u nesagorivoj želji da hoda po svetu i pomaže, pokušala razložnim pitanjima i odgovorima (jer ne možete održati razložnost ako pitate i pustite druge da odgovaraju) da umiri crvenog barona. Valjda je riđokosi shvatio da više nema šta da se krije i izbrbljao joj strašnu istinu o pravom zadatku komisije. A taj Radecki, to je bio takav lažov da je i mene prevario. Nije mi bilo teško da prvo završim posao oko nagovaranja svih ostalih da se odmah razračunamo sa vampirima. Čini mi se da su jedva dočekali. Krenuo sam da tražim Novaka, mada sam, naravno, znao gde je Novak. Bio mi je potreban predah, odnosno neko vreme da o svemu na miru razmislim.

Vitgenštajn je došao da istražuje tvrđavu i cisternu posebno. Onda je nestao. Komisija je došla da ispita šta se desilo sa Vitgenštajnom, pretvarajući se da proverava glasine o vampirima. Hajduci koji su navodno nešto znali o vampirima radili su zajedno sa Austrijancima i, kako sam pričuo iz razgovora stranica neizbežnog trougla, princeze hipotenuze, Smetaua kraće katete i Šmizlina duže katete, baron je potkupljivao Srbe ili su Srbi njega, kako god hoćete, i baron je bio onaj kojeg sam pod bleskom munje u noći maskenbala video sa hajducima.

Hajduci su tvrdili da vampira nema i da je sve to njihova bljutava šala.

A vampira ima. Znači, hajduci lažu i nisu oni smakli poreznika, nego su ga zaista vampiri posisali. Ali zašto su hajduci na sebe preuzeli vampirske grehe? Hvalisanja radi? Sledeće pitanje je šta je vampirima trebala njegova poreznička kesa, jer teško da se vampiri obračunavaju u novcu.

Ali, s druge strane, komisijski trougao je tražio da prenoći baš u vodenici u kojoj se pojavljuju vampiri. Čemu je to služilo? Da se svi do kraja zavaraju? Eto, vidite, mi baš tražimo vampire.

Sa treće strane, regent se ponašao kao da nema vampira, niti ijedne komisije, kao da Vitgenštajn nikad nije rovario po tvrđavi, kao da se, u četiri reči, ništa čudno ne događa. I to ga je činilo vrlo sumnjivim.

Toliko sam mislio, a ništa nisam smislio. A kafančinu sam lako našao, Novak mi je opisao i položaj i izgled. Nije imala nikakav natpis, da li zato da vlasnici ne bi plaćali porez ili zato što su nepismeni? Kad sam ušao unutra, zapahnuo me je tako jak smrad da sam ubrzo prestao da ga uopšte mirišem.

Novak je bio podbočen i bio sam načisto da je već naljoskan. Seo sam pored njega.

- Ustaj! Idemo da tražimo vampira. On me je pogledao mračno, mutno, potmulo.

- Kad sam bio mali... - počeo je da zamuckuje. - Kad sam bio vrlo mali... moja majka je bila dobra žena. Iz dobre porodice... Dobra žena. Verovala je u rad. Eto, ja sam verovao u sve, u sve sam verovao, i u Boga i u đavola i u dobre knjige i u molitvu srca. jeste, u veliku svetu molitvu preobražensku. Isuse Hriste, Gospode Bože, smiluj sa na mene, grešan sam, kako to beše ide. Ne znate? Ali u rad nisam verovao. Nikad. U rakiju, posle, to da, i u vino isto, u pivo manje. To da. Još pre toga, u učenja razna. I knjige. Eto. A moja majka u rad. A znate, bogati smo bili. Ništa ona nije morala u ruke da uzme. Ništa. A jeste. Uzela bi iglu i sitan vez bola. Meni kragne na košuljama sve je lepim šarama kitila. Posteljину u uglu pticama zlaćanim i cvetovima mirisnim vezla. A što? Kaže: da posluha zna da okrene čaršave kako treba, i jorgane i jastuke. A meni na kragne: da mi ukrasi, da mi bude lepše, da me lepše gledaju...

Počeo je da plače.

- Verovala je žena, verovala da belina, da prokleti beli i prazni čaršavi samo cvetićem i ptičicom končanom mogu da se ožive, da se okrenu na pravu stranu, da će svet lepše da gleda i da će svet lepše da izgleda...

Ridao je i suze su mu se mešale sa rakijom koju je prosuo po stolu.

- Verovala je u sitan vez. A ja u sve veliko. Veliko i prazno. Gospodaru!? Gospodaru, da ne plačete vi to? Zar vi?

- Ćuti, budalo. Sredi se. Ćuti.

- A što da ćutim, što? Ko da je vajda od ćutanja? Koliko i od pričanja.

- Slušaj me pažljivo, mamlaze! - viknuo sam ljutito. Ništa osim naređenja i ljutnje i besa sluge ne razumeju.

- Idemo da tražimo grob onog vampira Save Savanovića. Moraš da nam pomogneš. Ovdašnji si. Nikakve koristi od žalosti. Ionako ti se ništa ne događa u životu, sav ti se um pretvorio u sećanja i alkohol. Hajde! Ustao je nevoljno. Ja sam morao da platim ceh. Čim smo izašli iz kafane, naterao sam ga da se ispovraća. Onda sam ga ispolivao hladnom kišnicom koja mi se tu, zgodno, našla ispod ruke. I zaista, uspeo sam da ga otreznim.

Koliko-toliko. Pošli smo namerno zaobilaznim putevima jer sam hteo Novaku da ispričam sve što sam video i saznao i da čujem njegovu mišljenje.

Slušao me je pažljivo i s vremena na vreme kijao.

3.

Dobro, dobro, ako mi ne date da čitam dalje, ja neću da čitam.

Meni, znate, nije ni važno šta tu piše. Ja jedina znam kako je bilo. Svi ostali mogu samo da lažu. Ako sam kriva što znam, onda je trebalo davno da mi sudite.

Sada sam već toliko stara da mi je svejedno. Možete sta hoćete. Možete da me spalite kao vešticu ili zatvorile u manastir kao monahinju, ali mi ne možete oduzeti pokajanje.

4.

Kako ja mogu da budem dobar, kad su svi drugi zli? Zar ja jedini da stradam? Ja jedini da stradam u ovom nerazmrsivom klupku laži i

istine? A samo je jedna nit, i da li je istina ili laž u pitanju, zavisi sa kojeg kraja ćete početi da namotavate konac.

Ali ono što je sigurno jeste da ovaj čvor može glogovim kocem da se preseče. Mada, kad malo bolje razmislim, to i nije dobra metafora - Makedonski jeste osvojio Aziju, ali je ubrzo umro. Vraćam metaforu. - Zar ne mislite, gospodaru, da bi trebalo da postoje još neki znaci kraja sveta osim jednog vampira u Dedejskom Selu?

- Kao na primer?

- Ne znam, recimo, pomračenje Sunca...

O tome je pričao grof biskup Turn i Valsasina. Pogledao je bal celom njegovom širinom i, umoran od vina, seo i zabacio glavu:

- Pre nekoliko meseci bio sam u Rimu. Nedvojbeno, jureći smešni kardinalski šeširić. - Pokazivali su mi proračune naših astronoma. Upravo su bili utvrdili kad će biti smak sveta. Biće 11. avgusta 1999. Je li vam laknulo? Tog dana će biti potpuno pomračenje Sunca. Imate vremena, vidite... - nasmejao se opako.

- Za šta imam vremena?

- Da ispunite Origenovo proročanstvo.

- Ja i Origen?

- Origen, znate, onaj hrišćanin iz Aleksandrije, stradao je pod rimskim progonima, ali ne pre nego što je objavio svetu da će se svi pokajati. I sam đavo. Da neće biti pakla i da će se svi spasti. Mi smo ga, naravno, proglasili jeretikom.

Svi su znali ko sam ja.

Ali ja nisam verovao grofu biskupu. Verovao sam da strašne stvari nisu praćene kobnim znacima, da im ne prethode opominjući užasi. Strašno je samo po sebi sasvim dovoljno. Zašto ne: prijatan prolećni dan, ptice pevaju, cvrčci cvrče, ljudi lažu, trešnje su stigle, povetarac mreška potok, cveće šareni livadu i, hop, smak sveta? Krezubi u belojoj odori, obavezno belojoj, sa hrpom krilaca i svitaca, urliče: „Sve ću u pakao da vas potrpam!”

- A znate šta je meni palo na pamet kada ste mi ispričali to za purpurnog? - upitao me je Novak.

- Šta?

- Znate li šta Englezi zovu purpurna zakrpa?

- Podseti me.

- Purpurna zakrpa je u nekoj lošoj knjizi pasus ili deo koji je majstorski i koji zato odudara od ostalog. - Taj purpurni jeste majstor, nesumnjivo. Kako je samo izveo ono pretvaranje u Turčina! Ali i za majstora ima lek. Ima kolac. Sad idemo da ga nađemo. Da mi dovedeš seljake i da sve središ kako treba da bude, i da se sa vampirom završi.

- Jednu stvar sam zaboravio da vam kažem.

- Ide li mi u prilog ili ne?

- Ne znam.

- Kako, bre, ne znaš!? Glupi slugo! Reci, kad ne znaš bolje.

- Onaj Rus što smo ga sreli i za koga su seljaci pričali da je arhanđel Mihailo...

- Da!?

- E, pa videli su ga seljaci kako se krsti. Krstio se sa dva prsta. Sa dva prsta, ne ni celom šakom kao katolici, ni sa tri prsta ko mi pravoslavni, već sa dva prsta. Je li to protestantski način?

- Ne! Nije. He, he, he. To je dobra vest, mene mi.

- Kako.

- Tako što se s dva prsta krste samo ruski staroverci. Mihailo nikad ne bi došao prerušen u jeretika! Nikad. Dakle, taj nije Mihailo. A ako Mihailo nije ovde, znači da se ne sprema kraj sveta. Dobra vest, zaista. A sad da sredimo i purpurnog.

5.

Potruga je, međutim, potrajala. Seljaci su kopali, ja sam se nervirao. Još više zato što su, sasvim nepotrebno, vukli i nekog popa. Glupi hrišćani, kao da nikad neće shvatiti da samo jedne sile mraka mogu da dođu glave drugim silama mraka. Povremeno sam dobijao neodoljivu želju da ja zgrabim glogov kolac, ali sam se ipak suzdržavao jer je bilo mudrije da do kraja budem austrijski grof.

Gotovo se bilo smrklo kad smo konačno našli grob purpurnog. Prvo su mislili da su pogrešili, ali vranac nije pogrešio, nije hteo preko groba. Rekoh Novaku da kasnije otkupi vranca za mene. Pop je počeo da zavija, a ja sam hteo iz kože da iskočim. Šmizlinu su seljaci dali u zadatak da, kad momak probode srce purpurnog, stavi ruku na usta konačnom pokojniku i spreči da izleti leptirak koji bi

mogao od nekog drugog da napravi vampira. Baron mi je izgledao uplašeno, ali je klimnuo glavom i stao sa druge strane.

Izvadili su kovčeg i momak sa kocem se namestio da udari čim ga otvore. Samo je jedan seljak prišao da pomeri poklopac. Odvratna škripa mi je probila uši.

Poklopac se polako pomerao kao da je neopisivo težak i ja sam priskočio (nisam mogao da odolim) da pomognem. Nije išlo lako. Ne verujem da smo pomerili poklopac ni za jedan palac. Pozvao sam Novaka da nam pritekne. On se nešto nećkao, ne znam zašto, osim možda zbog glupog srpskog sujeverja, ali jedan od onih grofova naučnika iz komisije pritrča. Baš me je bio prijatno iznenadio. Snaga mladog se odmah prepoznala.

Pomakli smo ga za čitavu stopu. Prišao je tada i onaj drugi iz komisije, pa u jednom snažnom trzaju zgurasmo poklopac sasvim.

Glava sedma SKRIVENA

Unutra je bio neko drugi.

Bio je crven i imao je pokrov, ali to nije bio purpurni. Purpurni mi je izmakao. Onaj momak je vampira odmah probo. Krv je oticala kao od zaklane svinje. I onda su se seljaci uzbunili. Odmah sam razumeo daje leptirak ipak izleteo. Šmizlin je, naravno, zakazao.

Seljaci su se s pravom okomili na njega. I jeste bio kriv. Em nismo našli purpurnog, em će još i neko drugi da se povampiri. Nisam hteo da vadim pištolj dok nisam bio siguran da su ubili barona. Tek tada sam opalio. Ubio sam jednog seljaka, ali sam se odmah pokajao. Što nisam nišanio popa! A i baron je bio još živ. Ispalo je da to i nije bilo tako loše. Šmizlin nije poživeo, ali je imao još toliko daha da kaže kako je pogrešio zato što je zaboravio da je ostavio maramicu u prsluku koji je isprljao za ručkom. Navikao je bio na taj prsluk i mislio je da ga ima na sebi. Ali nije ga imao, pa ni maramicu. Golom rukom u odlučnom trenutku nije se usudio. Navika je druga priroda, kažu. Gora. A kažu da ima i navike, a ima i odvike. Tačno, Šmizlin se upravo odvikao. A i voleo je princezu, tako je rekao ili priznao. Siromah. A princeza je volela svog muža. Bezrazložno ga volela. Setio sam se njihovog razgovora koji sam čuo na maskenbalu. Naravno, tek kasnije sam shvatio kako je Marija Avgusta bila prerušena. Tada, na maskenbalu, govorila je obrazina. Regent joj je nešto odbrusio, kao: zašto ga već jednom ne ostavi na miru, zar ne vidi da je ne želi. A ona mu je odgovorila da je on taj. „Ko?“, pitao je regent. A ona njemu: „Da li se sećate onog saga što ga je grof Šmetau dobio iz Kine? Sag je bio remek-delo, na njemu je bila slika tajanstvenog predela kakav nikad pre nismo videli i svi smo mu se divili, stojeći oko njega.

Vi ste bili jedini koji je slobodno...“, zastala je pa nastavila, „bez razmišljanja stupili na njega. Niste ga ni pogledali. Zato ste vi taj. Jedini princ.“ „Pa, sag i jeste da se po njemu hoda“, slegnuo je ramenima regent. Ali se sagao i poljubio joj ruku, rekavši: „Ne razumem. Ne razumem, prvi put sada ne razumem. Možda...“, zaustio je, onda se naglo okrenuo i otišao od nje.

Mislím da joj je to „možda“ dalo nadu. Kako je samo jedna reč dovoljna za zaljubljené! Verovatno je postajala i neka njena reč, samo jedna reč, upućena Šmizlinu, koja je njemu bila dovoljna. Budala. Stvarno je zaslužio to što ga je snašlo. Ne mogu ja da čuvam budale od njih samih.

Glava šesta

O DOGAĐAJIMA KASNIJIM
(nastavak)

6.

- Šta bi naš dragi Gospod bez vas? Šta bismo mi bez vas? - pitao me je Turn i Valsasina i nastavio ne čekajući odgovor. - Dionisije Areopagit kaže da u samom srcu svetlosti postoji uvek čvorna tačka koja predstavlja tačku božanstvenog mraka. Bez te tačke sušta svetlost bila bi čista tama. A ta tačka, to ste vi.

- Jeste. I ako se uzvinete u beskrajnu dosadnu svetlost, pašćete dovoljno duboko u sebe i naći ćete mene - potvrdio sam.

- Mislite da nisam? Još Dionisije veli da je znanje nešto što sjedinjuje poznavaoća i poznavanog. Odmah sam vas prepoznao. I svako ko vas prepozna, porinuo je do dna svoje duše. Koliko takvih srećete?

- Mnogo!

- Odlično!

- Zar je vama odlično što ima toliko palih?

- Ali, majstore, ko je vas poznao, ima nade da će se pokajati i Boga poznati. Oni koji vas nisu videli, nemaju za šta da se kajaju. A oni koji nemaju za šta da se kajaju, varaju se da nemaju za šta.

7.

Nije bilo ni zvuka. Ni jauka. Samo tišina. Onostrana tišina. Mirnoća pakla u kojem nema zvuka, ni slavuja, ni jauka bolnih, ljudskih reči prvog jezika, niti svih drugih, nežnog predenja mačke, niti samrtnog ropca, vetrova u poljima, gromova, lire, kijanja, struganja, plača, niti disanja. Takva tišina. Čak je i Marija Magdalena ćutala. Sunce je tuklo u glavu. Zar je ovo nišan? Prvi mladi mesec posle prolećne ravnodnevice. I petak? Pogledao sam ga u oči. Plamen. U zenicama mu je buktala vatra. Morao sam da se osvrnem iza sebe. Jerusalim je goreo. Bele zidine Irodove opkoljavale su vatru samu. Ko ovo može da ugasi? Na Moriji, hram su napadali plamenovi sa sve četiri strane. Nigde nisam video sveštenike. Dvorište je već gorelo i vatra je bila na vratima. Pogledao sam prema Maslinovoj gori, tamo su ulja ključajući tekla ka dolini koju je požar pržio. Jara je bila

nepodnošljiva. Svi akvadukti carstva ne mogu dovesti vodu. Ponovo, na Moriji, hram je bio ceo zahvaćen. Do neba je goreo. Ništa više nisam mogao da razlikujem. Ni udžerice na istočnoj strani, ni palate na zapadnoj; bregovi su bili samo velike lomače. Hram najveća. Ali to je bio krug vatre. Krug. Van grada nije bilo požara. Izvan bedema je bio spas. Sva voda carstva ne bi ugasila grad. Okrenuo sam leđa Jerusalimu. Ponovo sam mogao da mu vidim ženice. I plamen u njima. Ni on ne može da ugasi ovaj požar. A onda su mu se ženice zata-mnile. Ugasile. Nasmeljao se. Nasmeljao mi se.

- Svršeno je.

8.

- To vam je rekao?

- To mi je rekao: „Svršeno je.“ I umro. Okrenuo sam se. I grad je stajao. Stajao kakav je bio. Na zapadu netaknuti dvorci rimskih građana, fariseja i sadukeja, na istoku kolibe. Maslinjaci na Gori nedirnuti. Hram u slavi i moći nepromenjen. Zvuči su ispunili vazduh. Svi zvuči koji postoje, najjači, najslabiji, kukurikanje petia, pretnje carinika, presuda, svi zvuči nepodnošljivi, preteški, užasni. Kao u paklu, nisam mogao da čujem sopstvene misli. Ali shvatio sam, ništa se nije desilo. Tog petka ništa se, u stvari, nije dogodilo.

- Znam ja to, gospodaru. U petak šta se desilo, to nije najvažnije. Najvažnije se desilo u nedelju. Zar ne?

- Hoćeš ponovo da se raspravljaš sa mnom? Ničeg nije bilo ni u nedelju. Eto ti.

- Ako ničeg nije bilo u nedelju, čega se vi plašite?

- Priče! Slugo moj, priče da je bilo.

Deo treći
CISTERNA

Glava prva U GRAD, PRVO

1.

Ne znam zašto nam je onoliko vremena bilo potrebno da shvatimo daje posluga otišla. Ni moje dve sluškinje, ni kineski kuvar, ni raznorazne druge sluge koje su pošle sa nama nisu nas sačekali. Jednostavno ih nije bilo. Fon Hauzburg je kratko rekao: - Šmetau - ali to je više zvučalo kao Smetau. Nisam ni sumnjala, mada mi nije bilo jasno. Potpunu veru imamo samo u ono što nam je sasvim nerazumljivo. Večno spasenje? Ne bih se usudila da kažem da je grof Šmetau nepojmljiv kao Bog, niti su, shodno, njegovo bekstvo i krađa slugu uporedivi sa bilo kojim božjim činom. Ali Šmetauova dela su sigurno uticala na moje večno spasenje. I sigurno više nego dela mojih najdražih i najbližih.

I da, naravno, sada se prisećam, Fon Hauzburg je rekao nekom kasnijom prilikom kako mora biti da je progonstvo iz raja izgledalo baš kao naš izlazak iz Beograda.

- Ali - odgovorila sam mu - mi ništa nismo zgrešili i svojevajno smo izašli.

- O grehu je izlišno govoriti, a da smo svojevajno izašli, nije tačno. Svako od nas ovde izašao je zato što je morao. Kao što je svako od nas i došao u Beograd zato što je morao.

Ja sam mu se ponovo usprotivila, ali me nije slušao.

Ali da se vratim radnji. Kada smo shvatili u kakvom smo položaju - bez slugu i bez hrane, okruženi neprijateljski raspoloženim seljacima - odlučili smo da noć pokrijemo stražama. Prva straža, od večeri pa do drugog posleponoćnog sata, pripala je Fon Hauzburgu i crvenom grofu. Drugu stražu, do jutra, davali su plavokosi grof i Vuk Isakovič.

Nisam dobro spavala. Iako sam brzo utonula u san, vrlo brzo sam se i probudila. Nekakva buka, neki zvuk koji onako pospana nisam mogla da odredim, prenela me je iz lakog sna. Posle toga, dugo nisam mogla da zaspim. Obično u takvim prilikama uzmem da čitam knjigu, ali tada nisam imala knjigu, niti je bilo svetla uz koje bih mogla da čitam. Jeste, mesec je bio blistav, ali su seljaci i mali prozor zatvorili krpom. Kako krpa nije bila najbolje postavljena, uski trag svetlosti se završavao na podu nedaleko od mene.

Unutra sam bila sama i jedino što je remetilo tišinu bili su povremeno nukanje sove i moji pokreti. Bila je to tako samotna noć! Ne znam koliko je vremena prošlo pre nego što sam ponovo zaspala, ali verujem da mi tišina i retki zvuči ipak duže nisu davali mira. Moguće je da sam bila budna i malo posle ponoći.

2.

Kada sam se ponovo probudila, već je svanulo. Čula sam glasove spolja i zvuke uobičajenih poslova. Nerado sam ustala, priznajem, nisam se naspavala. Još nisam izašla iz sobe kada sam čula krik. Ne razmišljajući mnogo, istrčala sam napolje. Prvo sam ugledala Fon Hauzburga i crvenog iz komisije. Pored njih, klečao je Novak. Prišla sam i tek tada spazila dva tela. Na leđima je ležao Vuk Isaković, iz grudi mu je stršila solingen sablja.

Usirena krv mu je pokrivala belu košulju. Pored njega, kao da pokušava da ga dohvati, ležao je na trbuhu plavokosi iz komisije. Na njemu nije bilo nikakve rane, makar ja nisam mogla da je opazim. Novak ga je okrenuo na leđa, pregledao, pa vratio u pređašnji položaj - na trbuh. Ponovo mu je lice bilo sakriveno. Fon Hauzburg me je pogledao i rekao:

- Sad je dosta. Odmah se vraćamo!

Crvenokosi grof je promrmlijao kako moramo tela da vratimo u grad. Odmah sam znala da ćemo tu obavezu zanemariti i da će Fon Hauzburg predložiti da kasnije iz tvrđave dođu po sve stradale. Tako je i bilo. Novak nam je osedlao i spremio konje velikom brzinom. Oboli smo ih i oni su jurili. Ništa nismo govorili. Ja nisam znala šta da mislim. Nije mi izgledalo da su te dve smrti vezane za vampire, a nisam znala za šta bih mogla da ih vežem. Tada sam prvi put osetila neodoljivu želju da otkrijem šta se nalazi iza svih tih nemilih događaja, želju koja mi se učinila snažnijom i od jakog poriva da se vratim unutar sigurnih zidina i da više ništa ne pitam.

Ali sam terala konja, čak krvnički, kažem, ne zato što sam htela da se vratim u Beograd, već baš zato što nisam htela. Plašila sam se sama sebe.

Kao da smo jahali satima. Noge su me bolele, ruka kojom sam držala uzdu bila mi je ukočena. Uspeli smo se uz brdo, nepotrebno, posle smo saznali, najkraći put do grada nije tuda prolazio. Mada

smo nekakvim drumom ipak prolazili, obilazili smo. Možda su me namerno tuda vodili, ko god da je vodio, nisam znala. Baron mrtav, Isakovič takođe, ostali su gost i stranac, i ja koja nikad ranije nisam bila izvan bedema grada. Novak je jahao za nama, to sam primetila i u jednom trenutku sam htela da pitam zašto nas on ne predvodi. Ali nisam.

Kad smo se uspeli na vrh brda, sve sumnje su nestale. Ugledala sam grad koji se prostirao prema severu. Prvi, niski bedem, iza njega kolibe i stračare, gubilište i groblje. Drugi zid je bila princ Evgenijeva linija sa velikom baroknom kapijom od koje su na istok i zapad polazili debeli i visoki bedemi. Unutar te linije bile su dobre i velike kuće, moja palata, srpska crkva i nekoliko naših katedrala. Treći zid je bio bedem same tvrđave. Prepoznala sam bastione sa imenima svetaca, dva ravelina i dve kurtine. Iza njih se ništa nije videlo. Tada sam shvatila daje Beograd zaštićen sa tri obruča, i da je svaki naredni unutrašnji bolji, jači, teže pobediv od prethodnog. Stranac, putnik, osvajač, morao je da savlada sva tri da bi stigao do srca grada. A tamo, u srcu Beograda, prestolovao je moj muž. Tamo je bilo sve što sam želela. Tamo nije bilo vampira. Trostruka ograda je branila mene i bila brana njima, ko god da su bili.

Svi smo poterali konje. Životinje su hitale nizbrdo. Šumica kroz koju smo jurili bila je retka, nekoliko grančica me je ošinulo u prolazu. Leteli smo i hladan vazduh mi nije smetao. Dole je bio grad i mi smo mu se vraćali. Nisam čula prvi pucanj.

3.

Konji su naglo stali, crvenokosi iz komisije samo što nije preleteo preko glave svog vranca. Novi pucanj sam i ja čula. Neko je povikao:

- Vraćaj se!

Videla sam odakle je pucano. Iznad stražara na bedemu raspršivao se dim. Pušku je i dalje držao uperenu u nas. Nekoliko desetina stopa od njega, još jedan nas je držao na nišanu.

Okrenula sam konja. Poterala sam ga natrag, ali se on teško i grčevito uspinjao. Nismo stali i nismo progovorili dok ponovo nismo stigli do vrha.

- Na koga pucaju? - pitao je crvenokosi grof.

- Na nas četvoro - odgovorio je Novak.

- Ali zašto? - upitao je grof iz komisije.

- Zato! - obrecnuo se Fon Hauzburg. Crvenokosi me je pogledao, ja sam pogledala Fon Hauzburga, Fon Hauzburg je pogledao Novaka, a Novak crvenokosog grofa.

- Ne daju nam da uđemo - izgovorila sam ja na kraju.

- Ali zašto? - ponovio je crvenokosi.

- Zato što im je tako naređeno - rekao je Fon Hauzburg.

- Ali zašto? - držao se svog crvenokosi.

- Zato što misle da smo mi vampiri - kazala sam ja, ni dan-danas ne znam kako mi je to palo na pamet. U trenutku sam pomislila da mi je jezik brži od pameti. Mada sam znala da nisam pogrešila, jedino mi se činilo da nije trebalo baš da kažem istinu.

- Šmetau! - kazao je Novak.

- Šmetau - nastavila sam ja. - Šmetau se vratio izbezumljen u grad i ispričao im za Savu Savanovića i Radeckog i Šmidlina i za leptirka i za sve. Nekako ih je ubedio da smo mi postali vampiri.

Ali kako je Aleksandar u to poverovao, pitala sam se u sebi, kako je moj muž mogao da me bez pogovora pre pusti Srbiji i vampirima, da mi zatvori put u spas? Kako je mogao tako da me ostavi?

Glava druga

1.

Tumarao sam prazan i sam. Mesec je putovao nisko, senka se vukla za mnom. Ali nije potrajala. Brzo su se navukli oblaci, crnji od noći, i počeo je pljusak. Prava prolećna kiša, krupna, brza. Mada sam navukao kapuljaču, uskoro sam bio mokar. Ako je i izgledalo da idem besciljno, nisam. Kada sam se zaustavio ispred poznate stračare, znao sam da sam se njoj i uputio.

Kiša je lila, prilazio sam kroz zavese vode. Udario sam alkom tri puta, pa malo sačekao, udario još dvaput, opet sačekao i udario još dva puta. Vrata su se otvorila uz tešku škripu.

Društvo mi je bilo poznato. Često sam ih viđao petkom uveče. Pravo vreme za sve otpale od vere i porodice. Mogli su oni da banče i kurvaju se svakog dana u sedmici, što verovatno i jesu činili, ali im ništa nije bilo slatko kao kršenje sabata. Oni su znali da nije dovoljno samo grešiti, znali su da treba grešiti sa planom, nipošto nestihijno, da treba grešiti ne samo sa unapred smišljenim opravdanjem već i sa jarošću što drugi to ne čine, sa verovanjem u ispravnost i plemenitu svrhu. I tako terati sve dok potreba za gr ehom - a potreba za grehom, ma šta se misli, nije telesna već vrlo duhovna - ne preraste u novu veru sa novim sveštenstvom i novim filozofima zaduženim za smišljanje novih grehova.

A takvi se nikada ne kaju. Lako je pokajati se ove ili one noći, zbog ove ili one žene ili muškarca, zbog ovog ili onog zlatnika; teško je pokajati se zbog smisla života.

Pogledao sam ih brzo: nekoliko pijanaca i kurvi, dvojica mornara, nekoliko Varavinih vucibatina, jedan rimski uhoda i jedan uhoda Sinderiona. Znao sam da su uhode po tome što su bili mnogo bolje obučeni nego što su pili - piće su sami plaćali, a Služba im je nabavljala haljine. Čarski uhoda je bio ošišan kao da su ga pre jednog sata berberi Škorpionove jerusalimske legije pustili sa stolice, dok se uhoda Sinderiona trudio svim silama da što manje povredi sabat - stalno je zvao krčmara da mu sipa vino iz ovećeg krčaga u manji glineni pehar. Seo sam za jedini slobodan sto i naručio slatko sama-rijsko vino. Krčmarica ga je odmah donela. Bilo je loše, mešano sa vodom, a noć je tek počinjala. Tražio sam još, što mrak

duže traje, manje je bitno koliko je voda a koliko vino. I to je uvek tako, i u starim i novim mešinama.

Za najbližim stolom sedeo je mornar i svojim pričama zabavljao dve propalice i jednu kurvu. Šta je taj imao da traži tako daleko od mora, osim da laže okolo, za vino, za noćnu zabavu, za prolazak vremena? Ja sam znao da ona još neće doći, sećao sam se odlično njenog sata, kasnog doba, kad završi sve poslove i pođe u provod. Jedino što prethodnog dana nije bilo poslova, kao što ni noćas neće biti provoda. Ali sam znao da će doći jer navika je utočište kao nijedno drugo.

- Zovite me Ismail - rekao je mornar.

- Znam tu priču - dobacio sam mu - dugačka je i dosadna.

Nije obratio pažnju na mene, nastavio je da im brblja i oni su ga pažljivo slušali.

Naručio sam još jedno vino. Nisam hteo da se napijem i samo sam ga pijuckao. Ali glava je počela da me boli. Od lošeg vazduha u krčmi. Od promene vremena. A stalno se menjalo. A mornar je torokao i torokao. Usta sam:

- Da znate da su tog kita na kraju ubili - kazao sam mornarovim slušaocima i slušateljki. On je zamahnuo da me udari, ali sam ga vesto izbegao. Svi su ustali. Gazda se postavio između nas. Jedan krčag je pao. Kletve su pale. Drugi mornar mi je prilazio. Jedna kurva se smejala. Varavini ljudi su opipavali bodeže u nedrima. Uhode su pamtile. Gazda je vikao da zatvara. Kurva se ponovo nasmejala. Mornari su se pogledali i klimnuli. Lažljivac je izvadio krivi nož.

I tada je ušla ona. Raspuštene, mokre kose. Kiša se cedila sa nje. Oči su joj plamtele kao pre. Čas je bio moj. Mornar izgovori jedva čujno:

- Marija.

2.

Marija. Marija Avgusta. Ležala je tamo sama, bespomoćna, dok joj je vampir izlazio pred oči ne dajući joj da spava izvan svakog zla. A svako zlo ju je čuvalo ispred kolibe. Crveni grof je sedeo pored mene, sasvim nepažljiv. Uvijao je jednu od silnih lokni svoje riđe perike.

- Grofe - obratio sam mu se - lakše će nam proći straža u priči nego u tišini. - Ali ako pričamo, nećemo čuti neprijatelje kako se šunjaju okolo - odgovorio mi je lukavo.

- Opasne neprijatelje ne možemo da čujemo uopšte, a vampiri se verovatno bešumno kreću. Zato, hajde bar da pričamo, svako se više boji kad čuti. Evo, i svi ovi novi romani u Nemačkoj, što ih zovu gotski, na strašnim mestima nemaju uopšte dijaloga, sve sami mračni opisi. Čim dan svane ili se likovi malo ohrabre, eto upravnog govora.

- O čemu biste želeli da pričamo? - upitao je ljubazno.

- O Vitgenštajnu.

- Ko je to?

- Onaj što je došao da istražuje cisternu.

- A, mislite na grofa Vitgenaua.

Sve je u imenu, pomislio sam, ruža bi smrdela da se zove smrdljevak.

- Grof je otkrio... pa mislim da sada sve mogu da kažem, hoću reći, to je sada sve manje važno... dakle, grof je saznao, ne pitajte me kako, da regent pregovara sa Turcima da im za odgovarajući tovar zlatnika izda Srbiju.

Tako su mu rekli, mislim grofu Vitgenauu, da regent na svoje ljubavnice i drugove u lovu i pijančenju troši više novca nego što iz cele Srbije može da iscedi porezima. Srbija je siromašna...

- Ljubavnice i drugovi su bogati - pomogao sam mu.

- Šta? Valjda. Ne znam to. U svakom slučaju...

- A svet je sve što je slučaj - dopunio sam ga.

- Šta? Ne znam za to. Kako god bilo, grof Vitgenau je saznao da je regent sakrio zlato u onu cisternu na Kalemegdanu. Nekoliko puta je pokušavao da siđe dole i da proveriti, međutim, cisterna je vrlo dobro čuvana. Ubrzo je uvideo da je u cisternu nemoguće ući iz tvrđave. Ali je ubrzo i čuo da postoji stari rimski vodovod koji vodi od nekog sela u okolini Beograda sve do cisterne na Kalemegdanu. Vodovod je delimično ukopan, delimično nadzeman. Celim svojim tokom je ozidan opekam i uglavnom je kanal kojim voda teče nešto malo niži od prosečne ljudske visine. Neki Srbi su grofu objasnili gde van grada može da uđe u vodovod i kako treba da skreće na račvanjima

cevi da bi stigao do tvrđave. U jedno rano jutro grof je izjahao iz Beograda. Bio je prerušen u poreznika...

- To mu baš nije bilo pametno.

- Imao je i pratnju od nekoliko vojnika. Polako su jahali, trebalo je da izgleda kao da su se zaputili u unutrašnjost, a trudili su se da se ne udalje mnogo od grada. Prenoćili su u jednoj krčmi blizu ove vodenice. Sutradan ujutro, grofa nigde nije bilo, a vojnici su bili pijani i nisu se ničega sećali. Istraga koju su sprovedi po regentovom naređenju ništa nije otkrila. To nas u Beču nije iznenadilo. Ali nas jeste iznenadila pojava Vitgenauovog tela šest meseci kasnije u istoj krčmi u kojoj je nestao. Telo je bilo sasvim očuvano, kao da nije bilo toliko dugo bez života. U stvari, izgledalo je kao da jeste bilo živo. Kao vampirsko. Razumete sad? Ja tek sada razumem. Regent je dao da se telo pripremi za hrišćansku sahranu, a u stvari je naredio da mu se srce probije glogovim kocem, to smo videli kako izgleda, i da se spali. Tako smo izgubili glavni dokaz.

- Glavni dokaz da je regent izdajnik ili glavni dokaz da je grof vampir?

- Jedno ne isključuje drugo. Mesec je bio izašao.

- Ne biste valjda uzeli vampira kao dokaz i odneli ga u Beč?

- Naravno. Kako drugačije da dokažemo da vampira zaista ima, osim ako caru ne pokažemo pravog vampira.

- Ali vampiri bi počeli da se šire!

- Oh, pa mi smo naučnici i mi bismo sve to držali pod kontrolom. Ali ne bismo nikada dozvolili da nauka i car ostanu bez jednog tako važnog otkrića.

- Đavola biste vi držali pod kontrolom.

- Đavola ne možemo, to nisam rekao.

- Ma... - izustio sam i nastavio: - Znači, kad biste sad našli još jednog vampira, vi biste ga živog spakovali i poslali za Beč?

- Bez razmišljanja!

- A što onda niste Savu Savanovića?

- Nismo mogli pred svim onim seljacima. Ali smo zato naredili Šmidlinu da ne stavi ruku na usta vampiru, da bi leptir ak izleteo i...

Skočio sam i vičući počeo da ga davim:

- Vi ste... luđaci... ceo svet... da se povampiri... Strašni sud... Strašni sud...

On se batrgao, pokušavao da me šutira, da me ugrize, ali ja sam stiskao, stiskao, stiskao. Prsti i šake su me boleli. Zube sam takođe stisnuo. Nozdrve su mi se skupile. Mrzeo sam ga. Udarao me je po glavi pesnicama, vlasulja mu je pala, a ja sam ga davio. Vampiri da izađu iz Srbije.

I osvoje sve. Zbog naučnika ja da stradam! Ceo moj svet da strada! Zar Sokrat ne kaže: Ego scire me non scirem - „Nauka me ničemu nije naučila“?

Nije se dugo opirao. U jednom trenu samo se opustio. Ispustio sam ga iz ruku i on se prostro po zemlji. Dok sam ja živ, neće vampiri napustiti Srbiju.

Glava treća ZVANICE

1.

Kako je Aleksandar mogao da poveruje Šmetauu i da mene ostavi na milost i nemilost vampirima i Srbima? Pripala me je muka. Htela sam da povraćam. Stavila sam ruku na usta. Nisam mogla čak ni da plačem. Niti šta da kažem. Samo sam osetila kako mi je izbio znoj po licu i po telu. Ogromne graške znoja. Bila sam sasvim mokra. Počela sam da drhtim, da se tresem. Crvenokosi je kazao:

- Mora da postoji neko mesto na bedemima koje nije branjeno. Neko mesto gde ćemo moći da se ušunjamo ili da se probijemo, ako treba i oružjem.

- Luđače! - viknuo je Fon Hauzburg - luđače! Sve vreme otkako sam došao samo slušam o tome kako je Beograd najbolja i neosvojiva tvrđava. Svi Turci sveta zajedno ne bi mogli da je zauzmu. Golub ne bi mogao da uleti unutra ako mu to ne bi dopustili. Nikad nećemo moći da uđemo. Ali i ne treba da uđemo. Mislim da je najbolje da zaobiđemo grad, da na nekom zgodnom mestu pređemo Savu i stignemo u Evropu. Kada budemo sa one strane, videćemo šta ćemo dalje. Svi smo ovde grofovi i princeze, valjda ćemo se snaći.

- To ne dolazi u obzir - rekla sam ja - meni je u gradu regent. Ja ne želim da ga ostavim. Ja hoću da mu pokažem da ja nisam vampir, da mi nismo vampiri. Hoću da dokažem da je Šmetau lažov i luđak...

- Ako i uđemo, vaš muž će da nas sačeka sa glogovim kocem, kao što je dočekao i Vitgenštajna.

- Kakvog Vitgenštajna? - pitala sam.

- Ja mislim da je princeza u pravu - progovorio je crvenokosi ponovo - mi moramo da se vratimo u Beograd. Mi nismo vampiri. Ako pobegnemo natrag u Austriju, verovatno će za nama biti raspisana poternica ili već nešto predviđeno za vampire. Mi moramo da dokažemo da nismo vampiri. I to u Beogradu. Jer iz Beograda će poći vesti o vampirima. Samo u Beogradu možemo da ih zaustavimo.

- Ja znam kako možemo da uđemo u grad - javio se Novak.

Fon Hauzburg gaje mrko pogledao, ali ništa nije rekao.

- Postoji stari rimski vodovod koji vodi od Velikog Mokrog Luga, to je selo istočno odavde, i vodi delimično kroz zemlju, delimično nad zemljom, sve do srca same tvrđave. Taj vodovod se još koristi i sasvim je prohodan. Kad sam bio mali, ja sam se igrao u njemu. Voda teče kroz jedan usek na dnu i zasvođena je zidovima nešto malo nižim od prosečne ljudske visine. Samo ćemo malo morati da se sagnemo. Spolja niko neće moći da nas vidi, a unutra nikoga i nema.

- Šmetau sve to takođe zna. A on mi je lično pričao da kad se sprema opsada grada, onda se svi prilazi i tajni tuneli zatrpaju i miniraju kako nepozvani ne bi mogli da prodru unutra - kazao je u jednom dahu Fon Hauzburg.

- Ne mogu da zatrpaju sopstveni vodovod - odbrusila sam ja.

- Mogu - odgovorio mi je Fon Hauzburg. - Imaju cisternu sa vodom, i vi to dobro znate, uopšte im nije potrebna izvorska voda iz mokrih šuma.

- Ja idem u vodovod - rekla sam.

- I ja - pridružio mi se crvenokosi.

- I ja - kazao je Novak.

Fon Hauzburg je besno odmahnuo glavom. Nije progovorio.

- Vodite nas! - obratila sam se Novaku.

On je klimnuo glavom. Poterao je konja ispred nas, onda malo zastao i razmišljao. Krenuo je na istok i mi smo ga pratili. Okrenula sam se još jednom dok smo još bili na zaravni, na vrhu brega, da bih pogledala Beograd. On kao daje goreo pod jutarnjim suncem. Neprirodni odsjaj ga je pokrивao. Izgledalo mi je da ga plamen obuhvata i štiti od ostatka sveta. Onda smo napustili vrh i grad se više nije video.

Jahali smo već više od sat vremena. Novak nije mogao da pronađe vodovod. Kretali smo se ukруг, kao kada smo tražili vampira. Novak je razgovarao sa seljacima. Onda smo ponovo lutali. Kuda god da smo išli, nismo se približavali gradu jer zidine nisam ponovo videla. Možda smo se sve više odmicali umesto da se približavamo. To je značilo da ćemo, kada konačno uđemo u tunel, dugo morati da hodamo kroz njega. Novak je, s vremena na vreme, pričao sa Srbima. Onda bismo opet brzo poterali konje. Posle smo opet usporavali, shvativši da nigde nismo stigli. Mislila sam da se

nalazimo u delu u kojem je vodovod podzeman i da zato ne možemo da ga otkrijemo.

Međutim, ništa nisam rekla. Niko ništa nije pričao, osim Novaka. Fon Hauzburg je ćutao mrgodno i uvređeno, crvenokosi uplašeno, ja neodlučno. Ne sećam se više šta mi je sve prolazilo kroz glavu. Osećala sam se istovremeno i umorno i sveže.

Novak je razgovarao sa nekom seljankom, a onda se okrenuo ka nama.

- Izgleda da postoje straže - rekao je.

- Straže! - povikali smo svi uglas.

- Vodovod ne čuva prava straža. Ma koliko pažljivo osmatrali, nećemo videti naoružane momke u uniformama, niti bez njih. Čuvari su seljanke koje peru odeću u blizini, mršava deca koja se igraju trule kobile, momak i devojka dok kose i pogledavaju se, dva-tri smrknuta starca, onda trgovci iz turskih krajeva, natovareni letećim ćilimima, bocama sa duhovima, zdesna ulevo knjigama, hašišom i alvom, ništa manje i trgovci iz austrijskih zemalja, pa još i oni iz Novog Pazara čija je roba sasvim nalik zapadnoj, nekoliko Cigana, ima čak i gospođa iz grada, pismenih ljudi je naročito mnogo, jedan pop takođe, više đakona, neke džangrizave babe, a iznad svih, po noći: Mesec i zvezda Danica. To su čuvari ulaza u vodovod i u grad.

- Lepo društvo - rekao je crvenokosi, a Fon Hauzburg je prosiktao:

- Kakav govor! Staje ovo? Purpurna zakrpa? Koji god da su, niko od njih ne može da nas spreči, osim možda tih popova i đakona.

- Ništa ne razumem - kazala sam ja. - Svi ti ljudi služe da spreče ulazak u grad?

- Ali ne, princezo - odgovorio mi je Novak - oni ne brane ulaz u grad, oni brane da ljudi iz grada izađu napolje.

2.

Marija Magdalena. Znao sam da će doći. U toj strašnoj noći. Kucnuo je moj čas. Pravio sam se da je ne vidim.

Pretpostavljao sam da će je to naterati da mi se obrati.

Stajala je tamo obasjana mojim pogledom. Marija Magdalena, duša koja mi je jednom pripadala. Svi su se okupili oko nje. Pitali je. Ona im je odgovarala, nisam čuo i nisam slušao šta. Vikali su i šaputali uzbuđeno kao da je stradao njihov bližnji - on jeste svima bližnji,

rekao bi Novak, ali to što ste u srodstvu neće vas spasti, dodao bih ja - kao da se dvoume između ljutnje, pobune, osvete i tuge, očaja, pomirenja. Kao da ih zaista dira.

Pretvarali su se.

Kad im je dosadilo licemerje, pozvali su je da sedne sa njima. Bila je to njena kafana, njeno društvo, i ubrzo su pričali i pili kao i svake druge noći.

Ja nisam hteo da joj priđem. Znao sam da to ne bi bilo pametno, izgledalo bi da sam je pratio, progonio. Pažljivo sam odmeravao gutljaje i ćutao. Vreme je prolazilo i prolazilo. Naručio sam felafel da se ne bih napio. I njihov razgovor je zamirao, pretresli su sve što su imali, prepričali prošlost, jadikovali nad sadašnjicom, prorekli budućnost. Za nekoliko sati prošli su kroz sva vremena, samouvereno i oholo, da bi stigli do kraja ili do večnosti, kako oni zovu kraj.

Tako su pouzdano znali šta će biti sa ovim svetom. Rimski uhoda je predskazao krah carstva:

- Neće pasti tvrdi zidovi zbog ljutih varvara, nego će se duša Rima zagaditi iznutra i otvoriti dveri... - nije ni završio, a ostali su već odobravalali. Ona me je pogledala.

Nije to bio ljutit pogled, ali me nije pozdravila. Niti mi je na bilo koji drugi način pokazala da me je videla. Nastavila je da ih sluša.

- Neće biti Jevreja - kazao je uhoda Sinderiona - nebeski Jerusalem...

Društvo mu je klicalo.

A za šta će im grad? Za šta? Grad je mesto koje se čuva i brani od napasnika. Tamo, u nebeskom Jerusalemu, neće biti potrebni bedemi, ni bastioni, visoke kule, grčke vatre, posade, topovi. Jer, ko će ga napasti katapultima, otnovima, lestvicama, koji najamnici i koji borci za pravu stvar?

Nema napada, nema ni odbrane. Nema ograda, nema zidova, nema granica, nema oblika. Kad se ukinu bedemi koji su granica između grada i sveta, grad jeste svet. Jedan grad je ceo svet. Svi su u njemu. I niko nije u njemu, pošto ne postoji ništa drugo na osnovu čega bismo razlikovali grad od svega drugog. Ili od ničeg. I svi će biti sabijeni samo u jedno mesto, tik jedni uz druge - onoliko koliko je

svet jedno. I istovremeno bi bili daleko jedni od drugih - onoliko koliko je svet beskonačan.

Zar to nije pakao?

Nekako, ne znam kako, onaj luđak Šmetau je to znao.

Odněkud iz Azije, dolazila je zora, mračnija od noći. Crta svetlosti je počela da nagriza zemljani pod krčme. Sve je bilo mirno, većina hrišćana je spavala. Ismail je mrmljao u snu. Taj je zaista morao da se oslobodi svoje priče.

Pa bilo mi ga je žao.

Tiberijev uhoda je odavno otišao da preda izveštaj. Izveštaj koji će neki namrgođeni službenik carstva da pročita preko volje i uredno odloži, i ne sanjajući da ništa nije pogubnije po pamćenje od urednog odlaganja. Ali celo carstvo i sve carevine i kraljevine, republike najviše, imaće nesalomivu veru u uredna odlaganja, savršene sisteme razvrstavanja koji će služiti lakom nalaženju. I još lakšem zaboravljanju.

Svi ostali su još bili tu. Vino zaključano, krčmar ipak budan na jedno oko, ali s tim mora uvek da se računa. Ja sam čekao.

I zaista, ona je ustala od njihovog stola. Nije se teturala, hodala je pravo prema meni gledajući me bistrim pogledom. Bistrim i nedokučivim, zbog neprospavane noći, zbog prethodnog dana, zbog toga što je Marija bila ona koju sam nekad poznavao i koja je bila drugačija, a opet i nije bila drugačija.

Prišla je i sela pored mene. Tako blizu da sam osećao njen topli dah na svom vratu, tako blizu da je vazduh između nas zatreprio i pretvorio se u njenu kožu, u njenu ruku koja me je milovala.

Nije me ni pipnula.

- Postoji nada za tebe - rekla je tiho.

- Nada!? Ja proslavljam pobeđu.

- Sam? I baš ovde?

- Hteo sam da me vidiš. Da vidiš ko je ostao živ. Ko je ovde, a ko je mrtav.

- Lažeš! - sikhula je ona stara.

- Došao si ovde jer si jadan i usamljen. Došao si da se pokaješ. Zato si došao.

- Tebi da se pokajem!? - nasmejao sam se, ali oprezno da nikog ne bih probudio.

- Baš tako. Došao si kod mene. Jedino si od mene pobjegao, jedino si meni došao.

- Nisam ja pobjegao...

- Zato što sam te volela.

- Što bih se ja plašio ljubavi?

- Ne plašiš se ti ljubavi. Ti se plašiš gubitka ljubavi. To je tvoj prvi i poslednji strah. Ali ipak si došao. Zato za tebe ima nade. Slušaj - nastavila je - zora je. Idi spavaj. Danas ništa neće biti. Sutra, u nedelju, ujutru, čim sunce izađe, budi kod Getsimanske česme. Ja ću te čekati.

3.

- Mislio sam, princezo, ako vidimo nekog od takvih, da bi to moglo da znači da je vodovod u blizini - kazao je Novak.

- Videli smo već stotine takvih - odbrusio je Fon Hauzburg, ali mu Novak nije uzvratilo. Samo je poterao konja. Ja sam pošla za njim. Crvenokosi se malo nećkao, ali je i on krenuo. Fon Hauzburg se poslednji odlučio da nas prati.

Vidali smo i pralje i momke i devojke i decu i babe i čiče, čak i popove, trgovce svih vrsta, i Cigane, ali vodovoda nigde nije bilo.

Jahali smo dugo, ukrug i pravo, uzbrdo i nizbrdo, kroz šume i livade, kroz oranice i voćnjake. Seljaci su nas pozdravljali, mrko gledali, neki su nas upućivali kako su znali, drugi su odmahivali glavom. Dan je prolazio, a plašili smo se noći.

Onda, iznenada, kao da je sunce po drugi put sinulo. Nezemaljska svetlost sa zapada nas obasjala zatvarajući nam oči. Nekoliko trenutaka nisam se usuđivala da pogledam. Osećala sam se kao da sam već bila na tom mestu iako nisam više mogla da ga vidim. Kao da sam znala tu svetlost i to žmurenje, kao da sam znala šta se dešava. Kada sam otvorila oči, svetlost je bila blaža, mekša, vazduh je treperio i omotavao nas nežnim milovanjem najdražih ruku. Aleksandrovih. Samo, Aleksandra nije bilo.

Na velikoj kocki od kamena sedeo je anđeo. Odeven u belo. Ni žensko, ni muško. Niti nešto između. Jedno krilo mu je bilo spušteno, vrhovna pera gotovo zabodena u zemlju, drugo samo što nije poletelo u nebesa. Oreol mu je blistao kao kad bi zlato bilo vazdušasto i bez težine, kao da za njega ništa ne može da se kupi.

Na licu su mu se igrale ružičasta i zelena svetlost. On je sedeo nekako neobavezno, rekla bih, veselo i bezbrižno. I tada sam ga prepoznala. Bio je to Beli anđeo, onaj koji je sačekao mironosice na Hristovom grobu.

- Molim, šta ste rekli?

- Kako znam da je to bio baš on?

Videla sam fresku u jednoj srpskoj crkvi u Beogradu. Rekli su mi da je to samo kopija izvorne freske koja se nalazi negde tamo duboko u turskim zemljama. Zapamtila sam mu lik. Lik što stalozeno najavljuje najveću pobeđu.

Kako? Ne čujem vas. Pitate otkud su pravoslavni slikari znali kako je taj anđeo izgledao? Ne znam ja to. Mislite da se meni samo učinilo. Da bi mi svaki anđeo izgledao kao Beli anđeo. Oh, pa to bi bila istina samo ako bi Beli anđeo, kako su ga srpski živopisci ovekovečili, bio lepši od pravih anđela.

Ali da idemo dalje.

Čekao nas je. U desnoj ruci držao je visok štap, leva mu je spokojno ležala u krilu. Kad smo mu se sasvim približili, samo je pokazao levom rukom na svoju desnu stranu. Na svakom prstu je imao po prsten sa dragim kamenjem u sedam boja duge.

Pokazao nam je. Ulaz u vodovod. Bila je to mračna i prazna pećina.

Niko od nas nije ništa govorio. Nismo se ni međusobno gledali. Nismo ni anđela više gledali. Sjahali smo sa konja i bez ikakvog oklevanja zakoračili unutra. Ja sam išla prva. Za mnom je stupio Novak, pa onda crvenokosi grof. Fon Hauzburg je ušao kasnije.

Glava četvrta VODOVOD

1.

Ležao je zadavljen i gledao me široko otvorenim naučničkim očima. Crvena vlasulja se odmarala pored njega. Šta je trebalo da uradim? Da sve probudim vičući: „Vampiri! Vampiri!“ To je bilo suviše jednostavno, suviše neprilično, suviše nedolično. I umalo sam zaboravio. Morao sam da se resim i onog drugog, plavog grofa. I taj je bio naučnik, spreman da uništi moj svet zarad lične slave i nekakve naučne istine. Koji način je bio najbolji da sredim njega? Spavao je u kolibi sa Novakom i Vukom Isakovičem. Novak, jasno, nije predstavljao teškoću, ali Isakovič je mogao lako da se probudi, mogao je uopšte da ne spava. A taj Srbin je bio i jak i ljut. Odlučio sam da plavog nekako izmamim napolje, da ga udavim i da odem da spavam. Vuk Isakovič bi ili prespavao svoju stražu ili bi se probudio na vreme, ali šta bi zatekao? Dvojicu grofova zadavljenih u noći, u kraju punom vampira. A ja spavam kao jagnje. To je bio dobar plan.

Ušunjao sam se u kolibu. I tu je moj plan naišao na prvu prepreku. Mrak je bio takav da ne samo da nisam mogao da ih razlikujem nego nisam uopšte mogao da ih vidim. Iako je napolju bila puna mesečina, unutra se ništa nije videlo. Pokušao sam da se prisetim kako su ono beše legli. Činilo mi se da se plavi bio prostro blizu vrata. Udario sam ga, no ne pre nego što sam mu stavio ruku na usta. On se probudio, spreman da se brani, ali sam ga učutkao, prošaptavši:

- Vampiri su napolju.

On se stresao, to sam osetio, i skočio na noge. Zajedno smo izašli napolje. Tek tada sam video da sam promašio. Bio je to Vuk Isakovič.

U trenutku sam se zbunio, ali sam se ubrzo dosetio. Isakovič je isukao svoj solingen mač čim je video crvenog na zemlji. A ja sam se vratio da probudim plavog grofa. I dok sam ga izvodio napolje, šapnuo sam mu:

- Isakovič se povampirio i ubio onog crvenog. Eno ga nad njim i pije mu krv.

Plavi se nije dugo premišljao. Odmah je isukao mač i natrčao tako na Srbina. Srećom, Isakovič nije pustio ni glas. Baš je hrabro umro.

Rekao sam plavom:

- Ne brini, probo si ga pravo kroz srce. To je isto kao i glogov kolac.

A onda sam počeo da mislim. Kad bih ubio i plavog, zaista bi bilo sumnjivo da su vampiri sredili njih trojicu i da sam samo ja ostao živ. Mnogo bolje bi bilo da je jedna cela straža nastradala. Ali kako da to izvedem kad smo ostali nas dvojica rasparenih, ja iz prve straže i plavi iz druge straže?

Mnogo je bolje da sam ubio plavog, a da je crveni ostao živ. Gledao sam u crvenu vlasulju na zemlji. Pa sam pogledao u plavu vlasulju na glavi. Pa opet u crvenu. I opet u plavu.

- Slušaj - rekao sam - niko nam neće verovati da se Isaković povampirio i ubio crvenog. Tražiće dokaze. Znaš kakva je princeza.

On je samo klimnuo glavom. Zaista je delovao uplašeno.

- Ali bi mogli da poveruju da su ih obojicu ubili vampiri. Klimnuo sam i ja glavom. Mislio sam, ako ga reči ne ubede, poznati i prirodni pokret hoće. I on je ponovo klimnuo.

- A ti i Isaković ste imali drugu stražu, zar ne? Bolje bi bilo da su njih dvojica - pokazao sam na tela - imali zajedničku stražu.

- Ali nisu - usprotivio se. Bio je to dobar znak, protivljenje uvek znači i razmišljanje. I to uvek pogrešno razmišljanje, a to mi je baš i bilo potrebno.

- Ali ako zamenimo vlasulje, ti uzmeš crvenu a onaj mrtvi dobije tvoju plavu, onda će biti da su plavi grof i Vuk Isaković stradali od vampira na drugoj straži.

- Ne možemo samo da zamenimo vlasulje i da budemo drugi ljudi...

- O, verujte mi da možete. Niko ne zna kako se zovete i niko ni po čemu drugom ne može da vas zapamti osim po boji vlasulja.

- A moj mač?

- Tvoj mač vadimo - izvadio sam mač iz Isakovića - i stavljamo solingenski, odnosno Vukov u njega samog. Tako će još i izgledati da je pred vampirima radije izabrao samo-ubistvo i večno prokletstvo nego da i sam postane vampir.

Onda sam podigao crvenu vlasulju sa zemlje i dao je plavom grofu koji je u tom trenutku prestao da to bude. Plavu vlasulju sam stavio na glavu crvenog grofa koji je tako mrtav promenio ličnost. Onda sam crvenom rekao da ide nazad u kolibu, a ja ću čuvati stražu. I obećao sam sebi da ću ga narednog dana, prvom prilikom, ukloniti.

2.

To nije bio pravi ulaz. Bila je to urušena pobočna grana koja se ulivala u osnovni tok vodovoda. I zato što je svod ležao u prašini na dnu, mogli smo da vidimo kako kanal izgleda. Kasnije, kada se nebo od cigala bude u luku zatvaralo iznad naših glava, više ništa nećemo videti. Carovaće mrak i mi ćemo napipavati put. Ali na samom početku gledali smo: kanal zasvođen rimskom crvenom opekom, malterisan belim. Na dnu je, u useku, kroz četvrtastu cev tekla voda. Činilo mi se da su se usne nekog velikog bića razmakle da otvore put. Hodali smo kroz crvenu pećinu punu belih zuba, po jeziku - središnjom crtom. Nekada je jezik udarao po nama, po npercima, ispuštajući tvrde glasove, onda bi promaja omogućila samoglasnike, po malteru su šuštali dentali, pukotine su prele mmmmm i nnnnn. A mi smo išli ka središtu, tamo odakle su dolazili zvuči, tamo gde se tok završavao. Jezik nas je uvodio u grad.

Bilo je vlažno i klizavo. Morali smo stalno da idemo savijeni i pogureni, i posle nekog vremena bilo nam je lakše da puzimo nego da hodamo. Ali ni tako ne možete dugo.

Koliko dugo? Dugo. U mraku, dok puzite, nema vremena. Sećate se jedino da je bilo davno kad ste ušli. Sve posle ulaska je jedan čas, jedan dan, jedna nedelja, jedna godina, jedno - šta god bilo; a vreme je teklo ranije, ranije su se menjali dani i noći i bila je subota, bio je ručak, bio je maskenbal, bili su događaji ušuškani jedan posle drugog.

Ja sam puzila napred, od početka do kraja, zato što sam ja prva i ušla, a u toj uskoj građevini bilo je teško menjati redosled. Za mnom je bio Novak, iza njega crvenokosi grof, na kraju Fon Hauzburg. Ništa se posebno nije dešavalo, išli smo, puzali, ponovo se uspravljali koliko nam je svod dozvoljavao, padali na kolena... dok nam je kičma pucala.

Pričali su mi hadžije da u Vitlejemu stoji stara crkva Hristovog rođenja. I kažu da je vizantijska carica Jelena dala da se sazidaju velika vrata. Persijanci su kroz te visoke dveri ujahali u crkvu. Ali nisu je razorili, za razliku od ostalih hrišćanskih svetinja, jer su iznad tih vrata bila naslikana tri mudraca odevena u persijsku odeždu. Prepoznali su se i nisu želeli da sruše sami sebe. Kada su se

hrišćani vratili, u vreme krstaških ratova, smanjili su ta vrata da više niko ne bi mogao da ujaše u crkvu. To kasnije Turcima nije smetalo da peške, noseći gole jatagane, ulete u crkvu. Ali svako ima majku i svako se raduje rođenju. I Turci su se poklonili Bogorodici. I još više smanjili vrata. Ko sada želi da uđe u crkvu, mora da se sagne, toliko su vrata niska. I tako mi je izgledao kanal, kao dugačka vrata što vode u crkvu i, hteli mi to ili ne, moramo da se poklonimo. I da budemo ponizni tokom celog puta.

A šta vi mislite o tome, rođače? Da li se od nas traži da budemo ponizni?

Vi pitate, a ja odgovaram?

Ako ponešto i pitam, ja vam to i odgovaram.

Nastavljam. Probijali smo se bez većih teškoća. Jeste bilo naporno za naša tela, ali umovi su nam bili neopterećeni, ni o čemu nismo mislili, bar ja nisam; o čemu pa i može da se razmišlja kada u svakom trenutku možete da udarite glavom u zid, da se okliznete i polomite nogu ili ruku. Ne znam koliko je vremena prošlo pre nego što smo se suočili sa prvom odlukom.

Kanal se račvao, napipala sam čak tri kraka. Novak nam je odmah objasnio razlog grananja; samo jedan od krakova išao je ka gradu, druga dva su napajala sela. Rekao je da čak i ako pogrešimo, ništa strašno, izaći ćemo sigurno napolje, videćemo gde smo, ako smo pogrešili, vratićemo se opet do ovog račvanja i okušaćemo sreću drugim putem.

- Tebi je sve jednostavno - vikao je Fon Hauzburg, a sve je odzvanjalo - budalo, ne pada ti na pamet da ovo može da bude prvo od silnih raskršća, putevi će se usložnjavati, odluke ustostročavati, samo jedna pogrešna odvođiće nas van grada, na ledine, pustopoljine, u neprijateljska sela krcata vampirima, jer možda je već i noć pala, šta mi znamo u ovom mraku.

- Ali postoje samo tri kraka - bio je uporan Novak.

- I hiljadu kombinacija odluka od kojih će nas devetsto devedeset i devet odvlačiti u dva pogrešna kraka. I samo jedna...

- Takav je život - rekao je crvenokosi i svi su začutili na kraće vreme.

Voda mi je stalno kapala za vrat i to je bilo nepodnošljivije kad se nisam kretala. Htela sam da idemo, da idemo bilo kud, samo da ne

stojimo.

- Krenimo levim putem - kazao je Novak. - Jeste, pođimo, pa makar i pogrešili - rekla sam ja.

Došlo mi je da trčim, toliko sam želela da znam šta je na kraju tog kraka. Međutim, samo sam hodala brzo, koliko sam mogla savijena i već prilično umorna. Novak je za mnom huktao, ali se nije žalio. Crvenokosi je bio plemić, kao i Fon Hauzburg, a plemstvo se ne žali i ne kuka. Kukanje je osobina, a još više navika prostog sveta. Na našu sreću, krak se više nije račvao. Bio je nešto uži od onog prvog kanala kojim smo prošli i to me je mučilo. Jer, iz iskustva čovek zna da su manje važni putevi jednostavno u svemu manji. I nedostatak raskršća je gotovo nesumnjivo ukazivao na nebitnost kraka, isto kao što je loša životna staza prepoznatljiva po tome što posle prvobitnog pogrešnog izbora nema više nikakve muke oko odlučivanja. Sve izgleda lako. Ali ništa nisam rekla, išla sam, ćutke, kao i ostali.

I kada sam ugledala svetio, prvi put posle ulaska, znala sam da je bilo svetio dana iznad nekog sela a ne iznad tvrđave. Selo jeste bilo, ali dan je već odlazio, padala je noć. Izašli smo ipak zadovoljni što ćemo moći da protegnemo noge. Istezali smo se, ja sam i legla na travu, da razdvojim svaku koščicu od koščice. Bilo mi je hladno i bila sam gladna, tada sam prvi put osetila glad.

Novak se prošetao okolo i, kada se vratio, saopštio nam je da smo najverovatnije u Velikom Mokrom Lugu i da moramo ubrzo da se vratimo u vodovod, jer će noć sasvim pasti svakog časa.

- Kao da smo od vampira zaštićeniji u tom čudu - bunio se Fon Hauzburg, a onda uzviknuo: - Voda!

- Šta voda? - upitali smo.

- Voda! Vampiri idu na vodu. Skupljaju se oko vode. U vodenici. Zar ne? Sigurniji smo napolju

- Ovaj vodovod vodi u grad. U grad vampiri ne smeju da udu. To znamo. Da su u vodovodu, odavno bi bili i u gradu - odgovorio mu je Novak.

Fon Hauzburg nije mogao da mu protivslovi i samo je ironično rekao:

- Možda i oni lutaju kao mi.

Priča nas nikud nije vodila i ja sam se okrenula i zakoračila u vodovod. Posle nekoliko koraka, čula sam šljapkanje iza sebe. I

pretpostavila sam da je i Novak ušao za mnom. Utom je odjeknuo krik. I za krikom reč „bože”. Okrenula sam se, a Novak je već istrčavao napolje. Kad sam izašla ponovo napolje, videla sam Fon Hauzburga kako stoji nagnut i gleda u nešto dole. Brzo sam mu prišla. Tek tada sam shvatila da stojimo na litici. Dole, u dnu provalije, ležao je raskrečen crvenokosi. Vlasulja mu je bila pored tela, krv je oticala od njega na sve strane.

- Nismo ni videli da je dole provalija - rekao je uzbuđeno Fon Hauzburg - crveni se okliznuo i pao. Ja nisam uspeo da ga zadržim.

- Bože! - izustila sam.

- To sam i ja rekao - kazao je Fon Hauzburg.

- Moramo da idemo - na kraju sam odlučila - njemu više ne možemo da pomognemo. Vratila sam se u vodovod. Za mnom su ušli Novak i Fon Hauzburg.

3.

Vratio sam se u kolibu, ali sam nekako osećao daje preda mnom dugačka noć. Novak je spavao spokojno, hrkao, novi crvenokosi se prevrtao. Ako se vampiri zaista budu pojavili, on će ih sigurno čuti. Ne znam zašto, ali se između zidova nisam toliko bojao vampira, kao da su sami zidovi bili nekakva zaštita. Nisam zaboravio daje Radecki stradao unutra, ali ono je bila vodenica, ovo je samo koliba. I moglo je da im bude dosta, imali su gomile mrtvih koje su mogli da povampire, nisu uopšte morali da se bakću živima. Pokušavao sam da zaspim, ali me san nije hteo. U jednom trenu sam bio u onom posebnom stanju koje je uvod u pravo spavanje, stanju u kojem nije jasno odakle dolaze zvuči i svetla, da li iz mene samog, što je san, ili spolja, što je java. Ali ubrzo su mi se oči otvorile i zurio sam u mrak, budniji nego ikad, besan i umoran. Kad se tako prenem, znam da neću moći dugo da zaspim. Pošto sam ležao na običnoj prostirci, na tvrdoj zemlji, sve me je žuljalo. Pridigao sam se.

Nisam hteo da sasvim ustanem, hteo sam samo da sednem i podbočim se.

I tada sam ga ugledao. Prvo što sam pomislio bilo je da je vampir. Ali on je mirno sedeo na turski način i gledao me iznenađeno. Kao da sam ja vampir.

Pomislilo sam da bi trebalo da skočim i istrčim napolje, ali tamo su mogli da me čekaju njegovi drugovi, Isakovič i plavi, koji su do sada već lepo mogli da pređu na njihovu stranu. Nisam se pomerio. A onaj me je gledao i dalje razrogačenih očiju.

Na kraju je rekao, ali usta nije otvorao, čuo sam ga iako se ništa nije čulo:

- Znači ti postojiš!?

- Ne samo da postojim, nego sam i vrlo, vrlo moćan -kazao sam tiho, pokušavajući da popravim svoj položaj recima koliko god je to moguće.

- Bio sam uveren da si ti utvara, ali sad znam da nisi.

- Možda su te reci bile samo u meni, jer starac je ćutao, nije čak ni micao usnama da bih se mogao zavaravati kako govori iz trbuha.

- Prosto ne znam da li je to bolje ili gore za tebe - rekao sam dovoljno neodređeno da bih i dalje bio u prednosti.

- Ni ja ne znam - delovao mi je skrušeno - ali nisam... pa sad kad sam siguran da te ima, Ishače, sad kad znam, valjda je bolje što si stvaran.

Kakav Ishak, šta je taj matori lupetao ne govoreći uopšte? Ništa nisam progovarao, čekao sam da i on ne progovarajući kaže sa kojim Ishakom me je zamenio. I zaista, nastavio je:

- Ali ako si moćan, zašto si se pobunio?

Zašto sam se pobunio? Otkud znam zašto se Ishak pobunio. Mogao sam samo da ispričam zašto sam se ja pobunio. Pogledao sam ga pažljivo. Tek tada sam uvideo da je taj starac nekakav derviš.

- Slušaj, dervišu - rekao sam - sve pobune su iste, na kraju. Zašto se šejtan digao protiv Alaha? Klimnuo je glavom. To je trebalo da znači da je razumeo.

- Da. I svaka pobuna od nas na kraju čini šejtane. Počeli smo verujući u pravdu i u dobro, a završili u zlu. Ja to bolje od drugih znam.

- Gordosti - rekao sam - gordosti, počeli smo u gordosti i završili u očaj...

Tada mi je misao sledila reč na jeziku. To je bio purpurni! Prerušen u derviša. Arhivampir. Ili arhandel. Mihailo.

Glava peta

KRAJ PRIČE

1.

Mogao sam da čujem otkucaje sopstvenog srca. Mogao je i on da ih čuje. Zar je ovo zaista poslednja noć? Zar će sutra osvanuti dan osvete? Mihailo, arhanđel, sluga. Najponizniji sluga. Eonima ga nisam video. Eonima. Poslednji put, pre one magle ispred Beograda, video sam ga na početku sveta. I sada ga vidim ponovo, na kraju. Očajan sam. Očajan. Koliko nepažnje, koliko grešaka, koliko gluposti. Moj put u pakao je popločan mojom glupošću. Pokrio sam lice rukama. Dlanovi su mi postajali mokri. Spustio sam ruke. Pogledao. Nije ga više bilo. Derviša, Mihaila... Ko god da je bio, otišao je. Otpuzao sam do izlaza. Provirio sam napolje. Bio je mrak, ali prazan, nikoga nisam video. Ponovo sam pogledao unutra i video samo Novaka i crvenokosog. Nisam razumeo. Ko je bio on? I da li je uopšte postojao? Možda su moji živci... popustili? Možda sam ja poludeo? Ponovo sam pogledao oko sebe. Sve je izgledalo stvarno i obično. Morao sam da mislim. Naporno da mislim. Iz toga je mogla da me izvuče samo čista, sigurna i prava misao. Ali mi ništa nije padalo na pamet. Um mi nikada nije bio prazniji. Sedeo sam na zemlji i drhtao. Ne znam šta bi dalje bilo sa mojim umom da se Novak nije slučajno probudio.

- Gospodaru, zašto ne spavate?

- Novače, moj jedini Novače, pričaj mi nešto, pričaj mi bilo šta.

- Šta da vam pričam, gospodaru?

- Pričaj mi... da li se sećaš šta sam ti pričao kako sam se dogovorio sa Marijom Magdalenom da se nađemo u nedelju ujutru pored česme u Getsimanskom vrtu.

- Ali vi mi to nikad niste ispričali. Stigli ste bili do one kafane u kojoj ste se dogovorili da se sretnete u nedelju.

- Nisam ti pričao o nedelji?

- Ne.

- Dobro, onda izađimo napolje. Ne želim da neko drugi čuje.

Izašli smo. Novak je odmah ugledao Isakovića i plavog. Odmah sam se setio da i ja treba da se iznenadim.

- Ovo mi ne liči na vampire - kazao je - više mi izgleda kao da su se međusobno poubijali. Ili ih je neko treći ubio. Čovek, svakako, ne vampir. Da niste vi, gospodaru?

- Zašto bih ja? Šta su mi oni učinili? I da znaš da ne volim kad me tako optužuješ.

- Možda su seljaci. Jasno mi je zašto bi ubili Isakovića. Krv im je pio. Bio je sto puta gori od Austrijanaca. Plavokosog su morali, zato što je bio sa Isakovičem.

- Pa šta da radimo sa njima? - pitao sam ga. Ljudi vole da budu pitani, to im daje osećanje moći.

Novak me je pogledao iznenađeno.

- Ništa. Ostavićemo ih tako. Isakovič je to baš zaslužio. Sutra, kad se princeza probudi, neka ona vidi šta ćemo. Zapalili smo onaj virdžinijski duvan i odlučili da je najsigurnije da uopšte ne idemo pravo jer bismo mogli lako da se izgubimo. Dogovorili smo se da se krećemo ukруг, oko kolibe, ali dovoljno udaljeni da nas oni unutra ne čuju.

Prvi krug smo obišli ćutke. Učinilo mi se da je drugi krug bio nešto uži, nešto bliži kolibi. I dalje smo samo ćutali i pušili. Treći krug je, mogao sam da se zakunem, bio još uži. Naša putanja je bila spirala koja je sužavajući se završavala u kolibi. Ne znam da li je Novak namerno tako išao.

- Hoćete li da mi ispričate? - pitao je na početku četvrtog kruga.

2.

- Celu subotu sam prespavao. Zaista sam bio umoran. Doduše, budio sam se često. Pa nastavljao da spavam. Konačno sam se probudio u nekom satu posle ponoći. Bila je već nedelja. Znao sam da još ima dosta do svitanja i pokušavao sam da ponovo zaspim, ali nisam mogao. Naravno da sam razmišljao o obećanju Krezubog da će trećeg dana ustati iz groba. Nisam ni sumnjao da je Marija Magdalena bila uverena u njegovo vaskrsenje i da je želela da povede i mene kako bih prisustvovao tome. Ne, ni u jednom trenu nisam odustao od odlaska tamo. Niti sam se dvoumio. U vaskrsenje nisam verovao, niti sam mogao da poverujem. Znao sam da će nas čekati grob sa telom. Hteo sam samo da i Marija to vidi. Jer, kada bude shvatila da su sve priče Krezubog tlapnje, da ga više nema i da

ga nikad neće ni biti, a da sam ja tu i da ću uvek biti tu, onda će mi se vratiti...

- Zar niste vi nju napustili?

- Ja!? Ja nju? Ona je otišla od mene. To je istina. Ali više nije važno ko je otišao, razumeš. Prebrodio sam tu ranu zoru kako sam mogao, mučnim mislima, prevrtanjem, pijenjem vode. Na kraju sam ustao. Pre vremena. Hodao sam po sobi. Nisam mogao da izađem napolje i da se šetam Jerusalimom u to doba. Pijan očigledno nisam bio, a samo pijanci i kurve u tim satima nisu bili sumnjivi rimskim patrolama. Ti sati kao da su trajali duže nego celo hrišćanstvo posle. Šta su popovi i crkve u odnosu na neizvesnost?

- Zar niste rekli da ste bili sigurni da neće biti vaskrsenja?

- Ćuti, glupi slugo. Rano je jutro, ne znam više šta pričam. Naravno da sam bio siguran. Uvek sam siguran. Sad si me prekinuo. Gde sam stao?

Prvi zrak sunca upao mi je u sobu. Sačekao sam malo da ne budem baš prvi na ulicama grada. I onda sam konačno izašao napolje. Nikad nisam tako rano bio u gradu. Nikad nisam sretao svet koji sam sretao tog jutra. Bili su to nesrećnici koje je muka terala da spavaju manje od drugih. Mršave, sitne žene koje su išle po vodu, glasnici koji su dolazeći izdaleka ujahivali u grad, robovi posebno opakih gazda izbacivali su đubre, kao da prva stvar kojom se pozdravlja dan mora da bude odvajanje dobra od zla, siromasi koji su se bacali na to isto đubre ne bi li u zlu našli dobro, vojnici prve dnevne straže... Video sam svet. Pitam se da li ga je iko video osim mene? Na česmi je bio red. Uglavnom žene. Drhtale su, bilo je hladno, jutro su hladna u Jerusalimu, osim usred leta. Jerusalim je na brdima, u visini. Punile su ćupove i mešine, voda je tekla brzo, ali red se stalno povećavao.

Nisam mogao da vidim Mariju Magdalenu. Imala je običaj da kasni.

Cupkao sam, i menije bilo hladno, mada sam bio najbolje i najviše obučen od svih. Žene me nisu ni gledale, čekale su mirno, prilazile česmi poslušno, točile i odlazile. Mislio sam, možda ona neće ni doći. Lakše joj je tako, da ne dode uopšte, nego da dođe, odvede me i onda se razočara. Ljudski je ne suočiti se. Mogao sam potpuno da je razumem. Sinderion je stavio takav kamen na grob da pola kohorte ne bi moglo da ga pomeri, a kamoli ona šačica njegovih

učenika koja je, zaviseći od dobrih srca, stalno gladovala. A i Marija Magdalena nije bila žena koja bi pristala na prevaru. Ako bi apostoli ipak uspeli da pokrenu kamen i ukradu telo, ona bi ih se prva odrekla.

„Idemo!“ Bio je to njen glas. Došla je, ipak. Sa njom su bile još dve žene. Nosile su nekakve posude i zavežljaje. Namirisao sam. Bilo je to miro. Dakle, pošle su da okupaju i miropomažu telo. Znači, ni one nisu verovalе u vaskrsenje. Pošli smo, Marija je išla prva, za njom su išle te dve žene, na kraju sam bio ja. Okretao sam se povremeno, sumnjao sam da su Petar i ostali mogli da nas prate. Međutim, nikog nije bilo iza nas.

Nismo išli pravo prema Golgoti. Kružili smo oko nje. Izgledalo mi je da Marija Magdalena želi nekom da zavara trag. Krugovi su se polako ali sigurno sužavali. Nerviralo me je to. Niko nas nije uhodio, bio sam siguran, mogli su samo gore da nas čekaju. A ako je zaseda bila kod groba, onda to naše kretanje okolo ničemu nije služilo. Spirala se sužavala, sve više i više smo se uspinjali. Jutro je odmicalo, bivalo je toplije. U jednom trenutku sam video grob i ste-nu koja ga je zatvarala. Zaista je bila ogromna. Obišli smo ga, ali je Marija hodala već toliko brzo da sam povremeno morao da potrčim ne bih li je stigao.

U narednom krugu, čim smo ponovo ugledali grob, Marija je odustala od obilaženja i ustremila se pravo uzbrdo ka grobu. Nikog nisam video. Bili smo sami, nas četvoro. Sasvim na vrhu belela su se tri prazna krsta. Grob nije bio daleko od njih, možda stotinak koraka.

Mironosice su iznenada stale. I ja sam stao, mada nisam znao zašto. Hteo sam da pitam Mariju, ali glas mi nije izašao. Tada sam ga ugledao.

Bio je u belom, jedno krilo mu je dodirivalo zemlju, drugo samo što se nije uzdiglo da poleti. U desnoj ruci je držao štap. Levom je pokazivao na svoju desnu stranu. U grob.

Tek sam iz tog položaja mogao da primetim: stena je bila pomerena. Ne mnogo, ali dovoljno da se telo iznese iz groba. Marija je tamo ušla. Bez razmišljanja. Za njom, ali uz dvoumljenje, stupile su druge dve žene. Ja sam ostao gde sam se zatekao. Gledao sam anđela. On je mene takođe posmatrao. Onda se nasmejao, skočio

sa stene na kojoj je sedeo i jednostavno odšetao. Pratio sam ga pogledom dok sam mogao, a kad mu je krilo nestalo iza jedne gromade, vratio sam se onom kamenu.

Marija je izvirila. Pozvala me je prstom. Odmahnuo sam glavom. Izašla je i došla do mene. „Vaskrsao je“, rekla mi je. „Ukrali su ga“, odgovorio sam. „A anđeo?“

„Koji anđeo? Nema nikakvog anđela. To je neki od apostola, prerušen. Nalepili su mu guščija pera. Video sam kad je odšetao. Zašto nije odleteo kad već ima krila?“

Razumeš li, Novače? Vaskrsenje je bilo samo jedna obična prevara. Sa svim učesnicima. Maskenbal za lakoverne. Krezubi je nosio obrazinu božjeg sina. Apostol obrazinu anđela, Marija obrazinu žene koja me je volela... Razumeš sada?

Bili smo već u sedmom krugu i koliba je bila na svega tridesetak koraka od nas.

- Da uđemo, šta mislite? - rekao je Novak.

- Da uđemo. Ja sam ionako završio svoju priču. Više nemam šta da ti kažem. To je kraj.

3.

Ušli smo u kolibu. Legao sam i odmah zaspao. Verovatno me je reski vazduh opio. I šetnja. Nisam se budio do jutra, kada su me pozvali da mi kažu kako su plavi i Isaković mrtvi. Brzo smo se spremili, niko nije ništa objašnjavao. Valjda je svima bilo dosta.

Vreme je bilo da se vratimo u Beograd, beli grad, tamno mesto gde je sve moglo da se završi. Nisam hteo razrešenje. Nisam žudeo ni za čim što se nije desilo. Bio sam ja i bili su oni, bolje rečeno, bio je on. Previše lica, mnogo obrazina, a svi su se stapali u jedno. I odluke su utekle u odluku: ja ili oni, ja ili on. Čarls Kinbot je rekao da je različitost đavolska a istovetnost božja.

Novak nam je osedlao konje i mi smo krenuli natrag. Niko nije ništa pitao, niti govorio. Crvenokosog su držali za crvenokosog, možda je i on sam sebe držao za crvenokosog.

Jahali smo duže od jednog sata. Nisam siguran da smo išli pravim putem, činilo mi se da zaobilazimo nekakve nespoznate prepreke, tumaramo prečicama koje ne vode u grad.

U nekoliko navrata sam posumnjao da ćemo se uopšte vratiti i proći kroz spasonosne kapije. Same kapije nisam želeo, hteo sam, u stvari, da pređem Savu i Dunav i odem.

Uspeli smo se uz ko zna koje brdo na putu, izjahali na proplanak i ugledao sam grad. Bio je to Beograd, nesumnjivo, drugog tako velikog naselja Srbija nema. Pritisnut dimom iz odžaka, prašinom sa sokaka, trpeo je mrak usred bela dana. Nije ga teško prepoznati spolja. Iznutra izgleda kao svaka istočnjačka palanka, zamazana najtanjom skramom Evrope. Nemoguće gaje razlikovati od tolikih sličnih. Spolja, jasno, nije mogao da liči ni na Pariz, ni na London, još manje na one nove gradove u Americi sa ulicama u rasporedu rešetke. Ali je mogao da me prevari da ga ugledam kao Jerusalim. Na brdima, svi su mu se putevi sticali, carski i bežanijski, sav se smeštao u one krajeve koje u drugim gradovima naseljavaju lošiji i pridošlice, u dve strane sveta, one slabije, istok i jug (jer reke ga nisu delile i ko god je u njemu, gubi).

Mamuzali smo konje, mada su oprezno napredovali niz poslednje brdo. Ali čim su im sapi osetile ravnicu, pojurili su ka gradu. Osvrnuo sam se. Žive duše nije bilo. Samo brdo.

Kapija je rasla. Nekoliko stražara nas je mirno posma-tralo. I čim su prepoznali Mariju Avgustu, odmah su štrcali da otvore dveri.

Kapija je već zjapila i ja sam hitro ujahao unutra. Za mnom su ušli princeza, Novak i crveni. Nastavili smo da idemo ka princ Evgenijevoj liniji. Okrenuo sam se da pogledam. Posada je vesto i brzo zatvarala kapiju.

Za nama nikog nije bilo i spretnost posade je bila samo uvežbana a ne i potrebna.

Šibao sam konja, prljavi prolaznici su se za tili čas uklanjali sa puta. Stalno sam se okretao. Teško onom ko zna

četiri stvari: šta je dole, šta je gore, šta je nazad i šta je napred. Mnogo napred, da. Ali sasvim malo napred bila je spoljna Varadinska kapija. Rov sa vodom je postajao dublji. Izgledala mi je još bolje utvrđena nego kada smo izlazili iz grada. Svega nekoliko desetina hvati do princ Evgenijeve linije. Do crte koju vampiri ne prelaze. Princeza je, mudro, mahala. I zaista, straža ju je opazila.

Drveni most je polako padao nekoliko hvati ispred kopita naših konja. Škripao je. Nisam sačekao ni da dodirne zemlju i već sam

poterao svog konja da skoči na most. Pregazili smo ga i prošli kroz okovane dveri koje su, doduše, bile samo odškrinute, ali sasvim dovoljno da konjanici prođu. Proleteli smo unutra. Okrenuo sam se. Most su podizali debeli lanci, činilo mi se brže nego što su ga spuštali. Po dva stražara su gurala unutrašnja vrata. Žestoko sam mamuzao konja. Čuo sam da je most dodirnuo bedeme.

Znao sam da sam spašen.

I ti misliš da se ja lepo osećam kad završim priču? Ha! Osećam se kao što se matori različitih očiju osećao u nedelju. Jer ja sam stvorio ovaj svet. To kaže i Jovan Damaskin, eto i na popove se pozivam. Ceo ovaj svet je moj. Moja laž. Van mene ne postoji. Ja sam dobar pripovedač koji je izmislio i opisao i ovog konja, i ular i ruku koja ga drži. I bedem iza i grad ispred. I princezu i njenog princa, i žapca bih ako treba... Ponovo sam se osvrnuo.

Dveri su se odmah zatvorile za mnom.

Glava šesta

STVARANJE SVETA

1.

Nisam mogla da mislim o crvenokosom. Jednostavno, nisam mogla. Morala sam da idem napred, da se vratim u grad. A grad je bio samo nekoliko pravih odluka daleko. Bar smo znali jedno od pogrešnih skretanja. Pretpostavljala sam da je napolju već noć, ali nama je, meni je to bilo svejedno, ionako se unutra ništa nije videlo. Svod je ponovo bio niži. Puzala sam, ruke su me bolele. Prsti su mi bili lepljivi od krvi. Oči su me bolele od zurenja u potpuni mrak. Trebalo je da ih držim zatvorene, ali nisam mogla, ne dok sam se na kolenima probijala dalje. Bojala sam se da ću da zaspim ako sklopim kapke. A i nije pravo da žmurim dok idem, pa makar i u najmrklijem mraku.

Svi smo ćutali, bili smo isuviše iscrpljeni da bismo još i pričali. Ah, kako sam samo tada mrzela vodu! Nailazili smo na raskrsnice, napipavali ih i ja bih bez dogovora samo rekla „levo“ ili „desno“, ponekad „pravo“, kada bismo imali tri izbora. Ali to je bilo vrlo retko. Mislila sam kako možemo da se izgubimo. Jedno pogrešno skretanje, znala sam, i ponovo ćemo se naći na šlepom kraju. Mogli smo cele živote da provedemo u vodovodu, puzeći ćutke, svaki put samo po jednom grešeci. Ali negde u dubini osećala sam, tačnije, naslućivala, da neće biti tako. Zar nam nije sam anđeo pokazao put? Zar bi anđeo uperio prst u lavirint iz kojeg nikad nećemo izaći? To bi bilo isto kao da nas je dobri Bog stvorio samo za lutanje, patnju i laži. Šta kažete? Znaete da ne ćujem, morate glasnije da pričate, rođaće.

Ne znam koliko dugo smo išli. Verovatno satima. Nije ni bilo događaja po kojima smo mogli da računamo vreme. A onda je Novak rekao da više ne može i da svi treba da predahnemo. Bila sam mu zahvalna što je on tražio da stanemo. Savest je mogla da mi ostane mirna a telo da se odmori. Sela sam i naslonila se na zid, a noge prebacila preko cevi. Nisam mogla ni približno da se ispružim, mada su mi noge žudele za istezanjem. Uzduž nikako nisam mogla da legnem a da se ne nažuljim na cev. Međutim, bez obzira na to koliko je moj položaj bio neugodan, gotovo odmah sam zaspala. A verujem i Novak i Fon Hauzburg.

Spavala sam teškim i mrtvim snom. Nisam se budila, niti su me oni budili. Nisam sanjala. I ne mogu da ocenim koliko je sati prošlo. Mnogo, verujem.

Probudila me je glavobolja. Od vlage, od zagušljivosti, od napora, od svega što mi se dešavalo prethodnih dana. Svaka kost mi je javljala o sebi, svaki mišić. Bila sam neko vreme toliko ukočena da sam se uplašila kako više nikad neću moći da hodam.

Naravno, nisam znala da li je još noć ili je stiglo nedeljno jutro. Da, toga se sećam, odlično, bila je nedelja. A mislim da se i vi toga sećate. Jer vi ste tog dana, vrlo rano, stigli iz Beča u Beograd. Zaista, koliko se ljudi tog dana steklo u gradu. I koliko događaja.

Nije mi bilo lako da probudim Novaka i Fon Hauzburga, spavali su kao mrtvi. Ne, ne, niste u pravu. Novak je tada bio još živ. Mada sam ga jedva povratila u javu. Fon Hauzburg je imao lakši san od svog sluga. Nismo pošli pre nego što smo se svi dovoljno zagrejali za novo puzanje.

Dugo smo išli jednim tunelom. Nije bilo raskrsnica. Ni odluka. Sve je ponovo bilo jednostavno. Novak je kazao da misli da smo konačno u glavnom vodu i da idemo pravo u tvrđavu. Verovala sam. I opustila sam se.

Rasteretila um. I tek što sam nekako uspela, prvi put otkad smo ušli, da pomislim na nešto lepo - napipala sam raskrsnicu. Htela sam da kriknem. Samo sam rekla:

- Raskrsnica.

Novak je propuzao pored mene, rekavši da hoće da proveru.

- Levi tunel ide nadole. Desni se penje - rekao je.

- Šta to znači? - pitala sam.

- Nema on pojma - kazao je Fon Hauzburg. Novak je nastavio: - Mislim da je ovo poslednje razdvajanje. Donji put vodi za... - ...pakao - prekinuo gaje Fon Hauzburg.

- Donji - opet je govorio Novak - dovodi vodu za cisternu. Ako budemo išli njime, stići ćemo u odaju koja se nalazi ispod površine vode, na kraju spiralnih stepenica, na dnu cisterne. Onda bismo morali da se penjemo uza stepenice da bismo izašli gore. Bolje je da idemo... Da li čujete? - rekao je Novak posle stanke.

- Šta? - pitali smo uglas Fon Hauzburg i ja.

- Tiše. Tiše. Da li sada čujete?

Osluškivala sam, ali nikakve zvuke osim žuborenja vode kroz cevi i našeg disanja nisam mogla da razaberem. - Ja ništa ne čujem - prošaputao je Fon Hauzburg.

A ja sam u tom trenu čula. Vrlo slabe glasove. Više kao romor. Ali mnoštvo glasova. I bivali su sve glasniji. - Vampiri! - viknuo je Novak.

- Možda... - u Fon Hauzburgovom glasu drhtao je strah - možda nisu. Možda su... izbeglice iz Niša. Tako je. Čujete li koliko ih ima. Ne može biti da toliko ima vampira. To mora da su izbeglice. A i Šmetau je rekao da će stići danas.

- Ne znam - kazala sam - moramo da krenemo. Idemo desno.

Glasova je bilo sve više i više. I bili su sve bliži i bliži. Novak je bio ispred mene i, sudeći po zvucima njegovog kretanja, išao vrlo brzo. Pipala sam vazduh iznad sebe kad sam podigla ruku i sa olakšanjem otkrila da je tunel dovoljno visok da mogu da hodam. Pogurena, ali ipak na stopalima a ne na kolenima. Ne samo da sam mogla da hodam, mogla sam i da trčim. I trčala sam savijena, kičma mi je pucala, ali sam trčala. Što od buke koju smo stvarali trkom, što zbog udaljavanja, one glasove sam sve slabije razaznavala.

Odjednom sam ugledala svetlo. Bilo je slabo i nimalo blizu, ali je bilo svetlo. Nadala sam se, svetlo dana. Bili smo sasvim blizu izlaza. Svi smo stali. Oslušnuli. Ništa nismo čuli. Onda smo nastavili da trčimo. Fon Hauzburg je pao,

Novak i ja smo se vratili da ga podignemo. Rasekao je dlan štiteći lice od oštrem ivice cevi.

- Gospodaru, sada ste našli da se spotaknete, na svetlu.

- Budalo! - viknuo je nervozno Fon Hauzburg - na svetlu svi manje paze. Noge se lome na ledu ispred samih kućnih vrata.

To je istina, zar ne, rođače.

Posle Fon Hauzburgovog pada više nismo trčali. Hodali smo zgrbljeni, ali uobičajenom brzinom, ne baš kao tokom neobavezne šetnje, ali kao ljudi koji znaju kuda idu i gde će stići. I zaista, svetlost je bila sve jača. Bila je moćna i čista. Dnevna. Našli smo se ispred vrata-rešetke. Novak ih je u jednom trzaju rukama odvalio zajedno sa zardalim šarkama.

Izašla sam prva napolje. Oči su me zbolele toliko da sam morala da zažmurim.

2.

Čim sam otvorila oči, ugledala sam Aleksandra. Stajao je svega nekoliko stopa ispred mene. Iznenaden. - Marija Avgusta! - kriknuo je.

Ja sam poletela ka njemu. Prihvatio me je u zagrljaj i čvrsto stegao:

- Da li si ti vampir? - šapnuo mi je na uvo. Odmah sam primetila da mi je rekao „ti“. Ništa mu nisam odgovorila. Znala sam da krvarim iz nekoliko rana, modrice i posekotine su se crvene svuda po meni, bilo je čudno što me je uopšte prepoznao prljavu i iscepanu. Ali me jeste prepoznao.

Valjda je tek tada primetio Novaka i Fon Hauzburga. Još uvek me držeći, viknuo je: - Ovu dvojicu vežite!

Oko nas je bila, tek sam tada shvatila, sila vojnika. Okruživali su nas. Ali niko od njih nije poslušao Aleksandrovo naređenje. Samo su stajali, mrki i preteći, sa uperenim puškama. Fon Hauzburg je rekao: - Čekajte! Mi nismo vampiri. Mi smo ljudi. Pogledajte nas. Zar izgledamo kao vampiri? Vojnici su ih zagledali uzaludno jer nikad pre nisu ni videli vampire. Kazala sam to. Aleksandar se nasmejavao, a onda naglo uozbiljio:

- Oni su dole!

- Gde? - pitala sam.

- U cisterni.

- Ušli su u grad!? - rekao je Fon Hauzburg naglašavajući i razdvajajući svaki slog.

- Preko princ Evgenijeve linije?

- Preko svih linija - kazao je moj muž i pokazao kažiprstom na Novaka i Fon Hauzburga: - Vas dvojica! Ako ste vampire dosad preživeli, onda možete i odsad. Sići ćete dole. Vampiri su za vama došli. Vas i traže. Vas ćemo dati.

- Ali - rekla sam - kako možeš da budeš siguran da ne traže mene? - i ja sam prestala da mu persiram.

- Znam. Oni traže Fon Hauzburga. Koga bi drugog tražili? Ja im dajem i slugu priđe. Vojnici su poterali Fon Hauzburga i Novaka. Do tada smo svi stajali na samom izlazu iz vodovoda. Desno je bila Vezirova česma koja se naslanjala na severni bedem Gornjeg grada. Odatle je cisterna (odnosno krov cisterne) bila udaljena nekoliko desetina koraka. Fon Hauzburg i Novak su hodali polako, vojnici su

ih pratili na razmaku od nekoliko koraka. Za njima smo išli Aleksandar i ja. U jednom trenutku Fon Hauzburg je stao i okrenuo se. Pogledao me u oči. Stajao je tako sve dok ga vojnici nisu ponovo poterali ka cisterni. Videla sam da nosi malu kuburu za pojasom, ali smo i on i ja znali da je barut mokar. A ne bi ni stigao da je ponovo napuni. Jedino pitanje bilo je da li više voli da pogine odmah tu, na suncu, iznad ušća Save u Dunav, ili da se dole suoči sa vampirima.

Stigli su do samih vrata cisterne. Vojnici su ih brzo otvorili, ali Fon Hauzburg i Novak nisu hteli da uđu. Gurali su ih kundacima. Otela sam se iz Aleksandrovog zagrljaja:

- I ja idem sa njima!

- Ne! - kriknuo je moj muž.

- Ne!

- Idem - ponovila sam.

- Zajedno smo došli, zajedno ćemo sići. Anđeo... anđeo nam je pokazao put. To ne može biti nikakvo zlo.

- Anđeo?! Ti... ne znaš šta činiš. Kakav anđeo? Anđeli nikog nisu spasili od smrti. Sada nije vreme za veru.

- Ne razumeš. Ako sada ne siđem... preziraću sebe celog života. Sada je moja prilika, znam to. Moja prilika. Ne ukazuje se anđeo svakog dana. A ja sam već videla vampira. Bio je... bio je... lice mu je bilo kao lice bilo kog čoveka. Lice...

Aleksandar me je gledao zbunjeno, vojnici su vikali da moraju da zatvore vrata koja su vodila u cisternu. Ja sam ga konačno odgurnula od sebe i ušla odmah za Fon Hauzburgom i Novakom. Vrata su se za mnom zatvorila uz tresak.

Unutra su nas baklje osvetljavale. I odmah smo ih čuli. Glasove. Hiljade glasova. Jače i jače. Gledali smo se. Fon Hauzburg je izvadio kuburu.

- Barut je mokar - rekla sam, a on me je samo nakratko pogledao i stegnuo dršku. Novak me je uhvatio za ruku:

- Princezo, ja ću sići. Vi ostanite ovde. Ja idem dole. Možda ću im ja biti dovoljan.

- Da li ih čuješ? Ima ih na hiljade. Hiljade. Hiljade nisu došle zbog jednog. Ja sam ušla da siđem. Da idem dole. Ne da čekam, već da se suočim.

- Gospodar neće sići - rekao je Novak.

- Naravno, ja nikad ne silazim. Vas dvoje siđite. Neću se ljutiti.
- Da li osećate sumpor? - pitala sam, pomislivši da to odozdo dopire smrad pakla.
- Ne brinite se zbog sumpora - rekao je Novak - u cisterni inače smrdi.
- Jeste - prozborio je Fon Hauzburg i naslonio se leđima na vrata. Kuburu je držao naslonjenu na srce.
- Novače, slobodno možeš da ideš. Sve sam ti ispričao što sam imao. Završio sam priču. Nemaš više šta da slušaš. A vi, princezo, vi ste sami odlučili. Idite.

Nismo više razgovarali. Prešli smo tih nekoliko koraka do niskih drvenih vrata koja su zatvarala ulaz na stepenište. Tačno preko puta nalazila su se druga takva vrata koja su vodila na drugo stepenište. Jedno je služilo za silazak, drugo za uspon i koristila su se samo kada čekrk pomoću kojeg se vadila voda nije radio. Tada je bio ispravan, ali se voda nije izvlačila. Rekla sam Novaku da je najbolje da ipak idemo različitim stepeništem, jer ako oboje idemo istim, možemo da se mimoiđemo sa vampirima. I još sam rekla da ću ja da idem onim koje služi za penjanje. Verovala sam da će se vampiri uspinjati stepeništem name-njenim za uspon. Zato sam htela da sama idem onim u pogrešnom smeru. Novak se nije protivio, valjda mu sve to nije ni palo na pamet. Ili nije ni znao koje stepenište čemu služi. Okrenuo se i čula sam njegove korake dok je obilazio oko grotla cisterne, a čula sam i škripu vrata.

Glasovi su bivali sve jači. Stapali su se u jedan govor. Jedan jezik. Nisam razumela reči, ne zato što je to možda bio srpski, već zato što su svi različito govorili, a opet u jedan glas. Kao najbolji crkveni horo vi kakve sam slušala u pravoslavnim bogomoljama u vreme velikih praznika - svaki glas mogla sam da razlikujem, ali je zajednička pesma bila besprekorno usaglašena.

Otvorila sam vrata. Morala sam da se sagnem da bih prošla kroz njih. Stepenište je bilo klizavo od vlage. Sumpor više nisam osećala. Polako sam silazila. Bolno. Bilo mi je naporno kao da sam se penjala. Posle svakih nekoliko stepenika zastala bih da se odmorim, duboko udahnem i izdahnem i skupim potrebnu snagu. Srećom, bilo je sasvim dobro osvetljeno.

Napolju je bio anđeo koji je svojom nakićenom rukom pokazivao ulaz u vodovod. Napolju je bio moj muž koji me je zagrlio. Grlio me i pitao da li sam se povampirila. Nije pobegao. Nije se pravio da me ne poznaje. Da me ne vidi.

Glasovi su mi odzvanjali u glavi. Htela sam da zapevam, bilo šta da zapevam, snažno, toliko da mogu da čujem samu sebe. Da znam da sam tu i da mogu da ih nadjačam.

Stepenište je zavijalo beskrajno. Iza svakog zavoja još jedan. Bilo mi je sve teže i teže da silazim. Svako spuštanje noge me je mučilo, mišići butina i listova su me boleli. Bila sam bez daha. Sada sam na odmorima već gutala vazduh kao da ga nije bilo dovoljno.

Mislila sam da nikad neću stići na dno. Činilo mi se da su prolazili sati. Bila sam sasvim mokra od znoja, uši su mi zujale od donjeg hora. Bio je glasan kao kada vam neko viče na uvo.

Odjednom više nije bilo zavoja. Ni stepenika. Pogledala sam kroz prozorčić i videla samu površinu vode. Stigla sam. Polako sam pošla još nekoliko koraka. Videla sam da je ispred mene jedna prostorija. Glasovi su dopirali odatle. I ušla sam.

Prostorija je bila ogromna. Najveća koju sam ikada videla. Njeni zidovi su bili tako daleko da se nisu dali ni nazreti. Bila je puna. Ljudi. Ili vampira. I svi su govorili uglas. Među njima sam odmah spazila Vuka Isakovića.

A do njega je stajao opet on, ali mnogo stariji. I takav mi se učinio poznat. Nekoliko koraka od njega ugledala sam Savu Savanovića. Glasovi su u jednom trenutku postali toliko jaki da ih više nisam ni čula. Zavladao je savršena tišina.

Ispred svih njih iskoračio je jedan. Lice mu nikad ranije nisam videla. Niti ikada kasnije. Preko leđa mu je padao purpurni ogrtač.

Glava sedma SKRIVENA

Šta kažete? Ne čujem!

Ah, dugujem vam priču. O umetnosti. Sa one kineske gozbe. I sad da vam je ispričam? Ne posle. Baš sad. Dobro.

Vidite, ta priča, mada sam je ja tada zaista izrekla, uopšte nije moja. Čula sam je od nekog drugog. Da. Na maskenbalu. Ispričao ju je čovek prerušen u đavola. Moj muž je nešto pitao, ne sećam se, ili možda nisam ni čula. I đavo je počeo da priča. Ono što je on rekao, ja sam ponovila na ručku koliko sam mogla tačno. Govorio je kao da je on stvarno đavo i kao da je zaista učestvovao u tim dešavanjima. Bila je to najsavršenija obrazina na maskenbalu. Jer obrazina jedva daje u tkanini ili vlasulji, prava obrazina je u priči. A govorio je i govorila sam ovako:

„Znate li šta je umetnost? I kakva je razlika između umetnosti i sveta? Ja sam je izmislio. Stvorio. Ne, ja nisam rekao neka bude umetnost', to nije moj način stvaranja.

A bilo je to sedmog dana, kada se on odmarao. Odmarao od čega? Od čega, zaista, pitam vas? Šest dana je govorio: neka bude ovo, neka bude ono. I umorio se. Da ne zaboravim da kažem, prilika je: mene je prvog izrekao. Stvorio. Jer prvo je rekao: 'Neka bude svetlost', i bio sam ja. Jer ja sam Lucifer, ja sam svetio. I, znate, drugi anđeli mi to nikad nisu oprostili. Posebno Mihailo.

Znači, sedmog dana on se odmarao, a nama anđelima rekao je da svaki od nas naslika sliku i da će on onda da izabere najlepšu. I mi smo svi počeli da radimo. Ja sam znao šta ću da naslikam. U početku mi, doduše, nije bilo sasvim jasno, ali kako je posao odmicao, sve više sam razumevao sopstveno delo.

Povremeno sam skretao pogled sa svoje slike i gledao ga. Tog starca, mračnog i neraspoloženog. Sedeo je na prestolu od granita, podbočen, zamišljen, umoran. Levo oko plavo, desno smeđe. Pitao sam se da li mu je krivo što je stvarao, da li se premišlja, da li bi rado vratio sve kako je bilo, sve u ništa. Koliko dugo je bio sam, to samo on zna, i da li se kao svaki matori samac, besan na bučnu decu, sa čežnjom seća tišine i mira? Staje želeo da nam kaže: 'Neka ne bude'; ili: 'Neka vam bude', podsmešljivo? Uveren sam da je mnogo

puta kasnije, posle sedmog dana, on, koji nije nijedan štap slomio obilazeći zemlje, nijedan par cipela iscepao idući od grada do grada, starac sa bradom koji nas nikad nije udostojio, znam da je uvek žalio.

Rekao je 'Naslikajte mi svet', i mi smo mu slikali. I ja ne bih bio onaj koji sam da nisam zavirivao u tuđe slike. Da ste samo videli Urijelovu žvrljotinu! Kakvo je to nedelo bilo! I kakvo bedno podilaženje. Naslikao je njega, kobajagi veselog na prestolu, sto puta većeg od nas ostalih. Ljudi su bili veličine mrava, mi anđeli sa krilima jedva smo se razlikovali od muva. Na slici nije bilo noći i nije bilo mora.

Video sam i slike nekih nižih anđela. Oni su sve savršeno precrtali. Sve je bilo tačno onako kako jeste i bilo je gotovo nemoguće razlikovati šta je slika a šta je prilika. I takva dela sam držao za podilaženje. Na moju nevolju, Mihailo je bio daleko od mene i nisam mogao da vidim šta on čini. Dugo sam smišljao izgovor da napustim svoje stvaranje i prošetam se neobavezno do Mihaila. Ništa mi nije padalo na um. Verovatno zato što sam se bio potpuno predao sopstvenom delu.

Znojio sam se. Smišljao. Radovao. Pa onda brinuo. Ispravljao. Divio. Sumnjao. Brisao. Stvarao sam iz magle, iz mraka, naslućivao, pipao. Razumevao sve više i više.

Sasvim u dnu, stavio sam more...

- Da li ste crtali bambusovim mastilom na svili? - prošaputala je Jovanka Orleanka.

- Šta!? Na svili!? Bambusovim mastilom!? Ali... - nasmejao se grohotom - niste razumeli. Ja sam radio... Čućete već.

Dakle, u dnu su beskrajni morski talasi, iznad njih je obala. Na moru je lađa, silinom vode polomljena na dva

dela. Tone i mornari skaču. Čamaca je malo, ali neki stižu do obala, a obale su različite, od pitomih peščanih što se stapaju sa vodom, do strmih stenovitih što se oštro završavaju, kao neki ljudski životi, survavajući se u donji kraj slike. Ništa ne zaboravljam, stavljam i palme i kiparis i makiju, mirišu slatki vinogradi i zakrčljale masline. Koze i magarce i preplanule ljude i žene kojima prolaze dani. Slika se dalje penje u brda sa šljivicima i svinjama. Sela su raštrkana, ljudi zvižduću, noć pada. Mesec i zvezda Danica bdiju i dogovaraju se. U jednoj zgodnoj dolini i delimično u brdima beli se prvi grad. Bedemi

su mu visoki i debeli, glasnici udaraju zvekirima po kapijama. Unutar zidina vri, čuje se lavež pasa i kovačkih čekića. Mirišu poslastice, smrde đubrišta, ulice su kaldrmisane, kola škripe u prolazu. Deca se igraju iza kuća. I niko od njih ne vidi vojsku koja dolazi sa juga, oštro stupa pod vriskom zurli i ritmom bubnjeva. Ali vojska je još daleko, negde u dolini usečenoj između visokih planina. U jednom drugom gradu sedi žena i hladi se lepezom jer je sparan dan. Na lepezi sam nacrtao sve što sam već nacrtao. Još jedan isti svet, ali beskrajno manji i sasvim lažan. Njega sam slikao bambusovim mastilom. Kočija prolazi pored dece u školi na odmoru, žito zuri u kočiju. Leto je i život je lak i pamuk je visok. Ribe se praćakaju u potocima, zmija se uvija kroz visoku travu spremna da ujede nekoga ko bi je nagazio. Oči su joj zelene kao smaragdi, koža joj je glatka i svetlucava. Malo dalje od nje, jedan grad je pod opsadom. Vojska napolju je posvađana, plavokosi gorostas neće da se bori, ali i to će se promeniti kad mu pogine drug i ljubavnik. Odatle se čovek vraća kući, posle dugog vremena, i zatiče proscu sopstvene žene. Ona plete i uvek isplete svet kakav sam ja već stvorio, ali svakog jutra opara i svet nestane. I taj je svet lažan jer je od vune. I jer može da se uništi. Opet, dalje od nje, mnoge šaljem na put. Crtam staze i carske drumove željne. Ali ima ih koji se muče preko planina i dolina i zaobilaze naselja, njihovi ciljevi su van poznatih puteva.

Onda mi je ponovo palo na pamet da vidim šta je Mihailo stvorio. Izvijao sam se, rastreseno šetao, ali nikako nisam uspevao ni da se približim Mihailovom delu.

Vratio sam se sebi. Samoća je stajala pored prozora, žena je ušla i videla da ju je čekala. Malo dalje, momak je u ulju, eto, nije bambusovim mastilom, dakle, u ulju je slikao slike flamanskih majstora, bolje nego što su bile one u Evropi. Nikad svoje slike, uvek tuđe. Poslao sam dečaka u Egipat da uči trikove i prevare mađioničara, da isceljuje gubavce na vašarima čarobnim vodicama. Prešao je Sinaj, i stigao sve do Aleksandrije. Tamo su ga uputili u tajne drvodeljačkog zanata. Zvao sam ga natrag i nikad mi se nije vratio. Kralju sam dao liru i pevao je, pokazao sam mu dur i mol, aliluja, aliluja, aliluja. Dao sam da se ljudi sreću i prepoznaju i da se rastaju kao stranci na raskršćima. Dao sam i raskršća. Onda su došle na red gore. Ukrasio sam ih vitim jelama i borovima, dodelio

sam im obrijane monahe, rekao im da veruju u jin i jang. Nikad nisam nacrtao dobro i zlo, nikad, posle su to drugi dodavali. Samo sam im dao crvene ili žute haljine, poglede sa planinskih visina. Svilene svitke. Kičice umočene u bambusovo mastilo. Na najoštrijim liticama postavio sam neosvojive gradove. Stražari su danima i noćima osmatrali. Čekali. Opsadne vojske nisu dolazile. Niko nije dolazio. Iznad šlemova su im leteli orlovi, retko mašući krilima, vetrovi su ih nosili. Vetrove sa svih strana sveta da duvaju nacrtao sam u prozirnim bojama. U visini tih vetrova ogolio sam planine. Bistri potoci su prali kamen, a staza je krivudala u vrhove. Bila je uska koliko za jednog čoveka, popločao sam je žutim ciglama. Vodila je pravo u nebo jer iznad planina prosuo sam nebo, negde plavo, negde crno sa belim tačkama. I okačio sam sunce i dozvolio mesecu da se menja i pustio Danicu da bude prva i da bude poslednja.

Ponovo sam pokušao da pogledam u Mihailovo delo. I ponovo nisam uspeo. A onda je umorni starac nevoljno ustao. Promrmljao je da završavamo, morao sam zbog njegove mrzovolje da žurim. Počeo sam da grešim. Ruka mi je drhtala. Nozdrva se sužavala. Oči suzile. Usta sušila. A da sam imao sve vreme, moja slika bi bila savršena.

Dodavah detalje. Miris lavande pružah po pustim poljima. Jedrenjake porinuh u siva mora. Napunih ih trgovcima. Stizahu brzo od kopna do kopna. U jednom selu združih tri brata i četvrtog, i najmlađem obećah najbolje. Dadoh im sudnicu na kraju. U crne odore obukoh sudije. Prokopah vodovode i pustih ljude u njih. I princeze i aždaje. Ponegde dovedoh dobre junake sa kaljenim mačevima, nasuh im vina da piju sa svojim ljubama. Negde izgradih pragove na sitnom kamenju. Pustih vozove da hukću po putevima sa kojih nema skretanja. Jednu lokomotivu zaustavih snegom. Njen fijuk na polasku zapara zimski vazduh i uši preostalih putnika. I inje i maglu i rosu zablistah na travi. Paradajz zasadih u urednim vrtovima.

On reče: 'Dosta je. Da vidim.'

Svi smo okrenuli slike prema njemu. Tada sam video Mihailovu. Bila je prazna. Na njoj nije bilo ništa. Pogledao sam ga, ali on me nije udostojio pažnje.

Starac je polako, ne iz obzira već zbog sporosti, obilazio i gledao, slušao, mirisao, žvakao, pio. Dugo se zadržao ispred Mihailove slike.

Ništa nije rekao. Onda je malo brže prešao sve anđeoske tvorevine do mene. S vremena na vreme nešto bi progovorio, ništa smisleno, pre je to bio uzdah ili izdah, nakašljao se. Kada je stigao do mene, ja sam već bio na ivici koja razdvaja višnje zadovoljstvo od najdubljeg očajanja. Ništa mi nije bilo božanstvenije od stvaranja i ništa mi nije bilo đavolskije od odbacivanja. Eoni su prolazili, svemir se vrteo ukруг, sunovraćujući se u sebe. Kada je on konačno podigao glavu, sav prostor se skupio u veličinu moje šake. 'Mihailovo delo je najbolje.'

'Šta!?', prosiktao sam. 'Ako je tako, onda ja odlazim.'

Kratko parčence plavog neba bez oblaka, začas sam prešao. Stopalima sam dodirnuo usku krivudavu stazu popločanu žutim ciglama. Spuštao sam se prolazeći golim gorama, idući ka prvim utvrđenim gradovima.

Monasi u žutom nisu me pozdravljali. Gledao sam, mirisao. Slušao. Jer ti, anđele, u svetu si novajlija i ne osećaš kao on, zato ga veličaj, reci mu stvari, zadiviceš ga!

Silazio sam. Samrtni ropci su se odozdo nagore peli stazama i carskim putevima."

Glava šesta

STVARANJE SVETA

(nastavak)

3.

Sada mogu da se vratim u cisternu?

Purpurni je progovorio, ali mu nisam čula glas. Bar ne onako kako se čuje. Čula sam ga u sebi, ne van sebe. A nisam bila van sebe, ma šta vi pomislili. Na kojem jeziku? Šta? Na kojem je jeziku pričao? Pa, ne znam. Ja sam ga čula na nemačkom. Ali, verujem, da ga je Novak čuo, sigurno bi to bilo na srpskom. Vi biste, možda, na latinskom.

- Dobro nam došla - bile su reči purpurnog.

- Da li ste vi - iznenadila sam se što nisam čula sopstveni glas - vampiri?

- Šta je u imenu? - odgovorio mi je pitanjem.

- Šta hoćete od nas?

- Šta mi hoćemo? Mi? Ali, princezo, vi ste došli kod nas. Mi nikoga ne tražimo, nama stižu. Ne svi, doduše, ali najbolji, koji se usude i koji umeju.

- Poubijali ste tolike ljude!

- Nikoga, princezo. Lekara Radeckog je ubio onaj Srbin koga ste kasnije videli da zabija glogov kolac našem prijatelju Savi Savanoviću. Za barona i sami znate. Plavog grofa je udavio Fon Hauzburg, a Vuka Isakoviča je proburazio crveni grof. Crvenog grofa je gurnuo Fon Hauzburg u provaliju.

- Bože! Bože. Ali... ali Vitgenau?

- Ko? - purpurni je bio stvarno iznenađen. Okrenuo se ka ostalima i razgovarao sa njima, ali u mom umu se nisu oblikovale njihove reči. Pričali su žustro, po izrazima lica bih rekla. Ja sam stajala ukočeno ali sigurno i čekala. Posmatrala sam ih. Primetila sam poznato lice, staricu prekrasno odevenu, ispršenu, snažnu, nimalo pogurenu i umornu. Iako je stajala daleko od mene, među vampirima, osećala sam da i ona mene gleda. Posmatrala me je sa tugom, učinilo mi se da su joj oči bile suzne. Tada sam shvatila - to sam bila ja. Mnogo starija. Izgledala je kao što ja izgledam sada. Htela sam da kriknem,

ali sam bila nema. Ubrzo su je drugi vampiri zaklonili i ja sam osetila olakšanje. Bolnije je gledati nego znati.

Posle kraćeg većanja, purpurni se ponovo okrenuo prema meni:

- Mora da mislite na Vitgenštajna - reči su stale zakratko - njega smo morali - mahao je rukama - bio je protiv nas, mrzeo nas, rekao: „Svet nije skup stvari već činjenica.“ Ne mislite valjda da mi možemo da dozvolimo da jezik bude iznad sveta? Da možemo da dozvolimo da bilo ko može da bude Bog, osim samog Boga? - Ostali su klimali glavama i odobravali. - A došao je da nas traži i to pogrešnim putem. Vidite, on je, za razliku od vas, izašao iz grada, pa onda ušao ovde spoljnim tunelom - široko se nasmejao - znam da ste i vi, doduše, izašli napolje, ali ste se prvo mudro vratili u Beograd i onda ušli ovde, iznutra, kroz cisternu. To je dobar put. - Hoćete da kažete da ste vi sve vreme u gradu?

- U gradu, naravno. I na maskenbalu sam bio i sa vama pričao - naklonio se.

- Šta će sada sa mnom da bude? - pitala sam ga.

- Oh, princezo, ovo je vaš početak...

I dok je reč „početak“ bila u meni, zaslepila me je svetlost. Kada sam ponovo videla, vampira više nije bilo. Svi do jednog su nestali. Ostala je samo neizmerna podzemna prostorija koja mi se napuštena činila još veća nego što je bila ispunjena.

Tada sam tek primetila da zidovi nisu bili prazni već sa ponekom vitkom ukrasnom helebardom kao što su one sa saskih dvorova u vreme Johana Georga I. Našlo se tu i nekoliko kitnjastih buzdovana, kao i husarskih sabalja, jedan nadžak, desetak bodeža, pet-šest rapira, jedan dvoručni mač sa kojim bi se i Herakle namučio da ga digne, dva jatagana, tri katane, par mardok pištolja i jedna kineska slika tajanstvenog predela, na svili. Dugo sam posmatrala sve to, još se čudeći veličini. Znala sam da se vampiri više neće vratiti. Polako sam se okrenula i izašla napolje. Udarila me je vlaga cisterne i morala sam nakratko da zastanem. Ne umem da kažem zašto, ali kao da me je neka nevidljiva sila naterala da prinesem šaku nozdrvama i omirišem da li se oseća na sumpor. Sasvim obično je mirisala.

Odlučila sam da se popnem stepeništem koje je služilo za silaženje, jer je Novak sigurno bio negde na njemu.

Plašila sam se da se nije okliznuo na mokrom kamenu i pao. Išla sam brzo kao da sam letela. Kao da se nisam uspinjala, već strčavala niz najlakše stepenice na svetu. Tek posle trećeg zavoja srela sam Novaka. Jedva je silazio, desna noga mu je bila krvava.

- Princezo! Sve je dobro?

- Ne brini se, Novače. Sve je dobro. I ti treba da ih vidiš. Nemoj da se bojiš, oni nisu zli. Evo, samo još nekoliko stepenica. Polako - držala sam ga za ruku dok smo silazili.

Najednom me je cimnuo:

- Ja ipak ne bih.

- Nemaš čega da se plašiš. Veruj mi.

Kod poslednjeg zavijanja on je ponovo stao i pogledao me u oči. Nisam bila navikla da me sluge otvoreno gledaju.

- To je zapovest! - kazala sam oštro.

Polako smo stigli do samog dna. I tada sam se iznenadila. Samo malo ranije, ulaz u onu prostoriju bio je sasvim slobodan, a sada su tu stajala drvena vrata. Gledala sam okolo, u neverici, ali ničeg drugog nije bilo. Novak nije znao šta sam ja videla, prišao je vratima i pokušao da ih otvori. Bila su zaključana.

Odmahnuo je glavom, kao da se dogodilo nešto što je predvideo a niko mu nije verovao.

- Princezo, znate li vi šta je ovde?

- Znam, tu su bili vampiri.

- Ja sam čuo priče da je u ovoj sobici blago koje je vaš muž dobio od Turaka za izdaju. Oprostite, ali tako sam čuo. Grof Vitgenau je došao da to istraži. Otkrio je to i vaš muž, ili neko drugi sa dvora, platio je srpskim hajducima da ga ubiju.

- A vampiri? - pitala sam.

- Vampiri su samo priča. Priča, ništa više. Slušajte, vreme je da se vratimo gore. A gore je moj gospodar. On je uveren da vampiri postoje i sigurno misli da smo i mi, ako smo živi, postali vampiri. Videli ste da ima kuburu...

- Barut je vlažan.

- Jeste, ali ima i bodež. Prvo će pokušati da puca, a onda će nas napasti sečivom. Ja ću krenuti na njega. Vi budite iza mene, sigurnije je. Kad se dohvatimo nas dvojica, vi ga...

Podigao je sa poda odlomljeno parče kamena i dao mi ga. - Nemojte ga štedeti.

Pošli smo uza stepenice, onom stranom koja je služila za silazak. Ja sam ponovo uštrcavala vrlo lako, ali sam morala da zastajem i čekam da me Novak stigne. Noga ga je još bolela, a ja sam ga stalno požurivala. Nisam želela da budem u cisterni duže nego što sam morala, osećala sam da nije dobro provesti previše vremena dole. Uspon je trajao kraće nego silazak. Nekoliko stepenica pre kraja, Novak me je zaustavio i povukao ka sebi. Ponovo me je pogledao u oči i klimnuo glavom. Ja sam ga poljubila u čelo. Onda me je zaobišao i svom silinom gurnuo vrata.

Bila sam odmah iza njega. Fon Hauzburg je pokušao da puca, pa je bacio pištolj i izvadio bodež iz čizme. Pojurio je ka nama sa bodežom u ruci. Novak nije stigao da se odbrani. Čula sam kako bodež seče telo. Odmah sam zaobišla Novaka i udarila kamenom Fon Hauzburga u glavu. Stropoštao se kao vreća. Klekla sam pored Novaka koji je krvario. Držao je ruku na dršci bodeža koji mu je virio iz trbuha.

Stavila sam ruku ispod njegove glave. Pokušao je nešto da kaže. Nije mogao. Krv mu je lptala i na usta. Još jednom je pokušao da progovori i onda je izdahnuo.

4.

Šta kažete?

Dugujem vam? Zar nisam dovela događaje do njihovog kraja? Zar aždaja nije pobeđena i princeza srećno udomljena? Šta vam još dugujem, rođače? Kada se sve to dešavalo, vi ste već bili stigli u Beograd. Ja sam povikala iz cisterne i Aleksandar mi je otvorio vrata. Izašla sam napolje. Okrvavljena. Ništa nisam rekla. On je gledao Novaka i Fon Hauzburga na podu.

- Da li su oni bili vampiri?

- Ne - odgovorila sam - i Fon Hauzburg je živ.

- Kakva je ovo ludost bila! Kakva ludost! Da mi ne kažu. Da mi ne kažu moji ljudi - vikao je, ali radostan.

- Šta da ne kažu?

- Oni glasovi, znaš, oni glasovi koje smo čuli, to su vojska i izbeglice, prva skupina koja je stigla iz Niša. Nikakvi vampiri, već

naši vojnici i izbeglice. Bili su ispred kapija grada. Svi su danas stigli. I ti. I tvoj rođak grof biskup Turn i Valsasina.

Pogledala sam ga iznenada i najednom mi se učinio nizak, niži nego što je bio. Oči su mu bile zatamnjene, radovao se onome čemu se raduju svi. Bio je običan, kakav je, u stvari, bio i Šmetau. I Šmidlin. I plavi grof i crveni grof. I vi, moj rođače.

Onda ste se vi pojavili niotkuda, ali u pravo vreme. Imali ste već sva carska naređenja, jedino mi nije bilo jasno kako ste za pet dana stigli od Beča do Beograda. Pogledali ste nas sve prezrivo. Aleksandar vam se duboko naklonio. Naredili ste da povrate Fon Hauzburga i odredili mu najbolju negu.

Onda ste nam saopštili da je general Doksat osuđen na smrt zbog predaje Niša i izdaje Austrije. Još ste nam rekli kako su vas poslali da Doksatu ponudite da pređe u katoličanstvo iz protestantske vere pa ćete mu onda poštedeti život.

To večer, Nikola Doksat je odbio da vam bude večni zatočenik. Sutradan ujutru, pre nego stoje dželat zamahnuo, Doksat je rekao tvrđavi:

- Ja sam te stvorio, a ti me ubijaš.

Dželat je više puta zamahnuo. I više puta udario. Bio je vrlo nespretno. Jeste li to želeli da vam ispričam? Da li sam vam to još dugovala?

Koga?

Fon Hauzburga?

Zar ga niste vi tog poslepodneva, u ponedeljak, ispratili za Petrovaradin i dalje za Peštu, Beč i, čini mi se, Pariz? Vodio je novog slugu, onog Srbina sa glogovim kocem. Nije se čak ni pozdravio sa mnom, sve vreme je pričao slugi o svom prvom susretu sa nekakvim krezubim. Kao da mu je ta priča bila važnija od bilo čega drugog.

Nemam više šta da vam kažem. Ja sam rekla sve što je bilo.

Sada je reč vaša.

Table of Contents

Deo prvi - POD OBRAZINAMA

Glava prva - U MAGLI

Glava druga - I DALJE U MAGLI

Glava treća - LJUBAV JE UZROK SVIH JADA

Glava četvrta - UNTER RACENŠTAT

Glava peta - KALEMEGDANSKA TVRĐAVA

Glava šesta - MASKENBAL

Glava sedma - SKRIVENA

Glava šesta - MASKENBAL (nastavak)

Deo drugi - POD OBRAZINOM

Glava prva - DRUGI IZLAZAK

Glava druga

Glava treća - PRIPOVEDANJE I PRIPOVEDAČU
PRIGOVARANJE

Glava četvrta - BEČKI DOGOVORI

Glava peta - ŠMIDLINOV DUG

Glava šesta - O DOGAĐAJIMA KASNIJIM

Glava sedma - SKRIVENA

Glava šesta - O DOGAĐAJIMA KASNIJIM (nastavak)

Deo treći - CISTERNA

Glava prva - U GRAD, PRVO

Glava druga

Glava treća - ZVANICE

Glava četvrta - VODOVOD

Glava peta - KRAJ PRIČE

Glava šesta - STVARANJE SVETA

Glava sedma - SKRIVENA

Glava šesta - STVARANJE SVETA (nastavak)